

7^e
KERST
BOEK

G.F. CALLENBACH
NIJKERK

ZEVENDE KERSTBOEK

DIT KERSTBOEK BEVAT BIJDRAGEN VAN

J. K. VAN EERBEEK, L. E., JAN H. DE GROOT, Dr. J. H.
GUNNING J.Hzn., HERMAN HANA, H. J. HEIJNES,
D. HOGENBIRK Jzn., HENDRIKA KUYPER—VAN OORDT,
JAMES LEYNSE, IGNATIA LUBELEY, HÉLÈNE SWARTH,
A. WAPENAAR.

SAMENGESTELD ONDER REDACTIE VAN
P. J. RISSEEUW

ZEVENDE KERSTBOEK

NIJKERK — G. F. CALLENBACH
1930

DE AANBIDDING DER HERDERS

naar de schilderij van Rembrandt in de Pinakothek te München

DE HERDERS

DOOR

Dr. J. H. GUNNING J.H.z.

Lukas 2 : 15—20.

Wie in aanraking is gekomen met de hoogere wereld, kan onmogelijk doen alsof er niets met hem gebeurd is. Hij keert terug tot den gewonen levensstaat, door God hem aangezezen, maar eerst moet hij vertellen wat wondere dingen de Heere hem heeft getoond.

„Komt, luistert toe, gij Godezinden,
Gij, die den Heer van harte vreest!
Hooft wat mij God deed ondervinden,
Wat Hij gedaan heeft aan mijn geest.”

Nadat de Engelen van hen zijn weggegaan, *moesten* de herders een wijle hunne kudde verlaten. Natuurlijk hebben zij wel gezorgd dat de schapen op de een of andere wijze verzorgd bleven, maar zij *moesten* op weg. Wie kan nu blijven bij den herdersstaf over aardsche schapen, waar de geboorte van den Opperherder der zielen wordt aangekondigd? Wie kan het aardsche proza behartigen, wanneer nog de tonen van het hemellied klinken in het oor? De Engel zelf heeft hun een vingerwijzing gegeven, die zij gaan opvolgen: „gij zult het Kindeke vinden in doeken gewonden en liggende in de krib.” Wat beteekende dit woord anders dan dit: „gaat heen en zoekt den Jonggeborene op?”

Laat ons met hen medegaan, lieve lezers! En mogen dan ook wij straks dit boek weer dichtslaan, prijzende en lovende God voor alles wat wij gehoord en gezien hebben!

Wat kunnen wij veel van deze herders leeren, ook ten opzichte van het aannemen van de boodschap des heils!

Als een heilige, onbetwifelbare waarheid had de Engel tot hen
Zevende Kerstboek 1

gezegd: „u is heden geboren de Zaligmaker, Christus de Heer, in de stad Davids.” En terstond was die boodschap hun als een heilige, goddelijke zaak op het harte gebonden. Geen twijfeling van welken aard ook, werd in hun zielen openbaar. Hun gaan naar Bethlehem beteekent volstrekt niet: „zou het wel wáár wezen? Wij zullen het eens gaan onderzoeken!” De zaak stond hun aanstonds onomstootelijk vast. Het was een gebeurtenis voor hen, boven allen twijfel verheven. De *Heer* had het hun aangekondigd, en evenmin als *wij* er aan denken zon en maan met onze lampjes te gaan bekijken, om te weten of haar licht wel goed en betrouwbaar is, even weinig dachten *zij* er aan het goddelijk Licht te onderzoeken, dat daar nu in hunne duisternis verrezen was.

Mijne vrienden, wij zijn vrijwel allen *christenen*, wat deze herders nog niet waren. Opgevoed in de leer der waarheid, opgenomen in een christelijke Kerk, en wij gaan, wanneer de gelegenheid ons niet ontbreekt, op het Kerstfeest gaarne met de geloovigen op om den heuglijken hoogtijd mede te vieren. Hebben *wij* nu met een even kinderlijk en ongeschokt geloof de Kerstverkondiging aangenomen als deze herders? Gij weet het wel: de Kerstboodschap is *niet* wat de wijsheid dezer wereld er van maakt: de tijding, dat een brave timmerman uit Nazareth een veelbelovend jongske gekregen heeft, dat later tot een beroemd leeraar is opgegroeid, waardig met Plato en Spinoza en Goethe eene eereplaats in te nemen onder de genieën der menscheid. . . . maar zij is de oude, onveranderlijke prediking, dat God *Zelf* in dezen Jonggeborene naar omlaag is gekomen; dat dit Kindeke in de kribbe is het eeuwige Woord, dat bij God was en God was, Gods eengeboren Zoon, de Zoon der maagd en de Zoon des almachtigen Scheppers.

Ik weet het wel: velen zuchten in onzen tijd: „*kon* ik dat alles nog maar aannemen! Ach, ware ook *ik* daarbij geweest, toen de Engelen zongen! Hoe gaarne was ook *ik* dan medegegaan naar Bethlehem! Wat ik zien en tasten kan, dat kan ik ook gelooven!”

Maar, lieve vriend, het geloof is immers juist een vaste grond der dingen, die men *hoopt*, en een bewijs der zaken, die men *niet* ziet. Door het *geloof* alleen verstaan wij dat deze wereld door God ge-

schapen is en dat deze zichtbare dingen geworden zijn uit hetgeen *niet* was. Wanneer gij alleen gelooven wilt, wat gij *zien* kunt, dan moet gij óók zeggen: „ik kan alleen *dàn* gelooven dat de wereld geschapen is, als ik daarbij kan zijn en *zien*, dat zij uit de hand Gods voortkomt.” Gij dwaas! Van de *natuur* neemt gij het op geloof aan, waarom dan niet van de wereld der *genade*? Het brood, dat gij eet, en het water, dat gij drinkt, neemt gij zonder bewijs en zonder onderzoek als betrouwbaar voedsel aan; het komt niet in u op eerst iedere bete en elken dronk scheikundig te onderzoeken. Gij neemt, gij tast toe, gij eet en gij drinkt. En als God u nu in Zijn Woord de spijze en den drank des eeuwigen levens schenkt, zult gij eerst alles moeten doorgronden, *vóór* gij de gezegende kracht daarvan tot u laat komen?

Ja, zegt gij, maar bij dat eten en drinken hebben wij de ervaring van millioenen *vóór* ons. Ik *zie* het dat tallooze menschen op deze wijze gevoed en gelaafd worden, en *dáárom* kan ik dit wel aannemen.

Maar, mijn eerlijke twijfelaar, is het niet precies eveneens gesteld met de waarheden des Evangelies? Ontelbare millioenen zijn door het geloof in den Eengeboren Zoon van God gelaafd en verkwikt. Christus is hun het brood des levens en het water der verkwikking geworden, de kracht, die hen in de heetste beproevingen, ja, in de ure des doods verblijd en gezaligd heeft. Juist uit dit Kerstfeest, dit gadelooze Kerstwonder, dat wij met de gansche Christenheid vieren; uit de verkondiging dat God ons Zijn eeniggeboren Zoon heeft gegeven en de wereld in Hem met zichzelf verzoend heeft, is *al* de kracht en de overwinning der Kerk geboren. Op dezen rotsgrond hebben de Apostelen gestaan, toen zij de wereld voor Christus gingen winnen en alle denkbare gevaren en ellenden om Zijntwil blijmoedig aanvaardden. Op dezen rotsgrond bouwende, hebben de martelaren onduldbare smarten blijmoedig verdragen, midden in de vlammen of onder de klauwen van tijgers en leeuwen nog juichende in hunnen Heer en Heiland. Hier is de bron, die God in dit jammerdal geopend heeft, waaruit de moedeloze pelgrims weer kracht en moed geput hebben. Hier is de Vredevorst, in wiens naam Zijne belijders den strijd ook met den laatsten vijand, den Dood, hebben

aanvaard — en zij zijn *niet* beschaamd geworden. Is God met ons, wie zal tegen ons zijn? Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zou Hij ons met Hem niet *alle* dingen schenken?

Zóó getuigt de „Una Sancta,” de gansche heilige Kerk op aarde. Als gij aan dien heerlijken getuige, den Engel van Bethlehem-Efrata, niet genoeg hebt, welnu, zegt dan het getuigenis van die ontelbare scharen u niets, die met een zaligen glimlach van vreugde ontsliepen, omdat zij vrede hadden gevonden in dezen Immanuël?

Christenen, gij kunt u in menig opzicht door deze herders laten beschamen. Zij *zochten* den Heiland — en zij *vonden* Hem. Ach, daar is in de Kerk, die naar Hem zich noemt en toch aan Hem alléén haar bestaansrecht ontleent, zoo weinig *begeerte* naar den Heiland, en daarom zijn er ook zoo weinigen, die in werkelijke, levende gemeenschap met Hem staan. Hoevelen van hen, die thans deze regelen lezen of hooren voorlezen, kunnen het in oprechtheid getuigen: Hij is de mijne en ik ben de Zijne?

Onderzoekt de *wereldgeschiedenis!* Zij is de kribbe, waarin het Kindeke is neergelegd en waarin het zich tot een machtig, sterk leven ontwikkeld heeft. Zij is het veld, waarop de Zone Gods en de Zoon des menschen, de Gekruiste en Opgestane, de Verrezene en Verhoogde, Zijnen kamp gestreden heeft. Het is waar: óók de leugen en het fanatisme hebben zich in die geschiedenis machtig doen gelden, maar welk een onderscheid tusschen *hunne* kracht en die van *Christus!* Zij hebben de wereld willen veroveren met geweld en bloedstorting, *Christus* alleen door de macht der liefde en de kracht van Zijn heilig offer. Christus alleen heeft over het gelaat van stervenden reeds een afglans der heerlijkheid uitgestort.

Onderzoekt de *Schriften*, want die zijn het, die van Hem getuigen. Ook de Schrift is een Bethlehem, een brood-huis, en hoe kostbaar is het brood des levens, dat Hij uitreikt! De kribbe van Bethlehem is vermolmd en vergaan, gelijk alle hout — de Schrift is voortaan de kribbe, waarin voor alle eeuwen het Kindeke te vinden is. Zoekt maar, zoekt maar, en gij *zult* het vinden! Onderzoekt de profetieën, die getuigen van Hem, die komen *zou*; onderzoek de Evangelieën,

die u vermelden, dat Hij gekomen *is*. En onderzoekt dan Hemzelven, Zijne woorden, Zijne wonderen, Zijn leven en Zijn werken, en gij zult het met Petrus uitroepen: „wij hebben geloofd en bekend, dat Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods.”

O, mijne lezers, het moet ons *ernst* worden met dit zoeken. Niemand vindt den Heiland, wien het geen nood des harten is geworden met de vraag: „wat moet ik toch doen om zalig te worden?” Wij mogen elkander niet bedriegen, en dan mogen wij het oog niet sluiten voor de ontroerende waarheid dat honderden en duizenden geregeld ter kerk gaan, week aan week, de liederen der Gemeente meêzingen, hare feesten medevieren, hare Sacramenten mede ontvangen — en toch *buiten* het leven des Heiligen Geestes staan. „Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, tenzij iemand worde wederom geboren uit water en geest, hij kan het koninkrijk Gods *niet* zien.” Voor ieder onzer moet er toch, wil het goed met hem zijn, een keerpunt in zijn leven zijn gekomen, waarin hij zich omkeerde en een anderen koers voor zijn leven koos, dan hij tot dusver gegaan was. Dat was de ure zijner bekeering, waarin hij gevoelde: „ik kan mijzelven niet meer helpen!” De ure, waarin het licht in zijn stikdonkeren nacht is opgegaan. En dan gaat het twijfelen er aan, dan komt een mensch bij kribbe en kruis te staan, en dan vallen de blinddoeken weg — dan wordt de Christus ook *in* ons geboren.

Laat ons het voorbeeld der herders volgen, die zich opmaakten naar Bethlehem, om te zien het woord, dat daar geschied was! Het is een *woord*, dat *gezien* kan worden, want de Heere heeft het verkondigd, die spreekt en het is er, die gebiedt en het staat er. Zijn woord is eene daad, en dat woord, die daad, moeten wij gaan *zien*, anders wordt het ons eigendom niet. Wij moeten ze ons toeëigenen, gelijk de herders deden, die niet bleven waar zij waren, maar heengingen naar Bethlehem. Op *elk* gebied moeten wij ons de dingen toeëigenen, anders worden wij wel rijker in verstand, maar arm van geest, gelijk dat „het” groote gevaar van het tooneel is. Daar wordt men door allerlei denkbeeldige personen voor allerlei denkbeeldige toestanden bewogen, soms tot schreiens of hatens toe — en dan gaat men weer naar huis, wischt zijne goedkoope tranen weer af, maar

er volgt geen strijd, geen innerlijke verandering, geen verbetering op, en het hart is, in plaats van rijker, *armer* geworden. O, zorgt toch, dat uw Kerstfeest, uw kerkgang op den heiligen Kerstdag, geen gang naar een schouwburg worde en dat uwe gevoeligheid geen comedie zij!

Want wij *kunnen* Gods roepstem wederstaan. Als Paulus spreekt van 's Heeren verschijning op den weg naar Damaskus, zegt hij dat hij aan het hemelsch gezicht niet ongehoorzaam geweest is. Dat beteekent dus: dat hij die stemme Gods had *kunnen* weerstaan, dat hij had *kunnen* zeggen: „ik kan mijn positie als Farizeër en als vervolger der Christenen niet opgeven, ik *blijf* mijn ouden weg bewandelen.” Neen, hij heeft dat *niet* gedaan — en wij moeten het óók niet doen, broeders en zusters! Wij moeten de stem des Heeren, die ook door *dit* woord tot ons komt, *niet* in den wind slaan.

En dan, als wij geleerd hebben op die stem des Heeren te letten, dan moeten wij de gemeenschap met anderen zoeken. Dat leeren wij ook uit deze geschiedenis der herderen. Zij gingen te *samen* naar Bethlehem, en vonden daar niet alleen het Kindeke, maar ook Jozef en Maria; de stille, peinzende, naar Boven gerichte Maria, en den werkzaam, in het praktische leven ingrijpenden Jozef. Verzuim de gemeenschap niet, ook niet met de groote gemeente van vroeger eeuwen. Als gij eenigszins kunt, bestudeert de Kerkgeschiedenis, leest eens wat in Augustinus of een anderen Kerkvader, opdat de „wolke van getuigen,” die ons omringt, ook u moge sterken en bemoedigen. En keert dan telkens weer, niet alleen als het Kerstfeest terugkeert, maar elken dag weer opnieuw, naar dat heerlijke Bethlehem terug, waar uw Heiland neerligt in de kribbe en rondom Zijne kribbe zijn dankbare belijders vereenigt.

O, het hart wordt niet moede altijd weer die heerlijke, heilige geschiedenis te bepeinzen! Gij kent natuurlijk allen het oud-Nederlandsche lied:

De herdertjes lagen bij nachte,
Ze lagen bij nacht in het veld;
Zij hielden vol trouwe de wachte,
Zij hadden hun schaapjes geteld.

Daar hoorden zij de Engelen zingen,
Hun liederen vloeiend en klaar;
De herders naar Bethlehem gingen,
't Liep tegen het Nieuwe Jaar.

Toen zij er te Bethlehem kwamen,
Daar schoten drie stralen dooreen;
Eén straal van omhoog zij vernamen,
Eén straal uit het kribje beneên;
Toen vlamde er een straal uit hun oogen,
En viel op het Kindeke neer;
Zij stonden tot schreiens bewogen
En knielden bij Jezus neer.

„Och Kindje, och Kindje, dat heden
In 't needrige stalletje kwaamt,
Ach, laat ons Uw paden betreden,
Want Gij hebt de wereld beschaamd.
Gij komt om de wereld te winnen,
Den machtigen Vijand te slaan;
De kracht Uwer liefde van binnen
Kan wereld noch hel weerstaan.”

Die heerlijke herders!

Zij waren gekomen met haaste, en zij vonden Maria en Jozef en het Kindeke, liggende in de kribbe, en, staat er, als zij het gezien hadden, maakten zij alomme bekend het woord, dat hun van dit Kindeke gezegd was. Ach, lieve lezers, wanneer het Kerstfeest en de Kerstboomen en de Kerstgaven voorbij zijn, als ook dit Kerstfeest voorloopig weer wordt weggeborgen, dan wordt het soms zoo akelig *stil* in de huizen en harten, dan is het soms alsof de Christus Gods ook weer van de aarde verdwenen is. In hoevele woningen wordt dan zijn naam, die nù nog op aller lippen is, nog met warmte en dankbaarheid genoemd? Als zij waarlijk *geloofden*, niet maar met de mate der „gewoonte,” die een rechtzinnig mensch noodig heeft om

zich twee Kerstdagen lang fatsoenlijk met het Kerstkindeke te occupeeren, maar naar de mate der *Schrift*, die het ons zegt: „daar is onder den hemel geen andere naam gegeven, waardoor wij moeten zalig worden,” dan zou het ons als vuur onder de voeten branden, om dien naam alom bekend te maken; dan zouden wij niet rusten, vóór onze huisgenooten en onze vrienden het *wisten*, dat al onze vreugd en al onze zaligheid op dezen Jezus rusten. Dan zouden wij met nieuwen zendingsijver worden aangegord, om allerwegen de Zendingskringen te steunen en te helpen; wij zouden geen rust hebben vóórdát deze dierbare, zalige boodschap van den verschenen Verlosser over de gansche wereld was bekend gemaakt. De herders hadden de *eerste* stralen van het morgenrood der genade gezien, nog niet meer dan het kleine knopje in een bloem, die nog ontluiken moest — en zij kunnen er reeds niet over zwijgen, en verkondigen alom het woord, dat hun geschied was! Maar *wij* kennen den *vollen* Christus, den Gestorvene en Herrezene, den Verzoener onzer zonden — en wij, ach *wij* zwijgen!

Meer dan een halve eeuw heb ik nu als prediker van het Evangelie de Kerstboodschap gebracht, maar altijd moet ik weer bij deze „herdertjes,” van wie dit mooie oude liedje zoo roerend gewaagt, in de school gaan. „Als zij het gezien hadden, maakten zij alom bekend het woord, dat hun van dit kindeke gezegd was.” Daar hebt gij den onveranderlijken plicht van *elken* Evangeliedienaar: te *verkondigen* het woord, maar niet dan *nadat* hij Jezus gezien heeft. Eerst met Jezus in aanraking te zijn geweest, en dan van Hem te getuigen, en niets anders te weten dan het woord des Heeren. Niets anders te brengen dan de aloude tijding van vrede door het bloed des kruises, en alle wijsheid te verwerpen, die tegen het onfeilbaar getuigenis des Heeren ingaat. Wie het Evangelie aanneemt, die buigt ook de knie voor dezen Jonggeborene en huldigt Hem als zijnen Heer en zijnen God. Kerstfeest te vieren en dezen Jezus voor onzer één te houden, een mensch van gelijke geboorte als wij, dat is een onwaardig spel met woorden, dat is een leugen voor God en menschen. En daarom bid ik u en mijzelf, als een verbeurden Kerstzegen *deze* genade toe: dat wij versterkt mogen worden in het *oude* geloof der Christen-

heid, dat wij dezelfde trouw mogen kennen, die deze Bethlehemsche herders bezielde, die niets anders wilden weten en belijden dan wat de *Heer* hun had verkondigd. Wij *hebben* het profetische woord, en gij doet wèl dat gij daarop acht geeft als op een licht, schijnende in eene duistere plaats, totdat de Morgenster opga in uwe harten.

Zoo hebben wij *allen* in het voetspoor dezer herderen zendelingen te zijn, boden van onzen gezegenden Heer en Zaligmaker. De Gemeente van Christus heeft geen andere taak dan *getuige* der waarheid te zijn tot aan het einde der dagen. Nog ligt de heidenwereld als een donkere schaduw over de blijdschap der Christenheid. Nog geldt het bevel des Heeren: gaat henen in de gansche wereld en onderwijst alle volkeren, hen doopende in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Verkondigt dan Zijn heil tot aan de einden der aarde, gij allen, die Hem liefhebt en die ook op dit Kerstfeest — wellicht uw laatste op aarde — zoo gaarne iets tot verhooging van Zijnen roem, tot verheerlijking van Zijnen Naam zoudt willen aanbrengen. Grijpt toch de kansen, door God u gegeven! Zoekt toch een zieke te vertroosten, een arme te helpen, een zoekende te steunen in den naam van den Jonggeborene! De wereld wordt hoe langer hoe rampzaliger, want steeds breeder wordt de schare, die Jezus Christus verwerpt. Welnu, des te noodiger, maar ook des te schooner is onze taak Hem te loven en te prijzen, voor Wien de herders zich hebben neergebogen in den stal, wederkeerende tot hun gewone dagtaak, lovende en verheerlijkende God.

Versterken wij elkander in de zekerheid dat Jezus ons nooit bedriegt. Zóó zegt de Heere, uw maker en formeerder van den moederschoot af: vrees niet, o Jakob, mijn knecht, en gij Israëel, dien Ik uitverkoren heb. Vrees niet, ook al wordt het duister om u henen; vrees niet, al kwame er ook een bittere nacht; vrees niet, hoe Gods wet en uw hart u ook mogen veroordeelen; vrees niet, want gij zijt Mijne. Wij *hebben* de belofte der eeuwige jeugd in dezen Immanuël. Wij *hebben* het woord des Heeren: *alle* vleesch zal de heerlijkheid Gods zien. Wanneer de Kerstblijdschap in ons en in de Kerk des Heeren leeft, die haar dan vanzelve dwingen zal gehoorzaam te zijn aan hare roeping van dezen Heiland te getuigen, dan zal het laatste

woord eenmaal terugkeeren tot Hem, die het eerste woord heeft gesproken. Alle genadegiften Gods maken een zaligen kringloop, en na Zijn welbehagen te hebben uitgericht, keeren zij tot Hem weder, uit wien en door wien en tot wien alle dingen zijn. *Van Hem* is Zijn lieve Zoon gekomen, *door* dien Zoon wordt de klove tusschen God en den mensch gedempt, en *tot* Hem keert nu de gezaligde en straks verheerlijkte menschheid terug, en zal alles wederom goed wezen tot in eeuwigheid.

Nu, lieve lezers, ik ben dankbaar op mijn ouden dag nog eens in dit Kerstboek te hebben mogen schrijven. Ik bezit alle zeven de deelen, ik heb in al de vorige deelen eens wat rondgebladerd, en ik moest getuigen: die Kerststof is in waarheid *onuitputtelijk*. Laat ons toch in dezen Jonggeborene ons verheugen en verblijden en verkwikken te midden van al de ellende dezes tijds! Laat ons in de zekerheid, dat Hij met ons is, elke droefenis, die wij *dóór* moeten, met opgeheven hoofde dragen! De Immanuël van den Kerstdag, de Koning der herders van Efrata, gaat met ons mede. Welk pad zou dan *met Hem* ons te moeilijk, welke scheiding *met Hem* ons te zwaar zijn? Hij vervulle onze arme harten met Zijn rijkdom, met Zijn licht en Zijn vrede en verkwikke ons allen te samen met de zalige gerustheid: wij zijn des Heeren, en wij weten dat niets ons kan scheiden van de liefde Gods, die daar is in Christus Jezus onzen Heer.

Komt, laat ons den Heer gaan vinden,
't Harte vol van dankbaarheid.
Ziet, in doeken laat zich vinden
d' Allerhoogste Majesteit.
Laat ons dien Verlosser loven,
Laat ons zingen voor en na,
Met de Geesten van hierboven:
In excelsis gloria!

DE GOEDE ZAKEN VAN JAN MOBEUS

DOOR

IGNATIA LUBELEY

Een zwart mutsje op haar gescheiden witte haar, nog recht voor haar leeftijd, zat zij in haar roodrijpen leuningstoel bij het raam van de bovenkamer en keek uit in de nauwe hoofdstraat van het stadje. Een enkele voorbijganger kwam over het zeer smalle klinkerpaadje tusschen de hobbelige keiën van de straat en de ongelijke stoepen voor de oude huizen. In een van die huizen werd in de benedenkamer de lamp opgestoken. Zij wendde den blik van het raam en zag haar man aan, die in een gelijken leuningstoel tegenover haar zat, aan de andere zijde van een tafeltje: „Marie van der Linden steekt het licht op,” zeide zij met verheffing van stem.

Hij knikte met wezenlooze oogen terug en daar zij de straat weer inkeek, draaide hij ook langzaam het witte hoofd in die richting en volgde de bewegingen van de gedaante achter het raam aan den overkant, waar de gordijnen werden dichtgetrokken. Achter de ruiten van den bakkerswinkel scheen ook een lamp: in den winkel kon men nu een witgedekte tafel zien met wat rose en roode suikergoed, omdat het Sinterklaas was geweest. Hij tuurde er naar, en toen ineens viel een breede lichtglans over de straat, vanuit de benedenramen van zijn eigen huis. Zijn aandacht werd er een oogenblik door vastgehouden, en langzaam vragend keek hij op naar zijn vrouw, alsof hij wilde weten, of zij het ook opgemerkt had. Zij begreep hem: „Ja,” riep zij hem toe, „ze hebben beneden helder licht, wel goed, met dit donkere weer,” en toen, om hem af te leiden, sloeg zij de oogen op naar de grijze avondlucht boven de puntdaken: „We zullen wel sneeuw krijgen, denk ik.”

Over zijn verslapt gezicht trok een pijnlijke trek, als bij een kind, dat gaat huilen, en beverig plukten zijn machteloze vingers aan de

plaid, die over zijn knieën lag: „k. .koud,” bracht hij er met moeite uit.

Dadelijk schoof zij met haar voeten de stoof opzij en kwam uit haar stoel. Hoewel wat gezet, zoo had haar kleine gestalte toch nog een zekere gratie en met vlugge bewegingen trokken haar fijne handjes de plaid naar boven. Zij gaf hem een aaitje over zijn haar. „Is 't zoo goed?” Toen nam zij weer plaats in haar eigen stoel en trok de stoof met haar voeten naar zich toe. Ook zij huiverde even. 't Werd wel koud — dacht zij — en dan zoo dicht bij het raam. Maar 't was nog te vroeg om de lamp op te steken en zij zaten nog het beste hier. Dan zag je nog wat. 't Leidde hem af. Als Barbara straks boven kwam, konden zij hem samen naar de kachel brengen, en hem daar in zijn stoel zetten.

Onwillekeurig keek zij even naar de kachel. Die brandde wel stilletjes, maar toch wel goed: in de aschla zag zij den vuurgloed gloren. Zij durfde er toch niet meer op te gaan doen: brandstof was zoo duur, en gelaten keek zij weer uit. De lichtglans, die uit hun benedenramen moest komen, werd duidelijker over de straat tot op de gevels van d'overkant, naarmate de schemering toenam. Zij zag, dat haar man er naar keek, maar het drong toch niet genoeg tot hem door, dat hij om een uitlegging vroeg: daar was alleen wat verwonderds op zijn gezicht. — Zij was er blij om, dat hij niet begreep. — Hij wist alleen, dat de benedenkamers verhuurd waren geworden voor een zaak. In zijn idee was er een kantoor beneden, maar dat het een fietsenetalage was geworden, dat wist hij niet; en dat in het pakhuis er naast een garage was, dat wist hij ook niet. — Zijn overgrootvader en grootvader hadden een kruidenierswinkel gehad; — die bezat hij ook nog. Er was een zetbaas in — maar dat het alles nu zoo poovertjes was, dat de zetbaas nauwelijks zijn brood had, dat was nooit tot hem doorgedrongen. — Hijzelf had den meelhandel, dien zijn vader was begonnen, voortgezet. Hij had goede jaren gekend, zoolang hij de zaken kon bestieren, zooals zijn vader gedaan had, maar toen de tijden veranderden, toen het op eigen inzicht aankwam, op eigen initiatief, toen kwam hij in de achterhoede, hoewel hij nog jaren lang gold voor den rijksten man van Noordheim, die er het

grootste huis bewoonde; die door zijn degelijkheid en een zekere encyclopaedische geleerdheid aanzien gaf aan den voornaamsten kring van het stadje: welke kring bestond uit den dominee, den burgemeester, den dokter, den ontvanger, den postdirekteur. In den loop der jaren verwisselden deze personen nogal eens, maar hij, „mijnheer Mobeus”, was daar altijd geweest en bleef. Hij behoorde er. Hij was conservatief in den godsdienst, liberaal in de politiek geweest, was overtuigd geweest, dat de menschheid vooruitging, totdat de groote wereldoorlog niet alleen zijn zekerheid hierover aan het wankelen bracht, maar ook zijn slappe zaken aantastte en na eenige jaren van onrust zijn gezondheid knakte. — Half verlamd, moeilijk denkend en sprekend, bracht hij nu de dagen door op de groote bovenkamer, verzorgd door zijn vrouw en zijn dochter. Dit was nu al drie jaar zoo. Sedert eenige maanden woonde ook zijn oudste dochter bij hen in. Haar man, die vijf en twintig jaar lang dominee was geweest in Noordheim, was overleden en nadat zij nog een jaar lang de pastorie had bewoond, was zij bij haar ouders ingetrokken, want haar pensioentje liet haar niet toe op zichzelf te wonen. Zomers logeerde zij bij haar getrouwde kinderen.

De grijze lucht boven de smalle gevels werd nachtelijk donker, in de straat verduidelijkte zich het schijnsel der verlichte ramen en van de enkele lantarens. In de verte toeterde een auto.

— „De bus,” riep mevrouw Mobeus geïnteresseerd en keek aandachtiger uit. Het felle schijnsel der lantarens deed de huizen ineens coulisse-achtig naar voren komen, terwijl, al toeterende, de bus voortschommelde. Zij moest zich tegen de ruit overbuigen, om te zien, of er ook passagiers in zaten; een enkele donkere gedaante was zichtbaar. Het schijnsel trok weg en het getoeter eveneens.

De straat lag weer in half donker.

— „Daar zijn wel een paar menschen met de boot meegekomen,” riep zij haar man toe, „want daar waren eenige menschen in. 't Kunnen ook menschen van hier zijn. Maar ik denk toch van de boot.”

Hij knikte. — „Gemakkelijk,” zeide hij heel langzaam.

Zij straalde, alsof hij iets heel bijzonders had gezegd.

— „Ja, zeker, gemakkelijk! Wat zou Klaas daar vroeger van genoten hebben, als het toen zoo geweest was, hè?”

— „Ver,” zeide hij.

— „Ja, heel ver was het toen,” klonk haar luid sprekende stem. Iederen middag hadden zij, naar aanleiding van de bus, deze conversatie. Zij zag aan zijn gezicht, dat het hem deed denken aan vroeger en dat deze gedachte hem genoeg deed. Daarom haalde zij altijd die herinneringen weer naar voren — de herinneringen aan de jaren toen zijn eenige broer bij de belastingen in Haalchem was. Haalchem was een voorname plaats, vergeleken bij Noordheim: er was een kantongerecht en een notaris. 't Lag veel verder het land in; de afstand was groot en niemand uit Haalchem zou er aan gedacht hebben vroeger in Noordheim de boot voor den overkant te halen, maar nu met de bus was dat anders geworden. Voor de Noordheimers zelf was het ook gemakkelijk om op deze manier Haalchem en de tusschenliggende dorpen te bereiken. 't Was bepaald een vooruitgang. Voor de familie Mobeus echter kwam die vooruitgang te laat. Zij konden er alleen naar kijken en het als vooruitgang constateeren. Klaas Mobeus, die in Haalchem had gewoond, was al vele jaren geleden gestorven. Zijn weduwe, een Groningsche, was naar haar eigen land teruggegaan met haar dochters, haar eenigen zoon achterlatend bij de familie in Noordheim, waar zijn oom er op stond hem een opvoeding te geven en hem in zijn zaak op te nemen, want Klaas had door ongelukkige speculaties niet veel fortuin achtergelaten en hij, Lodewijk Mobeus, maakte toen nog goede zaken en hij had geen zoon. Het was een energieke jongen geweest, die met glans zijn examen deed, maar toen hij op het kantoor kwam in den meelhandel botste het al spoedig. Hij had allerlei andere inzichten, zag mogelijkheden, die zijn oom met „praatjes van een blaag” betitelde, omdat zij hem verontrustten. Er kwamen scènes, en ten slotte na een vacantie in het Noorden, bij de familie van zijn moeder, besloot de neef daar-ginds zijn eigen plaats te veroveren. Het had den ouden Mobeus gegriefd, omdat hij het ondankbaar vond, maar in die jaren had het hem toch ook meteen opgelucht: hij kon nu weer zijn rustige gangetje gaan.

Veel later, toen hij door de omstandigheden in een hoek was geduwd, had hij zich weleens afgevraagd, of het ook beter zou zijn geweest, als hij de plannen van Jan Mobeus had ingewilligd, en hem in de zaak gehouden had. Het was toch gebleken, dat deze een zakenman was; daarginds in Groningerland was hij krachtig vooruitgekomen. Hij was ook getrouwd, had kinderen, had het goed. Maar wat men in het rijke Groningen kon bereiken, zou in Noordheim niet zijn gelukt: niemand kwam hier eigenlijk vooruit. 't Was te arm, te afgelegen, men had teveel concurrentie met het grootere en bloeiende Zuiddam, aan den overkant van de rivier, waarop een geregelde vaart was. Neen, 't was eigenlijk maar heel goed, in Jan's belang, dat hij niet gebleven was. Wat de jongen destijds voorstelde, wàs in Noordheim niet bereikbaar! De momenteele vrees, dat hij, Lodewijk, te traag was geweest, was hierdoor weggezakt en zijn overleggingen hadden hem ook milder gestemd tegenover zijn neef. Daar was nu geen wrok meer. Alles was goed. Hij wist dan ook niet, hoè moeilijk de financieele omstandigheden waren.

De kamer was bijna donker en het schijnsel van een straatlantaren scheen tegen de lage balkenzoldering, toen de deur geopend werd en de lange, zwarte gestalte van Anna Jelten—Mobeus op den drempel verscheen, achter haar het flauw verlichte portaal.

— „Nog in donker!” zeide zij afkeurend, „waar is Barbara?”

— „Ik kom al,” zeide Barbara's stem achter haar.

Klein, wat breed, schoof zij langs haar zuster heen, rammelend met een lucifersdoosje. Met moeite bereikte zij over de ronde tafel de lamp, die er boven hing, deed het glas er af en stak het licht aan. Het schijnsel viel op haar rond, bleek gezicht en het gescheiden donkere haar. Handig zette zij het glas op, vóór de pit ging stoomen. Daar was wel electricisch licht in het stadje, maar dit ook was te laat gekomen voor de familie Mobeus. Het was te duur geweest het aan te leggen; en Barbara was dankbaar, dat zij er niet toe overgegaan waren; petroleum was toch nog altijd het goedkoopste en een petroleumlamp gaf ook altijd nog wat warmte.

— „En nu gaan wij gezellig bij de kachel zitten, nietwaar?” zeide zij liefkoozend tot haar vader.

Hij knikte hulpeloos en liet zich gewillig naar zijn anderen fauteuil duwen. Met een tevreden zucht liet hij zich in den stoel neerzakken en bracht zijn handen naar het vuur. Zijn vrouw ging bij het raam haar stoof halen, terwijl Barbara de luiken sloot en de gordijnen dichttrok. Anna zat reeds aan de tafel en spreidde de courant voor zich uit, die zij van „de menschen beneden” te leen had. Zij bemoeide zich nooit met de beredderingen om haar vader. Barbara was niet alleen jonger, maar ook ongetrouwd. 't Sprak dus vanzelf, dat deze voor alles zorgde. Daarbij was zij, Anna, weduwe, had op zichzelf gewoond, en zij betaalde nu in bij haar ouders. Haar positie wàs anders en zij handhaafde deze.

De oogen van den ouden man rustten eenigen tijd op de courant. „Post?” bracht hij er toen uit, „geen brief van Jan?”

Anna keek hem bijna uitdagend aan door haar bril. „Jan?” riep zij hem toe, „waarom zou Jan schrijven? Hoe komt u aan Jan?”

— „We hebben het over oom Klaas gehad,” zeide haar moeder vergoelijkend, „en nietwaar” — beschermend tegen haar man — „dat deed aan Jan denken?”

— „Nee, Jan denkt niet meer aan ons,” zeide Anna overluid, haar hoofd weer buigend over haar courant, „waarom zou hij ook? De zaken hier zullen hem niet meer trekken!”

Daar was iets schampers in haar stem, dat echter haar vader niet scheen aan te doen.

— „Hij heeft het ook zoo druk,” suste haar moeder, „nietwaar, vader?”

Maar ook dit scheen hem niet te raken. Hij warmde zijn handen onder zijn plaid en staarde voor zich uit naar de lamp. Voor de drie anderen echter had het begrip Jan werelden opgeroepen, want alle drie hadden het in den loop der jaren betreurd, dat hij niet gebleven was om de zaken te regelen, want alle drie hadden begrepen, dat het tobben kwam door de traagheid van den vader, al was Anna de eenige, die het eens beslist had uitgesproken. Zij schoof haar meening niet onder stoelen en banken, en haar moeder vond het een netelig onderwerp in haar tegenwoordigheid.

Nu echter viel de stilte in, daar de courant haar scheen te boeien.

Barbara echter, bezig met naaiwerk, kon er haar gedachten niet van losmaken; teveel hing het samen met haar knagende zorgen. Hoe het op den duur moest, begreep zij niet. Het benedenhuis was wel verhuurd, maar van die huur alleen konden zij toch niet leven! De dienstbode eerst, later de werkster, waren ook afgeschapt. 't Kon ook best op het bovenhuis. Alleen de keuken had zij nog beneden, en die was koud, groot en bewerkelijk. De pomp was ook beneden. Al het water moest naar boven gebracht worden. Maar dat was het ergste niet: als zij maar konden rondkomen. Als de kruidenierszaak maar bloeide; maar de zetbaas was oud. Hij had al een paar maal gezegd, dat hij wilde uitscheiden en bij getrouwde kinderen in Zuid-dam gaan wonen. Dan konden zij de zaak verkoopen. Maar wie kocht die? Er was immers een andere kruidenierswinkel, die veel beter voorzien was. Neen, bezuinigen, dat was het eenige. En met nieuwen ijver begon zij een stukje te zetten in de oude Schotsche blouse, die zij onder handen had. Die zou dan nog mooi meekunnen.

Anna was aan de advertenties genaderd.

— „'t Wordt steeds meer mode,” verbrak zij ineens smalend de stilte, „om 't Kerstfeest met cadeaux te vieren. De menschen schijnen nooit genoeg te hebben, eerst Sinterklaas en dan Kerstfeest. Hoeveel Kerstfeestgeschenken ik al aangekondigd heb gezien!”

Over 't oude gezicht van haar moeder gleed een lachje. Háár moeder was een Duitsche geweest en zij had altijd, tot haar huwelijk, den kerstboom gekend.

— „Zie je nu wel!” zeide zij guitig, „het dringt door.”

— „'k Heb niets tegen kerstfeestvieringen,” decreteerde Anna stijf, „maar ik vind twee vieringen te veel, en Sinterklaas is Hollandsch.”

— „Ja, en daarbij” — de oude oogen zagen haar met een knip-oogje aan — „kerstboomen groeien ook niet op de klei.”

— „Juist,” zeide Anna kortaf en ging door met de courant te lezen, maar Barbara hief even met een lachje het bleeke gezicht op, en keek van haar moeder naar haar vader. Deze had blijkbaar niets gehoord, staarde wezenloos in de lamp. Haar moeder en zij wisselden een milden blik, als om een dierbare herinnering, en beiden gingen toen weer door met haar werk.

— „Kerstboomen groeien hier niet; zij zijn dus niet voor ons bedoeld.”

Dit was het gezegde geweest, waarmede Lodewijk Mobeus in het eerste jaar van zijn huwelijk eens voor altijd den kerstboom buiten zijn huis had geweerd en naar welke uitspraak zijn vrouw, toen een blozend jong ding met gescheiden blond haar en een grooten platten strik onder een openvallend staand wit boordje, zich goedgehumeurd geschikt had. Wel had zij altijd getracht iets bijzonders van den dag te maken, had 's avonds een paar kaarsen opgestoken. „Duitsche romantiek,” zeide Lodewijk Mobeus dan.

Barbara dacht hieraan. Ineens klopte haar hart onrustig. Eigenlijk zouden die kaarsen van 't jaar nog te duur zijn, en Anna zou met recht kunnen smalen: „Waarom ook die dwaze, dure gewoonten houden? De tijden *zijn* anders. Maar je wordt ook nooit wijzer. 't Zit 'm immers niet in die dingen.”

Dien nacht sliep zij slecht in haar ijskoude kamer, want de wind was opgestoken en zij hoorde hem telkens rennen over het dak. Als er maar geen pannen loslieten! Dat gaf weer onkosten. Die kon zij er toch niet zelf opleggen. En 't huis was zoo oud, en het dak hoog. Wel anders dan het huis, dat Jan Mobeus zou hebben in de Groningsche stad aan de vaart. Zeker omdat zij het dien avond over hem gehad hadden, keerden telkens haar gedachten naar hem terug. Een zijner zusters had eens geschreven, hoe mooi hij nu wel woonde in een nieuwe villa met groote spiegelruiten en met een hardsteenen stoep. En alles blonk in huis, en daar waren dikke tapijten in de kamers en een prachtlooper op de breede trap.

In hoe lang was hij hier niet geweest? Twintig jaar werd het, dat hij zijn vrouw kwam presenteeren. Het was een beetje een gedwongen bezoek geweest, waar men van weerskanten probeerde over het verleden heen te praten. Hij had toen een goede positie, maar rijk was hij toen nog niet. Dat was hij later geworden door zijn zaken in landbouwwerktuigen en kunstmest.

De wind rukte aan de ramen. Zij hief zich op in bed en luisterde: Ging daar een pan? De wind klaagde zoo vreemd, net als wanneer er jachtsneeuw was. Dan mocht zij met den morgen wel op zolder

gaan zien, of het er niet doorgesneeuwd was. Sneeuw kon er best komen. 't Was winter en misschien zag met Kerstmis wel alles wit, — 't duurde nog een paar weken. 't Was wel mooi, sneeuw, als al de oude geveltjes en daken witte randen hadden, en aan den hoogen, grooten kerktoren de schoone Gothische lijnen duidelijk uitkwamen. Zij hoorde in haar verbeelding den galm van de zware klok, luidend ver over het besneeuwde stadje, over het besneeuwde land en over de grijze, wijde rivier. Dit was dan wel kerstmisachtig. Als dan ook maar de zorgen, zooals in de kerstverhalen, op dien dag per tooverstaf werden weggenomen! Zij moest erom glimlachen. Dit gebeurde alleen in boekjes! Maar wat wel waar was — verbeterde zij haar eigen ironie — dat aardsche zorgen niet moesten terneer drukken, want wie kon met bezorgd te zijn iets bereiken? En wie behoefde echt bezorgd te zijn, die de woorden geloofde: „Uw Hemelsche Vader weet wat gij behoeft, nog eer gij Hem bidt”?

Zij zou rustig iederen dag haar werk doen. *Als* er nu maar geen pannen afvlogen en geen jachtsneeuw neerdwarrelde op zolder!

— „Neen, niet den moed verliezen,” verbeterde zij zichzelf, en sliep in.

* * *

Er lag sneeuw den volgenden dag. 't Gaf een vreemd, stil licht in de kamer, totdat de lucht weer betrok en uit de grijze wolken de sneeuw in tuimelende vlokken neerdwarrelde. Lodewijk Mobeus tuurde er naar, 't leidde hem af. Zijn vrouw, bezig stof af te nemen, de kamer wat op te ruimen, kwam nu en dan kijken, hoe dik de sneeuwlaag al was op straat. „Ik zeg maar,” zeide zij iederen keer, „'t is beter binnen,” en dan knikte hij maar.

Barbara vond het koud in de keuken. Het sneeuw-weer maakte haar huiverig, en zij was bleeker dan ooit, met een rooden neus en omrande oogen. Maar daar was geen jachtsneeuw op zolder neergekomen en de pannen waren niet verschoven. Zij had dus alle reden om dankbaar te zijn; en zij was het. Zij had het toch nog beter dan menige arme, overlegde zij bij zichzelf — en toen betrok weer haar gezicht. Als men komen zou met de lijst van de diaconie — wat

moest zij dan toch geven? Haar vader had vroeger altijd het hoogst ingeteekend; in de laatste jaren was het ieder keer minder geworden. Zij had het eerst als een vernedering gevoeld; nu had zij dit al lang uitgestreden. Misschien waren zij vroeger er te ijdel op geweest, op die groote sommen, op die positie van rijk en milddadig te zijn. Nu was die plaats weggeslonken; 't was wellicht beter zoo: in de teruggetrokkenheid van hun leven zou het Kerstfeest wel geheel innerlijk gevierd moeten worden, wilden zij het vieren. Zij behoorden niet tot de menschen, die giften konden uitdeelen en ook niet tot degenen, die uitzien naar geschenken, zooals geheel-behoeftigen, die op dit feest financieel rekenden. — Neen, 't was zeker heel goed zoo: geestelijk en materieel leven uit Gods hand, Christus aanbeddend.

Iedereen voorspelde „een mooie witte Kerstmis”, maar het weer draaide om, de sneeuw verdween in modder. De oude huizen aan den overkant schenen grauwer en meer vervallen dan ooit. In trieste grijsheid gingen de dagen in elkander over.

* * *

Over de rivier hing de kille regen als een nevel. De stoomboot, die geregeld van Zuiddam naar Noordheim voer, pufte voort, met zwarten rook uit zijn schoorsteen. Met den rug naar de machinekamer, waaruit eenige warmte op het dek walmde, stond Jan Mobeus in zijn korte, dikke jas en tuurde naar het grijze silhouet onder de grijze lucht van de steeds vager wordende stad op den oever. Wat had hij als jongen, toen hij iederen dag overvoer om in Zuiddam op de Hooger Burgerschool te gaan, dikwijls naar dat uitzicht gekeken en gelet op de scheepvaart op de rivier. 't Had toen al in hem wakker gemaakt den lust tot den handel, tot beweging, tot aanpakken. Wat had hij toen plannen gemaakt, om een grootsch handelshuis in Noordheim te hebben. Noordheim lag toch ook aan de rivier; het moest een handelsstad worden. 't Was niet gegaan. Nu, na al die jaren, begreep hij, dat het niet had gekund en hij had sinds lang leeren glimlachen om zijn jongensachtige ideeën. Maar dat hijzelf weg was gegaan, hiervan had hij nooit spijt gehad. Dat was het beste geweest. 't Was nu meer dan twintig jaar geleden, dat hij in het

stadje geweest was, eenige uren maar, om zijn jonge vrouw te presentieren. Wat hadden zij later met elkaar menig vroolijk oogenblik over dit bezoek gehad: die philosophische, langzame, ouderwetsche oom, die provinciale tante, Barbara, die aldoor maar glimlachte en „ach ja, Jan — en ach ja, Bine,” had gezegd! 't Was een zomermiddag geweest, de suitedeuren stonden open en door de opgeschoven ramen van de achterkamer had hij den bekenden tuin gezien, doodstil in de middaghitte, met het witte tuinbeeld: een dik, wit geniusje, die een witte schelp op zijn hoofdje torste, in het midden van het grasveld — en wat verder, geheimzinnig tusschen de struiken, gluurde een steenen aardman. Hij had geweten, dat die daar zijn moest en daarom had hij de puntmuts en den grooten baard dadelijk herkend. De tuin sliep, en achter de jalousies aan den voorkant sliep de straat. Anna had ze plechtig in de pastorie ontvangen.

Hij was er nooit meer geweest; en nu ineens, onverwacht, op dien grauwen wintermiddag, voer hij er weer heen. Een paar dagen geleden was hij nog in Parijs, waar hij met zijn gezin en hun vrienden de kerstvacantie gingen doorbrengen. Den dag na hun aankomst had hij bericht gekregen over een agentschap van zijn zaak en hij had besloten dadelijk terug te gaan. Die kans mocht hij zich niet laten ontnemen. Zaken waren zaken. En met de bevriende familie konden zijn vrouw en de twee kinderen (een zoon en een dochter) toch overal heengaan. Trouwens, de auto hielden zij ook. Zij konden hem wel missen.

De regeling van het nieuwe agentschap te N. bood voordeelen aan, temeer, daar hij meteen vernam, dat er kansen waren, in Zuid-dam hetzelfde te bereiken. Beslist was deze laatste zaak nog niet en met de Kerstdagen kwam nu ook vertraging. 't Hinderde hem niet. Het hotel was er goed. En nu kon hij overvaren naar het land van zijn jeugd. — 't Was als een droom, dat hij daar nu weer stond in de beschutting van de machinekamer en luisterde naar het gestamp van de boot en het klotsen van het water. — In welke kamer zouden zij hem ontvangen? Zeker in de achterkamer, waar ze aan de ronde tafel zaten en het gloeiend warm was. Maar misschien stond de tusschendeur toch open en brandde de haard in den grooten, vollen

salon voor, omdat het 24 December was en 's avonds het Kerstfeest al begon, volgens zijn tante, die de Duitsche gebruiken volgde, al had zij nooit een kerstboom gehad. En dan stak zij 's avonds daar kaarsen aan, om het feestelijk te hebben; en hiertegen had oom Lodewijk nooit bezwaar kunnen maken. Hij moest er nu nog om glimlachen. Die goede, kinderlijke, idealistische tante. Barbara had nog het meest van haar. Hoe zou Barbara zijn? Gek, die kon hij zich heelemaal niet voorstellen in een korte japon van tegenwoordig: neen, die droeg een donkeren, langen rok met een geruite blouse, dat kòn niet anders!

Er kwam een zwenking in de vaart, en meteen joeg de ijskoude wind hem den regen in het gezicht. 't Was toch beter om naar binnen te gaan; en zijn hoed vasthoudend, schoof hij de deur van de kajuit open, haastte zich naar binnen. 't Was aangenaam beschut en warm in de halfronde, schemerdonkere ruimte. Tegen de beslagen ramen staken eenige donkere silhouetten van passagiers af. Dadelijk voelde hij zich het middelpunt van aller belangstelling. Hij groette even, en ging op de smalle bank zitten.

— „'t Is binnen beter,” merkte een der reizigers op.

— „Ja, 't is geen zomer daarbuiten,” antwoordde hij. Nieuwsgierig zag hij naar de verschillende gezichten. Waren het oude bekenden? Neen, ze waren hem allen vreemd.

— „Ik dacht al, hoe houdt mijnheer het uit,” viel een juffrouw bij.

— „We treffen het niet,” zeide een ander, en wreef met haar zakdoek tegen de ruit, om naar buiten te kijken, „'t is alsof er sneeuw bijkomt.”

— „'t Is de tijd van 't jaar,” merkte een derde op.

De rest knikte toestemmend en de stilte viel in. Daar was weer niets anders dan het gestamp van de boot.

— „'t Zal in de autobus wel frischjes wezen,” verbrak de eerste juffrouw het zwijgen, „en zoo'n eind naar Haalchem.”

— „Naar Haalchem,” zeide Jan Mobeus geboeid, „gaat er een autobus naar Haalchem?”

— „Ja wel zeker, mijnheer. Daarom zijn er tegenwoordig zooveel meer passagiers aan boord. De autobus wacht bij de poort.”

— „Dat zal voor Noordheim wel geschikt zijn,” zeide Jan Mobeus tevreden. „Dat brengt er wat vertier.”

— „Nou, mijnheer,” zeide de eerste reiziger, „wel vertier, maar vertier, dat meteen weer verdwijnt. Zoo stappen de menschen aan wal, of ze gaan in de autobus en ze rijden weg. En dat is net zoo, als de bus uit Haalchem komt. 't Kan dan bepaald druk wezen bij de boot, maar al die menschen stappen aan boord, en een kwartier later is er weer niks te zien.”

Jan Mobeus begreep het wel. Winkels als Zuiddam, dat, bloeiend en welvarend, behalve de rivier ook de spoorlijn had, zou Noordheim nooit kunnen hebben. Voor de gewone levensbehoeften was Haalchem nog beter voorzien, dus om deze zou niemand den tocht in de autobus ondernemen, 't was bepaald om den overkant te doen, en Noordheim bleef eenzaam. „Onbenullige ligging toch,” dacht hij kleinachtend.

Daar kwam verandering in het gestamp.

— „We naderen,” zeide de juffrouw, die weer de ruit afveegde met haar zakdoek.

Jan Mobeus stond op.

— „U heeft nog best den tijd, mijnheer. 't Duurt nog wat. En 't is koud op het dek.”

— „'k Ga toch maar kijken.”

Hij trok het deurtje open, schoof het dadelijk achter zich dicht, om de anderen voor de koude te vrijwaren. De regen, die met natte sneeuw was vermengd, joeg over het grauwe water en op den naderenden oever verhief zich zwart en verlaten het oude stadje, gestriemd door de regenvlagen, als zwijgend lijdend onder die troosteloze grijze lucht.

Jan Mobeus, de hand aan zijn hoed, stoorde zich niet aan den snijdenden wind. Hij staarde naar het stadje van zijn jeugd. Het was als in een droom.

Zij kwamen steeds dichterbij. De huizen verdwenen achter de donkere poort. Vanuit het haventje zagen zij er tegen op.

De boot lag stil. De loopplank werd met geroep en een bons neergelegd. Hij was een der eersten, die er over ging. Op den wal, tusschen

de straatjeugd, bleef hij even staan om zijn parapluie op te steken.

— „Bagage, mijnheer?” vroeg een opgeschoten jongen.

Hij schudde van neen. Hij had geen bagage, omdat hij dien avond weer naar Zuiddam terug wilde keeren.

— „De autobus, mijnheer?” vroeg de chauffeur, toen hij het omnibusachtige vervoermiddel naderde. Hij schudde weer ontkenkend. En toen keken enkelen hem na: iemand, die *in* de stad moest zijn? Wie was hij?

In de poort was het beschut, en daar achter in de nauwe straten woei de wind minder. Stil, triestig, grauw stonden daar de oude huizen, vele verveloos. Zoo arm had hij het stadje niet gedacht. Druk doende, toeterde ineens de autobus achter hem, denderde over de natte keien, achter de ruiten zag hij zijn medepassagiers zitten, de eene groette, en hij groette terug, alsof zij elkander allang kenden, beiden met dezelfde gedachte: „Daar is wel vertier, maar vertier, dat verdwijnt.” Toen het vehikel om de bocht van de straat was geschokt, wàs ook alles verdwenen, en zijn eigen voetstappen klonken duidelijk op in de regenstille straat. Hier en daar achter de ramen zag hij een lamp al gloren: wie leefde nog hier in die teruggetrokken schemerdonkere stilte, in dat armelijke bestaan?

Met vluggen tred ging hij de hoofdstraat door; uit de ramen van het groote huis der Mobeussen scheen ineens een breed licht: „wat een illuminatie,” dacht hij geamuseerd, „is dat om het Kerstfeest?”

Genaderd, bleef hij verplet staan: een fietsenetalage vertoonde zich achter de ruit. Hij kreeg een kleur van schrik; zouden ze er niet meer wonen? en zouden hem wellicht doodsberichten niet bereikt hebben? De voordeur stond op een kier; hij stootte ze open; het was dezelfde lange marmeren gang, achterin de glazen deur naar den tuin, waar nu, als het er nog was, zeker het dikke, witte geniusje met de witte schelp in zijn rietmatten winterbeschutting stond. Rechts, waar vroeger de gebeeldhouwde deur van den salon was, scheen nu licht door een matglazen deur en deed de letters: „winkel” uitkomen, die in een halven cirkel in gewoon glas waren aangebracht. Toen hij die deur opende, ging, als bij iederen winkel, een schel, en, als in iederen fietsenwinkel, rook het naar rubber, hingen er reclame-

platen (waartusschen hij het oude behang herkende), en waren er allerlei onderdeelen van fietsen te krijgen. Hij stond voor de toonbank, toen uit de andere kamer, die als kantoor was ingericht, een jongmensch te voorschijn kwam.

— „Mag ik u eens vragen,” zeide Jan Mobeus, „woont mijnheer Mobeus niet meer hier?”

— „Wel zeker, mijnheer. Boven.”

— „Boven?” herhaalde Jan Mobeus. „Mijnheer Mobeus had vroeger toch een meelhandel. Is die in een fietsenzaak overgegaan?”

Over het fletse gezicht van het jonge mensch trok een geringschattend lachje: „Neen, mijnheer. *Wij* zijn een filiaal van Berendsen uit Zuiddam, een eerste klas zaak. Wij hebben ook een garage in het vroegere meelpakhuis, een reuzengarage, en u heeft misschien opgemerkt, dat wij ook een benzine-pomp hebben. Alles op het gebied van electriche lampen kunt u hier krijgen. . . .”

— „En mijnheer Mobeus?”

— „Mijnheer Mobeus heeft ons deze kamers verhuurd. De meelzaak is opgeheven. Ze wonen nu boven.”

Er ging een deur dicht in de gang. Jan Mobeus herkende het geluid: het was de keukendeur.

— „Ik denk, dat juffrouw Barbara daar juist is,” zeide het jonge mensch. „Ze gebruiken ook nog de keuken beneden. Wou u mijnheer Mobeus spreken? Daar is een bel bij de trap.”

Jan Mobeus zeide: „dank u,” opende de matglazen deur, waardoor de bel weer overging, trad in de welbekende gang. Het licht was er nog niet op; achterin bij de tuindeur trok het laatste daglicht zich terug. Bij de trap wilde hij aan het bellekoord trekken, toen de keukendeur weer openging en Barbara verscheen; net als vroeger. een korte gestalte in een geruite blouse, het haar gescheiden boven haar bleek, bol gezicht.

Hij trad een stap naar voren: „Hoe gaat het, Barbara?”

Zij blikte verwonderd op naar die lange, breedgeschouderde, goedgekleede gedaante, en toen meteen herkende zij hem. Haar geheele gezicht straalde, zij stak hem beide handen toe: „Jàn!” zeide ze warm. „Wat een verrassing. Dat had ik nu nooit gedacht!”

Haar hartelijkheid trof hem. Waarom was hij toch nooit eerder teruggegaan? verweet hij zich.

— „Ik was in Zuiddam voor zaken,” legde hij uit, met zijn zware, welluidende stem, „en toen kon ik niet de verleiding weerstaan over te varen en eens te komen kijken.”

— „Wat zullen vader en moeder blij zijn, en Anna zal het ook aardig vinden. Anna woont bij ons in. Zij is weduwe.”

— „Dat laatste wist ik.” Maar het was niet bij hem opgekomen, dat dit beteekenen zou, dat zij niet meer op zichzelf zou kunnen wonen. Alles was anders dan hij gedacht had.

— „En beneden hebben jullie het verhuurd,” zeide hij, toen zij samen de trap opgingen.

— „Ja, dat was het beste,” zeide zij kalm, „vader ging erg achteruit. Je zult het wel zien, vader kan maar moeilijk zijn gedachten verzamelen.”

— „Ach,” zeide hij meewarig.

Op het lange portaal hing ook het laatste licht van den regendag. Tegenover de trap stond een kapstok en terwijl hij er zijn hoed en pels ophing, keek hij rond, of hij ook den knop van electricisch licht kon ontdekken, maar hij zag alleen, op een bruine commode, een miniatuur petroleumlampje staan.

— „Hebben jullie geen electricisch licht?” vroeg hij zakelijk.

— „Wat zie je dat gauw! Neen, de aanleg was te duur.” Op haar groote wollen pantoffels schoof zij naast hem voort, tot aan de laatste deur links. Vóór zij opendeed, keerde zij zich ineens naar hem om: „Vader heeft nooit begrepen van den winkel beneden,” fluisterde zij, „hij denkt, dat het een kantoor is, en eigenlijk denkt vader, dat dit alleen in de achterkamer is. Het hindert ook niet, vader kan toch nooit meer beneden komen.” Zij opende de deur, trad naar binnen: „En wie denkt u nu wel, dat er is?” verhief zij haar stem.

Voor het eene raam waren de silhouetten der beide oude menschen zichtbaar, bij het andere dat van Anna. Alle drie hoofden keerden zich om. „Jan,” zeide mevrouw Mobeus beslist.

En toen hij met groote stappen op haar toetrad: „Ik heb je zoo straks onder je parapluie voor het huis zien staan,” zeide zij, „maar

ik vond het zoo ondenkbaar, dat ik het maar niet gezegd heb," en meteen riep zij tegen haar man, die hulpeloos naar den onbekende opzag: „Daar is Jan, vader. Jan van Klaas.”

— „O ja, o ja.” Hij trachtte de beverige hand uit te steken, die zijn neef krachtig vastgreep. „Dag oom, dat is lang geleden, niet-waar?”

De oude man knikte: „Ja, lang — lang,” herhaalde hij en iets als een lachje verwrong zijn wezenlooze trekken, toen hij den ander nogeens tevreden toeknikte.

Jan Mobeus nam plaats op den stoel, dien Barbara voor hem aanschoof.

— „En dat je net met Kerstavond hier bent,” zeide zijn tante nieuwsgierig. „Waar zijn je vrouw en kinderen?”

— „In Parijs.”

— „In Parijs?” herhaalden drie vrouwenstemmen op alle tonen van verwondering, en Anna liet er op volgen: „Dat is modern.”

— „Vind je?” Er klonk een lach in zijn zware stem. „Verleden jaar zijn wij in Brussel geweest. Het had ons zoo goed bevallen, dat wij van 't jaar met de auto naar Parijs gingen, tegelijk met eenige goede vrienden. Ik moest onverwacht voor zaken weg, want daar moet je niet mee zeuren, maar Bine en de kinderen zijn natuurlijk gebleven.”

— „Toch een heel ding,” vond Barbara.

— „Jan's vrouw en kinderen,” riep mevrouw Mobeus haar man toe, „zijn in Parijs.”

De oude man richtte zich wat op. Iets van de vroegere waardigheid kwam in zijn houding. „Ik. . .” stootte hij er met moeite uit, „ken ook Parijs.” Dat hadden zijn vrouw en zijn kinderen nooit bereikt. Dat was zijn oude glorie.

Zij wisten, waar hij nu aan dacht. „En toen,” kwam Barbara hem ter hulpe, omdat zij zijn pogingen opmerkte om zijn woorden te vinden, „dacht men, dat u een Franschman was, omdat u zoo goed Fransch sprak.”

— „Hoe is het mogelijk,” dacht Jan Mobeus, „na al die jaren hebben ze 't nog over dezelfde dingen. Hoe hùden ze 't uit?” Hij

keek naar Barbara's gezicht, waarover het laatste daglicht viel. Daar lag een oneindig geduld over die weinig mooie trekken, en een vroolijk licht scheen in die nog kinderlijke oogen. „Hoe is 't mogelijk,” dacht hij weer.

Zijn tante was blijkbaar zakelijker bij het heden dan bij het Parijsche verleden van haar man:

— „En hoe doe je nu met de Kerstdagen?” informeerde zij met iets bezorgds in haar blik. „Waar ben je eigenlijk voor zaken?”

— „In Zuiddam, tante. Daar ben ik in het hotel.” Hij begreep ineens, dat zij zich afvroeg, of ze hem ook moest uitnoodigen. „Ik ben daar heel goed,” vervolgde hij met klem. „Ik ga met de boot van halfzeven terug en eet dus ook daar.”

Hij bemerkte duidelijk een zekere verademing op de spanning naar zijn antwoord.

— „Dat is ook maar het beste,” zeide Anna met haar harde stem. „Je zoudt het hier ook ongelukkig getroffen hebben, want wij eten altijd om halfeen, dat is gemakkelijker voor Barbara, die kookt, en je zou nu niets dan boterhammen hebben gehad.” Zij wond er geen doekjes om.

— „Ik heb nu heerlijke thee,” zeide hij, om iets vriendelijks te zeggen, een kopje van Barbara aannemend.

Zij bleven daar schemeren, terwijl hij met luide stem moest vertellen van zijn vrouw en zijn kinderen en zijn huis en zijn auto en zijn zaken. Zij schenen alles even belangrijk te vinden en zelfs de oude man luisterde, al kon hij niet alles begrijpen. Het was rustig in die groote, lage kamer, waar het licht van de straatlantaren steeds duidelijker scheen tegen de balken. Op de ouderwetsche kachel stond de ketel en het water zong zachtjes. Hij herkende veel van de meubels, die vroeger beneden hadden gestaan. Maar het blinkende van beneden was er niet. 't Was alles wat gesleten, wat ouder geworden, 't was hier alleen: verleden.

— „Zouden we de lamp niet aansteken?” zeide Anna eindelijk wat ongeduldig. Zij hield niet van schemeren; deed het alleen mee uit zuinigheid.

— „Niet voor mij, hoor,” zeide Jan Mobeus. Hij vond dat het

geheel bij deze omgeving paste. Thuis, in zijn kostbaar gemeubileerd huis, met Bine en de kinderen, schemerden ze nooit.

Hij keek naar de kachel, waar het vuur gloorde achter het open-gewerkte deurtje. Zoiets kende hij niet meer met de centrale verwarming en toen viel zijn aandacht op den schoorsteenmantel, waar de drie-armige candelabres stonden zonder kaarsen.

— „Vroeger, tante,” zeide hij ineens, „stak u altijd op Kerstavond kaarsen aan! Doet u dat van avond ook?”

— „Weet je dat nog!” Haar oude oogen glansden. „Wel, Barbara, het is heusch al zoo donker. Je zoudt wel een paar kaarsen kunnen opsteken.”

Barbara stond op. „Ik zal er een paar halen,” zeide zij bereidwillig. Zij verliet de kamer. 't Duurde vrij lang eer zij terugkwam. Zij droeg twee blakers en in iederen blaker een kaars. Zij zette ze op den schoorsteenmantel naast de klok en stak ze op, voorzichtig met denzelfden lucifer. Haar neef had gemeend, dat zij met zes kaarsen voor de candelabres zou komen. Hem trof deze simpele, stille verlichting, die de donkere balken nog geheimzinniger deden schijnen. Lodewijk Mobeus keek er naar; met vragende oogen keerde hij zich om naar zijn vrouw. „'t Is Kerstavond, vader,” riep zij hem toe.

— „O ja, o ja.”

Maar toen de conversatie weer begon, herinneringen van vroeger, en Anna van haar kleinkinderen ging vertellen, werd hij onrustig. Waarom bleef men toch bij het raam zitten, terwijl er licht op was? En wat beduidde dat drukke gepraat, dat hij niet kon volgen? . . .

— „Ik . . . ik,” stootte hij boos uit, „koud.”

— „Vader begrijpt er natuurlijk niets van,” brak Anna plotseling haar verhalen af. „Als het licht op is, moet vader bij de kachel zitten.”

— „Och ja, och ja,” zeide Barbara, die, evenals haar moeder, met stille verheuging naar het trillende kaarsschijnsel had zitten kijken. Zij stond dadelijk naast haar vader, terwijl mevrouw Mobeus uit haar stoel gleed en meehielp de plaid weg te nemen.

Met moeite schoof de oude man naar zijn anderen fauteuil, wat onhandig door Jan Mobeus mede ondersteund.

— „Dat is vast iederen avond zoo,” legde Anna uit, „en dan natuurlijk kun je daar geen verandering in brengen. Ik weet ook vast, dat vader liever de lamp aan heeft.”

Dat geloofden de anderen ook, en terwijl Barbara nog met zorg bezig was, de plaid over de knieën van den patiënt in te stoppen, haastte haar zuster zich de lamp neer te trekken en aan te steken. Als vanzelfsprekend keerde Barbara zich toen naar den schoorsteenmantel om de kaarsen uit te blazen, maar Jan Mobeus hield haar terug. Daar was iets heel vriendelijks in zijn oogen. „Laat ze toch branden, Barbara. Het is Kerstavond. Ik zal er morgen anderen meebrengen, als kerstcadeau.”

Zij begreep aan zijn blik, dat hij haar gedwongen zuinigheid had doorzien, en hij zag in haar opgeslagen zachte oogen ontroering trillen.

— „Kerstcadeau,” herhaalde zij schertsend, om haar stemming niet te toonen. „Anna vindt kerstcadeaux verkwistend. Sinterklaas en Kerstmis, dat is teveel.”

— „Maar ik zond niets met Sinterklaas,” verdedigde hij zich.

Hij bleef niet lang meer, 't was tijd voor de boot. Hij zou den volgenden dag op hetzelfde uur terugkomen. Met uitbundige dankbaarheid werd dit voorstel aangehoord. Op een maaltijd werd hij niet genoodigd. Dit begreep hij wel.

Op het donkere portaal brandde als een gloeiende spijker het kleine petroleum-lampje. Barbara hielp hem met zijn pels, daalde met hem de trap af; in de gang beneden was alleen het licht, dat viel door de glazen winkel deur. In zaken was men in Noordheim ook zuinig, dacht hij, want deze gang behoorde toch bij den winkel.

— „Vader is wel achteruitgegaan, vind je niet?” zeide zijn nichtje, „maar hij kan gelukkig nog wel genieten van uitkijken in de straat; en ik ben er zeker van, dat hij blij zal zijn, als hij je morgen weer ziet. Hij leeft erg in het verleden.” Zij trok de voordeur open. „En dat is maar goed ook, het heden zou hij toch niet aan kunnen.”

— „Neen,” zeide hij en hij dacht: „Maar ik ook niet.”

* * *

Het regende niet meer, toen hij op straat kwam. Maar er woei een hooge wind, die de oude huizen teisterde. Zwijgend boden zij weerstand en lieten zich geeselen, en in Jan Mobeus was een verwondering over de stille, taaie volharding van dat vervallen stadje, dat zoovele eeuwen, geslacht na geslacht, zijn armelijk bestaan voortzette, en het niet opgaf. Toen de boot wegvoer, bleef hij op het dek, om tegen den nachtelijken hemel het eigenaardige silhouet van wal en toren te zien verrijzen op den eenzamen oever. Het was voor hem als een betooverde plaats; want hoe kon men bij gestadigen achteruitgang, bij toenemende achteruitzetting, bij verdwijning van vroeger bezeten eereplaats en welgesteldheid, — na jaren op een bovenkamer, nog met zulk een warmte een voorspoedige ontvangen, met zulk een verheuging blikken naar het stille schijnsel van twee simpele kaarsen, om dan met eindelooze bezorgdheid dien ouden, versuften man aan te hooren? — hoe kòn het?

In het hotel vond hij het gewone leven terug. Na het eten ging hij in de goed verwarmde hal, een sigaar rookende, zijn brieven doorlezen: allerlei zakenmededeelingen, waarover hij zijn besluiten moest nemen, een brief van Bine over de heerlijkheden van Parijs, eenige ansichtkaarten van de kinderen. Hij was zichzelf weer: de rijke handelaar, die een kostbaar huis bezit en aan zijn gezin kostbare genoegens kan verschaffen; en terwijl een concert in Parijs door de radio in zijn Zuiddamsche hotelhal weerklonk, dacht hij tevreden, dat hij Bine genoeg geld had meegegeven om voor haar, de kinderen en hun vrienden, mooie kerstcadeaux te koopen, en om eens uit te halen. Bine's brief was dan ook stralend geweest, verrukt over de voordeelige zaken, die hij doen kon dezer dagen.

De muziek zweeg. Als met een ruk keerden zijn gedachten naar het winderige, donkere stadje, waar hier en daar het licht scheen achter de ramen. Op een bovenkamer zat een versufte man bij de kachel met zijn oude vrouw en zijn oud-wordende dochters, in welk drietal onverzwakt voortleefde de oude liefde en hartelijkheid — en moed, voegde hij er aan toe, denkende aan de waardigheid, waarmee Anna haar intrek genomen had in het huis harer ouders, om

haar getrouwde kinderen het kleine erfdeel van hun vader te kunnen laten.

Nadenkend rookte hij voort. „Wel,” zeide hij eindelijk tot zichzelf, „het eenige, wat men kan zeggen, is het woord uit Hamlet:

„There are more things in heaven and earth, Horatio,
Than are dreamt of in your philosophy.”

* * *

Den volgenden dag voer hij vroeger over, omdat hij den zetbaas in den kruidenierswinkel van zijn oom wilde bezoeken. Anna had hem verteld, dat dit de vroegere meesterknecht was uit de meelzaak, met wien hij als jongen nog samengewerkt had. Een klare, blauwe lucht welfde zich over de dansende rivier en over het stadje, maar toen hij de donkere poort doorgegaan was, waren de zonbeschenen straatjes stil als den vorigen dag. 't Kwam misschien omdat het 1ste Kerstdag was. Iets vroeger dan hij afgesproken had, kwam hij aan het huis der Mobeussen. Hij duwde de voordeur open, liep de breede gang door, wierp door de glazen achterdeur een blik in den grooten wintersch-kalen tuin, en keerde toen naar de trap terug. Niemand scheen hem te hooren; en zacht ging hij de treden op; hoe dikwijls was hij ze als jongen niet opgestormd! Op het stille, lichte portaal gekomen, hoorde hij, dat in de zitkamer orgel werd gespeeld. Dat was zeker Barbara.... net als vroeger.... Anna speelde liever piano, en accompaneerde dan haar eigen zang. Zij had een mooie stem gehad. Hij zou haar vragen weer eens voor hem te zingen. Nu klonken alleen de orgeltonen.... Op zijn teenen liep hij naar den kapstok, hing zijn hoed op, en zijn pels. Wat speelde ze ook alweer? Heel uit de verte van het verleden keerden deze regels in zijn geheugen terug:

„Wat kan ik niet ontberen,
Wanneer Uw hand mij leidt”,

en hij wist, dat dit één geheel vormde met die wereld, die hij niet kon begrijpen.

Met iets als eerbied wachtte hij af, dat het lied uitgespeeld was. Toen nam hij zijn reistasch vol kerstgeschenken op, en na een harden bons op de deur, trad hij de kamer binnen, waar vier paar oogen vol blijdschap en verrassing om het vroegere uur hem aanblikten.

* * *

De Kerstdagen, waarop iederen avond zes kaarsen brandden op de candelabres, brachten Barbara in een hoopvolle stemming. Niet alleen bezocht Jan Mobeus hen op den eersten dag, maar op den tweeden huurde hij de auto uit de garage naast hun huis, en daar Marie van der Linden van den overkant zoo vriendelijk was de twee oudjes gezelschap te komen houden, reden Anna en zij mee naar Haalchem, waar Jan zijn geboortehuis wilde terugzien. Bij het afscheidnemen zeide hij hartelijk: „Als ik je ooit ergens mee van dienst kan zijn, Barbara, dan moet je mij dat schrijven,” en zij had het gevoel, dat aan alle moeilijkheden een eind was gekomen. Maar hoewel haar provisiekast vol stond met blikjes, die hij besteld had voor hen, en hoewel Anna aan ieder harer kinderen een doos bonbons uit den voorraad had kunnen sturen, bleef het toch alles bij hetzelfde. Op vuur en licht moest bespaard worden, want zij kon Jan Mobeus toch niet om kolen en petroleum vragen! Anna moest eigenlijk een nieuwen wintermantel hebben. Maar zooiets schreef je ook niet. Van hem kwam geen ander bericht dan een prentbriefkaart van zijn huis: een reusachtige villa met spiegelruiten en naast de stoep twee kolommen, die een balcon droegen, en er stond alleen op geschreven: „jong en oud is hier weer bij elkaar; en wenschen u een zeer gelukkig jaar,” waarop zij een prentbriefkaart van de straat terugstuurden, omdat daar even het huis op voorkwam, nog als vroeger: zonder de benzine-pomp bij de deur, en Anna schreef er met haar gedecideerd handschrift achter:

„In 't nieuwe jaar: veel heil en zegen,
Klinkt U ook uit Noordheim tegen.”

Meer werd er niet gewisseld. Barbara huiverde steeds in de holle keuken, en zij en Anna controleerden met zorg de inkomsten van den kruidenierswinkel. En toch bleef zij hoopvol. Die Kerstdagen

Zevende Kerstboek 3

waren immers zoo bijzonder geweest; wie had dat nu gedroomd? Het was toch gebeurd! Zou er dan niet veel meer kunnen gebeuren? In ieder geval: dankbaar zijn voor die bemoedigingen op den levensweg, en moedig verder gaan: iederen dag opnieuw: liefhebben en de oudjes helpen.

Half Januari bracht de post een brief, waarop zij eigenlijk steeds naar uitgezien had, den brief, die raad moest schaffen. Jan Mobeus schreef aan haar en Anna, om haar te vragen, haar medewerking te verleen en bij het volgende plan. Hij was in de kruidenierszaak geweest, en had duidelijk begrepen, dat deze te lijden had van de concurrentie. Welke zaak leed daar niet onder in deze tijden? De oude Floris had ook gezegd, dat hij er wel uit wilde, en bij zijn kinderen gaan wonen. Nu zou hij, Jan, zoo graag in Noordheim een filiaal stichten van zijn zaak: nl. landbouwwerktuigen en kunstmest; en daarvoor wilde hij den winkel huren. Hij stelde voor twaalfhonderd gulden 's jaars voor die huur te geven en als in den loop der jaren de zaak in Noordheim bleek te bloeien, dan zou hij zijn familie nog eenige procenten van de winst daarboven uitbetalen. De twee zusters zagen elkander zwijgend aan. Toen richtte Anna zich wat op en zeide alleen: „Een echte Mobeus,” maar Barbara kreeg de tranen in de oogen, die zij voor haar zuster trachtte te verbergen, door naar de kachel te kijken, en er een schepje kolen op te doen.

Anna las verder, hardop. Jan Mobeus stelde voor de kruidenierszaak eenvoudig tegen verminderden prijs uit te verkoopen. Dat bracht wellicht nog aardig op. Ze moesten dan ook in de Haalchemsche Courant adverteeren. De menschen kwamen dan wel met de autobus. Op weg naar de boot, zouden ze zich misschien ophouden, om daar hun inkoop te doen. Hij hoopte zeer, dat zijn nichten haar vader zouden overhalen deze schikking goed te keuren, want hij kon ook een filiaal in Zuiddam oprichten, maar hij meende, dat Noordheim beter was, en daarom zou hij het liever daar hebben, waarop Anna deed, alsof zij hiervan volkomen overtuigd was, maar Barbara de kamer uitging om in haar eigen koude kamer haar ontroering meester te worden. — Dat God zóó de gebeden verhoorde!

* * *

Haar warm, hartelijk antwoord bereikte Jan Mobeus in zijn groote zitkamer, waar de schrijftafel ook overladen was met paperassen, hoewel zijn kantoor elders was. Het was niet zonder hard werken, dat hij zoo rijk was. Maar zelden had hij op zijn berekeningen zoo-veel geluksbetuigingen ontvangen. Het gaf hem een innerlijk blij gevoel, en haar vrome dankbaarheid, die haar deed schrijven, dat zij God bad voor hem, dat God het hem loonen zou, ontroerde hem.

Met eenige zorg vouwde hij den brief weer dicht en borg dien in zijn schrijftafel.

In den salon vond hij zijn vrouw, die er op eenige gasten zat te wachten. Wat was zij mooi in die blauwe zijden japon, die zoo onberispelijk zat, dat haarforschheid bijna slank scheen, en die zoo goed kleurde bij haar blozende gelaat en sterke blauwe oogen. Het kort geknipte, goudblonde haar, in een scheiding gelegd, golfde glanzend langs het blanke voorhoofd. Even vergeleek hij haar met Anna en Barbara, en hij moest er om glimlachen.

Zij zag op van haar illustratie: „Wat zie je er verheugd uit. Goede zaken gedaan?”

— „Uitstekend.” Hij wierp zich in een fauteuil. „Ik ga, behalve in N., ook een filiaal in Noordheim oprichten.”

Zij trok haar wenkbrauwen op. „In Noordheim?” en zijn dochter, die in de naaste kamer was en door de geopende porte brisé binnestapte op haar slanke beenen, herhaalde: „Maar, vader, in Noordheim! En daar woont niemand!”

Hij keek lachend naar haar blozende ronde gezichtje met de bijdehandte donkere oogen. In haar tegenwoordigheid wilde hij niet over de armoede van de familie spreken. „In ieder geval wonen je oom en tante en nichten er!” zeide hij vroolijk.

— „Ik dacht, dat je in Zuiddam een filiaal zou stichten,” zeide zijn vrouw. „Dat zou mij veel beter toeschijnen.”

— „Daar heb ik ook eerst over gedacht, maar Noordheim lijkt mij beter.”

— „Waarom sticht u er geen twee!” zei Jetje gretig. „Dan snijdt het mes aan twee kanten!”

— „Het filiaal van Zuiddam zou dat van Noordheim drukken.

De menschen gaan toch al zooveel naar Zuiddam. Dan kon ik net zoo goed Noordheim niet doen."

Jetje begreep niet het voordeel: „U kunt dan zeker goedkooper huren in Noordheim?" informeerde zij.

— „Nou en òf." Er tintelde iets in zijn oogen. „En dan moet je denken," zeide hij ernstig, „de autobus rijdt er door, die van Haalchem komt."

— „Ja, dat is vooral zoo'n wereldstad," zeide zijn vrouw droog. Zij ook begreep zijn berekeningen niet, maar hij was zulk een kundig zakenman, dat zij er zich niet ongerust over maakte.

— „In ieder geval begrijp ik wel, dat je in je Kerstvacantie goede zaken maakte," zeide zij, wat achterover leunend, haar beenen in de lichte zijden kousen over elkander geslagen. „Ik ben daar blij om. Ik heb je er zóó beklaagd. Ik vond het vreeselijk, dat je daar zat in dat nest, terwijl wij ons amuseerden."

Hij keek naar haar mooi zittend goudleeren schoentje en dacht aan de wijde pantoffels, waarop Barbara voortschoof. 't Was te gek!

— „'t Was allemaal héérlijk," zeide Jetje verrukt. „En weet u nog, moes, dat ballet, met die prachtige lichteffecten. Allerlei kleuren, vader, die in elkaar ineenvloeiden en die heelemaal pasten bij het rhytme van de dansen. U hebt nooit zoiets gezien! En terwijl wij dat zagen, zat u daarginds."

— „Ja, ja, 't was erg," plaagde hij vroolijk, maar in zijn oogen was iets afgetrokken. Hij wist, dat hij meer gezien had dan zij, al brandden daarginds maar twee simpele kaarsen. Hij was in een andere wereld geweest. En met de woorden uit Barbara's brief in zijn gedachten, wist hij ook, dat hij nooit zulke goede zaken had gedaan als dezen keer, dat hij het vervallen oude stadje koos, omdat die zaken hem haalden in die geestelijke wereld, waarvan hij altijd gemeend had, dat deze in werkelijkheid niet kon bestaan.

KERSTLIED

Twee Engelen komen gevlogen,
Al zingende, hand in hand,
Uit blauwe besterrelde hoogen —
Twee Engelen komen gevlogen
En dalen naar Lijdensland.

Twee Engelen staan er gebogen,
In waden als leliën wit.
Al weenend van mededoogen,
Twee Engelen staan er gebogen,
Waar Maria met Jezuken zit.

„O neemt hem niet mee naar den Hemel!”
In vreeze Maria bidt,
Al wiegende 't Kindje, op haar schemel,
„O neemt hem niet mee naar den Hemel!
Mijn Kindje is mijn eenig bezit!”

— „Nu komen wij 't Kindje niet halen
Naar het stralende Hemelehuis.
Na jaren weer komen wij dalen,
Den verheerlijkten Heiland te halen,
Na zijn lijden aan 't offerkruis.”

Om Jezuken zoet te beschermen,
Het Kindeken hult ze in haar kleed.
En de Engelen smeekt ze om ontfermen,
Om Jezuken zoet te beschermen
Voor 't geweldig voorspelde leed.

— „Maria, door 't blauw van uw wade
Straalt Kindekens hemellicht.
Zie gloren de zon van genade,
Maria, door 't blauw van uw wade,
Beglansend uw aangezicht.”

Twee Englen zijn opgestegen.
Het Kindeken heeft hen gekust.
Maria nog voelt er hun zegen.
Twee Englen zijn opgestegen —
Het Kindeken glimlacht en rust.

HÉLÈNE SWARTH

TYPE VAN EEN OUDEN CHINEES

Een leven vol zorgen en hard werken is over het algemeen het lot van den Chinees. Komt echter de oude dag en is er een zoon in de familie, dan laat hij zijn baard groeien en glimlacht over de zorgen des levens. Voor hem schijnt voortaan de zon en de eerste rijstkom, die gevuld kan worden, is voor hem en het werken is voor de jongeren.

LAO CHOW DE POORTWACHTER

DOOR

JAMES LEYNSE

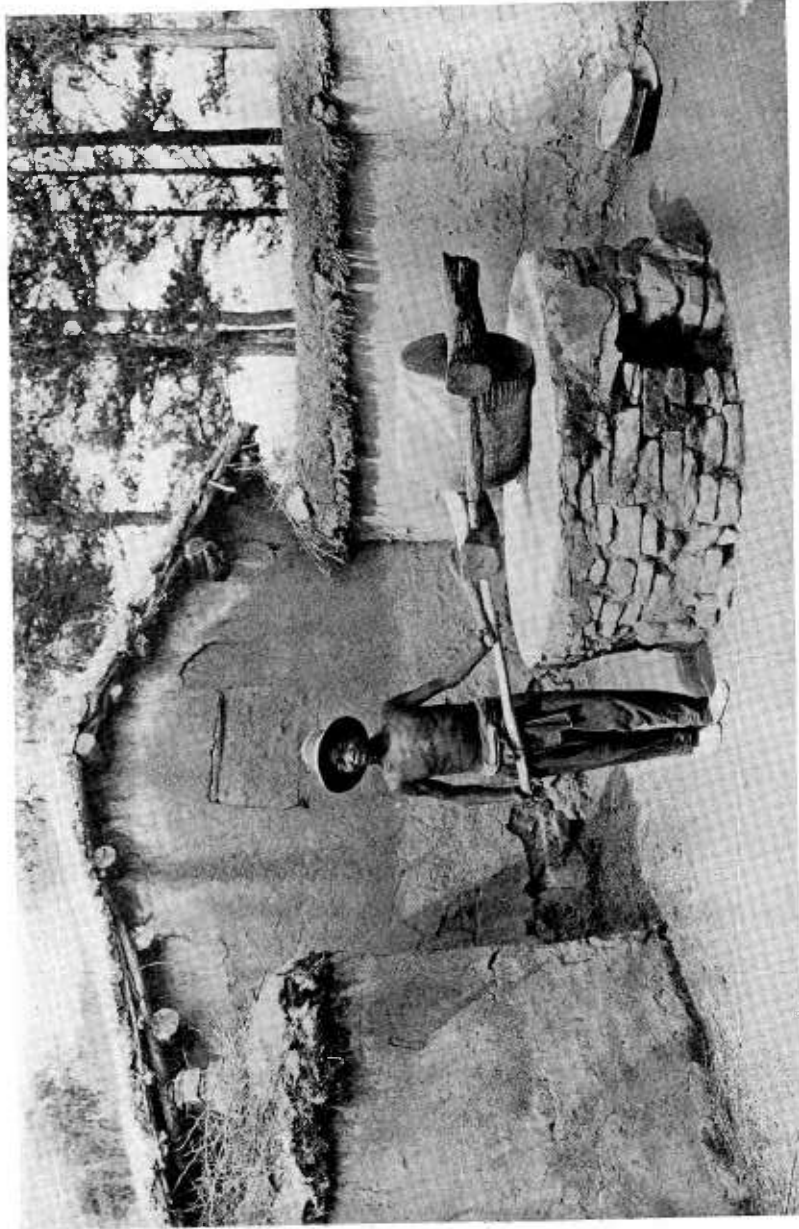
In den vroegen morgen, toen ternauwernood de zon over het Chineesche dorp Chung-ho was opgegaan, stond Lao Chow, de oude landbouwer, te staren voor de poort van zijn woning. De poort had hij eenmaal zelf gemaakt van aaneengevlochten stroo en hier en daar vertoonde zij groote gaten, waardoor de rommelige binnenplaats zichtbaar was. Het strooien dak van de tweekamerwoning stak even boven den muur uit en de blauw katoenen huisdeur, van boven en onder op een lat gespijkerd, klepperde in den wind. Het morgenrood was nog maar even verschenen, de lentelucht was koel en het was nog stil in huis. Lao Chow kuchte een weinig en spoog op den grond. Met zijn bruine hand, met lange, zwarte nagels, hield hij zijn blauw katoenen tabbaard dicht om zich heen. Hij had zich geen tijd gegund om de vele zijknoopjes dicht te doen of om zijn heupen een band te snoeren, die anders den dunnen tabbaard bijeenhield. Hij was net opgestaan van het groote steenen familiebed, dat, een halven meter hoog gebouwd, drievierde gedeelte van zijn woonkamer besloeg. Zijn naakte voeten waren achteloos in een paar zwartlinnen schoenen gestoken en z'n nog ongekamde haren kwamen uit een zwart calotje te voorschijn.

Langzaam liep hij den stoffigen zandweg over, langs de winkeluitstalling van potten en pannen, die door buurvrouw Wang werd buiten gezet, naar de krom getrokken brug van gedroogde klei, die over het smalle riviertje gebouwd was. Vóór de brug ging hij bij het theehuis binnen. Met een zwaai van zijn arm schoof hij het vuilblauw katoenen deurgordijn wat opzijde en ineens sloeg hem de warme lucht van menschen en heete thee tegemoet. Voordat Lao Chow zich 's morgens waschte, ging hij altijd eerst wat thee drinken in het thee-

besluiten zijn zoon weg te laten gaan. Hij zuchtte wat en slurpte zijn heete thee met langzame teugen.

Maar wie kwam daar binnen? Wie was die blanke man, met dat vreemde gezicht en rare blauwe oogen? Wat kwam hij hier doen, wat beteekende dat? Hij had wel Chineesche kleeren aan, maar men kon gemakkelijk zien, dat hij uit vreemde landen kwam. Zijn metgezel was een Chinees, maar zeker een uit de stad, dat kon men wel zien aan z'n kleeding. Twee paarden stonden te trappelen voor den ingang van het theehuis. Lao Chow was zoo verbaasd over het vreemde van het geval, dat hij, met den theekop nog in zijn handen, de binnengekomenen bleef aanstaren. De vreemdeling groette met een ongekend accent, maar de taal was die van Peking. Lao Chow's oogstreepjes werden breeder, hij leunde wat voorover en zijn mond viel langzaam open. Hier waren nu de menschen uit de stad, die hij altijd eens had willen zien. Daar leefde iedereen in groote weelde, at men bij iederen maaltijd wat vleesch en droegen de menschen iederen dag zijden kleeren. De schoolmeester had verleden winter nog verteld, hoe daar groote machines rondreden, die noch door menschen, noch door dieren getrokken werden en hoe daar overal op straat de Westerlingen, de zeeduivels, rondliepen. Zij waren van ver over den oceaen naar China gekomen. Er waren daar huizen, zoo hoog als pagoda's en griezelige brandweerwagens, drie, vier achter elkaar, die voortsnorden als groote draken. 's Avonds hingen daar brandende lampen zonder olie, zoo maar aan een draad, het waren lichtjes in glazen bollen, lichter nog dan de zon en nooit stak een menschenhand ze aan, maar 's avonds werden ze zoo opeens aangestoken door de verdwijnende zon.

Lao Chow kneep zijn oogen wat toe en keek opeens boos. De schoolmeester had hem verteld, dat al het gedoe in die groote stad het werk was van de vreemdelingen. Zij brachten al die nieuwe dingen in het land en veranderden de gewoonten. Er was daardoor nu reeds een binnenlandsche oorlog gekomen. De God van den oorlog versloeg telkens weer duizenden soldaten; de Regengod zond al sinds bijna een jaar geen water meer en de vreemde zeeduivels waren de schuld van alles. Zeker, het was waar, ieder, die naar Peking ging,

EEN BOERENHOFSTEDE IN NOORD-CHINA

Landbouwgereedschappen zijn zeer primitief in Noord-China; men maalt het graan door twee ronde steenen tegen elkander te draaien.

De huizen zijn gewoonlijk van gedroogde klei gemaakt en heel vaak wordt de mest van ezel en kameel aan den binnenkant van den huismuur gedroogd.

later te weten zou komen, wie zijn woonplaats verraden had, werd de schuldige zeker gedood.

Lao Chow zuchtte zacht voor zich uit. Hij herinnerde zich ineens, dat hij de grondbelasting van verleden jaar nog niet betaald had. Hij was ziek geweest en de oogst was weer eens niet meegevallen. Zijn familielid Ya, die ezeltjes aan reizigers verhuurde, had wel beloofd te zullen helpen, maar was nooit verschenen. Zou de burgemeester nu tegen de arme boeren, die geen belasting betaald hadden, samengespannen hebben en de soldaten geroepen hebben? Als dat waar was, zou er wel niets meer van zijn eigendom overblijven. Hij en zijn zoon zouden van hun huis worden verdreven en z'n schoondochter zou zeker als slavin verkocht worden. Maar als de soldaten mij gevangen mee willen voeren, ga ik niet mede naar het gemeentehuis, besloot Lao Chow. Dan liever doodgeschoten in het theehuis. De burgemeester is zoo slecht nog niet, maar zijn bedienden moeten natuurlijk een massa extra geld hebben, voordat zij mij bij hem toelaten, en als zij mij in de gevangenis sluiten, kom ik er niet meer uit, totdat zij den laatsten cent uit mijn huis ontvangen hebben.

Een officier kwam opeens binnen. Hij schreeuwde een paar bevelen en de soldaten sprongen overeind, snelden naar de paarden en verdwenen in wilden galop, een lange stofwolk achter zich latende.

Lao Chow begreep niets van al het gebeurde. Het waren vreemde tijden, die over China gekomen waren, en zijn oud hoofd kon de opeenvolging van de revolutiegebeurtenissen en de altijd voortdurende binnenlandsche oorlogen maar niet verwerken. De vreemde deling met zijn begeleiders was nu ook opgestaan en deelde mede, dat er dien avond een samenkomst in het dorp zou gehouden worden. Hij was gekomen om iets te vertellen van de leer van Jezus en van den eenigen levenden Hemelkoning. Op een groot wit doek zou hij 's avonds verlichte platen vertoonen. Menschen zou hij zoo maar laten loopen op dat doek, gespannen in de open binnenplaats van den tempel. Iedereen mocht vrij komen. Het waren vreemde tijden, die hij beleefde. Lao Chow begreep er niets van en langzaam slofte hij terug naar het stukje land voor zijn woning.

De zon stond reeds hoog aan den hemel en het falsetto gezang van de arbeiders in het veld vervulde de lucht. Op de binnenplaats voor zijn woning stond zijn schoondochter geleund tegen den deurpost. Lao Chow schold haar een weinig over den rommel, die verspreid lag over den grond. Het was niet, dat er vandaag meer rommel lag dan gisteren, maar meer, dat hij behoefte had om iets te zeggen en dit nu was zijn manier van spreken tegen zijn schoondochter.

Met een weinig gereedschap over zijn schouder geslagen, slofte hij naar het veld. Een groote werkzin overviel hem en met ijver begon hij aan zijn taak. Hij zou hard doorwerken, zoodat de paar akkers met het middaguur klaar zouden zijn. Na een half uur echter werd hij te warm, liet zijn gereedschap vallen en strekte zich aan den rand van zijn akker op den grond uit. Uit een lederen zakje haalde hij z'n koperen pijp met langen steel te voorschijn. Voorzichtig stopte hij het kleine dopje en langzaam tuurde hij het land af. Zoo nu en dan riep hij een of ander bevel aan zijn zoon, die gestadig doorwerkte, zonder te letten op de bevelen van den ouden man.

Z'n buurman Chang zette zich naast hem neer en klaagde, zooals gewoonlijk, over den weinig belovenden oogst. „We hebben nogal aan de voorouders van alle families van het dorp geofferd,” mopperde Chang. „Hoe komt het nu, dat zij dit jaar zooveel onkruid onder het goede koren gezaaid hebben? De booze geesten in de lucht eten daarbij nog de korenhalmen leeg en het koren kan daarom niet groeien.” „Het komt allemaal, omdat wij de Goden verwaarloozen en de jonge menschen tegenwoordig niet meer in den tempel komen,” antwoordde Lao Chow. „De tempel staat vervuild en vervallen, de Goden moesten noodig opnieuw geverfd worden en niemand offert iets voor het loon van den priester. De man bedelt huis aan huis om voedsel en de zon schijnt door zijn dak. Het is geen wonder, dat de geesten boos zijn en zulke slechte tijden over ons brengen.” Buurman Chang beaamde alles en zat neergehurkt onbewogen voor zich uit te staren. Hij behoorde tot de nieuwe richting, die niet meer deed aan goden- en geestenvereering. Hij had eenvoudig alles maar afgezworen, zonder zich verder ook maar iets te bekommeren over de hoogere vragen van het leven. Lao Chow vervolgde verder,

zonder te letten op z'n buurman: „We hebben in het voorjaar nog geprobeerd om het dak van den tempel van den God der sprinkhanen te vernieuwen, maar er kwam niet genoeg geld bijeen, en degenen, die het werk moesten verrichten, waren oneerlijk. Men kan de menschen wel bedriegen, maar de Goden niet. Het eenige is, dat wij den God eens uit den tempel halen voor een plezierreisje. Li Erh is de beste van het dorp om de processie op touw te zetten. We zouden den God 's middags op het marktplein kunnen laten staan, een paar tooneelspelers daar een voorstelling laten geven en tegelijk onze overgebleven wintervruchten aan de bezoekers kunnen verkoopen. Ik zal er vanavond eens met hem over praten.”

Langzaam stond hij op, nam z'n houweel weer in de hand en begon te werken. Het duurde echter niet lang, tien minuten later zat hij weer aan den rand van zijn akker te mopperen over zijn zoon, die niet naar goede raadgevingen wilde luisteren.

Het leven is wel veranderd, zuchtte hij. Toen ik verleden week m'n zoon wat uitschold, dreigde hij om het land te verdeelen. Ik ben misschien wel een beetje erg streng, maar wie heeft in vroegere dagen ooit zulke brutaliteit gehoord? Zeker, hij is reeds 28 jaar oud en zijn zoon wordt de volgende maand twaalf, hij is dus oud genoeg om zijn eigen weg te gaan. Lao Chow's oogen werden grooter, toen hij aan zijn kleinzoon dacht. De jongen was reeds twaalf jaar oud en ging nog naar school. Dat was zijn grootste trots. In zijn kleinzoon dacht hij zich de glorie van zijn geslacht te zien herleven. „Ik zal wel zorgen, dat zijn vader hem niet naar het land stuurt,” zeide hij zachtjes voor zich uit. „Zijn handen zullen altijd zacht blijven en z'n lange nagels zullen door geen ruw werk gebroken worden. Nog een paar jaar van schoolgaan en dan heeft hij genoeg levensregels geleerd om tot de elite van het dorp te behooren. Misschien krijgt hij dan wel eenige leerlingen en ben ik de grootvader van den leeraar van het dorp.” Het wordt nu langzaam aan toch wel tijd, dat hij trouwen gaat, dacht Lao Chow verder. Z'n vader zal hem nog wel te jong vinden, maar misschien krijg ik nog wel spoedig mijn zin en dan, wie weet, word ik nog eens overgrootvader en gekozen in den raad van het dorp. Dan ziet iedereen tegen mij op en zegt: „Ziet, daar

gaat overgrootvader Chow.” Zijn zoon stoorde echter zijn gepeins met de boodschap, dat het eten klaar was en vergenoegd stond hij op en liep naar zijn kleine woning.

De maaltijd bestond uit tot een papje gekookte witte boonen en wat droge rijst. Lao Chow had op zijn kommetje rijst een enkel gedroogd vischje; de overigen alleen een stukje sterk gezouten witte kool. Grootvader, vader en zoon aten in stilte. De schoondochter bediende hen. Straks, als de mannen voldaan waren, zou zij het overschot opeten. Na den maaltijd vertrok de zoon weer naar het veld en de oude vader beloofde spoedig te zullen volgen. In zijn hart wist hij echter, dat hij dien dag niet meer op den akker verschijnen zou. Dien middag immers zou in het dorp de begrafenis-bruiloft van den zoon van den burgemeester gehouden worden en 's avonds zou de zendeling in het tempelhof spreken en die twee gebeurtenissen waren evenementen, die Lao Chow niet gaarne missen zou.

De zoon van burgemeester Li was verleden najaar gestorven. Eenige jaren was hij ziek geweest en hij was slechts achttien jaar, toen hij stierf. Zijn vader had nooit een vrouw voor hem gekocht. Zijn zoon was immers niet bestemd om lang te leven, dat had hij reeds begrepen, toen z'n zoon nog een klein kind was en waarom zou hij dan een kinderlooze weduwe blijven onderhouden? De moeder was van verdriet sukkelend geworden. Aldoor jammerde zij, dat de ziel van haar overleden kind niet tot rust zou komen, zoolang hij geen vrouw had om voor hem te zorgen. Toen nu een paar dagen geleden de mare door het dorp ging, dat de mooie jonge dochter van winkelier Yang stervende was, had de moeder haar man overreed, om dat meisje als een hemelbruid voor zijn zoon te koopen.

Burgemeester Li had door een huwelijksmakelaar een aanzoek laten doen.

Zijn aanbod bestond uit 50 dollar in zilvergeld, twee rollen roode zijde, twee blauwe vazen, twee geborduurde rokken, een theeservies, twee koperen waschbakken en twee kleerenkisten en natuurlijk de kosten van de bruiloft en begrafenis.

Winkelier Yang was zeer verblijd, toen het vereerende en royale aanbod van burgemeester Li hem werd medegedeeld. Zijn dochter

was bijna stervende en dadelijk besprak hij het aanzoek met zijn vrouw.

Mei li, hun dochttertje, was slechts twaalf jaar oud en zelfs nu, met de doodskleur reeds op haar wangen, was zij nog buitengewoon mooi. Zij was een begaafd kind, zij had wel nooit school gegaan, maar zij was wel waard om de bruid van zoo'n deftigen jong gestorven man te worden, al was haar vader dan ook maar een arme winkelier. Zij kon heel goed koken en prachtig naaien en borduren. Winkelier Yang had dan ook nog dienzelfden avond het aanzoek voor zijn dochter aangenomen en een vriend met het contract, waarin het ja-woord stond, naar den burgemeester gestuurd. Den dag na het overlijden zou de geest van Mei li aan den geest van den zoon van den burgemeester ten huwelijk gegeven worden.

Een paar dagen geleden was het huwelijk door een paar priesters gesloten, en nu vanmiddag zou de jonge doode bruid naast haar bruidegom begraven worden. Lao Chow stond vlak vooraan, toen de stoet van de begrafenis-bruiloft voorbijkwam. Een levensgroot portret van den dooden bruidegom werd vooraf gedragen. Daarachter volgde de lijk-kist van Mei li, gedragen op de schouders van 32 mannen. De kist was in een heel groote katafalk geborgen, overdekt met een rood zijden kleed, dat bijna tot op den grond hing en rijk met gouden draken en gekleurde bloemen geborduurd was. De ouders en familieleden van bruid en bruidegom volgden daarachter in met witte kappen overdekte kleine wagens. Aan den voorkant van iederen wagen was een opening, waar de bestuurder zat, en de zijwanden waren met roode papieren bloemen versierd. Wit, de kleur van den rouw, en rood, de kleur der blijdschap, vermengden zich in den stoet. Tot slot volgde aan weerszijden van de dorpsstraat een lange rij begrafenisdiensdieners, kleurig in rood met witte gewaden gestoken. Zij besloegen de geheele breedte van de straat en liepen een voor een op een paar meter afstand van elkaar. De stoet leek daardoor zeer lang. Op groote bladen droegen zij de tentoongestelde geschenken van familie en vrienden. De meeste geschenken waren kunstig van gekleurd papier gemaakt, maar sommige waren echt en alle zouden straks op de begraafplaats verbrand worden. De ge-

storven bruid en bruidegom zouden dan in het hiernamaals zich daarmede kunnen verrijken. Er waren levensgrote papieren bedienden en slavinnen bij, papieren huizen en booten, papieren kleding en allerhande meubilair en zelfs een papieren paard en wagen en een massa papieren bloeiende planten. Alles, wat in een jong huisgezin gebruikt kan worden, was kunstig van papier geleverd door de begrafeniswinkels uit de stad. Het was een pracht en praal, waar de dorpelingen met verwonderde oogen naar stonden te staren.

Lao Chow liep met den stoet mede tot aan het geopende graf. Geen enkele van de geschenken ontsnapte zijn critisch oog. Hij verdween niet eerder tot hij ze alle in de vlammen had zien opgaan en nadat hij de twee ronde hoopen aarde op het gesloten graf van de bruid en bruidegom gezien had. Toen spoedde hij zich naar huis, maar hier en daar bleef hij toch nog even staan, om met een groepje burens de begrafenis-bruiloft te bespreken. De papieren geschenken werden naar hun waarde geschat en besproken. Men wist precies, wie ze geschonken had en iedereen prees de wijsheid van den burgemeester, die nu een vrouw voor zijn zoon in den hemel had, zonder dat hij haar behoefde te onderhouden.

Thuis gekomen stond het eten klaar. Zijn schoondochter ontving hem met een vloed van vragen over den stoet, maar Lao Chow antwoordde er niet op. Hij strekte zich op het steenen bed uit en trok het twee decimeter hoge eettafeltje naar zich toe. Uit zijn eetkom werkte hij met twee eetstokjes de combinatie rijst met stukjes zoute groenten naar binnen. Hij smakte luid, het smaakte hem goed. Met een smak gooide hij het beetje nat, dat in zijn rijstkom overgebleven was, in het gangetje tusschen bed en muur op den grond. Daarna reikte hij stilzwijgend zijn kom aan zijn schoondochter om haar opnieuw te vullen.

Het kamertje, waar hij lag te eten, was maar klein, de wanden waren van gedroogde klei en de witte kalk had hier en daar groote vuilgrijze vlokken. Aan den voorkant was een laag venster van rijstpapier, maar spinnewebben bedekten het nagenoeg geheel. Het was duidelijk te zien, dat er slechts op enkele tempeldagen in het jaar wat werd schoongemaakt, alles was bedekt met een dikke laag stof. Een

paar kippen en een hond liepen in het gangetje op den vastgestampten aarden vloer te azen op de overblijfselen uit zijn eetkom. Lao Chow lag dicht tegen den wand aan, vlak onder den grooten papieren huisgod, die op den wand geplakt was. De god zag er zeer vervaarlijk uit, net alsof hij ieder oogenblik van plan was om van kwaadheid de geheele familie te vernietigen. Op een klein kastje in het gangetje stond een ijzeren wierookvat, waarin de wierookasch hoog was opgestapeld, daarnaast stonden twee ijzeren kandelaars met roode kaarsen en daarachter een tablet met de namen van de voorouders en een steenen beeld van den God van den Rijkdom.

De blauw katoenen voordeur was over een spijker omhoog geslagen en op den drempel zat zijn kleinzoon woorden op te dreunen uit een groot Chineesch boek. Zijn stem rees hoog en laag op de tonen van de woorden. De jongen kende nog lang niet alle woorden uit het alfabet van twintig duizend karakters. Aldoor voegde hij nieuwe woordteekens tot zinnen bijeen en na iederen zin ging zijn stem in een lang uitgerekten falsetto-toon omhoog, zooals op school de gewoonte was. De moeder riep den jongen om te komen eten, en gestoord in het midden van een moeilijken zin, riep hij brommig terug, dat hij straks wel komen zou. Men at gewoonlijk immers toch niet gezamenlijk, maar ieder afzonderlijk, zooals het uitkwam, de mannen eerst en daarna de vrouw.

Na den maaltijd sliep Lao Chow wat en daarna ging hij met zijn kleinzoon naar den tempel, waar de zendeling spreken zou. De groote open binnenplaats van den tempel was reeds bijna geheel gevuld met menschen, toen hij binnenstapte. Het groote ijzeren wierookvat was wat op zijde geschoven en vlak voor de tempeldeuren was een wit doek gespannen, de beelden uit den tempel waren daardoor niet meer zichtbaar, maar de rijk beschilderde muts van den God van het Oordeel stak nog even boven het doek uit. De zendeling stond op een van ruwe planken geïmproviseerde verhooging en vertelde van den eenigen levenden God der Schepping, die regeerde over alle machten in hemel en op aarde. Het was tamelijk stil op de binnenplaats, hoewel zoo nu en dan de een of ander zijn opmerkingen met zijn buurman besprak. In Lao Chow's leven was wel weinig plaats

voor diepe gedachten, maar, zooals iedere Chinees, interesseerde ook hij zich altijd voor een nieuwe leer of theorie. Met gespannen aandacht volgde hij de uiteenzetting en de vragen, die door zijn burens gedaan werden. In zijn hart daalde iets van de heilswaarheden en hij werd zich bewust van het verlangen naar de kennis van dien levenden God, dat in ieder menschenhart sluimert. Het was alsof een stille stem in zijn binnenste sprak en alsof iemand hem zachtjes wakker schudde.

Straks, als de korte Oostersche schemering het daglicht deed verdwijnen, zouden de tooverachtige levende prenten op het doek verschijnen en zou de boodschap van den zendeling door het gezicht en gehoor beide tot de harten van de menschen kunnen doordringen. Het was nu nog alles zoo onklaar en vaag voor Lao Chow, maar er was toch iets in hem wakker geschud en nooit te voren had hij met zoo'n aandacht een spreker gevolgd.

Hij was zóózeer in spanning, dat de eerste kreet: „De rooverbende van den Witten Wolf is gekomen”, niet eens tot hem doordrong. Pas toen de menschen angstig schreeuwend naar den uitgang vluchtten en zijn kleinzoon hem ruw aan zijn lange mouw trok, begreep hij iets van het gevaar, dat gekomen was. Dadelijk kreeg schrik en angst de overhand in hem, want hij wist bij ervaring, dat de bende van den Witten Wolf voortdurend alle dorpen in den omtrek totaal uitmoordde. Als half verlamd van schrik waggelde hij den tempel in en voorzichtig kroop hij op handen en voeten, gevolgd door zijn kleinzoon, achter den stapel lijk-kisten, die de dorpelingen aan den priester ter bewaring hadden gegeven.

De angstkreten van de straat drongen tot hem door. Lao Chow sloot bevend zijn oude oogen. Hij wist wel wat er gaande was. De soldaten, sinds jaren niet betaald, hadden zich aaneengesloten en waren er nu op uit om eenige dorpen leeg te plunderen. Niets, dat eenige waarde had, zou in het dorp achtergelaten worden. Het bloed van vele ongelukkigen zou weer stroomen en vele lijken zouden gedurende vele dagen op straat blijven liggen, totdat de gevluichte dorpelingen terug zouden keeren uit het veld, waar zij zich verborgen hadden. Lao Chow zuchtte diep over zijn arm dorp, dat verwoest

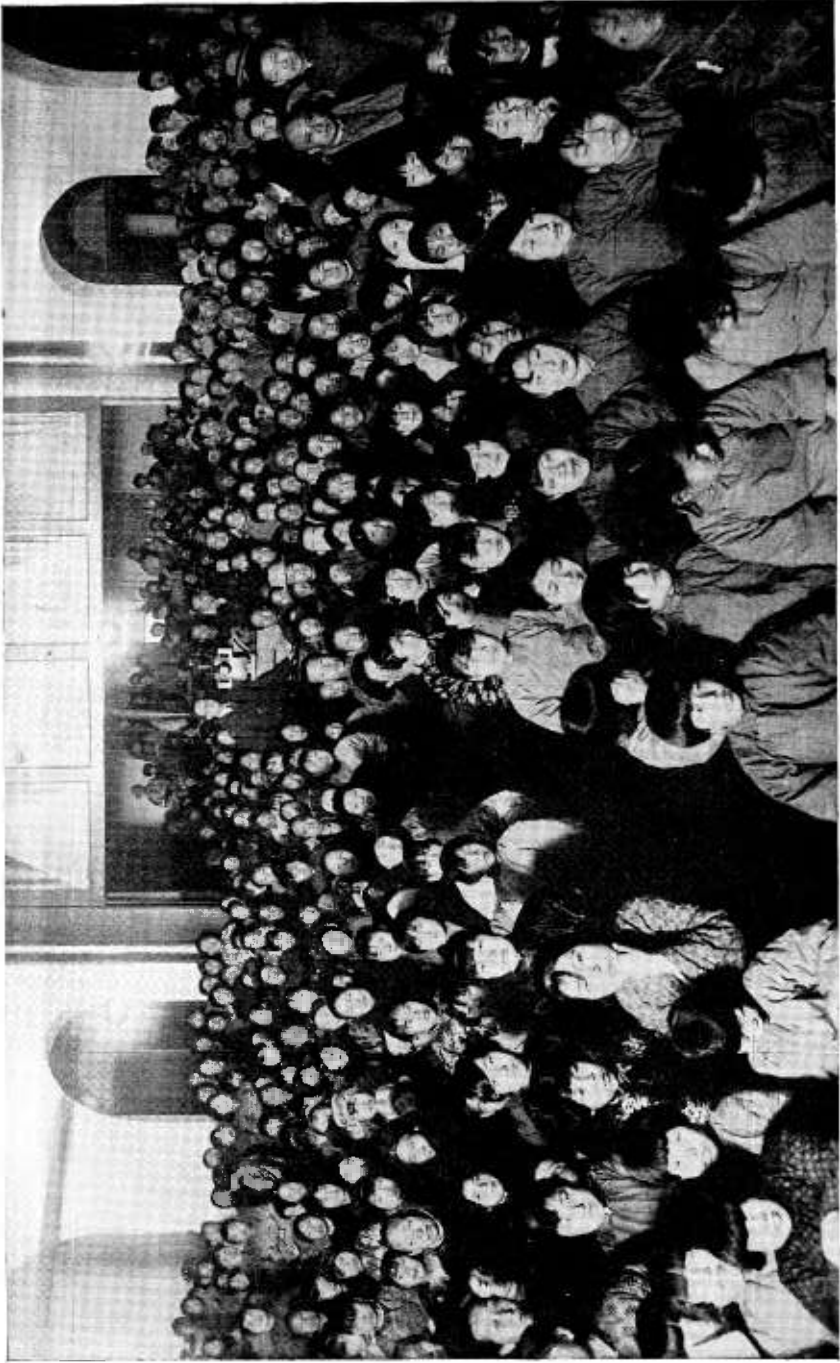
dreigde te worden door de telkens terugkeerende troepen roovers en muitende soldaten.

Hij kreeg het zóó benauwd in den donkeren tempel in den hoek bij de lijkkasten, dat hij voorzichtig plat op zijn buik naar buiten kroop. Hij liep nog liever gevaar om doodgestoken te worden door een dollen, bloeddorstigen soldaat, dan een nacht door te brengen met de booze geesten en goden in den tempel. Het angstzweet had zijn kleeren doorweekt en hij klappertandde, toen hij voorzichtig, gevolgd door zijn kleinzoon, de wankelende houten trap opklom naar het platte tempeldak. De trap kraakte hevig en het was er pikdonker en aldoor stond hij met bonzend hart stil om beloften te doen aan al de booze geesten, die hem in z'n gedachten kwamen.

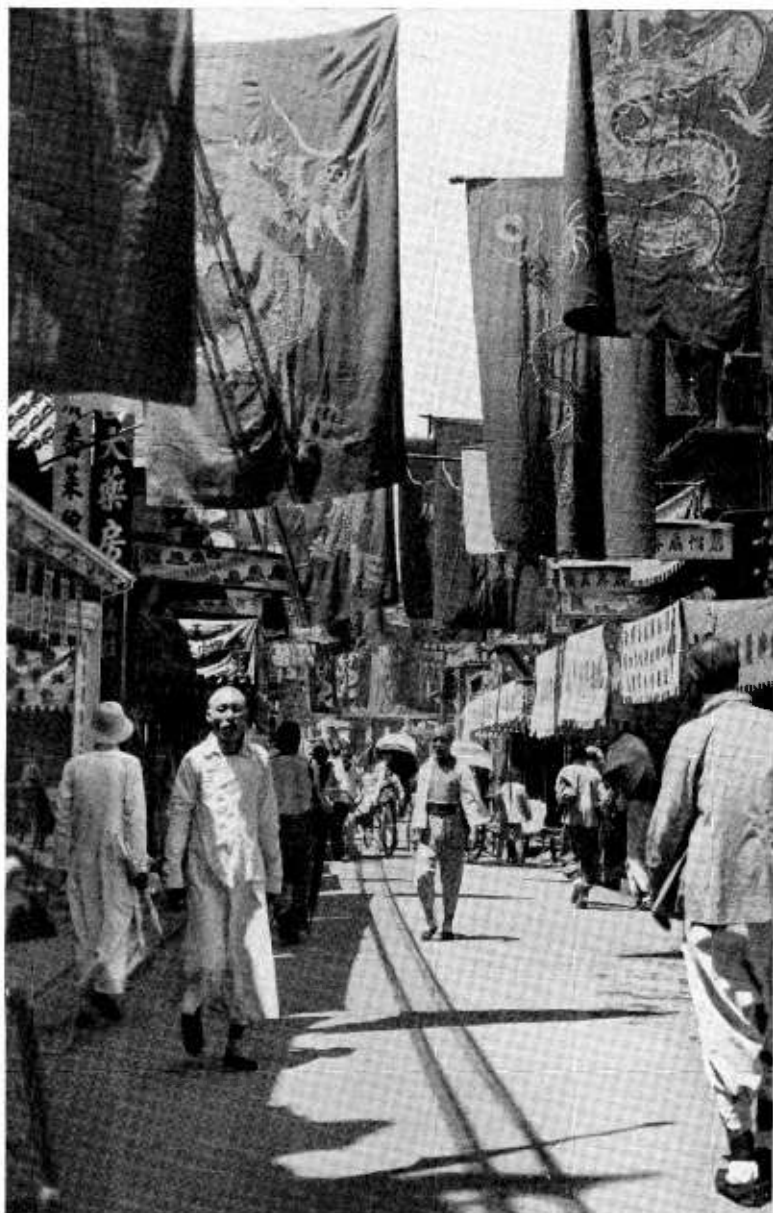
Het tempeldak was slecht en meermalen liep hij gevaar om naar beneden te storten. Voorzichtig kroop hij verder, totdat zijn zwart calotje over den rand van het dak uitstak. Zijn donkere kleeren waren één met het zwart van den komenden nacht en de zwarte streepjesoogen, die vol doodsangst over den dakrand gluurden, zouden wellicht niet opgemerkt worden door de soldaten. In den ouden verwaarloosden en vervallen tempel was immers toch niets te halen.

Eenige dorpshuizen waren reeds in brand gestoken en bij het schijnsel van het vuur zag Lao Chow zulke afgrijselijke tooneelen, dat hij meermalen zijn oogen sloot en angstig kreunde. Velen van de mannen waren het veld ingevlucht, maar de vrouwen op haar gebonden voetjes, soms niet eens een decimeter lang, konden niet zoo vlug wegvlugten. De soldaten hadden de dorpsstraat reeds gesloten en het was voor de vrouwen en ouden van dagen onmogelijk om over den hoogen muur, die het dorp omringde, te klimmen.

Half dol van al het bloedvergieten, renden de soldaten woest dooreen. Hoog zwaaiden zij de bebloede bajonetten. Kon de een of andere ongelukkige niet vlug genoeg geld of gouden of zilveren versierselen te voorschijn brengen, dan werd hij of zij onbarmhartig neergesabeld. Eenige lijken lagen op hoopjes bijeen en een vrouw was met een bajonet tegen een kleimuur gespijkerd. Twee soldaten hadden een langen stok door den buik van een jonge vrouw gestoken en

EEN EVANGELISATIE-BIJEENKOMST TE PEKING

EEN WINKELSTRAAT TE PEKING

De veelkleurige doeken met reclame-opschriften, de vlaggen en vergulde winkelgangen geven aan de straten van Peking een bout en Oostersch aanzien.

droegen haar zoo brullend van woest genot op hun schouders rond. Het schouwspel wekte zóó'n afgrijzen, dat de menschen, nog vóór hun iets gevraagd werd, hun bezittingen den soldaten aanboden. Lao Chow tuurde haast onafgebroken naar zijn huis; het was zijn eenige bezitting op de wereld en de tranen druppelden uit zijn oude oogen, toen hij na lang angstig turen zijn huisje in de vlammen zag opgaan.

De roovers en muitende soldaten waren goed georganiseerd; eenige officieren schreeuwden commando's en enkele machinegeweren werden meegetrokken om eventueel verzet onmiddellijk tegen te gaan. Niemand echter, die in de wilde paniek aan verzet dacht. De soldaten trokken huis aan huis binnen en staken hier en daar wat strooien daken in brand om voldoende licht te hebben bij hun systematische plundering. Alles wat van hun gading was werd op karren meegesleept, niets werd ontzien en hun moordlust spaarde niemand, geen vrouw of kind. De straat lag als bezaaid met lijken.

In den vroegen morgen werd Lao Chow ontdekt; de loop van een geweer, op hem gericht, bracht hem luid schreeuwend overeind. Hevig verschrikt, strompelde hij, met zijn huilenden kleinzoon achter zich aan, naar beneden. Een troep roovers nam hem gevangen en bracht hem op het dorpsplein. Lao Chow zag er met zijn dunnen, grijzenden baard en rechte gestalte, ondanks zijn versleten kleeven, zóó eerbiedwaardig uit, dat de roovers dachten, dat hij een welgestelde landbouwer was, die eenmaal een goeden losprijs zou opbrengen. Een groep gevangenen, omringd door eenige bewakers met geladen geweren, stond op het plein bijeen. Dadelijk reeds zag Lao Chow, dat de zendeling in hun midden stond; ook hij was door de roovende soldaten gevangen genomen, zijn evangelist echter was in de verwarring gedood.

Verscheidene huizen lagen ineengestort en de rookkolommen stegen langzaam uit de puinhoopen op. Van alle kanten kwamen de roovende soldaten opdagen, sommigen waren te paard en weer anderen te voet. In karren brachten zij de geroofde goederen aan en enkelen dreven al vloekende de gevangen genomen vrouwen en meisjes bijeen. Lao Chow's schoondochter was één van hen. De vrouwen zouden zeer zeker voor een tijdlang meegevoerd worden en

daarna bij gelegenheid aan particulieren of slechte huizen als slavinnen verkocht worden.

De bende had een tiental voorname mannen van het dorp als gijzelaars gevangen genomen en op een commando van een officier zette de stoet zich in beweging. De vrouwen en meisjes schreeuwden van angst en verzetten zich woest, maar enkele fiksche zweepslagen over haar hoofden deden het gehuil verstommen. Bij de puinhoopen van zijn verbrande woning zag Lao Chow het bebloede lijk van zijn zoon liggen. Een oogenblik bleef hij als verlamd staan, maar een stomp in zijn rug met een geweer bracht hem tot bezinning en zacht kreunend strompelde hij verder. Stevig hield hij zijn kleinzoon bij de hand. Het was alsof de kleine jongenshand, die in de zijne rustte, hem kracht gaf om verder te loopen. Bij ieder oponthoud en bij ieder omgevallen huis, dat den weg wat versperde, keek hij uit naar een gelegenheid om te ontvluchten. De gedachte om zijn kleinzoon te redden deed hem soms alle doorgestane angsten en leed voor een oogenblik vergeten.

Uren lang slofte hij met den stoet mede. Alle dorpen, die zij doortrokken, waren verlaten. De dorpelingen hadden het gerucht van de komende rooversbende reeds vernomen en in groote haast zooveel mogelijk alle vervoerbare goederen op wagens geladen en ver weg op de heuvels en tusschen het struikgewas verstopt. Hier en daar op den weg bleef de bende wat rusten en kregen de gevangenen wat rauwe pinda's te eten. Dan vermaakten de soldaten zich met de vrouwen en meisjes en was het alsof alle schaamtegevoel verloren was gegaan. Tegen het vallen van den avond beklommen de roovers een bergpas. Eenige mannen, tot de tanden gewapend, bleven met de geroofde goederen op een klein plateau achter, de overigen echter klommen zóó hoog, totdat zij, diep verscholen in de bergen, zich veilig voelden voor een eventueelen overval. Niemand uit de omliggende dorpen, die er ook maar aan dacht hen te achtervolgen. Men wist uit vele droevige ervaringen, dat het nog het verstandigste was de roovers ongestoord verder te laten trekken.

Trouwens, ieder die zich op den weg vertoonde, werd eenvoudig zonder eenige oorzaak of aanleiding doodgeschoten. Laat op den

avond bereikte de Witte Wolf bende een verlaten dorpje in de bergen, dat tot nachtverblijf werd gekozen. De bewoners hadden zich wijselijk in de bergen teruggetrokken en hun huizen aan de roovers overgelaten. Zoo goed als het ging, verspreidden zij zich over het kleine dorpje. Alle meegevoerde mannen werden in één huis opgesloten en moesten gezamenlijk op het groote steenen familiebed den nacht doorbrengen. Lao Chow kwam naast den zendeling te liggen. Ofschoon hij gaarne wat met hem gesproken had, was hij zóó vermoeid van alle emoties en den langen geforceerden marsch, dat hij haast niets zeide.

Een soldaat met geladen geweer stond geleund tegen den post van het voorgordijn. Allerlei rumoer drong tot hen door. De roovers hadden een paar van de meegevoerde varkens geslacht en in de dorpsstraat werd het vleesch op een groot vuur gebraden. Lao Chow en de zendeling kregen op hun verzoek permissie om wat in de deur te staan. Binnen in de kamer was het door de vele menschen zóó benauwd en was het ongedierte zóó lastig, dat de zendeling niet slapen kon en Lao Chow's brein was zóó vervuld van angst, dat hij eveneens onmogelijk kon blijven liggen.

Op straat liepen de roovers verward door elkaar. Sommigen lagen op den grond rijst met versch gebraden vleesch te eten en de vlammen van het groote vuur verlichtten hunne gezichten. De vrouwen en meisjes zaten rond het vuur dicht bijeen. Er waren moeders met dochters bij en allen waren aan de willekeur van de soldaten overgeleverd. De paarden waren aan de huizen vastgebonden, maar een paar ezels liepen ongestoord rond en eenige varkens lagen op een hoop over elkaar heen. Overal heerschte groote verwarring. Laat op den avond werd den gevangenen wat eten gebracht, rijst met koolsoep en een stukje zout en een ketel heet water om te drinken. De rijst en de soep werden in groote kommen binnengebracht en ieder schepte daaruit met zijn eetkommetje. Tot laat in den nacht bleven de roovers rondloopen en aldoor werd de nachtelijke stilte door een schreeuw van een vrouw onderbroken.

Den volgenden morgen trok de bende weer verder, steeds hooger de onherbergzame bergen in. Er was weinig orde in het voorttrekken

en hier en daar bleef men naar willekeur van den hoofdman wat rusten. Laat in den namiddag werd de verblijfplaats van de rooversbende bereikt. Een massa hutten van gedroogde klei stond kris en kras door elkaar op een groot en hoog plateau. Het leek haast een natuurlijke vesting; de rotswanden waren zóó steil, dat aanvallen of ontsnappen van de gevangenen haast een onmogelijkheid scheen. Twee nauwe paden gaven toegang tot het plateau. Beide toegangen werden dag en nacht door de roovers zorgvuldig bewaakt. Dadelijk na aankomst werden de gevangenen in een hut zonder vensters gebracht.

's Avonds kwam de rooverhoofdman den gevangen genomen zendeling bezoeken. De rooverhoofdman was een gewezen officier, die door de telkens terugkeerende regeeringsveranderingen buiten betrekking was geraakt.

Hij was vriendelijk en beloofde den gevangenen zooveel mogelijk vrijheid te geven. Schijnbaar voelde de man zeer scherp, dat hij een uitgestootene was, één, wien het leven nimmermeer een plaats in de maatschappij zou inruimen. Indertijd, toen zijn generaal een nederlaag had geleden, had hij te kiezen gehad tusschen den bedelstaf of het plunderen van de landbouwbevolking. De Chineesche maatschappij, die de soldaten veracht en vreest als een besmettelijke ziekte, was onwillig om hem en zijn soldaten een kans te bieden om zijn brood op een waardige wijze te verdienen en daarom had hij een troep soldaten rondom zich verzameld en een rooversbende gevormd.

's Avonds hield de zendeling in het kamp een samenkomst in de open lucht. De roovers stonden in groepjes bijeen te luisteren, maar telkens liepen er een paar onverschillig weg. Lao Chow luisterde met gespannen aandacht naar de boodschap over het Hemelsch tehuis, en was blijde, toen hem na afloop in het gezelschap van den zendeling een aarden hut werd aangewezen als een gezamenlijke verblijfplaats. Hij wilde zoo graag meer hooren van al de wonderlijke dingen, die de zendeling verkondigde. Door al de ellende, die hij doormaakte, was er een diep verlangen in zijn hart gekomen naar een rust, die boven de wisselvalligheden van het leven uitging. Tot laat in den avond bleven zij napraten, totdat een luid gekerm in de naastbij-

zijnde hut hen verschrikt deed opspringen. Eén van de gijzelaars had geprobeerd te ontsnappen; de dienstdoende roover had hem echter dadelijk ontdekt en hem op de plaats zelve beide ooren afgesneden. De man schreeuwde luid van de pijn en de zendeling sloop voorzichtig op handen en voeten naar hem toe en verbond zijn wonden. Als de soldaat den zendeling ontdekt had, zou hij hem wellicht hebben doodgeschoten, denkende, dat het een complot was om te ontvluchten. Lao Chow bewonderde zijn moed en toen de zendeling hem vertelde, dat Christus leerde te leven voor den ander, vond hij zijn Boeddhistische opvatting, om het leed van anderen eenvoudig maar te negeren, veel gemakkelijker. Toch maakte die daad een veel dieperen indruk op hem, dan alle woorden van den zendeling hadden gedaan.

Er was zooveel rumoer in het kamp, dat er van geregeld slapen weinig kwam. Het rijstpapieren venster liet geen ventilatie door en voor de opengeslagen blauw katoenen deur lagen eenige varkens in de modder te knorren. De muren van de hut krioelden van allerlei insecten en het groote steenen bed had eenige kuilen. Reeds vroeg in den morgen was ieder op de been. Een man uit het dorp Chung-ho was gekomen en had tweehonderd dollar medegebracht om één der gevangenen los te koopen. Ieder der gijzelaars was in spanning om te weten te komen, wie de gelukkige zijn zou. Lao Chow wist wel, dat zijn familieleden geen tweehonderd dollar bij elkaar konden brengen om hem te verlossen. Als zij het hadden kunnen doen, zouden zij het waarschijnlijk niet eens gedaan hebben. De afgezant werd vriendelijk door den rooverhoofdman ontvangen en bleef bij hem den morgenmaaltijd gebruiken.

IJverig werd naar de financiële omstandigheden van de familieleden der gevangenen geïnformeerd en toen de man vertelde, dat Lao Chow slechts een arme landbouwer was en dat zijn familie zeker geen tien dollar voor hem bij elkaar zou brengen, werd Lao Chow bij den rooverhoofdman der Witte Wolf bende binnengeropen.

Bevende van angst bevestigde de oude man het verhaal. Uit het kwade gezicht van den hoofdman begreep hij reeds, dat hem niet veel goeds te wachten stond; hij liet zich daarom op de knieën vallen en sloeg zijn hoofd onderdanig eenige malen op den grond, huilende

om genade. De hoofdman ondervroeg hem norsch en nam niet de minste notitie van zijn gesmeek en opeens, met een geïrriteerde stem, beval hij: „Steek den ouden gek dood.” Een soldaat stapte naar voren en zou Lao Chow zonder vorm van proces met zijn bajonet doorstoken hebben, ware het niet, dat de rooverhoofdman opgestaan was en met zijn lange mouw den theepot omgetrokken had. De kokende thee stroomde over zijn voeten en hij vloekte hevig van de pijn. Dadelijk beijverde iedereen zich om hun geweldigen gebieder van dienst te zijn en in de algeheele verwarring ontsnapte Lao Chow door de deur. De rooverhoofdman was zóó met zichzelf vervuld, dat hij den ouden man reeds vergeten was en de soldaten, wel begrijpende, welke straf hun voor hun nalatigheid te wachten stond, deden allerlei moeite om de gedachten van hun heer met andere dingen bezig te houden.

's Middags vertrok de boodschapper met den losgekochten gevangene. Tusschen zich in ondersteunden zij een man, wiens familie niet bij machte was een goeden losprijs bijeen te brengen. De roovers hadden zijn gelaat geheel en al opengesneden en hem verder verschillende verwondingen toegebracht. Bij iederen stap druppelde het bloed hem achterna. De man kon onmogelijk lang blijven leven, maar de rooverhoofdman had gezworen, dat hij beide mannen zou laten achtervolgen en gruwelijk zou laten dooden, als zij den verwonden man bij den weg zouden achterlaten. Het was zijn bedoeling om dezen verminkte als een waarschuwing naar het dorp te zenden, opdat de onderhandelingen over de losprijzen van de gevangenen spoedig zouden beginnen.

Lao Chow durfde niet te voorschijn te komen, bang, dat de hoofdman hem weer zou ontdekken. Hij wist, dat de Witte Wolf bekend stond als een der bloeddorstigste rooversbenden en bleef daarom verscholen in zijn hut dicht tegen den muur aan zitten. Hij durfde zelfs niet eens naar de uitdeeling van het eten te gaan en was zeer verwonderd, toen de zendeling hem een portie lange draden van een soort macaroni, met daarover een bruin mosterdsausje, bracht. Stilzweigend at hij zijn kom leeg.

Kort na den middag gebeurde er iets bijzonders. Twee mannen te

paard kwamen stapvoets aangereden. Zij waren geblinddoekt en werden ieder door twee roovers begeleid. Voor de hut van den rooverhoofdman stapten zij af en geblinddoekt traden zij binnen. Zij waren door den bevelvoerende generaal van de naastbijzijnde stad naar de rooversbende gezonden om met hen te onderhandelen over den losprijs van den Europeaan.

De generaal wilde voor vijfhonderd dollar niet in politieke moeilijkheden geraken en liet daarom dit bedrag als een losprijs aanbieden, met de verzekering, dat dit zijn eenige en laatste aanbod was en dat anders het roovershol zou uitgerooid worden door zijn soldaten. De aanvoerder der Witte Wolf bende sloeg eerst het aanbod verontwaardigd af. De losprijs was veel te gering en de soldaten van den generaal vreesde hij niet, beweerde hij bij hoog en laag. Na wat heen en weer gepraat echter, en na heel wat gevlei door de afgezanten, werd toch het offer gretig aanvaard. De hoofdman wist wel, dat het bezit van een Westerling allerlei gevaren en moeilijkheden zou opleveren en hij was blijde, dat hij hem zóó voordeelig kon laten weggaan. Reeds van het begin af had hij er over gedacht om den vreemdeling maar weg te sturen, maar hij was bang geweest, dat hij dan voor zijn volgelingen, zooals de Chineezzen zeggen, zijn gezicht zou verliezen.

De zendeling werd binnengeroepen, met heel veel Oostersch ceremonieel ontvangen en hem werd verteld, dat hij vrij het kamp kon verlaten. De generaal uit de stad had laten verzoeken om den vreemdeling met eerbied te behandelen en daarom bood de Witte Wolf hem een van zijn beste paarden aan en eenige mannen als begeleiders om hem een eindweegs weg te brengen. Het was goed, verzekerde hij met een glimlach, om tegen eventueele rooversaanvallen beveiligd te zijn en zijn mannen konden vechten als leeuwen. De zendeling boog en zei eenige beleefdheden. Gezamenlijk gebruikten zij met eenige officieren een maaltijd en de vriendelijke toon van het gesprek deed niet vermoeden, dat de beleefde officieren ruwe roovers konden zijn. Toen de zendeling in den loop van het gesprek vroeg om den ouden man Lao Chow en zijn kleinzoon als bedienden te mogen koopen, werd hem dit gaarne toegestaan. De hoofdman rekende in z'n gedachten slim

en vlug uit, dat de oude man met het jongetje nimmer een losprijs zouden opbrengen en dat zij voor het ruwe werk in het kamp niet erg geschikt waren. Het geld, dat de zendeling beloofde te zullen sturen, was toch altijd nog een kleine zekerheid.

Lao Chow was stom van verbazing, toen de zendeling hem mededeelde, dat hij hem en zijn kleinzoon vrijgekocht had. Herhaalde malen knielde hij neer om den zendeling met zijn toewijding te vereeren, maar telkens richtte deze hem op, hem verzekerende, dat menschen alleen voor den levenden God behooren te knielen. De rooverhoofdman kwam in persoon om hem uitgeleide te doen. Lao Chow liep dicht tegen het paard van den zendeling aan, toen de stoet het bergpad afreed. Het pad was wat glibberig, maar Lao Chow's hand rustte op den voet van zijn redder en voorzichtig drukte hij deze op den stijgbeugel neer. Vóór het vallen van den avond trokken de begeleiders weer terug, maar Lao Chow met zijn kleinzoon bleven bij den vreemdeling. Moedig reisde hij verder, het onbekende tegemoet. Toen het drietal den volgenden dag door het dorp Chung-ho kwam en voorbij de afgebrande woning liep, sloot Lao Chow een oogenblik zijn oogen. Het was alsof de herinnering hem te machtig werd en even moest hij blijven staan.

De zendeling vroeg of hij hier wilde blijven, hij was volkomen vrij om te doen wat hij wilde. De oude man schudde echter alleen maar zijn hoofd. Neen, hier blijven wilde hij niet. Er was iets, dat hem dwong, het onbekende tegemoet te gaan en met vertrouwen liep hij weer verder.

De dorpsstraat lag nog als bezaaid met lijken en de verbrande huizen waren als zwarte vlekken in het omringende jonge lentegroen. Hier en daar zat een familie tusschen de puinhoopen.

Moeizaam trokken de reizigers verder, en na een lange reis kwam het drietal te Tsi nan aan. Lao Chow's streepjesoogen werden weer groot, toen hij al het wonderlijke van de groote stad zag. Het overweldigde hem en hij gevoelde behoefte om dicht bij zijn begeleider te blijven. Samen liepen zij het zendingstation binnen. Stom van verbazing bezag Lao Chow de vele gebouwen, de scholen en de groote kerk. Hij kon ternauwernood iets door zijn keel krijgen, toen hij in

DE HEMELSCHE RECHTER

Een Boeddha uit den Chineeschen tempel, die macht heeft over lagere duivels. Als men hem vereert, schiet hij alle booze geesten, die iemand lastig vallen, met zija pijlen weg.

DE BOOZE BOEDDHA

De misdadigers in China vereeren dezen Boeddha om de komende straffen te ontloopen.

het huis van den zendeling aan den maaltijd zat. Alles om hem heen was zoo ongekend mooi en zindelijk en iedereen was zoo voorkomend en vriendelijk. Zijn hoofd was vol vragen, doch hij zat maar stil rond te kijken. 's Avonds bracht de zendeling hem en zijn kleinzoon naar een huisje, dat dicht tegen de groote kerk was aangebouwd. Hij was nu tot poortwachter aangesteld en zou zijn levensdagen daar mogen slijten. IJverig hield hij vele jaren de kerk schoon en deed hij allerlei werkzaamheden en bij iedere samenkomst zag de zendeling den ouden poortwachter Chow en zijn kleinzoon heel eerbiedig onder het geklank van het Evangelie zitten. Het licht der wereld, dat eenmaal op aarde gekomen was, was nu ook neergedaald in het hart van den ouden poortwachter Chow.

DE WERKELOOZE

DOOR

J. K. VAN EERBEEK

De huizen van de Lijnakkers, het blok arbeiderswoningen aan den rand van het stadje, zijn klein; en de menschen in die huizen leven er dicht op elkaar gedrongen. Des morgens, als ze met verwarde haren en het slaapzweet op het gezicht de trap afkomen, de een na den ander, loopen ze elkaar in den weg. De een wast zich aan den gootsteen, en de ander slurpt een kop thee. Pas wanneer de vader en de zoon en de zwager naar het werk zijn, komt er rust, en orde in de kamers.

Een oogenblik maar. Want even later komen de kinderen beneden. Dezelfde warwinkel. Een jongen in een hansop, die loshangt, een meisje, het haar in pieken om het hoofd. „Moeder, m'n kousen.” „Moeder, m'n broek.”

De oudste, een stuk brood op de vuist, loopt de deur uit. De twee anderen volgen hem gauw. De moeder helpt nu hier, dan daar. Ze wast drinkgerei af, smeert brood, wast weer af. Als allen weg zijn naar de school en de fabriek, blijft ze zitten bij theelichtje, zit dwaas de stilte aan te kijken. De geluiden van zoeven klinken nog na in de oorvliezen; een fijn zingen geeft dat.

Ten slotte gaat ze Siebrandus wekken. Ze staat onder aan de trap. „Kom je, Siebrand?” Verlegen, bang voor het een of ander, dat ze dreigen voelt, vraagt ze het. Waar ze bang voor is, weet ze niet. Maar er is het een of ander in het lange slapen van den jongen man, dat haar niet bevalt. Het is niet natuurlijk, dat niets doen, dat slapen. Een mensch, die z'n brood verdient, die werkt, dat is een mensch, waar men over praten kan. Maar over den jongen zwijgt ze het liefst. Hij is werkeloos; al jaren, en de kans wordt steeds kleiner, dat hij „er ooit weer tusschen komt”. Er gaapt een afgrond achter hem.

Een verstoord „Ja!” antwoordt haar. Maar hij komt niet.

Nu roept Marie hem, zijn zuster, die met haar man bij hen inwoont. Woedend valt ze tegen hem uit. „Wat denk je, dat je hier met je luie lichaam maar in bed kan blijven liggen, zoolang als 't je bevalt? Schaam je.”

Een vloed van verwijten is het antwoord. Hij zou bij dit en dat laten zien, dat ze hem niet aan de lijn had. Zij wist niet, hoe ellendig hij zich voelde.

Maar zij gooit raam en deur open; de kou slaat naar binnen.

Hoog trekt hij het dek onder zijn kin op; strijkt met z'n heerachtig-verzorgde vingers het witte laken aan den rand glad, schikt den doek, dien hij zich op het hoofd had gelegd, recht, en gaat liggen als een pop; de armen recht naast z'n rechte lichaam.

Om tien uur staat hij toch op. Oneindig lang heeft hij werk met z'n tanden, zijn handen, zijn haar. Woedend maakt dat Marie; moeder, stil, op een stoel bij het aanrecht, schilt de aardappelen voor den middag; zij, devote vrouw, zoekt in het gebed en in het werk verweer tegen de onrust, die al die apartigheid in het doen van den jongen haar brengt. Berusting en deemoed zegenen haar wezen. . . .

Eindelijk zit hij dan in de kamer, en gebruikt z'n ontbijt. Hij heeft een handdoek voor zich alleen; die komt op den hoek van de tafel te liggen. Alles moet even angstig-precies in orde zijn bij hem. Hij is niet gesteld op allerlei lekkernijen bij z'n maaltijd. Heden neen; hij weet, dat hij zelf niets verdient, en dat hij dus nergens recht op heeft. Maar de koppige nadruk, waarmee hij aan zoo'n idee vasthoudt, maakt, dat een mensch zich onbehaaglijk gaat voelen, die hem daar zoo over hoort praten.

Het is een marteling, met hem samen te zijn.

Z'n moeder had liever, dat hij niet zoo nauwgezet was in die dingen. In die koppigheid van hem zit iets ziekelijks, dat haar bang maakt.

Zijn kuif is hoog opgekamd; het rosse haar is goudig schuim, nu het licht van het raam er achter is. Hij heeft het wollen vest aan, waar hij eens een heel weekloon voor betaald heeft. En de pijpen van z'n broek heeft hij hoog opgetrokken, om de plooiën, die hij er elke week zelf instrijkt, goed te houden.

Telkens, wanneer hij het een of ander hebben wil, loopt hij naar het keukentje.

Het is zoo stil in het kamertje. Het is of er nog iets van de geluiden, die er dien morgen getierd hebben, is blijven hangen; het lijkt, of deze herinnering de stilte nog stiller maakt. Zoo zacht, zoo lief is het stille morgenlicht achter het raam. Een kreetje van een kind, ver weg. Een melkwagen, die zoetjes over de straat dokkert.

Soms heeft hij zin om te praten. Dan houdt hij het hoofd schuin omlaag en praat met hooge kiffstem. Het is of hij zich steeds tegen iemand te weer stelt. Wat hij zegt, is wel waar, maar het lukt hem niet meer, de aandacht van een ander vast te houden. De kring, die hij waarneemt, wordt al enger. Achter alles wat hij zegt komt de domme, niet meer te beheerschen drang uit, een verklaring te zoeken voor zijn leven; voor zijn mislukken, voor den mensch.

„Is de nieuwe brug al klaar bij 't verlaat?”

„Nog niet. Maar het is er aan toe. Je moet er eens gaan kijken.”

„Och nee, ik ga er niet naar toe, voor het karwei heelemaal voor elkaar is. Dan heb je er meer aan, dan dat je er telkens naar toe draaft, nu het ding nog maar half klaar is. Nu kijk je toch maar tegen steigerwerk op. Ik ken dat wel. Ik heb van m'n leven al zoo vaak aan dat soort dingen meegeholpen.”

„Je hebt toch nog nooit aan een brug gewerkt.”

„Och, aan een brug nu net niet, maar toch wel aan huizen en zoo”

Hij praat alsof hij zinnen en zinswendingen uit een of andere verhandeling repeteert.

„Ze kunnen wel wat, die ingenieurs. Dat is allemaal wel zóó precies berekend zooveel speling tusschen iedere staaf De boog krijgt een spanning van over de honderd meter Dat kunnen ze allemaal uitrekenen op een ons, hoeveel druk zoo'n brugdek hebben kan”

„Zoo zoo.”

Zijn fantasie gaat ineens hooger vlucht nemen.

„Maar op den duur gaat de mensch denken, dat ie alles kan. Zeppelins, radio, duikbooten. Jawel. Er komt een keer een end

aan. . . . Er kan niet zooveel aan mankeeren, of de boel loopt verkeerd. . . .”

Danken of bidden doet hij niet meer. Naar de kerk gaan evenmin. Dominee Jacobs, en andere dominees trouwens ook, staan elken Zondag mooi te praten op den preekstoel, maar de werkelijkheid leert je wel anders. Het zijn maar gewone broodvechters, de dominees, de pastoors net zoo goed; je hoeft er geen uitzondering op te maken, de eene godsdienst is niet beter dan de andere.

Hij begint ook grootsch te worden. Hij gaat voor den spiegel staan, strikt zich zijn das onder den omgeslagen boord van zijn trui; heimelijk heeft hij er schik in, dat zijn trui zooveel lijkt op die, welke artiesten ook dragen. Maar dat bekent hij niet. Hij weet 't zelf niet; schimpt op de kunstkereltjes, die van mooi-praterij leven.

En hoe lang hij zijn haar niet borstelt. . . . Een kwartier lang. Z'n gezicht staat in een krampachtige grijns, zoolang hij den kam door zijn stugge haar trekt. En links en rechts moet het haar glad liggen. . . . Daar mag niets aan mankeeren.

Marie komt voorbij. . . . haar kindje op den arm. Siebrand smeert een of ander middeltje op het haar. Ze snuift even. . . . lekker rotlichtje. . . . Een blik van moeder kalmeert haar.

Op een Zaterdagavond komt zijn vader thuis met het bericht, dat hij een baas voor hem heeft. Het is de vijfde keer, dat hij hem aan een betrekking helpt. En iederen keer is zijn verlangen, weer te gaan werken, kleiner. Hij zoekt nog wel zijn gereedschap bij elkaar; zijn zaag, zijn schaaf, die hij niet dadelijk vindt, en waar hij woorden over krijgt met zijn vader. Hij fluit, terwijl hij het doet. Maar hij verlangt alleen naar de verandering, die nu in zijn leven komt; niet naar het werk zelf.

Als hij zijn schaaf niet gauw genoeg vindt, slaat zijn stemming om. Hij loopt van de schuur naar de keuken, kijkt in kasten en kisten en gooit wild de deuren achter zich dicht. „Is er een, die de schaaf van me gezien heeft?” vraagt hij, wel wetend, dat zijn vader die gebruikt zal hebben. Een wilde drift vlamt er achter die vraag.

Hij loopt haastig door de kamer, roffelt de treden van de trap

langs, naar boven. De deuren slaan dicht achter hem....

Zijn moeder vindt eindelijk de schaaft onder de bank, waar hij gisteren aan werkte. — Maar de wrok tegen zijn vader blijft.

Des avonds, als hij te bed ligt, houdt het verlangen hem wakker. Hij zal weer andere menschen ontmoeten, in nieuwe omstandigheden leven. Hij vergeet, hoe vaak hij zich aan dezen gestooten heeft; mist het vermogen zich te realiseeren, dat hij zich ook aan dezen wonden zal. Hij is zijn vak ook niet meester; heeft moeite met zijn werk; hij zal ook nu weer struikelen en vallen, maar hij is de laatste op de wereld, die zich hierover verontrusten zal.

En als hij in het vreemde dorp is, in de werkplaats staat, met de andere knechts, maakt hij het den eersten dag goed, en den tweeden krijgt hij woorden met den meesterknecht. De stemming der anderen slaat om, ze keert zich tegen. Veertien dagen lang houdt hij het daar uit. Dan komt hij weer thuis; hij is het ontwend met menschen om te gaan, met anderen samen te werken.

En het besef dringt tot hem door, dat hij naar ander werk moet uitzien. Dat is eigenlijk een wonder. Want hij liet zich altijd voorstaan op zijn bekwaamheid. Hoe minder hij kon, hoe meer hij zichzelf ophemelde.

En nu is hij opeens tot de overtuiging gekomen, dat het met zijn timmeren toch nooit wat wordt. Een boer, zegt hij, heeft eigenlijk een mooi vak; het mooiste vak, dat er bestaat. Hij heeft met geen mensch wat te maken. Als hij zin heeft om te spitten, dan spit hij, en wil hij thuis blijven om den regen, dan blijft hij thuis.

En hij loopt nu op de dagen, die hem nu de een na den ander hun uren komen brengen, die hij met beuzelarij vult, naar den landweg, waar de hoeven der keuterboeren staan, die hij bespiedt in hun werk. Hij heeft er plezier in, daar als zoo'n soort opzichter bij die akkers langs te loopen, en den stand van het gewas na te gaan. Hij praat er bij in zichzelf; deze boer werkt practisch; dat bevalt hem; en de ander heeft te veel kweek in z'n aardappels, heeft z'n andijvie te dicht staan. Hij weet z'n weetje. En hij ziet ook, dat er boeren zijn, die heel wat geld onnut verdoen op hun land. Hij praat er over met deze en gene, hoort de stratenaars uit, rimpelt zijn voorhoofd, zet

een ernstig gezicht, en vindt nu en dan werkelijk een praatgraag, die hem serieus neemt, en zoo vriendelijk is, niet op te merken, dat al zijn kennis loos is, ballast. Hij informeert naar den prijs van het land, en tracht er achter te komen, wat de boer voor zijn producten maakt. . . .

Maar ook in die richting bereikt hij niets. Hij solt met zijn plannen als een kind met haar poppen; tot hij ze vergeet.

Dan wordt hij lastig.

Bijna elke dag brengt twist en wrijving; nu eens met Grit, zijn zwager, dan met den ouden Raadsheer. Allerlei waandenkbeelden zetten zich vast in zijn hoofd. Hij denkt, dat hij een ondergeschoven kind is.

En op een Zaterdagavond komt het tot een uitbarsting. Zelfs de moeder met haar sterke geest, haar geloof, kan die niet meer verhinderen.

Siebrandus zit aan de tafel. De oude Raadsheer zit in zijn hoek; de moeder, met Marie, bij den muur.

Breed zit de groote gestalte van den zoon daar over de tafelrand; het hoofd steunt op de handen. Hij voelt den wrevel van de anderen; hun aggressie schampt af tegen zijn grooten rug, zijn rooden hals. Ze krijgen me hier niet vandaan, ze krijgen me hier niet vandaan.

Zijn vader heeft hinder van zijn ellebogen; hij kan zijn krant niet heelemaal uitslaan.

De schoonzoon komt binnen. Hij hangt zijn jas aan de deur, ziet zijn zwager daar aan de tafel zitten. . . . Dan keert hij zich om, gaat bij den muur, zoo ver mogelijk van hem af zitten. . . .

Gedwongen is elke beweging; wanneer iemand opkijkt, ontmoet hij den schichtigen blik van den ander.

Marie praat. Hebben ze van hiernaast de melk al gehaald? Maar de spanning mindert niet. Zoo ijl, en weifelachtig, klinkt haar stem.

En opeens komt het tot een uitbarsting. De oude Raadsheer, die geen ruimte heeft om zijn krant open te vouwen, raakt den elleboog van Siebrandus.

Hij springt op. „Kijk uit, wat je doet!” roept hij, met een stem, die overslaat.

Ze staan tegenover elkaar. De vijandschap jegens den mededinger, die den mensch is ingeboren, zoowel den vader en den zoon als den vreemde, was in hen losgebroken, dreef hen tegen elkaar in, als twee vechtende dieren. Schouder tegen schouder stonden ze.

De oude Raadsheer is kleiner dan zijn zoon, maar steviger gebouwd. De aders zijn tot barstens toe gezwollen op den dikken hals, die puilt uit den kraag van het geruite overhemd. Zijn blik boort zich in dien van den zoon, maar zóó vervuld van een krankzinnigen haat is die, dat hij den zijnen moet afwenden.

„Je moet je handen thuis houden,” schreeuwt Siebrand, zijn vader terugduwend. Hoe deze zich ook verzet, hij wordt nu in den hoek gedrongen.

Maar op dat oogenblik mengt Grit zich in den twist. De haat, die er uit zijn oogen licht, is even sterk als die welke zijn zwager beweegt.

En, de ongelukkige doet het eenige, wat hem openstaat. Hij grijpt naar het mes. In alles is zijn zwager hem de baas geweest. Hij had hem in dit huis van den eenen stoel naar den anderen verdrongen. Hij had, bij elken aanval, dien hij op den werkelooze ondernam, gezorgd, dat hij op den steun van de anderen kon rekenen. Dat was hem niet moeilijk gevallen. Hij werkte; bracht in. De ander teerde op zijn verdiensten. . . .

Vóór de anderen begrijpen, wat er gebeuren gaat, heeft Siebrandus een kast opengerukt, en een mes gegrepen. „Ik steek je hardstikke dood!” roept hij maar al.

Het mes kalmeert hem. Hij ziet den schrik bij de anderen; hij voelt het harde houten heft in zijn handen, hij weet, dat hij ook steken zal, als ze hem te na komen. . . .

Maar Marie is de deur uitgerend. Als ze terugkomt, volgt haar de politie.

En dien avond nog wordt hij ingesloten in het bureau der politie, drie dagen later in het huis van bewaring, beschuldigd van bedreiging.

De cel is een kooitje vol licht en warmte.

Rond is de zolder opgemetseld; het kamertje heeft den vorm van

een spoorwagen. De deur is beslagen met plaatijzer; de koppen der ijzeren bouten zijn er rijen bobbel op.

Als de deur opengaat, zwalpt de broeikaswarmte de gang op.

Kaal zijn de muren; een reglement, een kalender, meer versiering hangt er niet. Een tafeltje leunt tegen den muur, het blad is gekorven, bekrast.

Kloosterlijk stil is het hier. De gedetineerde schurkt zich den rug in zijn kleeren, een heerlijke rilling ijlt zijn rug over. Het is of zijn bloed geregelder in zijn aders klopt. Heel ver weg gebeurt er het een of ander, daar in de stad, dat geluid geeft. . . . Een wagen, die over een straat rijdt; of een vechtpartij. . . . Maar dat raakt hem niets. Vandaag, morgen, wie weet hoe lang nog, is hij hier in deze stilte. Zijn lippen gaan glimlachen; zijn oogen staan goedig. Zijn beenen houdt hij naar de verwarmingsbuizen toe; twee zijn er; ze breken aan den eenen kant het kamertje in, en werken zich door den anderen wand weer er uit. Hij luistert naar het gorgelen en klotsen van het lauwe water in die buizen. . . . het is precies, of het lauwe bad om zijn lijf klotst en damp. . . .

Wat er thuis gebeurd is, ligt nu zoo ver af. En wat hij zijn heele leven nog meer gedaan heeft, bestaat niet meer voor hem. De runen, die deze daden in zijn herinnering schreven, zijn verbleekt. Zelfs de wereld van zorg, en ergernis, waarin hij thuis leefde, verliest haar contour. Die is niet meer dan een langzaam bewegende zwarte spin in zijn hoofd. Hij kijkt er naar, en weet eigenlijk niet goed meer, wat dat warrige in zijn hoofd beteekent. Hij weet niet goed meer, wat hij daarginds heeft gewild.

Hij legt z'n hoofd voorover; verstoppt in het donkere holletje van zijn elleboog; gretig zoekt hij de warmte, die door de grove stof van de mouw heen komt; het is of hij in dat donker wegvlucht. Een kat lijkt hij, die zich oprolt, de pootjes onder het lijf trekt, en den kop in het nest van zijn lichaam verbergt. Och, zijn begrippencomplex is nu zoo klein geworden, dat hij in zijn doen veel op een dier gelijkt.

Bijna moet men aannemen, dat een dier gelukkiger is. Want hij is te ongedurig. Na een poos staat hij op; het bevalt hem niet meer,

daar aan die tafel te zitten. Waarom zou hij niet gaan slapen; daar staat toch immers een bed?

Mag dat? Hij bedenkt zich, krabt zich, een leelijke geste, het hoofd, pakt met vies gezicht een pluisje van zijn jas, om zichzelf diets te maken, dat hij niet omdat hij bang is, aarzelt.

Hij maakt den haak los, en slaat de ijzeren krib neer. Als het niet mag, moeten ze hem maar verbieden.

Met dame-achtig toegeknepen lippen gaat hij zich uitkleeden. Zorgvuldig hangt hij zijn chocoladekleurige, gebreide vest over de stoelleuning. Hij houdt van dat vest, dat hem vijftien gulden gekost heeft. In weerwil van al zijn nederlagen, ziet hij toch nog iets moois in zichzelf; en dat zelfvertrouwen dankt hij aan z'n gezonde lichaam en aan z'n kleeven, die hij beide zoo overdreven nauwkeurig onderhoudt. Hij heeft geen werk, waarmee hij zijn zelfgevoel voedsel kan geven.

Onder het uitkleeden vertragen nu en dan zijn bewegingen. Dan valt hem het een of ander in, dat hij wil overdenken. Of hij ziet het een of ander, dat zijn aandacht trekt. Hij bekijkt het tuimelraam; voor de zijwanden zit gaatjesijzer; het lijkt wel een vischkaar, denkt hij.

Maar als hij in bed ligt, voelt hij toch, dat hij tegen de voorschriften ingaat. Ondergraven is het behagen, waarmee hij van z'n rust geniet. Maar nu er nog geen opzichter in aantocht is, vindt hij het wel prettig zoo. Alles is hem hier vreemd; de muren, de dingen in het kamertje hebben iets vijandigs, het is, of ze hem op de vingers zien. Hij ligt daar in z'n krib als een slecht acteur in een tooneelledikant; zijn bewegingen lijken bestudeerd, al te lang overdacht, verknibbeld.

Een oogenblik vergeet hij z'n zorg, en hij dommelt in. Hij ligt op den rug, maar zijn hoofd ligt opzij — hij is van zijn moed, en zijn wil, ontlaten. Zoo moe als dat hoofd daar ligt! Het is hem nooit gelukt, vat te krijgen aan het leven; hij is nu moe. Wat is er, daar hij naar verlangen zou? Hoe dun is de huid boven de lomp-gebogen schedelbeenderen. Erg groot is dat bottige, roode hoofd; en te dun de sproetige roode hals.

Een stem slaat door de stilte van het gebouw. Geritsel van kleeven.

Een mensch, een man, die met lawaaiïge haast de lange gang aftreedt. Bom, bom, stompen zijn voeten den eindeloozen looper; het geluid groeit — het is of de man dat ook doet; of hij grooter wordt — de gang heelemaal vullen gaat met z'n buik en z'n zwaaiende handen, z'n stem.

De sleutel slaat in het slot; een geluid alsof een geldstuk in een blikken bus rammelt.

De bewaarder schrikt even, als hij ziet, dat de gestrafte zijn krib heeft neergeslagen, en is gaan liggen. Het is nog maar vijf uur. Hij weet niet zeker, of deze half-krankzinnige zal opstaan, als hij het gelast. Het kan hem niet schelen, dat deze in zijn bed is gegaan. Maar ook gekken plegen steeds te probeeren, hoever zij gaan kunnen. Ze zoeken allen naar de zwakke plek in een ander; en wie hun vandaag iets toegeeft, bezorgt zich morgen dubbele moeite. Hij heeft het niet begrepen op dit soort menschen. Zijn neus is spitsers dan zoeven.

„Tot zeven uur is het hier werken.”

De gedetineerde richt zich half op. Zijn stem klinkt schel en monotoon. Hij kijkt den hoek van zijn cel in, als hij praat. Vreemd hard-wit zijn de oogbollen. Een wilde drift loert er achter zijn indolentie. Hij is nogal niet kwaadaardig, denkt de oppasser — dat verwondert hem.

„Maar ik mag toch wel gaan liggen, als ik wil? Ik heb hoofdpijn. Er is niemand, die 't me verbiedt.”

„. . . Van zeven tot halfacht eten. Kijk maar op de dagverdeeling. Van halfacht tot halfnegen rusten. Om halfnegen gereedmaken voor den nacht. Om negen uur taptoe. Er staan strenge straffen op wat je nu doet.”

De cipier kent den schrik, die er in het volk leeft voor het tuchthuis; voor water-en-brood, en cachot. Hij staat wijdbeens op den vloer; hij zet zich den krop weer op. Hij is in nachtdienst geweest; hij heeft nu vanmorgen geslapen, is onprettig wakker geworden, en heeft behoefte zich tegen zichzelf en tegen anderen te weer te stellen.

„Wat voor straf denk je, dat er hier op staat?”

„Dat weet ik niet. Hoe kan ik weten, wat voor straf er op staat?”

Ik ben hier nooit eerder geweest." Deze glimlach weifelt tusschen vrees en hooghartig verweer.

De cipier hobbelt een keer op zijn voeten — van den hiel op de teenen, en terug. Hij is een rechtschapen man; met de tuchtmiddelen van de maatschappij verricht hij wonderen.

„Nu," klinkt het, „daar heeft de directeur wel eens een week water en brood voor gegeven." Hij liegt. Zijn eene oog is dichtgeknepen.

„Maar ze zullen toch een zieke niet het bed verbieden?"

„Ja," doet de bewaarder bedenkelijk, „dat doen we in den regel toch; of je moet doktersadvies hebben."

De klok van de binnenplaats wordt geluid. Na elken tik zingt de slag een oogenblik na. Kinderlijk rein is de stem van de klok op de barsche binnenplaats.

Beiden luisteren.

„Wat beteekent die bel?"

„Reveille."

„De reveille??"

„Ja. Opstaan. Steek nu je beenen het bed uit."

„Maar ik verga van de hoofdpijn."

„Dat had je vanmiddag op het rapport moeten zeggen."

Raadsheer gaat opzitten, slaat het dek terug, en glijdt in zijn pantalon. Hij bukt; trekt met duim en vinger de plooi van zijn broekspijpen naar voren. Hij knipt een keer met de vingers; weet zoo gauw niet, wat hij nu moet aantrekken. Zijn hoofd is er niet meer heelemaal bij, bij wat hij doet.

De cipier strijkt zich over de snor; draait de punten op. Zijn glimlach is leelijk. Het valt hem mee, dat drie-en-twintig niet driftiger is. Hij neemt zich voor, hem kort te houden. Hij is voor het raam gaan staan, de handen op den rug, op de lange lapel van zijn tuniek, die er een lijkt uit de collectie van een tooneelcostumier. Hij lijkt zelf een tooneelfiguur met zijn gemaakt-barsche stem, zijn tintelende, scherpe oogen en zijn snor.

Hij kijkt naar den gestrafte, en verwondert er zich over, dat diens tegenstand niet sterker is.

Alleen weer.

De gevangene loopt op en neer, vlak langs den muur van zijn cel, den nek gedoken, de groote handen op den rug. Hij tipt zich met de tongpunt de lippen aan; scherp kijken zijn oogen, en hij glimlacht wijs — maar hij vindt de reden niet meer, waarom.

Hij praat hardop, gesticuleert.

Hij pakt z'n stoel op — even rammelt de keten — en zet die — ze bonst — op den vloer. Het doet hem genoeg dien stoel daar zoo flinkweg neer te zetten. Nu gaat hij zitten, stut het hoofd met de ellebogen en kijkt tegen den muur op. Maar hij zit niet gemakkelijk. Zwaar wegen hem de leden, en zijn lichaam verlangt terug naar de warmte van het bed. En met ziekelijken ijver gaat hij zijn rust zoeken.

Hij zet een stoel voor de tafel, legt er zijn opgerolde dekens op, en kan zich nu uitstrekken. Hij moet zijn hoofd schuin houden, maar heeft niet meer de wilskracht, naar een andere houding te zoeken.

Uren ligt hij zoo. Vaag, als in een mist, trekken enkele beelden zijn ziel voorbij. Een meisje, dat hij eens zag, glimlacht nog even tegen hem. Een kwaad woord, dat hem eens werd toegevoegd, prikkelt hem niet meer. Zijn geest is verzonken in een sluimering, waaruit niets die meer zal kunnen wekken.

De oppasser komt binnen. „Lig je naar je zin op je canapé?” En werkelijk hij antwoordt nog op de grap.

Telkens verbetert hij wat aan zijn canapé. Hij zet een bankje onder de pooten van zijn stoel, zoodat het boveinde van zijn rust-bank schuin komt te staan. Hij gebruikt zijn klompen, en zijn vest ook nog om zijn zetel te volmaken. Hij lacht er soms zelf om, zoo hoog als hij daar op zijn troon te liggen komt. . . .

Zoo gaan de dagen om, en wacht hij op de zitting van de rechtbank.

Het is de morgen van de rechtszitting.

Tien uur.

De moeder staat in het keukentje voor den spiegel, en kapt zich. Het leven heeft haar niet veel moois gelaten. De ronding der wang is weg; het gezicht is smaller dan vijf jaar terug; de rok hangt wijd

om het vormelooze lichaam. Ze trekt den kam door het grijzende haar, dat plat over den schedel ligt en in een paar lange pieken over den rug hangt. . . .

Ze let op elk geluid, dat er te hooren is in het huis. De stilte boven, op de ledige kamer van den zoon, hoort ze ook. Er wordt gebeld; een paar klingels slaat de schel door de stille nis achter de voordeur, in de gang. Is er nu niemand, die gaat opendoen? Ze staat al in de kamerdeur, den kam in de hand. . . . „Hoor je de schel, Marie?”

Haar gedachten zwerven naar elk van haar kinderen. Als ze het eene kind bezorgd heeft; voor dezen een baas heeft, voor die een dienstje, trekt ze haar zorgen terug; die slaan hun wortel uit in een ander kind.

Ze is het brein van het huis. Een glimlach speelt om haar lippen, terwijl ze daar staat en den kam door heur haar trekt. Ze hoort gerucht in de kamer; een stoel wordt verschoven; haar dochter is daar aan het werk; ze stokt even; zint, wat doet Marie daar nu. . . . dan gaat ze met haar werk verder.

Nu is ze klaar. Nu valt het niet meer op, hoe erg ze wel door het leven gehavend is. Zoeven, toen ze daar stond in haar verschoten borstrok, leek ze een havelooze vrouw uit een slop; nu heeft ze het haar opgemaakt, het gezicht gewasschen, en de grauwe blouse aange trokken. Vaag herinnert het vervallen gezicht nog aan haar meisjestijd.

Als ze de gang doorloopt, om naar de kamer te gaan, hangt ze een versleten jongenspet op den kapstok, die daar op den grond lag.

„Grit is klaargekomen bij de Centrale,” zegt Marie. Haar man is naar de fabriek der electriche centrale geweest, om werk te zoeken.

De dochter imiteert haar moeders flinkheid, als ze deze aanziet. Een door voorzichtigheid getemperde zelfvoldoening, trots, in de stem.

De moeder staat bij de theetafel. Ze verschikt de kopjes; nu houdt ze daarmee op, keert zich om.

„Voor hoe lang?” vraagt ze.

„Zes maand.”

Een goedkeurende blik glijdt over Marie's gestalte. Een gunstig

bericht, dat den grauwen dag goed maakt; en de manier, waarop Marie het vertelde, bevalt haar.

„Och,” zint ze, „en als die zes maand om zijn, zal er misschien wat anders openkomen voor hem.”

„Als hij maar eens wat voor vast kon krijgen,” zei Marie nog.

Vrouw Raadsheer is blij met het bericht. Maar de blijdschap is te sterk; haar zenuwen kunnen er niet meer tegen. Ze begint te neuriën, als ze weer in het keukentje staat; dat had ze niet moeten doen. Want opeens komen haar de tranen in de oogen. Haar borst gaat op en neer, alsof ze hard geloopt heeft en ze staart naar een plek op den muur, alsof ze doodmoe is. Ze kan niet meer tegen vreugde. Ze staat daar in het gangsmalle keukentje, en ze huilt.

Op een stoel zit ze, naast het aanrecht. Ze steunt het hoofd met de hand. Zoo zwaar is het geworden, dat hoofd. Aan haar spitse vingers voelt ze de beenderen van den slaap. Al haar zorgen vallen voor een oogenblik van haar af. Een schuw, verschrikt diertje lijkt ze, zooals ze daar zit. Zóó in-droef staan haar oogen. Marie komt binnen. Ze ziet haar zitten. Maar nu voelt ze, dat ze haar verslagenheid moet verbergen. Ze ziet op tegen dezen dag als tegen een berg. Maar het is haar geloof, dat haar kracht geeft. Dat houdt haar overeind.

Nu staat ze daar voor die groote, met ijzeren punten beslagen deur van het gerechtsgebouw, en er komt een kennis voorbij. Ze probeert niet, achter den pilaar weg te schuilen; ze blijft staan, midden op de arduinen grafzerk, die de stoep is. Geen zweem van schaamte. Haar hart jaagt; maar de oogen staan diep; ze houdt haar doel vast. Iets onvrouwelijks geeft haar deze moed. Ze knikt ernstig; haar groet wijst op een of andere manier de wandelaarster haar plaats.

Het duurt lang, voor men opent. Ze kijkt op de punten, de ijzeren prikkels op de deur. Er rumoeren geluiden achter de deur; een hek wordt dichtgeslagen; geluiden van voeten.

Ze keert zich om; haar lip trekt; ze perst nu den mond dicht, kijkt het plantsoen in. De boomen wachten lusteloos op het voorjaar.

Eindelijk doet de portier de zware deur voor haar open. Hij ontvangt haar met barsche portierswelwillendheid. De vrouw kent hem. Ze mocht hem nooit; en hij wist dat. En hij kan er niets tegen doen, er komt leedvermaak in zijn oogen, als hij haar ziet. Hij bedoelt er geen kwaad mee, met dien lach, die er achter het masker van zijn boerenkop monkelt; maar het is nu eenmaal zoo, het doet hem goed, dat hij daar in het volle ornaat van zijn uniform staat, en haar daar binnenlaat, omdat haar zoon is ingesloten, wegens bedreiging. Het doet hem goed, dat hij haar die scheur in haar kleeren kan wijzen.

Een oogenblik wankelt ze, als ze bemerkt, hoe hij haar verschijnen daar tot een nederlaag verklaart. Een oogenblik ziet ze niets dan den portier, die daar hoonend, als een beul voor haar staat, en dien ze te voet vallen moet, weifelen gaat de vastheid van haar blik; en de randen van de oogleden worden rood.

Maar ze vermant zich al weer. Andere beelden verdringen dat van den portier, dat de reuzengroote afmeting verliest, en slinkt. Zooeven was het, alsof de gang, de deur, trilde; ze zag die als iemand, die door tranen heen kijkt. Een oogenblik was het, alsof ze daar alleen stond voor den beambte, die reuzengroot voor haar stond. Maar — ze staat daar al niet meer. Het gebouw heeft zijn vaste contour terug.

Ze ziet rond. Achter het zware ijzeren hek is de rechtszaal.

„Kan ik naar de rechtszaal gaan?”

Ze staat er al, eigenlijk. De ernst van haar blik wijst den portier zijn plaats.

Ze treft het. De beambte grijnst; hij pruimt zijn glimlach van den eenen kant van zijn breeden mond naar den anderen; hij weet, welk een duizendste tref het is, dat de zitting juist op het punt staat te beginnen; maar hij kan niet anders, dan haar in haar onnoozelheid toelaten.

En dan komt ze daar achter het hekje te staan. Al de nederlagen, die ze anderen toebrecht, stuwen haar, en al die, welke ze zelf leed, houden haar klein.

Als een moederdier, dat zijn jong verdedigt, zoo staat ze daar. In een van de kamers in dit huis is haar zoon, haar kind. Voor haar eigen vleesch en bloed is het, dat ze opkomt. Voor zijn ziel is het, dat ze

vecht. Haar mond beweegt, het gebed is van haar lippen niet weg.

De zitting begint.

De beklagde staat daar voor z'n bank. Hij moet gaan zitten. Hij voelt of die bank wel vast staat.

Hij kijkt achter zich. Een rij leege banken; een zaal is het hier als de catechisatiekamer in de kerk bij hen.

Een groote zaal. Een rij leege banken; hier en daar zit, alleenig, een mensch. Rechters achter de tafel; veldwachters, menschen van de krant. En die allen komen daar voor hem, den zieken timmerman. Voor dien is deze zitting ingericht; voor hem de wet gemaakt; zijn de reglementen uitgeplozen; voor hem de heele rechterlijke macht in touw; voor hem, den half-zieke, dat verslagen menschendier.

Er worden hem een paar vragen gedaan, en hij is zooveel mans, dat hij ze kan beantwoorden. Hij wil ook beginnen met z'n verdediging. Hij heeft een heel schrift volgeschreven; en dat wil hij voorlezen. Hij wil op z'n quivive zijn. De stormbal hangt uit. Let op nu. Hij houdt dat idee maar al vast bij zichzelf. Let op. Let op. Hij is er heelemaal door behekt; hij let op niets meer, omdat hij maar al tegen zichzelf zegt: Let op. Let op.

De rechter is ingelicht door den psychiater. Hij zorgt er voor, dat de beklagde niet aan 't woord komt. Ook de getuigen zeggen niet veel. De beklagde is een stakkerd, denkt de rechter. Maar hij kan hem niet z'n gang laten gaan. Daarom slaat hij van zich af; kauwt op de punt van z'n zwarten knevel, bedwingt den beklagde met zijn gevangenbewaardersbarschheid. Er moet meer gebeuren vandaag. Formeele poespas, deze zitting. Zooeen moest zonder al dien rompslomp kunnen worden opgezonden naar een inrichting. Jammer dat dat niet ging. Deze zaak moest 't parket ondershands kunnen afdoen.

Het is gaan sneeuwen. Er is één hoog raam in de zaal; en daar gaan de fijne witte schilfertjes langs naar beneden. Er komt een wit randje voor de ruit langs. Gewone wintersneeuw is het niet, het is al dik Februari.

De advocaat krijgt 't woord. Siebrand Raadsheer staat op. Hij kan z'n woord zelf wel doen. Hij heeft er geen kraai in 'n zwarte jurk bij noodig. . . .

Maar men kalmeert hem. De veldwachter fluistert tegen hem: „Kerel, als je nu verstandig bent, laat je eerst meneer voor je pleiten. Straks kun jij immers nog zeggen, wat je opgeschreven hebt. Jij krijgt je beurt ook nog.”

Goed; hij laat zich bepraten, gaat weer zitten; schraapt achter z'n lippen met z'n tanden over de punt van z'n tong.

De advocaat heeft zich wel ongeveer zoo goed in de zaak ingewerkt, dat hij over zichzelf tevreden kan zijn. Het is waar, niet voor eergisteren heeft hij gelegenheid gehad, den beklaagde op de zoeken in z'n cel, of liever in het spreekkamertje, maar hij heeft toch nog de reis naar B. er voor over gehad, om met de ouders van verdachte te spreken.

Hij heeft niets anders te zeggen, dan dat hij zich aansluit bij het advies van den psychiater. Hij adviseert opzending naar een krankzinnigengesticht van den staat.

Het lukt hem, de voorlezing van zijn pleidooi tien minuten te doen duren. Maar dan heeft hij ook alles van de kwestie gezegd, wat hij maar met mogelijkheid heeft kunnen bedenken.

En nu wordt het vonnis voorgelezen.

Ter beschikkingstelling van de regeering wordt gevraagd....

Een celwagen rolt het plantsoentje binnen. Een groote, logge, groene koets, die laag tusschen de vier wielen hangt. Aan den achterkant, op het poppig kleine balcon, zit de veldwachter, en voor, in zijn verschoten bokjas, het bovenlijf steekt boven het dak van den wagen uit als een schoorsteen boven een huis, de koetsier. De hoeven van het paard kloppen een loozen slag op het wegdek....

Nieuwsgierige kinderen verdringen zich op het bordes....

In de rechtszaal, die nu leeg is, staan een deurwaarder en een zaalwachter gebogen over een bewusteloze vrouw. Haar handen zijn gevouwen nog.

DAVID EN SAUL

De zwarte vorst, hoovaardig in zijn weelde,
Beval den herdersknaap te komen met zijn luit.
En zei hem: „Speel”. De kleine handen speelden

en grepen met een vaart de snaren, dat ze luid
opjubelden. De vorst hief snel de bleek vergeelde
handen omhoog en snel verstierf 't geluid.

„Ik wensch een zachter, zoeter melodie”.
Hij speelde luchtig en de snaren zongen,
Door God gestreeld, Gods groote profetie:

„Voorwaar ik zeg u, deze herdersjongen
zal troonen op uw troon, aanhoor mijn stem en zie”
. . . . Fel had de toorn des vorsten hart besprongen.

Bezeten stond hij, greep een speer; zijn hand
dreef deze voort. De herdersjongen gilde.
Maar naast hem sloeg het wapen in de wand.

De kleine koning vluchtte in een wilde
angst. De luit vloog kletterend aan de kant.
In de gebroken snaren, Gods glimlach trilde.

JAN H. DE GROOT.

DE BLINDE

De dag is somber, maar de lucht is licht.
Witgeel de plek waarop de zon moest staan.
Een groote man is langs de tuin gegaan.
Hij draagt een zwarten bril voor zijn gezicht.

Dan staat hij stil en glimlacht om de waan
van zon waarnaar zijn oogen zijn gericht.
Een donkre wolk dekt snel de hemel dicht.
De sombre dag heeft kort zijn plicht gedaan.

Zijn wandelstok houdt hij opzij gericht.
Hij meet de afstand, raakt het tuinhek aan.
Zijn voeten schuiven door de stroeve blaân.

Staag tikt de stok en zegt zijn stom gedicht:
Een blinde hief zijn oogen naar het licht,
Maar vond het niet, en is voorbijgegaan.

JAN H. DE GROOT

ZEVENTIENDE-EEUWSCHE ONDERNEMINGS- GEEST IN EEN VELUWSCH STADJE

DOOR

L. E.

De pest had geheerscht over de Hollandsche Republiek in de jaren 1635 en 1636. Ook over Nijkerk was de ziekte gekomen en was straat in, straat uit gegaan, huis in, huis uit, en in ruime vertrekken of in bedompte kamertjes hadden de zieken gelegen, — er was geen aanzien des persoons geweest — en de dooden waren uitgedragen geworden bij honderden! Er was geen medicijn geweest tegen die ziekte, men wist niet waar zij vandaan kwam, en waar zij henen-ging; overal was zij in het land, in Holland, zoo goed als in Gelderland; in Amsterdam stierven er aan 17.502 zielen.¹⁾

Men noemde de ziekte niet bij haar naam, het was alsof men bevreesd was om deze uit te spreken, men sprak van „de ziekte”, of „de contagieuse ziekte”, of van „de bedroefde ziekte”. Het was een bezoeking, die over de menschen kwam! Er was maar ééne zekerheid, en dat was de dood, en één onzekerheid: het leven.

Eindelijk was in 1637 de ziekte geweken; ook te Nijkerk; maar niet, vóórdat honderden aldaar grafwaarts waren gebracht. Heele gezinnen waren verdwenen; er waren weezen, en er waren ouders, die geen kinderen meer over hadden; de droefheid was overal.

Ook Reint Geurts had de zijnen verloren; zijn ouders waren gestorven, evenals zijn twee zusters; en hij was in huis gekomen bij een oom, die een smidse bezat, en hij leerde daar het smidswerk met zijne jonge neven.

Het was nu al drie jaar geleden, dat hij bij zijn oom was gekomen, drie jaar, dat hij gewerkt had aan het aambeeld en met den blaasbalg, drie jaar, dat hij zijn vaste plaats aan de donkere eikenhouten tafel

¹⁾ In het Aardrijkskundig woordenboek van A. J. van der Aa vermeld.

in het achtervertrek had, en dat zijne moeie zijn tinnen bord gevuld had, zooals dat van haar eigen kinderen.

Oom en moeie Geurts waren niet kwaad voor hem — hij was een wees, en een wees werd je van God gezonden; hij had recht op steun en troost, en moeie Geurts had hem met moederlijke hartelijkheid in huis gehaald, toen hij daar gestaan had in haar deur, bleek en tenger, en verteerd van onrust en angst over het lot der zijnen. Zij hadden hem weggezonden uit het besmette huisje, omdat hij de ziekte nog niet had, en hij had zijn ouders nimmer teruggezien; hij had aan hun groeve gestaan, van verre, omdat men de besmetting vreesde, en niets had hij van hen overgehouden dan enkele meubels en een kleine som gelds.

Hij was zwak en teer geweest in die dagen, hoewel hij toen reeds zestien jaar oud was geweest, maar moeie Geurts had er een eer in gesteld, om weer kleur op die bleeke wangen te brengen, en hem krachtig en sterk te zien worden; zij had hem verzorgd, vol genegenheid en langzamerhand had Reint zich thuis gevoeld bij zijn bloedverwanten. Ach neen, oom en moeie Geurts waren goed voor hem; en zij waren het voor hem gebleven al den tijd, dat hij er was.

Maar toch was er iets, de laatste weken. Reint, gezeten met ben-gelende beenen, boven op een der paarden, die in de smidse was beslagen, en dat hij terug zou brengen op de boerderij, waar het thuis behoorde, staarde met sombere oogen voor zich uit. Hij was de poort doorgereden, en ging nu stapvoets over den kronkelenden landweg; hij had geen haast, en het zoele windje, dat over het veld heenwoei, deed hem goed; het was zoo warm geweest in de smederij, den ganschen dag; zijn sluik bruin haar kleefde aan zijn voorhoofd.

Wat had Berend ook alweer gezegd?

Berend was zijn oudste neef, met wien hij het smidswerk verrichtte. Oom Geurts had verscheidene zoons, sommigen waren nog klein, maar eenmaal toch zouden ze ook een ambacht moeten leeren en werk moeten vinden. In zijn eigen zaak kon hij er enkelen wel gebruiken, vooral nu zij opgroeiden. Reint had hij er niet meer noodig.

„Je moet zien, dat je ergens anders terecht komt,” was Berend dien morgen tegen hem uitgevallen: „vader wil het je niet zoo rechtaf

zeggen, maar hij heeft het mij al een paar maal gezegd — dat hij liever had, dat je werk bij een ander vond. Niet hier, in Nijkerk, daar kunnen ze geen smeden meer gebruiken, maar ergens anders.”

„Waar ergens anders?” had de ander kwaad geantwoord, „weet jij dat? Je wordt zoo maar niet ergens smidsgezel; in alle ambachten zijn er lieden te veel.”

De andere had zijn schouders opgehaald:

„Je kunt je ook wel opgeven bij het leger te velde; daar hebben ze ook hoefsmeden noodig.”

„Bij het leger te velde? Ja, dat is dan tenminste ver genoeg, daarginds in Brabant!” had de jongere gesmaald, maar hij had er niets meer aan toegevoegd. Vaag had hij gevoeld, dat Berends opmerkingen overwogen waren, dat er over hem en zijn toekomst gesproken was geworden, dat er iets broeide. Hij had het al meer meenen op te merken, maar, daar zijn oom tevreden was met zijn werk, had hij er geen acht op geslagen. Moest hij hier werkelijk vandaan?

Even zag hij rond, alsof hij de omgeving voor het eerst met bewustzijn opnam. Hier vandaan?

Maar als het waar was, dat zijn oom hem niet langer kon gebruiken, omdat zijn eigen zoons opgroeiden en zij het werk konden doen, dan moest hij hier wel vandaan. In Nijkerk was voor een anderen smid geen werk. En als zijn oom hem hield uit medelijden, dan kreeg hij eigenlijk het genadebrood, en daarvoor dankte hij! En een donkere blos steeg op in zijn gebruinte wangen, bij de gedachte aan deze vernedering. Tot nu toe had hij gemeend, dat hij zijn kleederen en den kost verdiende, omdat hij werk er voor leverde, en goed óók, en dat was ook zoo, maar als zijn oom hem niet meer noodig had? Ja, dan zou hij wel weg moeten.

Plotseling zette hij het paard aan, en floot; voor hem op den weg herkende hij een der boerenknechts van de boerderij, waarheen hij het dier teruggeleidde. Als deze het paard wilde overnemen, kon hij eerder naar het stadje terug en had hij den tijd voor zichzelf. De andere bleef staan, zich omkeerend bij het hooren van den hoefslag in het zand. Reint had hem spoedig ingehaald, en liet zich neerglijden op den grond; de knecht was inderdaad bereid genoeg, om den langen

weg naar huis te paard af te leggen; en de andere keerde haastig om, in de richting van Nijkerk.

Hij was er spoedig; daar was reeds de gracht, de brug, snel was hij de Oosterpoort door en sloeg een smal straatje in; bedompte lucht sloeg hem tegen, van afval, buiten de deuren geworpen, van varkens-kotten, van koemest; hij merkte het niet op — zoo was de lucht in al de straatjes, in dien tijd. Hij knikte goedenavond tegen de enkelen, die hij zag, en tuurde toen opmerkzaam over een opengeslagen boven-deur. Het was zeer donker in het voorhuisje, maar door een openstaande achterdeur blikte hij op een groen bleekje; er bewoog zich een schaduw. Een lach schoot in zijn oogen — hij trof het, het was Annechien, die in de opening verscheen.

„Ben jij het, Reint? Kom er maar in; ze zijn allen uit; ik pas op de kleine, maar die slaapt al.”

Hij had de onderdeur al geopend en weer gesloten, en was in een paar groote stappen op het bleekje. Annechien was bezig het goed van de lijnen te halen.

„Ga zitten,” zeide zij rustig, met een handgebaar naar de steenen bank, terwijl zij voortging goed samen te vouwen in een mand.

Reint liet zich neervallen, de muts van het verhitte hoofd nemend. Tevreden zag hij rond; het bleekje, de steenen muur, de verroeste ijzeren spijlen voor de kleine vensters — hoe bekend was het hem alles. Hij had hiernaast gewoond met zijne ouders, en Annechien was het buurmeisje geweest, met wie hij en zijn zusje altijd speelden. Zij had haar moeder verloren in den tijd van de groote ziekte; nu was haar vader hertrouwd met een weduwe met verscheidene kinderen. Annechiens leven was ook veranderd — het had een band gemaakt tusschen hen beiden, sterker dan voorheen. Met innigheid nam hij haar op, zooals zij daar heen en weer zich bewoog op haar klompen; haar jak was nauwsluitend om de schouders, maar over den wijden rok hing het wijd uit; haar blonde haar was even zichtbaar onder haar witte muts.

„Wat ben je stil, vanavond, heb je wat?” Zij vroeg het eensklaps, met rustige, zachtgehouden stem; het was gehoorig op het bleekje tusschen de huizen in. Reint trok zich rechter op.

„Of ik wat heb?” begon hij weifelend, „ik weet niet; ik zat er over te denken, hoe het zou gaan, als ik wegmoest.”

„Wegmoest?” Annechien, de handen in de zij, bleef hem sprakeloos aanstaren, haar blauwe oogen groot van verbazing.

„Ja, misschien,” vervolgde hij, en eensklaps mededeelzaam door haar groote aandacht, stootte hij zijn verhaal er uit. Oom zou hem misschien niet kunnen houden; Berend had het gezegd. In Nijkerk zou hij wel niet kunnen blijven, want daar was geen werk genoeg; Berend had gezegd: in het leger te velde. En het zou hem ook niet zooveel kunnen schelen, om weg te gaan: zijn ouders had hij toch niet meer, maar 't zou hem teveel kosten om haar achter te laten.

„Annechien, je weet het wel, we hebben altijd samen bij elkaar behoord.”

„Ja,” zeide Annechien vast; zij stond nu naast hem, naast de bank; haar mond klemde zij vastberaden dicht.

„Je zou de eenige zijn, aan wie ik altijd zou denken,” vervolgde Reint. „Nijkerk kan mij zooveel niet schelen: daar trekken er wel meer weg; maar in het leger te velde ga ik toch niet. Dat is daar armoe lijden; en je krijgt er geen vasten voet. Als er vrede wordt gesloten later, dan word ik ook afgedankt. En dan daar ver weg in Brabant; ik zou er nooit meer iets hooren! Ik zou jou nog wel eens een brief kunnen schrijven, maar jij kunt net je handtekening zetten, Annechien, je zou me niet eens kunnen antwoorden!”

„k Zou je niet graag onder dat paardenvolk willen hebben!” viel zij heftig in, „'t is goddeloos volk: een soldaat!” Al de minachting van de dochter van een burger lag in haar stem. Een soldaat — dat was het avontuur, de onrust, de armoede, en als deze toch geld had — de kaper, die het onrechtmatig had geroofd!

„In het leger te velde!” herhaalde zij, „laat Berend er zelf ingaan, als hij dat zoo'n mooi baantje vindt!” Er gloeide boosheid in haar oogen. „Wat heeft Berend er zich mee te bemoeien! Laat je oom, die je voogd is, het je zelf zeggen!”

„Ik denk wel, dat hij het eens zal zeggen,” viel Reint gelaten in, „als Jacob en Jan grooter zijn, dan heeft hij al teveel hulp. 't Zal er dus wel eens van komen; ik heb er den geheelen dag over nagedacht.

Maar, Annechien, het kan me allemaal niet zooveel schelen, als ik maar weet, dat je mij niet zult vergeten!" Hij hief zijn gebruid jongensgezicht naar haar op; een blos steeg in haar wangen.

„k Zal je nooit vergeten!" haar stem klonk plechtig als een belofte.

De schaduw over het bleekje werd grooter; een vochtige aardlucht sloeg op; in het lage schuurtje gingen de kippen op stok; bij de burensloeg een deur dicht. Met een verschrikt gebaar nam Annechien haar waschmand op.

„'t Wordt laat; ik moet nog voor het brood zorgen, zoo dadelijk komen de anderen thuis."

Zij haastte zich het huis in, de mand voor zich uitdragend, die wegzettend in een hoek, en Reint ging spoedig de deur uit; het werd zijn tijd ook.

„Berend, die Reint weg wilde hebben; want dat was het eigenlijk." Met snelle bewegingen zette Annechien het brood en het bier gereed in het donkere voorvertrek, waar geen daglicht meer bijna binnendrong. — Zij wist wel waarom. Berend kon het niet hebben, dat Reint bij haar kwam; hij had haar een paar maal reeds getoond, dat hij haar mocht; hij had haar op de kermis meegevraagd; maar zij hield hem op een afstand; hij was haar geheel onverschillig; alleen om Reint gaf zij. Maar zij zou het Reint niet zeggen, wat zij van den ander wist; dat zou maar haat en achterdocht geven, en wellicht een messengevecht op een opgewonden oogenblik. De jongens van Nijkerk waren niet zoo tam!

Het had niet lang geduurd, of ook zijn oom en voogd was Reint over zijn toekomstplannen begonnen te onderhouden. Het had hem zwaar gekost, want hij hield van zijn neef; deze was een goed werkmán, en was zooveel bedaarder en oppassender dan Berend; maar Berend had gelijk — voor zijn zonen zou hij nauwelijks genoeg geld kunnen verdienen, of een toekomst kunnen verschaffen, voor Reint was er geen plaats meer. Het was nu voorjaar; tegen den herfst moest hij trachten ergens anders terecht te komen.

Reint had instemmend geknikt; hij begreep het ook wel, dat het niet anders kon; en bij het zien van het bezorgde gelaat van zijn oom

kon hij geen boosheid voelen over zijn wegzending; zijn oom kon het immers niet helpen. Als Annechien er niet was, dan zou hij het zich niet aantrekken; dan zou hij met zijn have en goed in een zak gepakt, op zijn rug gesjord, op een vroegen morgen heengaan, het onbekende tegemoet, en zou zijn weg wel vinden, hoe onzeker die ook mocht zijn. Er waren er meer, die zoo gingen, maar veelal keerden zij niet terug, en zelden of ooit werd er iets van hen vernomen. Het was een zwaar leven — dat zwerversleven!

„k Weet wat voor je,” kwam op een vroegen zomeravond Berend eensklaps bij hem aan, terwijl hij lusteloos neerzat onder de luifel voor het huis van zijn oom, „ga mee naar „de Roscam”; daar is een klerk gekomen uit Amsterdam, van de Patronen van de Compagnie. Ze zoeken krachten voor Renselaerswyck, in Nieuw-Nederland.”

„Renselaerswyck?” loom stond Reint op, „wat zal dat geven?”

„Je kunt alles hooren in „de Roscam”,” viel Berend ijverig bij, 't viel hem mee, dat Reint het niet dadelijk van zich afwierp. Renselaerswyck was nog een heel eind verder dan Brabant! Het lag in Noord-Amerika!

In de herberg, met zijn lage verdieping, de eikenhouten zoldering zwartgerookt, zaten eenige mannen op de bank langs de zware tafel, en hoorden zwijgend aan, al de voordeelen, die er verbonden waren aan een in dienst treden bij de compagnie van Kiliaen van Rensselaer.

Kiliaen van Rensselaer! Hij had een ouden bekenden klank in Nijkerk! Iedereen wist van hem af; het geslacht van Rensselaer was er vandaan. Kiliaen was in het begin der 17de eeuw naar Amsterdam gegaan, en had er een juwelierszaak gesticht in 1614. Hij was een zeer rijk man geworden en had een deel van zijn fortuin gestoken in de grootsche ondernemingen van de Westindische Compagnie en in 1630 had hij er een kolonie gekocht in Nieuw-Nederland bij het fort Oranje, aan de Noord-rivier (de Hudson). Het was echter zaak, om de kolonie te bevolken en af en toe werden er wervers uitgezonden, om onder de ambachtslieden geschikte krachten te vinden. Kiliaen van Rensselaer zocht ze gaarne op de Veluwe, aan de zee kust; hij kende daar de menschen; zij waren werkzaam en bedachtzaam, en toch ondernemend, als de kansen hun goed geleken.

De spreker voor de tafel sprak overtuigend en rad. Een goed ambachtsman, of landarbeider, had kans om aangenomen te worden. Zijn reiskosten zouden betaald worden, eveneens zou hij een handgeld ontvangen; daarvoor moest hij zich verbinden, vier jaar lang de Patronen der kolonie te dienen, waarvoor de Patronen natuurlijk in zijn onderhoud voorzagen. Na vier jaar was hij vrij te blijven of heen te gaan. Ook gehuwde lieden waren welkom; zij zouden het land bevolken. Het land was er goed, uitstekend voor landbouw en vee-teelt; het klimaat was er 's zomers warm en 's winters koud, maar overigens gezond. Er werd handel gedreven met de oorspronkelijke bewoners — de Indianen; vooral in huiden van wilde beesten. Er was een levendige handel in bonten van allerlei soorten tusschen Amsterdam en de nederzetting Nieuw-Amsterdam, daarginds in Nieuw-Nederland ontstaan! Men zou er een gezond, goed leven kunnen leiden en door den landbouw te bevorderen in Rensselaerswyck zou men vooruitkomen.

Zwijgend, roerloos staarden de luisterenden voor zich uit, hoorende de schoone beschrijvingen, maar met geen enkel gebaar of woord gaven zij te kennen, of zij de aanbiedingen wilden aannemen, want allen wisten wel, dat dat schoone land ver weg lag, zóó ver weg, dat niet velen er van terugkeerden. Natuurlijk, er waren er wel, die heen en weer gereisd waren, maar dat waren de uitzonderingen — zij, die gingen, moesten het weten: zij namen afscheid voorgoed. De zee lag tusschen oud- en Nieuw-Nederland — de zee, zoo eindeloos wijd; de reis duurde drie maanden! Men moest het onder de oogen zien!

Reint, met verhoogde kleur en een schittering in zijn blik, volgde ieder woord. Dát was het land zijner droomen! Dat zou geen dwalen zijn van oord tot oord om werk te vinden, en wellicht armoede te lijden, dat was een zékere toekomst tegemoet gaan! Daar was leiding, daar was een gemeenschappelijk belang, daar was uitzicht op iets beters. En hij was vrij om te gaan. Hij zou geen afscheid behoeven te nemen van ouder wordende ouders, die zijn steun zouden behoeven; hij was alleen; zijn bloedverwanten konden hem niet langer steunen.

Er was alleen Annechien.

Zenuwachtig balde hij zijn handen tot vuisten. Als — Annechien eens met hem medeging — getrouwd! Echtparen waren er ook zeer welkom in de nieuwe kolonie. Als zij samen gingen? Zou Annechien willen?

Het werd donkerder in de gelagkamer; de spreker had zijn toespraak geëindigd en had zich neergezet, rustig zijn pijp rookend, en een bierpul voor hem. Hij wist ook wel, dat hij dien avond niets zou vernemen van zijn toehoorders. Over eenige dagen kwam hij terug in Nijkerk, en dan konden degenen, die hem spreken wilden, hem hier terugvinden, en dan zou hij de namen opschrijven dergenen, die in aanmerking wenschten te komen, om naar Rensselaerswyck te vertrekken, en dan zouden ze later vernemen wat het Bestuur, dat te Amsterdam zetelde, over hen beslist had.

„Over eenige dagen,” hamerde het in Reints hoofd, terwijl hij de herberg uitdrentelde; hij zou dus tijd hebben om er Annechien over te spreken, om te vragen hoe zij er over dacht. Thuis behoefde hij er vooreerst niets van te zeggen; als hij zou verkiezen te gaan, dan zouden zij het zeker goedkeuren. De beslissing lag bij Annechien. Zijn gelaat verraadde niets, ook niet, toen Berend hem met vragen overstelpte, en hem op de voordeelen van het aanbod wees.

„’t Is ver weg,” zeide hij slechts, onverschillig, „ik moet er nog over denken.”

Hij wist wel, waar hij Annechien kon vinden den volgenden dag. Sedert eenigen tijd had hij haar niet alleen te kennen gegeven, dat hij haar gaarne mocht, maar ook had hij haar van zijn hoop gesproken, dat zij eenmaal z’n vrouw zou mogen worden, en zij hadden in het geheim hun trouwbeloften gewisseld, al was er vooreerst geen uitzicht op een huwelijk geweest.

’s Middags laat, als de eerste warmte voorbij was, dan drentelde Annechien dikwijls met haar broertjes en zusjes buiten de poort, met haar breiwerk, of zij was op weg naar een der weiden, waar haar vaders koeien graasden, en het was die weg, dien Reint dan nam, om haar te vinden. Nu ook, nu vond hij haar geleund tegen een hek, haar vingers ijverig de breipennen hanteerend.

Zij knikten elkander toe, en zij staakte haar breien niet, en hij bleef staan dralen bij het hek, alsof hij nog niet zeker was, of hij zijn praatje zou beginnen, maar hun oogen lachten elkander veelbetekenend toe.

Hij begon te vertellen van den spreker in „de Roscam”, van Rensselaerswyck, en zij stemde nu en dan in, met een hoofdknik; zij had er reeds van gehoord van de burenen; en zij vond het ook een prachtig aanbod; maar er was de reis; het was te ver, veel te ver.

„Niet te ver,” sprak Reint tegen, „’t is maar drie maanden; soms ook wel langer, maar dat viel wel mee.” Zijn oogen waren vol moed en overtuiging.

Haar gezichtje versomberde, maar hij zag het niet.

„Ik zou het best aandurven,” betuigde hij warm, „de reis is gevaarlijk, zeggen ze, maar niemand sterft voor zijn tijd. Hier in Nijkerk achterhaalt de dood den mensch ook! Wie was er zeker van zijn leven in den tijd van de ziekte? En ieder keer kan de ziekte terugkomen! Wie kan zeggen, waarom zij er nu niet is? ’t Is God, Die ons spaart. Hij kan ons ook bewaren op zee! En ’t is er een vruchtbaar land daarginds, en gezond. En men heeft er de ruimte! Die heeft men hier ook wel,” met een blik over de wijde verten voor hem, „maar er is hier aan geen grond te komen, en de grond is daarbij zoo schraal; wie kan er nu zaaien en poten in dat zand van de Veluwe! Maar Rensselaerswyck, dat is iets anders!”

Hij bleef even steken; Annechien zeide niets, haar blik was star gevestigd op haar breiwerk. Hij nam haar even op, verwonderd, om haar weinige aandacht, en viel toen met meer ijver in:

„Het is heel iets anders dan dienst te nemen in het leger te velde! Dat zou een leven zijn zonder vooruitzichten! ’t Zou een trekken van het eene kamp naar het andere zijn, en je weet niet, waar je terecht zou komen; en het einde was, dat je nergens een vaste woonplaats had, en nergens een smidse kon krijgen. Nee, Rensselaerswyck is beter.”

„Het is te ver!” viel Annechien plotseling uit en haar oogen gloeiden driftig: „Je zou over zee vertrekken, Reint, en ik zou je nooit terugzien! Kan je dat heelemaal niet schelen?”

Hij staarde haar met open mond aan, alsof hij haar woorden moest verwerken, en toen gleed er ineens een lach over zijn gezicht. Hij had het plan van Rensselaerswyck zoo hoog verheven in de hoop, om haar lust op te wekken er ook heen te gaan, maar blijkbaar was die gedachte niet bij haar opgekomen!

„Schelen? om jou nooit meer te zien? natuurlijk kan het mij schelen! Maar ik ben niet van plan om je niet te zien, Annechien! Ik wilde je meenemen daarginds! Getrouwd! Zij hebben er ook getrouwde menschen noodig! Wil je meegaan?”

„Meegaan?!!” Uit haar breiwerk vielen verscheidene steken; zij zag het niet. „Meegaan? O, Reint, kan dat?”

„Zeker kan dat, als je het maar wil, Annechien.” Hij ging dicht bij haar staan, zijn hand op haar arm. „Maar je moet goed indenken wat je doet; het is een heele reis, en gevaarlijk, en daarginds is het anders dan hier.”

„We zijn overal in Gods hand,” betuigde het meisje nadenkend, „en je hebt het zelf gezegd, Reint, hier is het leven ook onzeker. Als de ziekte terugkomt, of een andere! of er komt oorlog! Zie je, en we laten ook niet zooveel achter; jij hebt geen ouders meer, die naar je zullen verlangen, en mijn moeder is dood, en mijn vader is hertrouwd, en heeft nog meer kinderen; hij heeft mij niet noodig. En nu dat Katrijn grooter is, kunnen ze mijn hulp thuis ook missen. Ik had er al over gedacht, om in dienst te gaan, dan kostte ik thuis ook niets meer; dan had ik mijn kost en kleeren vrij.”

In dien tijd was het uit dienen gaan zoo iets anders dan thans. Dat was een dak en voedsel en wat geld voor kleederen zoeken, en daarvoor in de plaats zijn handenarbeid geven. Natuurlijk waren de diensten verschillend; de beste waren, waar men goeden kost en goede behandeling kreeg, en waar men voldoende handgeld kreeg voor wat kleeren, en een fooi met nieuwjaar en met de kermis, om eens plezier te maken; maar inkomsten verdienen, waarmee men zich onafhankelijk voelde, of waarmee men nog zijn bloedverwanten kon ondersteunen — dat bestond niet. Maar in Nijkerk, of in de buurt er van, waren niet zooveel goede diensten te krijgen; er waren

zooveel lieden, die geen dienstboden hielden; het geld was schaars in dien tijd, en het leven duur.

„'t Zal daarginds hard werken zijn,” waarschuwde Reint, in een poging om eerlijk te blijven, en haar niet te veel schoons te doen gelooven. „'t Zal misschien heelemaal niet meevallen.”

„Och, hier moet ik ook werken; en hard werken ook! Of ik hier nu voor de waschtobbe sta, of daarginds! en of ik nu hier het vuur in den haard moet aanleggen, of daarginds! En ze zeggen, dat het daar zoo hard vriest in den winter, maar 't is hier ook bar koud, en of we hier nu moeten ijs stuk slaan, om tot water te smelten, of daarginds! 't Zal overal wel hetzelfde wezen!” Zij lachte hem tegen met haar vroolijk, jong gezicht, en bekeek eens haar sterke, vereelte handen. „Ik kan goed werken, Reint!”

„Dat wil ik wel gelooven!” Hij stond nu dicht tegen haar aan. „Annechien, wat dunk je, zouden we het wagen? Durf je het aan? Je bent nooit verder geweest dan Nijkerk! Je zal je er misschien heel eenzaam voelen en je kunt dan niet terug!”

„Ik voel me niet eenzaam met jou! En dan gaan we toch niet alleen. Er zal toch wel meer vrouwvolk meegaan! En daarginds wonen toch al heel wat Hollanders, en er is een Dominee ook, heb ik gehoord.”

„Ja, die is er!” Zonder zielzorger koloniseerde men niet in dien tijd; dat was de steun en de troost, die men aan de eenzame zwervelingen meegaf.

„Nu dan, dan durf ik het best aan; en vader zal er ook wel niet op tegen hebben. Als het goed gaat daarginds, dan komen er nog best wat van mijn familie over!” en zij lachte weer vol levenslust.

Hij legde zijn arm om haar heen, terwijl zij ijverig haar steken van haar breiwerk opnam. In het westen daalde de zon; een koel windje kwam over de weiden, en streek over hun wangen.

„Annechien,” drong hij er zacht op aan: „zùl je het doen?”

Zij knikte, doorbreiende. Een groote stilte ontstond tusschen hen, totdat ineens het windje met zich meebracht de regelmatige, langzame slagen van de torenklok.

Annechien hield op met breien.

„'t Wordt tijd,” zeide zij en rolde haar breiwerk samen.

„Geloof je?” aarzelde hij.

„Ja,” zeide zij beslist, „het moet.”

Langzaam drentelden zij over den landweg terug. Zij spraken niet veel. Nu en dan een opmerking over het verre land; dat het er wel heel anders zou zijn dan hier, en dat die wijde oceaán, waarop zij maanden zouden dobberen, zooveel grooter zou zijn dan de Zuiderzee. Onwillekeurig keken zij naar den westelijken hemel. Het roodgouden licht der dalende zon scheen op hun jonge gezichten.

De stadspoort was donker, vergeleken bij het land, dat overgoten was van zonneshijn.

Hun voetstappen hielden op. Hier scheidden hunne wegen — dralend bleven zij staan. Er klonken stappen in de straat achter de poort. „Dus, Annechien,” zeide hij haastig, haar doordringend aanziende, „als je het goed vindt, kom ik morgenavond je vader spreken.”

„Zeker, zeker,” zeide zij zacht beslist en toen onverschillig, omdat er iemand aankwam: „Goedenavond.”

Zij liep door. Hij keek haar na. Wat hield zij den rug in het donkere, strakke lijf met den witten halsdoek recht, en wat was haar gang rustig en zeker in de wijde, schommelende rokken. Hij zag, hoe zij met een hoofdknik den goedenavondgroet van den voorbijganger beantwoordde en hoe zij heel even, vóór zij de poort intrad, nog omzag. 't Was maar heel even, al doorlopende, maar hij ving toch haar blik op. Meteen verdween zij om den hoek.

't Was stil in de nauwe steeg, die zij spoedig insloeg. De warmte hing er nog, al had de zon zich teruggetrokken. Daar was zooiets veilig en beslotens in de stad, en nu scheen dat verre land, waarheen zij reizen zou, haar onbereikbaar ver. 't Zou toch vreemd zijn, zulk een lange reis te maken, dat je niet meer op terugkomen kon rekenen. Maar 't was Reints eenige kans. En dit maakte de zaak uit voor haar.

Dicht bij haar woning zag zij iemand aankomen. Het was Berend. Onder zijn muts gluurden zijn oogen haar aan; hij lachte. Zij wilde hem voorbijloopen met een eenvoudig: Goedenavond, maar hij hield haar staande: „Ze zijn aan 't werven in de stad voor Rensselaers-

wyck," zeide hij geheimzinnig en triomfantelijk, „en Reint heeft ook geteekend."

Hij loog. Maar zij doorzag hem.

„Wel, wel," zeide zij onbewogen en ging een paar stappen vooruit, „ik moet naar huis, Berend."

„Je gelooft het niet, hè?" zeide hij, met haar oplopend, „maar 't is zoo — hij gáát weg." Zijn oogen gluurden opgewonden naar haar. „Hij moet immers weg. Hier is geen werk voor hem, zooals voor mij."

Annechien antwoordde niet. Ineens, heel duidelijk, zag zij het verschil tusschen de twee neven; de eene: de oudste zoon van een welgestelden smid, zelf later baas, misschien een voorname plaats innemend in het smidsgilde, en hierdoor een man van beteekenis in de stad: het veilige, beschutte stadje met de bekende huizen. De andere, een wees, ging zijn bundeltje pakken, moest de wijde wereld in, moest zijn eigen plaats veroveren. Haar oogen stonden donker.

Berend las er nadenken in: „Ja, hij moet weg! Hij gáát. En dan komt hij niet licht terug. Dat begrijp je, Annechien." Hij wilde haar dwingen te denken zooals hij. „Maar dat 's niks. Dan kom ik je afhalen. Dan ga je met mij uit. En je zult het best hebben, hoor je."

Hij wilde zijn hand op haar arm leggen; zij verhaastte haar stap, driftig en stond meteen voor haar deur. Haar sterke meisjeshand lag op de klink. Zij keerde zich naar hem om. Het gezichtje in de muts stond strak, maar in de blauwe oogen lichtte iets van triomf.

„Je hoeft nooit zoo iets te denken," zeide zij, „want ik ga met Reint mee," en meteen drukte zij de klink neer.

Met open mond staarde hij naar haar. Toen laaide een ziedende drift op in hem. „'t Is een leugen," barstte hij uit, „'t kan niet."

„Waarom niet," zong haar stem, „ze hebben er ook graag getrouwde menschen. Goedenavond, Berend."

Zij verdween in de deuropening; sloot de deur voor hem. In de nauwe straat stond hij alleen. Het duizelde hem.

Dus het was wel waar, dat Reint zou gaan, iets wat hij alleen vermoed had, iets wat hij alleen gezegd had, om haar te winnen. Reint ging weg, maar zij ook.

Rood van drift keerde hij zich af, liep met stampende stappen de steeg uit. Hij zou! . . . Hij zou. . . . Maar wat hij ook bedacht, hij begreep, dat hij alleen zwijgen zou, om niet den triomf te lezen in de oogen van zijn neef.

In het donkere voorhuisje stond Annechien met kloppend hart. „'t Was een leugen van hem,” dacht zij verachtelijk, en toen zegevierend: „maar niet van mij.” 't Was maar goed, dat zij het hem zoo gezegd had! Zij gunde hem zijn teleurstelling. Maar wat nu? Moest zij er nu met vader al over spreken? Waarom? bedaarde zij zichzelf. Reint had nog niet geteekend; en als morgen iemand tegen vader zeide: Ze zeggen, dat Reint weggaat en je dochter ook — wat dan nog? Vader zou wel begrijpen, dat het praatje was ontstaan; vader wist heel goed, dat Reint en zij elkaar graag mochten. En toen slim, over Berend doordenkende: „maar hij zal 't niet vertellen — ze zouden hem uitlachen,” — neen, zwijgen was maar het beste. . . . wachten tot Reint kwam den volgenden avond.

Van het bleekje af klonk ineens schel de stem van haar stiefmoeder, haar roepend en vragend, waar zij toch bleef. Moest ze het avondbrood nog niet klaarzetten?

„Ik doe 't al,” antwoordde zij beschaamd. Haastig ging zij aan 't werk. Zij was blij, dat de kinderen druk waren. Zij behoefde niet te praten, toen zij aan 't avondeten waren. Vader begon ook over Rensselaerswyck. Heel de stad praatte er over. Zij voelde het bloed opstijgen in haar wangen, maar niemand lette er op en trouwens, het was schemerdonker in het lage vertrek.

„'t Moest een beste kolonie zijn,” zeide vader, „en daar was veel toekomst in. 't Was vruchtbaar land, en bosschen vol wild en een rivier vol visch.”

Annechiens oogen straalden. Reint zou daar een plaats kunnen veroveren.

Ze lag lang wakker, dien avond in de bedstede. De zusjes, die er naast haar lagen, sliepen al lang. Duidelijk sloeg telkens de torenklok in de nachtelijke stilte. Misschien zou zij het nooit meer hooren. . . . nooit meer, als zij wegging.

't Gaf haar een gevoel van angst. Maar Reint? De gedachte aan

hem maakte haar weer moedig. En zij beiden behoefden immers niet bevreesd te zijn, want hadden zij Zondag in diezelfde kerk, waarvan de klok zoo vermanend sloeg, niet gezongen uit Psalm 139:

„Al nam ik haastlijk met der daad
De vleugelen van den dageraad,
Om te vliegen tot dezen tijd,
Over de zee breed ende wijd,
Daar en overal t' allen stonden
Werd ik van Uwe hand gevonden.”

Zij herhaalde de bekende woorden zacht in zichzelf en een groote geruststelling kwam over haar jonge hart.

„Daar en overal t' allen stonden, werden wij van Uwe hand gevonden,” zeide zij nogeens. En in de donkere bedstede viel zij in slaap.

In dat geloofsvertrouwen zijn zij en Reint naar 't vreemde land getrokken, zooals zoovelen, die in dien tijd ver van huis een eigen plaats gingen veroveren, en die in hun kolonies de grondleggers werden van menige bloeiende stad. Naar Rensselaerswyck gingen vele Veluwnaars, vele Nijkerkers, en van hen heeft men kunnen zeggen, „dat zij hun geschiktheid voor kolonisatie voldingend hebben „bewezen door hun vlijt op het gebied van handel; het tot be- „bouwing brengen van den nimmer door den ploeg doorsneden „grond, door Amerika een schoonen veestapel te schenken, door hun „veeltijds voorbeeldigen omgang met de oorspronkelijke bewoners „des lands, door het scheppen van eene zich aan de elkander opvol- „gende toestanden aanpassende bestuursorganisatie en door een des- „tijds in Europa te benijden algeheele vrijheid van godsdienst.”

DE OUDE ITALIANEN

DOOR

HERMAN HANA

Er zijn nog altijd veel menschen, die denken, dat in den loop der geschiedenis het eene feit platweg uit het andere volgt, — en dat dus een reeks van feiten, in hun natuurlijke volgorde naast elkaar gezet, ons van een stuk geschiedenis een volledig beeld geven.

Maar men komt, dus doende, tot de gekste gevolgtrekkingen. Een koning, bij voorbeeld, heeft zich aan tafel aan zijnen wijn verslikt. Hij is nu prikkelbaar; en een gezant, dien hij 's avonds audientie verleent, wordt deswegen zóó onheusch door dien koning behandeld, dat daar, via de verdere vieren en vijven, een oorlog uit voortvloeit.

En als dan later, als die oorlog alweer een stuk geschiedenis, — een stuk feiten-groepeering — is, als dan later een kamerheer of zoo iemand ons haarfijn uiteenzet, hoe die oorlog eigenlijk ontstaan is, namelijk door een vlieg, die zich op Zijner Majesteits neus zette, juist toen Hoogst-Dezelve dien fatalen slok nam, dan geeft die sinjeur ons een zeer potsierlijken, althans zeer oppervlakkigen kijk op het gansche géval.

Ja, ik maak mij sterk, dat er onder de zeer velen, die van Gods-bestuur noch wereld-bestel iets willen weten, toch maar weinigen zijn, die zonder blikken of blozen zoo'n vlieg als aanstichter van een volkeren-strijd aanvaardden.

De geschiedenis; het wereld-bestel; het Gods-bestuur — bij den neus te nemen, dat gaat niet aan voor vlieg of mensch. Het gaat niet aan, zelfs voor een zeer bijzonder, groot en goed, ja „heilig” man, ook niet al is zoo'n man van zijn bekeering tot aan zijn dood van de beste en hoogste bedoelingen beziel.

Want als ik u thans vertellen zal van „de oude Italianen”, daarmee bedoelende: de groote schilders uit den tijd der Italiaansche

„Renaissance”, dan kan ik daar niet goed over beginnen, zonder met een enkel woord te gewagen van den monnik Sint Franciscus, die, zijn gansche godvruchtig leven lang, als bezielde bedel-monnik, de naar het wereldsche neigende verwording van Kerk en Staat heeft pogen te keeren, maar die, juist krachtens de sterke bezieling van dit pogen zelf, in de geschiedenis als een der groote voorbereiders van de veelmeer wereldsche dan godsdienstige Renaissance-strooming te boek staat.

Gij moet dan weten, dat omstreeks het jaar 1200, in Italië de ijdelheid en, onafscheidelijk daarvan, de zin-ledige vormelijkheid zoodanig was toegenomen, dat broeder Frans het zijnen plicht achtte er onder meer met klem op aan te dringen, de toespraken tot het volk in de kerk, in de volkstaal: het Italiaansch, te houden, en niet, zooals het farizeeuwsch gebruik geworden was, in de voor nagenoeg alle toehoorders onverstaanbare, latijnsche taal. Voor die toehoorders bestond de preek uitsluitend uit den „toon”, en, misschien, „den galm”.

Onwillekeurig denkt gij hierbij aan De Genestet's:

„Verlos ons van den preektoon, Heer;
Geef ons natuur en waarheid weer.”

Welnu, in nog sterker mate gold deze verzuchting voor de dagen van broeder Frans, die dagen, waarin de toon en het ver-toon of ceremonieel, de dreun, de sleur en de on-waarachtigheid alle waarheid, eenvoud en natuurlijkheid verdrongen hadden.

Ja, op het stuk van natuur en natuurlijkheid ging de stoute levensdorst van dezen monnik zóó ver, dat hij, naast „Gods Woord”, de volle aandacht en den vollen eerbied eischte voor „Gods Daad”, Zijn Schepping: „de Natuur”, en „Gods Beeld”, den mensch.

Sint Franciscus zelf en zijn snel wassende aanhang van minorieten of minder-broeders vormden alras een sterke macht, die op eenvoud en natuurlijkheid uit was. . . . maar de strijdleuzen dier macht waren nu eenmaal „van nature” aangewezen als de leuzen van het reeds opdoemend paganistisch „Humanisme”, of — nieuwe — menscheit en mensch-waardigheid, en zoo heeft dan „de ironie van het

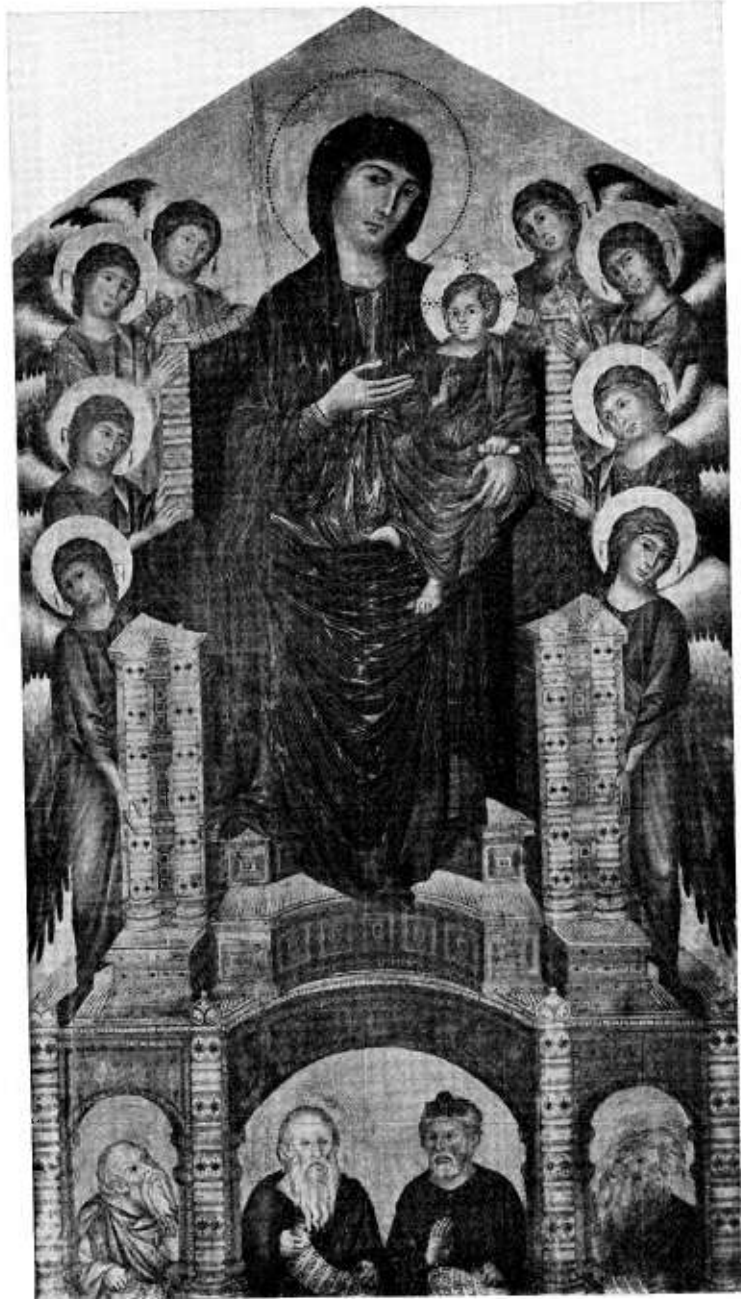
lot" het zóó geschikt, dat Sint Franciscus, armoede, eenvoud en natuurlijkheid predikend, mede schuldig staat aan het openen der deuren van „de Kerk" voor dat uitbundig „natuur"-bejag en voor dat in wezen heidensch naaktheids-vertoon, dat, in den bloeitijd der humanistische Renaissance, „de Kerk" beheerscht, ja getiranniseerd heeft.

Sint Franciscus heeft bedoeld en gedacht, een vernieuwer van het evangelie des Hemels te zijn. Echter begon zich reeds in *zijn* bezieling, en in *zijn* succes, die nieuwe era aan te kondigen, die ons gebracht heeft: het evangelie der aarde en der aardsche heerlijkheid.

Zie: wij hooren wel eens zeggen: apropos van iets nieuws, dat zich, als het ware plompverloren, allerwegen opdoet: „het hangt immers blijkbaar in de lucht". Alsof daar een nieuw ideaal, een nieuw levensdoel, als een fata morgana naar misleidende verten lokt. Evenwel, het is die aanduiding van in de lucht hangen zelve, die misleidend is; want wat daar dan heet in de lucht te hangen, dat dragen wij onder het hart, als een moeder haar ongeboren kind. En even onwetend als vogels, die hun nest gaan vlechten, zoo vlechten wij dan in ons binnenste de ontvankelijkheid voor dat nieuwe, dat, als het te zijner tijd, uit ons geboren, ons als een nieuwe werkelijkheid omringt, ons bereid vindt het blij te verwelkomen, als ons eigen, pril-geboren kind.

Als gij nu afbeelding I beschouwt, een schilderij van de hand van den grooten Florentijn: Cimabue — Tsjimaboèè — gemaakt in de tweede helft van twaalf- naar dertienhonderd, dan kunt gij, vooral in het bovendeel: Maria op een troongestoelte, door engelen beschermd, iets voelen, dat als een adem is; of als een morgenwind.

Gij hoeft u niet het geweld aan te doen, in het gelaat van die moedermaagd met haar harde wenkbrauwen, starren blik en scheven mond iets liefelijks te willen ontwaren. Gij moogt ook vrijelijk glimlachen om die kinderlijke opvatting, die de belangrijkste figuur het grootst van gestalte beeldt, en die de engelen daaromheen en de profeten in hun sousterrain, als minder „groot" kenbaar stelt. Maria's onbeholpen handen, en vooral die als het ware aangeliemde duimen,

I. Cimabue — Moeder en Zoon

kunnen u bevreemden en gij kunt, als ge wilt, aandachtig over deze voorstelling rondspeurend, nog velerlei andere „hinderlijkheden” ontdekken, die technisch evenzoovele kinderlijkheden zijn. — Want juist die luttele aandacht, die u op het spoor van allerlei tekortkomingen voert, opent terzelfder tijd uw oog voor de inderdaad Hemelsche liefelijkheid, die, het hart van den schilder doortrillend terwijl hij met zijn onvolprezen toewijding dit heilig tafreel gestalte gaf, zijn schoolsche figuratie de macht verleent, ons, van de aarde weg, naar den Hemel omhoog te trekken.

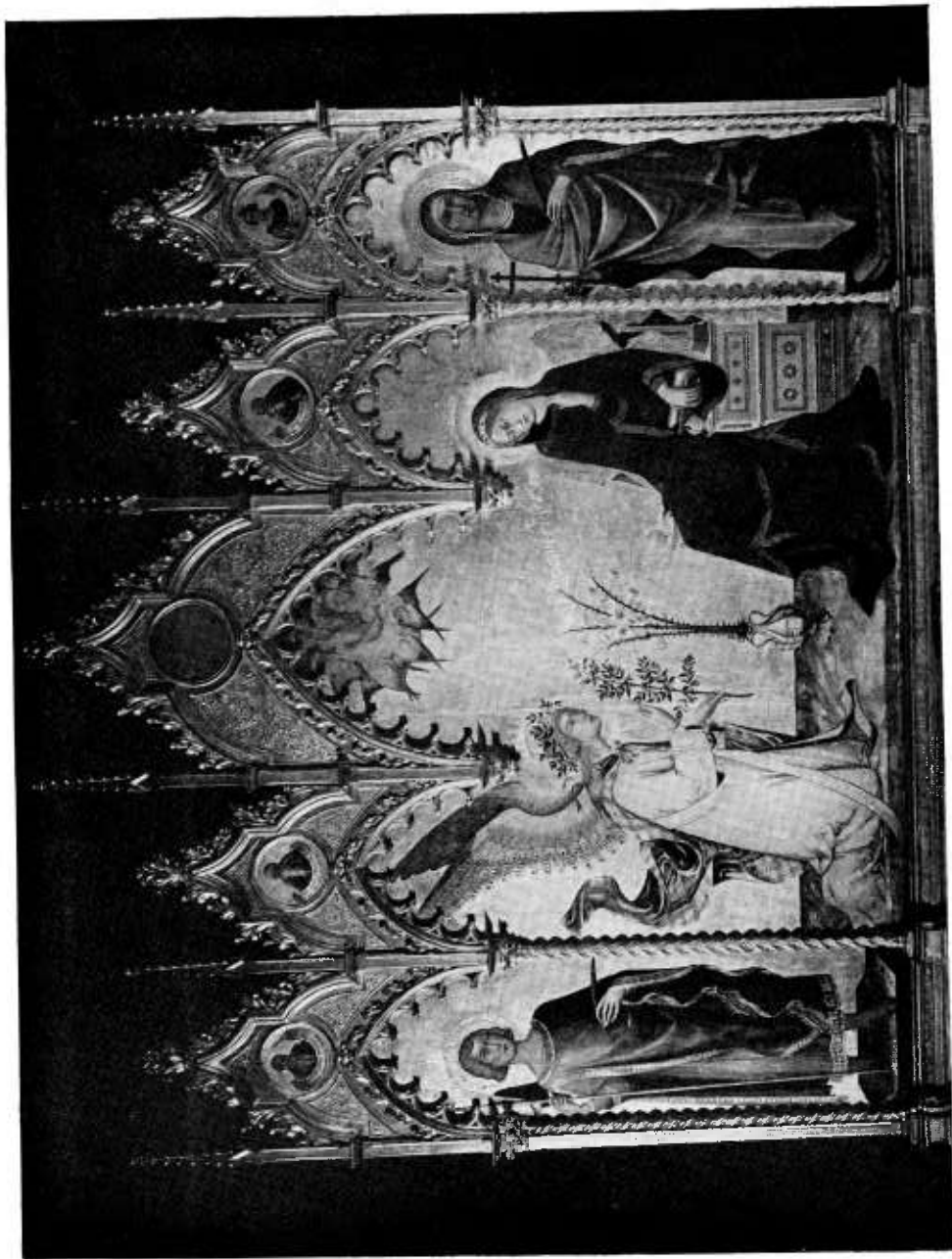
Toch erkent gij, in alle onderdeelen, vooral in de gewaden en in de letterlijk blinkende engelen-wieken, een zeer sterke neiging tot de tastbare werkelijkheid; en als gij zeggen wilt, dat die werkelijkheid in de kleeren der engelen dichter benaderd is dan in het kleed van Maria, dat, ondanks alle voortreffelijkheid in de plooienvalling, toch met de pen geteekend schijnt, dan moet ik u met instemming erkennen, dat de meester dus blijkbaar juist déze figuur, die hem 't naast aan 't hart lag, het minst heeft „angedurfd”. Immers in die pen-achtige behandeling verraadt hij het sterkst den stijl zijner leermeesters: Byzantijnsche kloosterbroeders, — die in het met de pen versieren van mis- en getijboek hebben uitgemunt.

Het is waar: hij heeft hiermee tevens een schittering bereikt, die ons even suggereert: „een blinkend gewaad”, — maar wij zien aan de veeren der engelenvleugels, dat hij dit blinkende ook op natuurlijker wijze te bereiken weet, waar hij zich vrijer durft laten gaan.

Maar hoe dat dan zij: gij zult, naar tijdsverloop en vaardigheidsontplooiing de kunst der oude Italianen voorts waardeerd, toch door geen enkelen hunner een zóó sterke mate van kinderlijk-bovenaardsche verreining meer genieten als door dit tafreel van Cimabue.

Men heeft, gij kunt dat zien, geleerd den hemel tot op de aarde neer te trekken, maar men heeft daarvoor de onnaspeurbare louterheid van een Cimabue, die nu eenmaal aan alle aardschheid vreemd is, ingeboet.

Een zóó teeder-dienende zegening, als van die engelen uitgaat naar Maria's troon, heb ik voor mij althans, nergens teruggevonden.

II. Simone Martini en Lippo Memmi — Maria-boodschap

Simone Martini en Lippo Memmi, die het altaarstuk van afbeelding II gemaakt hebben, — ik denk: de een het schilderwerk en de ander de lijst — zijn niet zoo beroemd als hun tijdgenoot Cimabue, maar ik stel het op hoogen prijs u hiermee te kunnen wijzen op de zeer innige samenwerking van schilderij en omlijsting, welke laatste er, naar gij ziet, op berekend is om ons den indruk te geven, dat „de Kerk”, — in deze lijst gesymboliseerd door het kerk-geboùw, — het gansche geval behoudend en behoedend „in zich vervat”.

Reeds de aankondiging of verkondiging van Maria geschiedt alzoo, in mystieken zin, „binnen het raam” van dat geestelijk instituut, dat „de Kerk” of: „de Gemeente van Christus” heet.

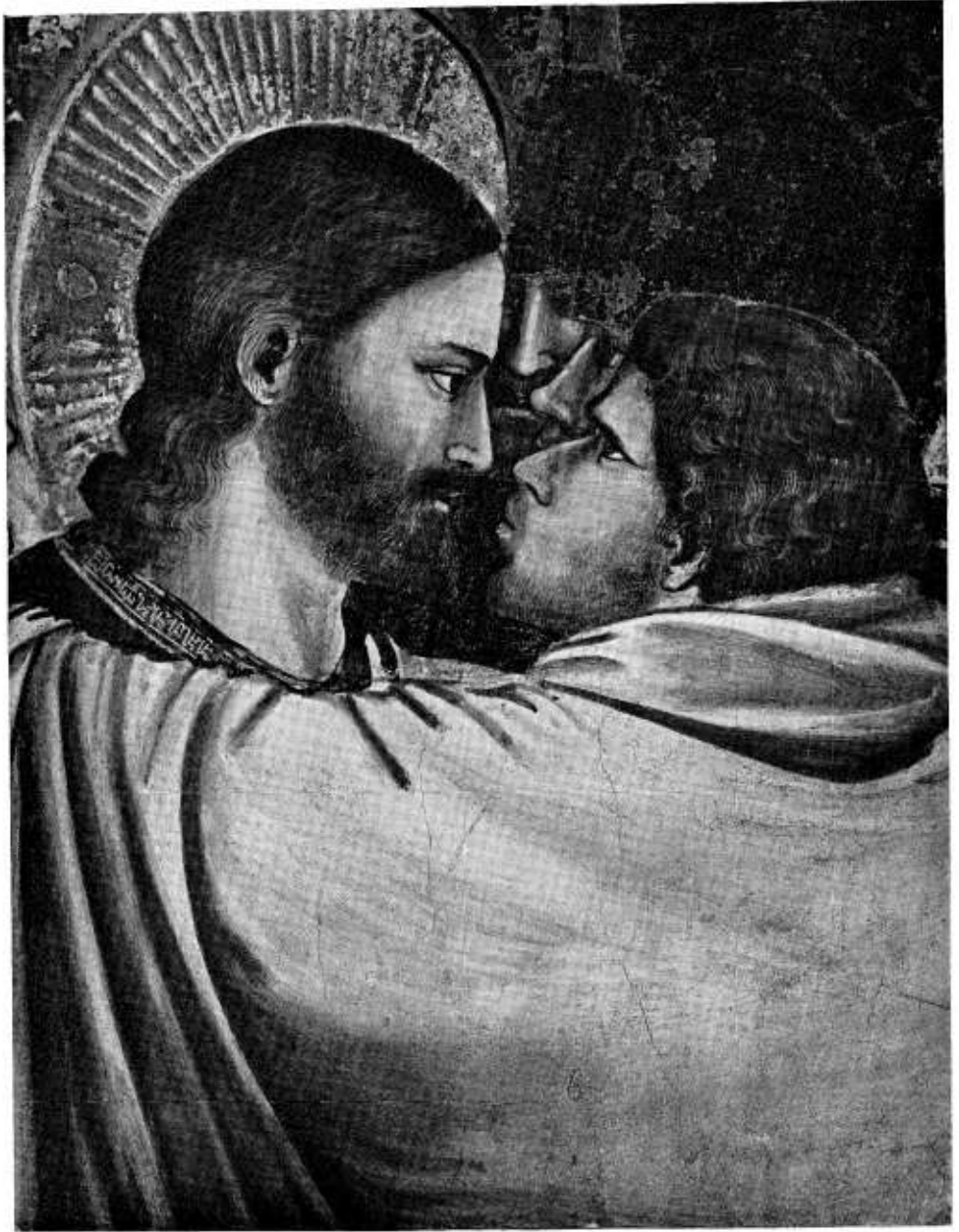
En daar komt dan nog bij, dat de Middeleeuwer in het kerkgebouw als zoodanig zijn behoefte aan wijding dermate bevredigd voelde, dat hem zelfs in dat kerkgebouw zelf, de decoratieve herhaling daarvan, als wijdings-symbool, zooals in deze schilderij-lijst, volstrekt niet overbodig scheen. Ik kan dat hier slechts aanstippen, maar ik zou u, vooral uit het vormelijk en naar het pompeuze neigend Italië, vele voorbeelden daarvan kunnen laten zien.

Wat nu de schilderijen zelf betreft, erkent gij overal een alvast iets „natuurlijker” of realistischer opvatting en uitbeelding van houding, handeling, gelaats-uitdrukking en drapeering.

De smartelijk-eerbiedige terugwijking van Maria is iets, dat voor dien tijd gloednieuw of uiterst modern was. Maar de Byzantijsche troon, waarop zij zetelt, representeert nog een hard brok „Byzantinisme”, een woord, dat voor onze ooren is gaan beduiden: pronkzucht en slaafsche kruiperigheid. Sint Franciscus hield daar niet van. Een edele vrouw was voor hem niet hetzelfde als een „edelvrouw”.

Zoo’n ondeugendheidje als de stoutheid van dat windvleugje, dat daar fluks even Gabriëls mantel — en hoe knap gepenseeld — omtoovert in een drake-figuur, getuigt daartegenover van een stukje zuiver menschelijke natuurlijkheid, dat broeder Frans een vergenoegd lachje kon hebben ontlokt.

De cherubijnenkrans rond de duif, boven in de spitsboog, is alweer nog zuiver Middeleeuwsch; en zoo zit dit schilderij dus vol van zoo-veel innerlijke contrasten, dat wij duidelijk voelen, hoe hier iets breken

III. Giotto — De Judaskus

of dóórbreken gaat. De oude leerstelligheid van de bovenpersoonlijke, althans on-persoonlijke, dogmatiek, begint te wijken voor de vrije opvatting van den vrijen mensch. Het „Ik”, met zijn eigen aansprakelijkheid en zijn eigen houding, zelfs tegenover het „Heilige”, stapt op het program, en . . . waar de Middeleeuwsche Meesters alleen bij uitzondering bij name bekend zijn, kan men de Renaissance niet bestudeeren zonder te worden bestormd door kunstenaarsnamen, die allerzijds opdoemen in overstelpenden overvloed.

Afbeelding III is de weergave van een deel van een zoogenaamde fresco-schildering — dat is: een schildering met waterverf op de natte muurkalk — van de hand van den beroemden Giotto, leerling van Cimabue.

„Hij dien ik kussen zal, die is het.”

Gij vindt hier nog veel van den leermeester in.

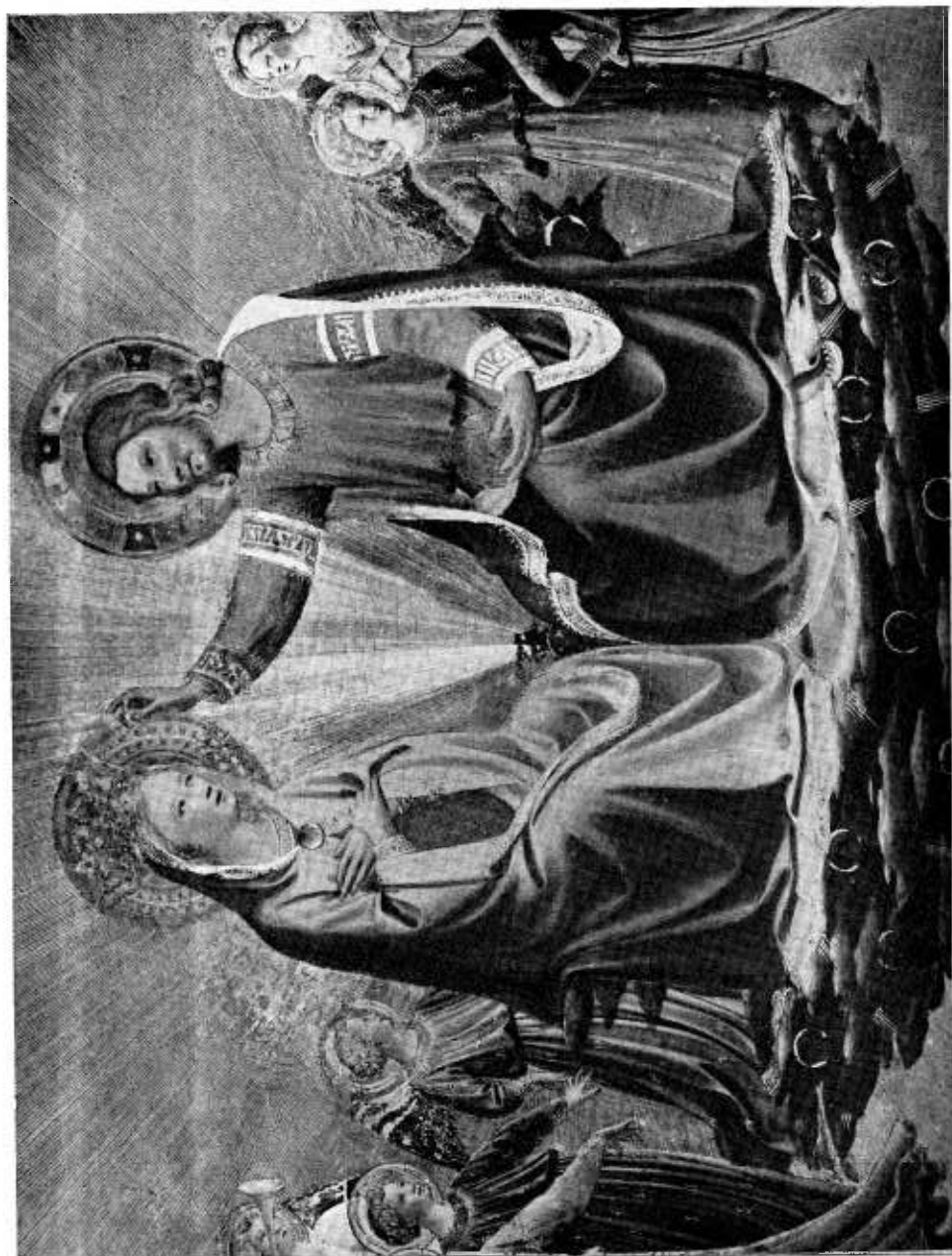
De scherp-omlijnde koppen, de scherp-geteekende gelaatstrekken, en ook nog iets van die kinderlijke onbeholpenheid, waarmee, bijvoorbeeld, baard en hoofdhaar zijn geschilderd.

Evenwel, de zeer sterke inspiratie bereikt met behulp van deze bescheiden middelen een maximum van dramatische spanning.

Als gij dat oog van Jezus aanschouwt, dan ziet gij zeker goed, dat het hard en ijzerdraad-achtig van teekening is. Maar gij ziet tegelijk, dat het alles uitdrukt wat wij van dat oog, in deze beproeving, op 't stuk van bovenmenschelijke sterkte, bovenmenschelijk begrip, mededooen en schouwingsmacht verwachten konden.

De tegenstelling tusschen Jezus en Judas ligt slechts in oppervlakkigen zin in de tegenstelling tusschen het verfijnd-edele profiel van Jezus, tegenover het aapachtige, verfijnd-laaghartige profiel van zijn meest tragischen discipel Judas. Want achter en in dien blik dier beide oogen verzamelt zich eenerzijds: moed, macht, overwicht en . . . overgave, anderzijds: schuwe sluwheid en . . . angst. Het is ons alsof Judas, onder den ban van Jezus' blik, gedwongen is te gehoorzamen aan het onuitgesproken bevel: verraad mij thans door uwen kus.

Zie, dit zijn zielkundige diepten, die niet te overtreffen zijn. Gij

IV. Fra Angelico da Fiesole — De kroning van Maria

begrijpt, dat men, hierna, nog wel anders, en vooral soepeler, behendiger zal kunnen schilderen: maar niet met sterker overtuiging of aangrijpender waarachtigheid.

Ik heb Judas' profiel dierlijk, en toch verfiind, dus laat ons zeggen: demonisch genoemd. Vergelijk het slechts even met het onnoozel plebejers-profiel van den Romeinschen „krijgsknecht”, vlak daarboven, en gij zult inzien wat ik bedoel.

Een paar aardige bijzonderheden zijn nog: het naïef nadrukkelijke van den vergulden stralenkrans om Jezus' hoofd, — hier is relief gebruikt, zooals ge ziet, — en, daartegenover, de reeds zeer breede, vlotte, en schilderkunstig bijna volmaakte behandeling van de drapering van Judas' mantel.

Die stralenkrans is, ondanks al zijn nadrukkelijkheid, bestemd om te verdwijnen. De vlotte schildering, de soepele, vleeschelijke, wereldsche vormgeving is bestemd om het pleit te winnen.

Het is de schilderkunst zelve, die zich reeds hier, in dit gewijd en vroom tafreel, als een soort demonische macht, tegenover het zuiver religieuze stellen gaat. „Hij dien ik kussen zal, die is het. . . .”

Met afbeelding IV, — „De kroning van Maria”, — in den Hemel, door haren Zoon — van de hand van Fra Angelico van Fiesole, — zijn wij, naar tijdsorde, in den aanvang van 1400—1500, — dat wil zeggen: in den echten Renaissance-tijd, aangeland. Naar den geest echter behoort Fra Angelico, — de Engel-achtige schilder, — nog tot de late Middeleeuwers.

Niettemin gaan wij met deze fresco-schildering, waarvan de hier gegeven afbeelding alleen het voornaamste gedeelte geeft, alweer een belangrijken stap vooruit in de richting eener minder strakke of starre, lossere, zachtere en natuurlijker schilderwijze.

Zie slechts allereerst naar de koppen der beide hoofd-figuren. Zie vervolgens ook naar de handen. Noch Cimabue, noch ook Giotto, hebben een zoo natuurlijke en toch ook zoo eenvoudige wedergave van het vleesch, noch een zoo innige harmonie tusschen de schildering van vleesch en kleeding weten te bereiken. De kleeding trouwens, zoowel van de hoofd-figuren als van de engelen daarachter, is niet

V. Masaccio — De verdrijving uit het Paradijs

alleen „natuurlijk”, maar ook een natuurlijk bestanddeel der schildering.

Nog doen de aureolen om de koppen sterk aan Byzantijnsche mozaïeken denken. Zij gelijken meer op metalen- of, wilt ge, aardewerk-schotels, dan op die straling, waarvan we ons kunnen denken, dat ze een „blinkend aangezicht” omgeeft.

Ook die straling achter de hoofdgroep en achter de engelen, welke verbeeldt: de straling van een licht, is nog naar middeleeuwschen trant gebeeld; en als gij naar die cherubijnen kijkt, tusschen de wolkjes, die de hoofdgroep dragen, — cherubijnen, waarvan gij, op deze reproductie, de vleugels ternauwernood onderscheidt, — dan erkent gij ook in dat gedeelte: in die wolkjes, die als stukken reuzel zijn; in die scherp-blinkende „aureolen” rond de kopjes; en in de stralenbundeltjes, die hier en daar tusschen de „wolkjes” uitschieten, nog veel van dat harde, onwennige, dat nog vrij sterk aan de Middeleeuwen herinnert.

Toch heeft Fra Angelico nog zoodanig naar den geest in den Hemel geleefd, dat zijn werk ook ons nog, naar den geest, daarheen verplaatst.

Inmiddels echter is „de teerling geworpen”. Men heeft, naar het hart, het wereldsche, althans de aardsche heerlijkheid verkozen; en ook al is dat nu zoo, dat nog vaak het Hemelsche dat wereldsche bij wijze van spreken doorstraalt en verheffend be-invloedt, men voelt toch telkens naar welken kant de weegschaal dóórneigt, op de kentering tusschen het bejag van den geestelijken inhoud en het bejag van den schoonen vorm.

En als gij nu, terstond hierna, uw aandacht richt op afbeelding V, een der weinige werken van den jong gestorven, doch onvolprezen baanbreker Masaccio, dan ervaart gij aan dit tafreel een anderen geest.

Kijk nog eerst eens niet naar onderdeelen, maar overschouw de eenvoudige, grootsche samenstelling of compositie van het geheel. Geloof mij: de man, die, apropos van een onderwerp als dit, de wereld van verloren heerlijkheden: — het Paradijs, — alleenlijk

aanduidt door een enkel, rijzig poortgestel, — die man is groot en eenvoudig van ziel.

Gij erkent, dat van de tallooze andere mogelijkheden om dit tragisch oogenblik te beelden, ook de mogelijkheid: aan de eene zijde het Paradijs, en aan de andere zijde de woestenij te schilderen, een zeker bestaansrecht heeft. Even zeker is het, dat zulk een conceptie of opvatting onze aandacht verbrokkeld had.

Wat wij hier nu zien, is een van smart en wroeging verkrimpens menschenpaar; om een poort, die zij door moesten; om een schrikwekkende toekomst, hun door den Engel des Gerichts, — die hun boven het hoofd zweeft, — als eigenschappen levensdoel geweest.

De Schrift verhaalt, dat het zwaard van den Engel vlamde.

De Meester heeft het aangedurfd, die vlamming weg te laten. Hij heeft den vloek verbeeld door een spuwing van drek, die de uitgebannen in den rug treft. Wij lezen daar niets van in de Schrift. Hieruit blijkt ons, dat Masaccio zichzelf als het ware een profetisch gezag toekent. Een gezag, dat wij hem hebben toe te kennen, op grond van het feit, dat in de kunst,

Voortaan:

Niet in de eerste plaats overlevering en gebruik, maar wèl in de eerste plaats de levendheid van de eigen beleving als maatstaf van haar waarde geldt.

Dit komt, welbeschouwd, neer op een verplaatsing van „bevoegdheid”.

Immers, om maar twee voorbeelden te noemen: Heeft niet de Middeleeuwsche Kerk den schilder voorgeschreven, Maria, zelfs vóór Christus' geboorte, gezeten op een troon, te beelden? Een troon, waarvan toch juist nadrukkelijk het tegendeel geboekstaafd staat?

En dan vervolgens: die kroning van Maria, na haar dood?

Wat dus de afwijking van de authentieke gegevens betreft, is de verplaatsing der bevoegdheid daartoe: „lood om oud ijzer”, maar niettemin blijft het beginsel, dat in deze verplaatsing der bevoegdheid

van de Kerk, náár den kunstenaar, tot uiting komt, uw volle aandacht verdienen.

Zie, wij schrijven het jaar 1420 of daaromtrent, en dat jaar is, voor Italië, — voor het bronnengebied alzoó van de gansche Renaissance van West-Europa, — het kenterings-jaar.

De Middeleeuwsche cultuur heeft nu afgedaan. Het is niet langer de conservatieve, persoonlijkheidslooze gemeenschapsgeest, belichaamd in het Kerkelijk Gezag, die den schilder de „wet” stelt.

Het is waar: reeds Cimabue, en zijne opvolgers allengs meer, beginnen zich van het juk dezer opgelegde wetmatigheid los te maken. Maar het is, groot gezien, alles nog maar aanvangs-gebaar. Het is de zwelling, het gespannen geraken tot aan de bevrijding, zich uitend in dat groote gebaar: het geboren worden van de Renaissance; hier en nu: voor uw aanschouwend aangezicht: in dat doorschrijden van die poort, die uit de gehoorzaamheid aan het gebod, naar de bittere vrijheid van het persoonlijk geweten mondt, welk geweten bij den schilder speciaal zijn „kunstenaarsgeweten” heet.

Gij moet mij niet misverstaan. Ik zie de verschilpunten. Maar ik wensch, dat gij, met mij mede, deze treffende overeenkomst ziet:

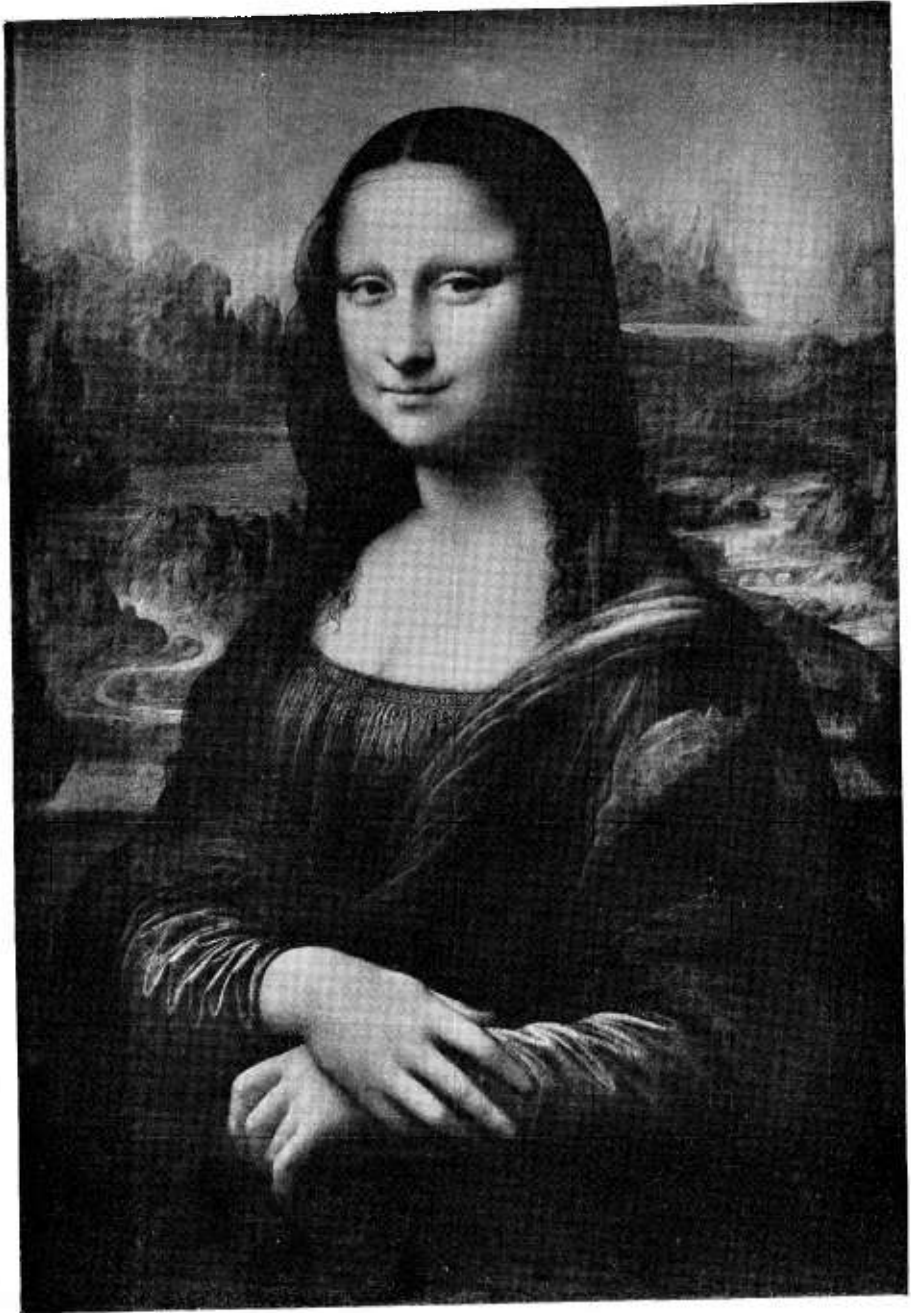
Van wet naar geweten leidt de zondeval, van wet naar geweten leidt de aanvang van het Christendom, van wet naar geweten opent zich de poort naar humanistische, individualistische of persoonlijkheids-Renaissance, opent zich die poort, die het tijdperk der Middeleeuwen sluit.

Wat de Schrift, ja, wat de Kerk leert, dat is de waarheid. Wat de eigen brandende beleving doorzielt, dat is:

De individueele waarachtigheid.

En het is deze waarachtigheid, die, in de kunst, de Goddelijke waarachtigheid zal heeten, zoolang de Renaissance en haar nabloei duurt, tot aan, ja deels tot in: ónzen tijd van vandaag.

Gij hebt nu te bedenken, dat hetgeen gij hier voor u ziet, in dat nog altijd, hoe ook geschonden, aangrijpend tafreel van Masaccio: niet langer in de eerste plaats een ver-beelding is van hetgeen de geschiedenis verhaalt, of ook van hetgeen de Kerk leert, maar eene stolling

VI. Leonardo da Vinci — Mona Lisa

tot beeld van hetgeen de kunstenaar Masaccio be-leeft en doorlijdt.

Het is hijzelve, die daar naakt, niets van het verleden, — de middeleeuwen, — met zich meenemend, door die poort gaat. Het is hijzelve, die daaraan zijn profetisch kunstenaarsrecht ontleent om dat beeld te beelden naar *zijn* welbehagen.

Was het vóór dezen de Kerk, die zich het recht aanmatigde, de ver-beeldingen of om-beeldingen der Schrift naar eigen gezag, met vaak aanmerkelijke afwijkingen, te leiden, thans treedt de kunstenaar in haar plaats. En daarmede ontvlamt het zwaard, dat tusschen Kerk en Kunst zal hebben te richten. . . .

Beschouwt gij nu, tenslotte, de figuren van Adam en Eva om hun waarde als direkt getuigende menschelijkheid, dan zult gij, — ondanks enkele verschilderingen door latere herstellere van deze fresco-schildering, ja ook ondanks Adam's korte armen en dergelijke bijkomstigheden, die ten laste blijven van Masaccio zelf, — hierin een mate van werkelijkheid ervaren, die gij in de vorige afbeeldingen mist.

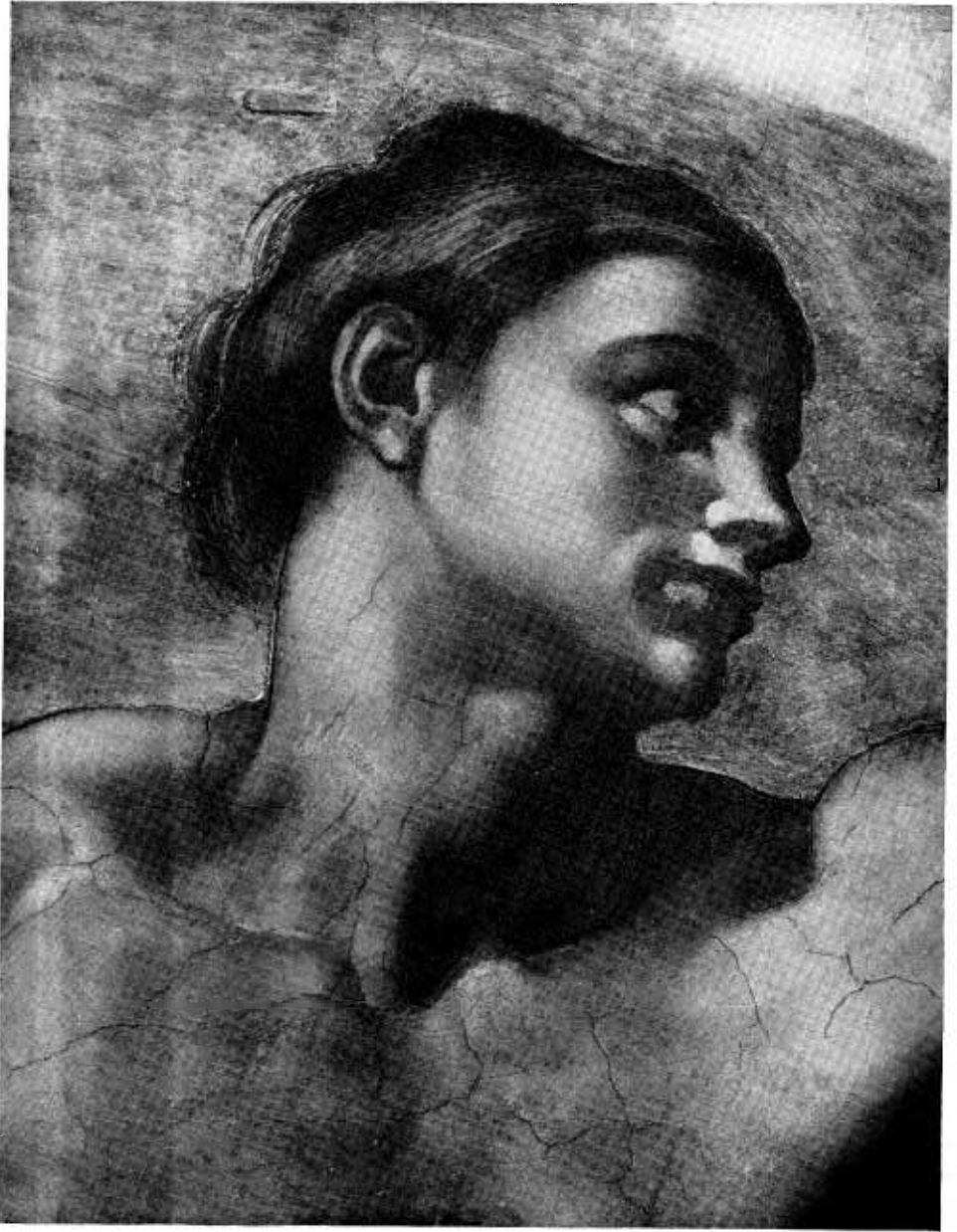
Wat gij weer bij Masaccio mist, is dat boven het menschelijke uitgehevene, dat in het bijzonder de werken uit den overgangstijd zulk een ontroerende wijding verleent.

Ontroering en wijding beide liggen van nu aan op een ander plan. En omdat het van nu aan vóór-eerst en vóór alles de *mensch* is, en *niet* meer de Kerk of Gemeenschap, of: „Gemeente”, die getuigt, daarom wordt, eveneens van nu aan: het onderwerp, hoewel dan voorshands nog altijd in hoofdzaak bijbelsch of religieus, — daarom wordt dat onderwerp, met de religie, tot bijzaak. Hoofdzaak wordt: de eigen kunstenaars-overtuiging, het eigen kunstenaars-geweten, kortweg:

Hoofdzaak wordt nu De Kunst.

Want niet alleen heeft het woord Kunst van nu aan die gansch andere, individualistische strekking, die het in de Middeleeuwen nagenoeg geheel ontbeerde, maar:

Eerst met het intreden in de Renaissance erlangt de kunst haar zelfstandig wezen, en daarmee het recht op haar Naam, Naam, die in de Middeleeuwen geen bestaansrecht of bestaans-réden had.

VII. Michelangelo — Adam

Dat, wat wij nu nog altijd voelen of denken bij het hooren of noemen van dien Naam:

Dat werd geboren, toen Masaccio schilderde deze bannelingen buiten deze „Poort”. Dat werd geboren, toen Masaccio daarmede zichzelf tot banneling, — en dat is: tot eenzame . . . verhief.

In afbeelding VI vindt gij een reproductie van een kunstwerk, waaraan de uiterst veelzijdige, geheimzinnige Leonardo da Vinci jaren lang gewerkt heeft. Het stelt voor: Mona Lisa, de vrouw van Francesco del Giocondo.

Men kan het, naar den geest des tijds, die het vertegenwoordigt, en ook naar de berichten aangaande de jaren, waarin het geschilderd werd, op 60 à 70 jaren jonger dan Masaccio's fresco van afbeelding V stellen.

De Gebroeders Van Eyck, in Vlaanderen, hadden inmiddels de olieverf uitgevonden, en met olieverf is dit schilderij gemaakt.

Dit is dus een schilderij, volkomen beantwoordend aan de zakelijke voorstelling, die dit woord voor ons inheeft.

En het is ook tevens een volkomen zuiver voorbeeld van wat wij in het algemeen, naar geest en voorstelling, onder schilderkunst verstaan.

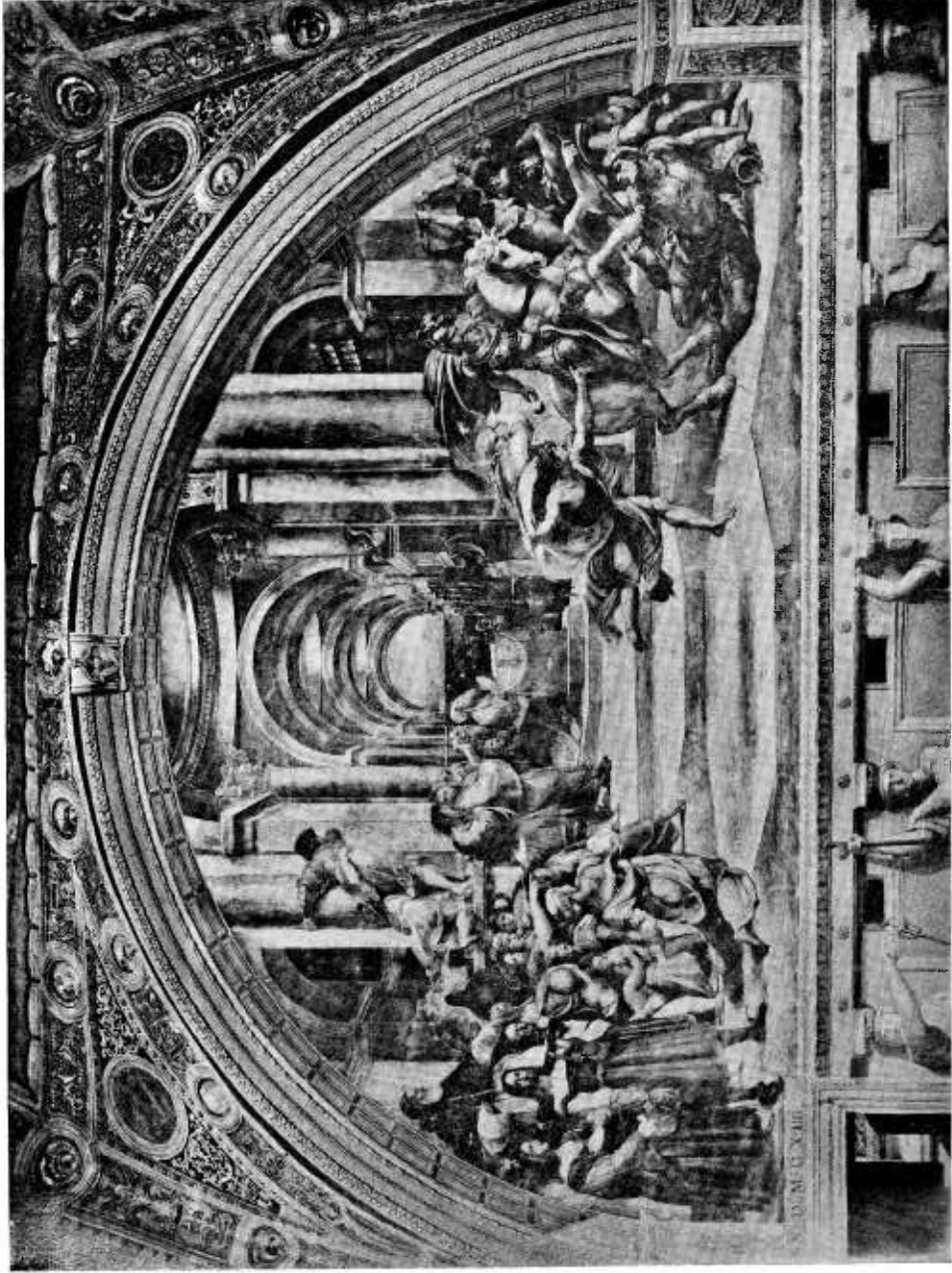
Het heeft nog de ambachtelijk-degelijke, zeer nauwkeurig doorwerkte uitvoerigheid, die aan dien tijd nog eigen is, maar het heeft, daarnaast, een grootschheid, een eenvoud, een sterk levende rustigheid, alleen bereikbaar voor den zeer groote.

Het vertegenwoordigt, naast andere meesterwerken, den hoogsten bloei van den Italiaanschen Renaissance-tijd, en het vertoont u eene schilderkunst, die alle blijken draagt geen enkel religieus of kerkelijk motief meer te behoeven om haar eigen gezag te staven.

„Het Mysterie” der Kerk is vervangen door het Mysterie der Kunst, dat, voorzoover geestelijk, toch niet langer religieus is.

Afbeelding VII dateert van een kleine eeuw later dan Masaccio's Paradijs-tragedie.

Zij geeft weer: een deel uit Michel-Angelo's fresco-schildering in de Sixtynsche kapel, — Vaticaan, — te Rome.

VIII. Rafaël — Heliodorus

Afbeelding VII is Adam, terwijl hij door God wordt ten leven gewekt. Deze kop is zekerlijk nog weer grootscher, machtiger, zelfs met dien onbewusten, nog droomerigen blik, dan Da Vinci's óverbewuste Mona Lisa. Michel-Angelo's fresco's in de Syxtynsche kapel bevatten trouwens, behalve den hier afgebeelden Adam, figuren van een zóó imposante, bovenaardsche geweldigheid, dat wij ook hier-tegenover weer, evenals bij de werken der oudste pioniers, zij het op gansch andere wijze, aan de aarde onttoogen en naar het gebied van den geest worden opgeheven.

Afbeelding VIII, een fresco-schildering alweer, — zij het van andere hand, namelijk van den jong-gestorven, verbluffend talentrijken Rafaël, — is een wonderlijke mengeling van gewijde historie en allegorie.

Het is overstelpend van hevige dramatiek, maar toch beheerscht Rafaël zijn tafreel, door de voorstelling in twee hoofdgroepen te verdeelen, samen tot één geheel verbonden door den aan het altaar geknielden hoogepriester op den achtergrond.

Het wonderlijk samengesteld onderwerp is:

De koning van Syrië heeft een zekeren Heliodorus uitgezonden om in den tempel te Jeruzalem het aldaar bewaarde ondersteuningsgeld voor weduwen en weezen, — toevalligerwijze in de linksche groep ter plaatse aanwezig, — te stelen.

Juist echter, terwijl hij zich opmaakt om met zijnen buit den tempel te verlaten, schiet uit den Hemel een Hemelsch Ruiters met zijn trawanten te voorschijn, en wordt Heliodorus, aan wiens handen de spaarpot ontvalt, zooals ge ziet, te zamen met zijn bondgenooten, met groot gerucht gedood.

Van links wordt Paus Julius II binnengedragen, terwijl geheel links, naast den stoet, Rafaël zelf mede binnentreedt, om het door hem zelf naar het heden verplaatste verleden mede te beleven.

Het is alles, zooals den grooten tijdgenoot van Michelangelo be-
taamt, inderdaad meesterlijk geschilderd. En de schildering is er bovendien op berekend, u alles zoo werkelijk of „echt" mogelijk voor oogen te stellen. Gij wordt zelfs door den schilder, als het ware,

IX. Andrea del Sarto — Maria-boodschap

uitgenoodigd om plaats te nemen op het door hem daartoe leeg gehouden vloer-midden, waardoor gij in gedachte, onder dien weidschen boog door, het schilderij, of, wilt ge, den tempel, binnenstapt.

Het zijn betrekkelijk kleine vertrekken in het Vaticaan, die door Rafaël aldus beschilderd zijn. Aan de niet geschilderde, maar in den linker-benedenhoek in den lijve aanwezige, openstaande deur kunt gij de grootte van de kamer, en, vooral, van het schilderij gemakkelijk schatten.

Voorts kunt gij nu nagaan, almede met behulp van die deur, waar uw oog zoo ongeveer zal zijn, als gij, op den vloer van dat vertrek, midden voor dat schilderij staat. Dat zal dan zijn: op het papier gemeten, eenige centimeters, — en, in werkelijkheid: eenige handbreedten beneden de ondergrens van het tafreel.

Hieruit volgt: dat Rafaël, met al zijn werkelijkheidsdrang, ons hier toch maar een tempelvloer vertoont, die boven ons oog ligt. Welnu, daar kan geen mensch, in dien stand, boven op kijken.

En dan die boog, die het geheel overwelft: die is toch echt? Neen, lezer, alles wat gij boven de onderlijst ziet, is geschilderd. Zoo was nu eenmaal oud-Italië: pompeus, prachtlievend, den beschouwer bedriegend met ijdel schijn, tot eer van „De Kunst”, en, naar men voorgaf: tot eer van God. En met zulk een mengelmoes van schijn met schijn, zochten zelfs de allergrootsten, ook Michelangelo, ons den Hemel op aarde tot appetijtelijke werkelijkheid te maken.

Over de architectuur van dien „Jeruzalemschen Tempel” zwijg ik nu maar. Die architectuur is grootsch, maar geenszins oud-Palestijnsch. Hetzelfde geldt voor de gansche voorstelling, maar over gedegen oudheidkunde brak de Renaissancist zich het hoofd niet.

Trouwens: de historische juistheid heeft, zelfs in een als historiestuk pareerend schilderij, heel wat minder te beteekenen dan de levende kunstwaarde, die toch in dit schilderij van Rafaël, ondanks alles, aanwezig is en dus mee telt.

Wilt gij inmiddels, door een direkte vergelijking, eens constateeren hoever wij zoo gaandeweg van het religieuse af, naar het wereldsche

X. Correggio — Heilige nacht

toe, zijn omgezwaaid, sla dan, na een blik op afbeelding IX, ook afbeelding II nog eens op.

Gij ziet nu het verschil van opvatting, dat, van 33 jaar na 1300, tot nagenoeg evenver na 1500, de kunst zich „veroverd” heeft.

Maria is hier, terwijl haar hand met wat bloemen speelde, — bloemen, die zij nu, overvallen door den verkondigings-engel, heeft laten vallen, — Maria is hier van achter een pompeuzen tuin-lezenaar half-afgewend opgestaan, en verneemt „de boodschap” van den engel, een engel, die zóó absoluut sterk werkelijk is, dat de villa-bewoners op hun balcon er elkander op wijzen, hoewel de naakte sinjeur, die op de stoep zit, een anderen kant op kijkt.

Ik vraag mij vergeefs af, wat de groote meester Andrea del Sarto met dien naakteling voor kan hebben. Want dat die figuur iets inheeft, blijkt uit de stelligheid, waarmee de formatie van de engelen-groep uw aandacht met een vaartje op deze figuur aanstuurt.

Personifieert deze figuur „de zonde”, die met de verkondiging of „Maria-boodschap” inderdaad in „verwijderd” verband staat, en daarom in het schilderij op het tweede plan compareert?

Hoe dit alles zij: Gij gevoelt, dunkt me, dat deze innige vermenging van gewijd en profaan leven tot bedenkelijk bizarre resultaten heeft geleid.

Of moet ik u, ten overvloede, nog wijzen op het gemanieëerd coquet geplooi van het gewaad ter hoogte van des verkondigers buik? En op het, nóg coquetter, veter-bindseltje boven de knie van de meest rechtsche der beide „Hemelsche Getuigen”?

En acht gij de onmiddellijk daarboven pralende leliën een alleszins afdoend momento nopens het woord: Den reinen is alles rein?

Kort en goed: het geheiligd onderwerp raakt hier reeds zóódanig één met het wereldsche, dat wij van eene inderdaad religieuze bezieling ook de helft niet meer kunnen gelooven.

Afbeelding X, „De Heilige Nacht”, van den Italiaanschen Rembrandt: den grooten Correggio, is trouwens uit denzelfden tijd.

Wij zien ook hier weliswaar „de natuur”, op voor- en achtergrond, en de „natuurlijkheid”, — in de kribbe en het stroo, in het aanvallig

geschilderde kindje, in Maria's houding, — hoezeer zij dan erg vlug weer overeind is, na hare bevalling, — in gelaatsuitdrukking en houding der overige figuren, hoewel deze allen erg theatraal doen, — ja, wij willen ook „natuur” en „ongekunstelde onbevangenheid” zien in de gekronkelde engelengroep daarboven, maar het wil er toch hoogstens ten halve bij ons in, dat, op de aarde: het kneepjen, dat de herderin (?) daar argeloos in des herders knie geeft, door den schilder even argeloos bedoeld is, en dat, in den Hemel: de schuldelooze zwaai, waarmee een der engelen ons een moment den „rug” toewendt, door den schilder in uitsluitend boven-aardsche bezieling aldus geschilderd is.

En daar komt in dit geval nog bij, of eigenlijk: daar gaat nog aan vooraf, dat dit schilderij, als compositie, beneden alle kritiek is!

Het is, qua compositie, een rommelzoo!

Gij ziet wel, dat deze meester op 't stuk van mensch-, engel-, kinder- en dierfiguur, en ook op 't stuk van gelaats-uitdrukking, kleeding, drapering, landschap en struweel geen moeilijkheden kent. Kunnen doet hij alles.

Bovendien: apropos van „het Licht der wereld”, dat daar geboren ligt, laat de schilder alle licht van dit ontegenzeggelijk bekoorlijk geschilderde wezentje uitstralen en zelfs de engelen, van onderop, verlichten. Ja, hij beheerscht het licht dermate, dat hij hierom de Italiaansche Rembrandt heet.

En toch, met dat al: weet hij geen eenheid meer te bereiken, omdat, niet alleen in hem, maar in zijnen tijd, de eenheid gebroken ligt.

Gij ervaart dit feit zeer sterk, als gij nog even terugbladert naar Cimabue. Dáar is eenheid; dáar is verhevenheid, en . . . dáar is compositie! Gij hebt er, om maar iets te noemen, nog niet zoo erg op gelet, dat die engelengroep in den linkerbovenhoek door de botte afsnijding van het tafreel, hoogst oneerbiedig verminkt wordt. Vergelijk daar ook een compositie als „Maria-boodschap” van afbeelding II eens mee!

Hier is het alles vervangen door . . . kunstvaardigheid of virtuositeit. Deze kunst neigt door haar rijpheid heen, naar de rotheid toe.

Die volle en onbevangen natuurlijkheid, die hier en nu op het

program verschijnt, is „wezensvreemd” aan de oude Italianen. Het is, in deze dagen, Nederland, en het is, met name, Rubens, die déze fase der kunst zal gaan ontwikkelen.

Italië heeft thans — tot nader order — het belangrijkste gezegd wat het te zeggen had.

Maar al moge het nu waar zijn, dat de bloeitijd, die in Italië ruim een eeuw vroeger dan in Holland plaats grijpt, met dien bloei, tevens de virtuositeit brengt, en . . . met de virtuositeit, de ont-zieling, toch raakt de kunst niet in één dag tot haar einde; toch worden er, sindsdien, nog voortreffelijke werken voortgebracht.

Ik sla, in dit beknopte overzicht, veel groote meesters over, om u thans, in afbeelding XI, deze plafond-schildering van Paul Veronese voor te leggen, een meester, die werkte rondom 1550.

Dit schilderij stelt voor:

Esther 2 : 17: „En de koning (Ahasvérus) beminde Esther boven alle vrouwen, en zij verkreeg genade en gunst voor zijn aangezicht, boven alle maagden; en hij zette de koninklijke kroon op haar hoofd, en hij maakte haar koningin in de plaats van Vasthi” (de wegens overmoed verstootene). Is die oude, die zoo belangstellend op het geval neerziet, Esther's stiefvader Mordechai, en is die ridder in 't staal: Haman?

Dit zij tot daaraantoe, — deze compositie is gaaf. Er zit drang, vaart, opgang, spanning in.

Maar deze schildering vertoont bovendien nog een merkwaardigen karaktertrek, waarvoor ik in het bijzonder uw aandacht vraag. Gij herinnert u, dat ik er u bij den Heliodorus van Rafaël op wees, dat zijne perspektief, inzake een vloer, waar men bovenop kijkt, hoewel het oog daar beneden is, iets gewrongens heeft, iets dat in flagranten strijd is met den sterken werkelijkheidszin der groote Renaissancisten.

Welnu: ook dat probleem, waar een Rafaël blijkbaar nog mee „zat”, is hier door Veronese schitterend opgelost.

Gij kijkt naar dit plafondstuk uiteraard naar boven? Welaan, zegt Veronese: ik zal daar mijn tafreel op inrichten.

XI. Paolo Veronese — Esther's kroning

En nu doet Veronese hier iets, — drie eeuwen vóór de uitvinding der fotografie, hoewel de „camera obscura” hem bekend kan geweest zijn, — hier doet Veronese reeds iets, dat zelfs nu nog als fotografische merkwaardigheid per krant- of tijdschrift-illustratie compareert, — hij ontdekt en gebruikt de perspectivische verteekening, die ontstaat, als wij een toren of een hoog gebouw, waar wij van onder af tegenop zien, — precies zooals wij het zien, afbeelden.

Het àlterduidelijkst ontwaart gij die verteekening aan de zuil, waarvan gij nog juist een stukje in den rechter-bovenhoek te zien krijgt. En als gij al de andere „loodlijnen” hiermee vergelijkt, zult ge ervaren, dat „alles klopt”.

Ook de mensch-figuren zien wij van onder op, eveneens, alsof zij zich op groote hoogte boven het oog bevinden.

Hier is dus eindelijk een kerk-décoratie, die nu eens op en top voldoet aan àlle eischen, die men redelijkerwijze stellen kan?

Ja, voorzoover men verlangt, den indruk te krijgen, het schilderij als een gat in muur of zoldering te zien, door welk gat men dan een buiten of boven het gebouw plaats grijpende gebeurlijkheid aanschouwt, waaraan alleen nog maar het cinematografisch bewegen mankeert.

Neen, voorzoover men in een gebouw vooreerst en vooral dat gebouw wil zien; neen, voorzoover men den décorateur verbiedt, deze architectonische kunst-uiting door zijn eigen-gebrouwen illusies te verstoren.

Neen, voorzoover men, bijzonderlijk in het kerkgebouw, een wijding verlangt, die uitgaat boven de virtuositeit van de schilderkunst.

En . . . dat deze schilderkunst zelve, onder Veronese's eigen hand, bezig is, haren band met „de Kerk”, èn met haar gebouw, te breken, dat ervaart gij, onder meer, aan het feit, dat de schilder dit schilderij met olieverf, op doek, in zijn atelier geschilderd heeft, en niet, naar de tot dan althans nog heerschende zede, in fresco-techniek, op den muur.

Gij kunt dat schilderij er uit lichten. Wie goed toekijkt, kan zien, dat het er „los” is ingezet.

XII. Caravaggio — Valsch spel

In letterlijken zin bestaat „het verband” tusschen kerk en kunst hier dus nog slechts uit eenige spijkers of schroeven, en dat schijnbaar bijkomstig verschijnsel heeft een diepe, symbolische beteekenis.

Met afbeelding XII, — de valsche spelers van Caravaggio (Caravàdjo), — naderen wij de 17e eeuw, diezelfde 17e eeuw, waarin ten onzent Caravaggio's geestverwant, Adriaen Brouwer, leerling van Frans Hals, drie jaren vóór Caravaggio's dood geboren werd.

Het alledaagsche erlangt zijn invloed op de schilders-inspiratie. Caravaggio heeft ook nog veel kerkelijks gewrocht. Brouwer niets van dien aard. Brouwer heeft, evenals veel andere groote zeventiend'eeuwers, door middel van het „genre-stuk”, de hoogten der boven elk genre uitgeheven kunst bereikt. Caravaggio niet.

Toch kunt gij in dit werk zeer veel waarachtigen eenvoud, en veel fijne zielskennis bespeuren. De figuur met de baret, met zijn verdraaiden arm, is leelijk. De leegte van den driehoek daarboven is hinderlijk.

Toch is die geste, apropos van die voortreffelijke, een kaart weg-moffelende hand, weer meesterlijk van zielkundige observatie.

En meesterlijk van zielkundigen humor is dat nadrukkelijk gepenseelde, in déze situatie echter wanhopig nutteloos, degengevest van het slachtoffer.

Zoo is er nog veel meer, waaraan de genre-liefhebber smullen kan, en waarin Adriaen Brouwer de mindere van Caravaggio heeten moet.

Evenwel, zooals gezegd: noch Caravaggio, noch ook zijn voorlooper Bassano, zijn ten volle opgewassen gebleken tegen een taak, die voor Holland was weggelegd, en waarin de Hollandsche meesters hebben uitgemunt.

Gij wilt, wellicht, van mij weten, hoe dit alles in elkaar zit?

Zoo ja, dan moet mijn antwoord zijn:

De Italiaan kon, en kan, in de kunst tot een hooge mate van persoons-ontplooiing geraken, mits hij zich gedragen voelt door een algemeen geldige levenshouding, — in dit geval de religieuze levenshouding, die, bij wijze van spreken, zijn „voetspoor” leidt, maar hem de handen vrij laat.

Voor het dragen der weelde van vrije hand en vrijen voet zijn sterker beenen en met name — op 't stuk der Renaissancistische kunst-geschiedenis, — Hollandsche beenen noodig gebleken.

Zielkunde, dramatisch talent, en dergelijke, zijn heel mooi als bijkomstigheden. Geen mindere dan een Rembrandt heeft dit glorieus bewezen.

Maar boven deze bijkomstigheden uit, rijze de schilder: De man, die zijn zielskracht ontplooit in compositie, licht, kleur en . . . in dat wat niet anders aan te duiden is dan als de dwingende, overtuigende macht van alle echte kunst.

Zoo zien wij dan de kunst als eenen „wind, die blaast waarheen hij wil”. Het blijft waar: de kunst komt voort uit de menschen, maar wij zien hoe het vermogen om haar voort te brengen, hetzij in gebonden of conventioneelen vorm, hetzij in zeer persoonlijken, met niets anders te vergelijken vorm, — hoe dat vermogen geleid en bestuurd wordt door machten, waar wij geen bewusten houvast aan hebben.

Gij weet, trouwens, dat de kunstenaarsgave een genade-gave heet.

Gij hebt nu die genade zien aanbruisen, gij hebt haar zien optorenen tot boven de macht der „Kerk”, eene macht, die toch juist in Italië haar hechtste fundamenten had, en gij voelt haar, in datzelfde land, ver-ebben en verrimpelen tot het arm en diepteloos gespeel met haar schamele resten op het strand der kunst.

Maar gij hebt daarmee tevens vertoefd in het oorsprongsgebied van dien tijdelijken golfstroom, die gedurende een drietal eeuwen, en ook zelfs daarna, West-Europa heeft gewarmd en gevoed.

Want ook al blijft het waar, dat de tegenstelling tusschen Kerk en Kunst in de Renaissance haar beslag kreeg, — zoo is toch dit groot-sche tijdsbestek ook uit hoofde van de vrij-making der religie zelve van zoo ontzaggelijke beteekenis, dat wij per saldo de allervoornaamste schepping der Renaissance: de schilderkunst, niet hebben te gispn, laat staan te veroordeelen.

HET WINKELTJE

DOOR

D. HOGENBIRK J_{zn.}

I.

In het register van den Burgerlijken Stand der gemeente Morsdael, alsmede in het Doopboek van de Gereformeerde Kerk aldaar, stond zij ingeschreven als Cornelia Dorland. Maar in de harten en op de lippen der Morsdaelsche menschen heette zij Nees.

Dit was naar de taalwetten in de landpalen harer geboorte, welke voorschreven, om aan het einde van verkorte meisjesnamen de scherpe sisklank overvloedige eere te geven. Magdalena, verkort zijnde, luidde Leens. Bastiaantje verschrompelde tot Bassies. Maaïke werd Maais.

Doch wat beteekent een naam!

Van meer gewicht is het feit, dat Nees Dorland reeds op de schoolbanken zich van haar tijdgenooten heeft onderscheiden, doordat zij meer toenam in grootte dan in wijsheid. Zij groeide als kool. Ten dage harer rijpere jeugd schreed dit groeiproces gestadig voort, zoodat zij, tegen de twintig loopende, alle maagden des dorps overtrof door de hoogte harer statuur. En de proportiën harer lichaamsdeelen waren normaal.

Dewijl haar ouders „klein van stuk” waren, verwonderden de menschen zich over deze speling der natuur met groote verwondering, hetwelk de maagd soms „echt akelig” vond, want, zoo redeneerde ze, een ieder most maar naar z'n eigen kijken.

Gelukkig was haar sterkte gelijk haar lengte, zoodat de vrouwen, die, met haar moeder aan de spits, gevreesd hadden, dat zij uit haar kracht zou groeien, zeer beschaamd werden. Dat deze beschaming allermeest het moederhart vroolijk zingen deed, spreekt vanzelf.

In het een-en-twintigste jaar haars levens is er met deze Nees

iets gebeurd, dat de menschen van zoo'n flinke meid niet hadden verwacht. Naar de spraak des dorps heeft zij „een ongelukje” gehad.

Het was geen verkeers- of bedrijfsongeval of iets van dien aard, maar een conflict, waarbij een der twee geboden betrokken was, welke vanouds alom gerekend worden tot de onmisbare ingrediënten, waaruit de zuurdeesem der Farizeën wordt bereid, welke is geveinsdheid. Ter nadere verklaring diene, dat niet de Sabbat, maar de eerbaarheid door de maagd van groote lengte geschonden is.

De zede des dorps verplichtte, dat er bij het bekend worden van zulk een ongeluk op staanden voet een volksgericht gehouden werd. De rechters, gedenkende wat in de wet geschreven staat, waren zeer streng. Zij streken vonnis zoowel zonder aanzien der persoons, als zonder verhoor.

Alzoo is het geschied, dat Cornelia Dorland geschrapt is van de lijst derzulken, die oprecht en rein van zeden met vasten gang het pad der deugd betreden. Naardien de veroordeeling niet alleen bij verstek geschiedde, maar er ook geen beroep was, bleef er voor haar niets anders over, dan in het vonnis te berusten.

Haar moeder zweeg en weende, haar vader toornde en schold. Zelfs zwoer hij in verbolgenheid liever te zullen sterven, dan te gedoogen, dat het kind, als het een jongen was, naar hem werd genoemd.

En het was een jongske

Maar het kindeke heeft op aarde geen naam noodig gehad. Nog denzelfden dag, waarop het met tegenzin in de snoode wereld ontvangen werd, heeft het zich aan een einde geschreid in zijn onnoozelheid.

„Het is gelukkig, dat onze lieve Heer het arme schaap in Zijn Hemelrijk genomen heeft,” dachten de menschen.

Zij zeiden echter, dat het een schande voor de kerk was. En dan „de kleine kerk”, zie je.

Ze waren nog niet half uitgedacht en uitgepraat over het geval, toen er, een paar huizen verderop, een ongeluk gebeurde, dat ze ook niet hadden verwacht, en waarmede eveneens het leven was gemoeid. Zonder dat men van haar ziekte gehoord had, verwisselde vrouw Krom

het tijdelijke met het eeuwige. Zij had nog best tien jaar kunnen leven, als je naar de jaren keek en naar de kracht. Pas vier en zestig en nog zoo flink.

„De ouwe man zal haar missen, hoor.”

Dat konden ze gemakkelijk profeteeren, want Krom, vier dochters hebbende, had de vreugde mogen beleven deze allen tot den huwelijken staat te zien komen. Dus zat hij nu niet alleen zonder vrouw, maar zelfs zonder vrouwelijke hulp.

„Een huis zonder vrouw is een deur zonder slot, een kachel zonder pot,” vulden de menschen hun profetie aan.

Zoo'n sterfgeval was ook een ongeluk.

En wat dit ongeluk zoo heel erg maakte, was de omstandigheid, dat vrouw Krom haar bijna tien jaar ouderen man, behalve vier dochters, welke zich tot den huwelijken staat begeven hadden, twee en dertig jaar geleden een zoon had gebaard, die de voetstappen zijner zusters niet was nagevolgd. Deze zoon heette Kees. De menschen zeiden, dat hij niet jong meer was, maar Kees zelf had daar geen bepaalde opinie over. Hij leefde meer bij de traditie, dat een mensch altijd nog vroeg genoeg komt.

Deze Kees had een vuile vlek in zijn leven, welke niet uit te wisschen was. Ieder voorjaar kwam zij weer boven, doordat er moeders waren, die tot hun zonen met bekommernis des harten er over spraken.

Het was gebeurd op een dag, toen de Morsdaelsche jongens moesten loten.

„Kees,” zeiden zijn kameraden, „jij mot vandaag tracteeren, want jij heb vijf vrijstellingen.”

Dat had hij ook. Behalve dat hij eenige zoon was, was hij aamborstig. Voorts had hij slechte oogen en platvoeten, zoodat hij een bril en zooltjes dragen moest. Eerst hadden ze gedacht, dat hij onder de maat zou zijn. Maar dat hadden ze toch mis. Hij haalde het net. Doch hiervoor in de plaats was de vijfde oorzaak van vreugde geworden, dat hij op één na het hoogste nummer getrokken had. Nu behoefde er niemand voor hem uit.

Kees nu, de kameraden tracteerende, vergat zichzelf niet. Dat

was zijn ongeluk. Met het lotingsbriefje op hun pet, richtten zij hun schreden naar het gemeentehuis. De burgemeester verscheen voor het venster, alsof hij een ovatie te incasseeren had. Ze zongen den roem des dorps: „En de Mordaelsche jongens gaan nooit verloren.” Daar bleef het bij. Dat de burgemeester niet meer notitie van hun attentie nam, moet Kees bepaald geïrriteerd hebben. Hij toch begon luidkeels te sommeeren: „Doove kwartel, kom der uit, as je durft.” En nog was het einde niet. Vlak bij het gemeentehuis stond de pastorie van „de groote kerk”. Het geviel, dat de dominee in den tuin bezig was, met de kippen. Dat zal Kees vreemd gevonden hebben. Met rauwen lach informeerde hij: „Rooie stier, wat doe je hier?”

Het gaf een opstootje.

Ze probeerden den dronken dwaas met een zacht lijntje naar huis te brengen. De diender deed ook zijn best. Maar het hielp niet. Totdat Kees het noodig achtte den diender op een blauw oog te tracteeren. Toen kwam het einde. Kees werd opgebracht, om in het arrestantenhok onder den toren zijn roes uit te slapen. En de schooljeugd zong voor de poorten zijner gevangenis: „Kees komt van avond de deur niet meer uit.”

Om deze bittere schande hadden zijn brave ouders zich de eerste weken niet in de kerk durven vertoonen. Wie sprak ooit zulke lasterlijke woorden tegen de overheeren des dorps als hun zoon, hun eenige?

Kees had echter boete gedaan, zwerende ter plaatse des gerechts, dat het hem nooit meer overkomen zou. Als de burgemeester het er nou maar bij wou laten zitten. . . .

Doch ieder voorjaar, als het loten was, werd het weer opgehaald, hoe Kees Krom eenmaal van 's levens rechte baan op den dwaalweg was vervallen. Het diende tot versterking van het moederlijk vermaan: „Jongen, kijk nou uit, dat je vandaag je fesoen houdt.”

Maar nu komt het voornaamste.

Het leven handelde niet zoo verschoonend met Kees als het vaderland. Hoewel hij vanwege de zwakheden zijns vleesches niet kon werken, gelijk andere jongens, moest hij toch zorgen, dat hij kon eten. Dies is hij, na vele tobberijen om aan den kost te komen, om-

streeks zijn twintigste jaar een winkeltje begonnen. Het schuim van den handel was, zoo had hij altijd hooren zeggen, beter dan het goud van den arbeid.

Het was in den beginne een kruidenierswinkeltje.

De menschen zeiden: „Daar komt niets van terecht.” Maar het viel mee. Onze lieve Heer had het winkeltje gezegend, zie je. Dit schakelde natuurlijk de activiteit van Kees niet uit. Hij deed zijn best, meer inzicht openbarende, dan iemand hem ooit toegeschreven had. Zeer spoedig kwam hij tot de verbluffende ontdekking, dat men niet aan alle artikelen evenveel verdienen kan. Het eene moet het andere goed maken. Daarom nam hij er langzamerhand meer artikelen bij. De boel moest draaien, draaien, was zijn leus.

Het winkeltje liet zich voeden als een gehoorzaam kind, totdat het, vol zijnde, den eenen voorraad na den anderen uitgaf.

Na enkele jaren kon men bij Kees zoowat voor alles terecht. Benevens kruidenierswaren, verkocht hij met dezelfde animo zoowel glas- en aardewerk als garen en band. Vleeschwaren lagen op de toonbank naast prentbriefkaarten uitgestald. Tabak en sigaren leefden broederlijk samen met zoutevisch en petroleum. Klompen en borstels huisden onder de toonbank in grooten vrede. Ook galanterieën vonden een plaats, mitsgaders manufacturen. En intusschen was Kees de spreuk gedachtig, dat wie het kleine niet eert, het groote niet waard is. Het kan ook wezen, dat hij geïnspireerd is door het gevleugelde woord van Luther, dat wie de jeugd heeft de toekomst heeft. In ieder geval, er stond in de étalage ook een oud theeblad met lekkers, ten gerieve van de kinderen, die niet naar school wilden gaan zonder te zeuren om centen. Zij kwamen en zeiden: „Een cent van het blaadje.” En mochten uitzoeken.

Het winkeltje was zóó gezegend, dat de moeder van Kees het te druk kreeg. Daarom zei de vader van Kees: „Ik zal er maar op thuis blijven.” Kees zei: „Da's goed, vader, je heb lang genoeg gewerkt voor een hongerloon.” Daarna kocht hij een hond met een kar. Toen werd de omzet nog grooter. Maar de ruimte voor de klanten werd kleiner. Kees stelde voor, het zijkamertje bij het winkeltje te trekken. Dat speet zijn moeder erg, maar zij begreep, dat zaken-doen boven

pronken gaat. Het winkeltje lachte in stilte het zijkamertje uit. Doch na een jaar was de moeder van Kees bang, dat zijn vader zijn nek zou breken over den rommel, zóó vol was het. En zij bouwden een schuurtje achter het huis. Kees verfde het zelf groen en zette er met witte letters op: „Maagazijn”. Het stond prachtig. Maar de menschen kochten toch liever in het winkeltje dan in het „maagazijn”. Dat behoorde ook zoo.

Nu begrijpt ieder, hoe het kwam, dat het sterven van vrouw Krom boven andere sterfgevallen een ongeluk was.

Een vrouw, die goed voor de huishouding was, konden ze wel vinden. Doch het was niet zoo gemakkelijk, om een vrouw te krijgen, die terzelfder ure, dat zij haar handen uitstak, haar handen kon thuis houden.

Het winkeltje, deze bedruktheid aanschouwende, zei op eens: „As je es om Nees ging.”

Kees en zijn vader konden niet begrijpen, hoe ze zoo dom waren geweest om niet aan Nees te denken. Het heele dorp dacht aan haar in diezelfde dagen. Het kwam zeker door de droefheid, omdat Moeder zoo schielijk weg geweest was, want in zulke dagen weet een mensch niet, wat-ie denkt.

Zij bedankten het winkeltje en gingen om Nees.

Toen geloofde de moeder van Nees haar eigen ooren niet. En uit den overvloed des harten sprak haar mond: „Man, man, dat *ij* nou dat ongeluk most hebben om je vrouw te verliezen, om te maken, dat *ik* mijn dochter kortjes-bij kan houën, da's meer dan ik op kan. Onze lieve Heer weet toch altijd voor een plaatsje te zorgen, als een mensch knap door de wereld wil.” Zij toch had gevreesd, dat Nees uit schaamte buiten het dorp een dienst zou zoeken.

Hoewel Nees niet veel zei, was haar moeder overtuigd, dat zij niet minder ontroerd was, want stille wateren hebben diepe gronden.

„Ja, Moeder,” zei Nees.

En zij vertelde, welk wonder haar op den dag der begrafenis van haar kindje wedervaren was. Hoe zij een stem had gehoord, die fluisterde: „Nu ben je weer zoo vrij als een vogeltje.” En hoe zij daardoor zoo aangegrepen was, dat zij terstond in stilte een eed had

gedaan, dat het haar nooit weer overkomen zou. En ziet, nu werd haar deugdzaam voornemen haastig beloond.

„Kind, wat doet me dat goed. . . . als je vader het hoort, zal-ie wel bedaren.”

Maar Dorland, dit hoorende, bedaarde niet.

Eerst een ouwer de kroon van zijn hoofd halen en dan zoete broodjes bakken, daar had-ie niet van terug, hoor.

De menschen begrepen niet, hoe Krom zoo dom kon zijn om Nees in huis te halen. Maar het winkeltje was blij. Het kon niet leven zonder vrouw. Vele malen hoorde het echter dingen zeggen, welke zijn blijdschap temperden. Het was jammer van de meid, dat ze zoo'n ongeluk had gehad. Dan antwoordde vader Krom, dat het met iedereen wat was. En Kees lachte maar. Het winkeltje werd zeer begeerig om te weten, wat dat beteekende, doch kon er niet goed achter komen. De vader van Kees had ook een ongeluk gehad. En Kees ook. Bijna had het winkeltje Nees om inlichtingen gevraagd, doch het durfde niet. Het scheen een ongeluksdorp te zijn, dat Morsdael. „Wie weet, wat *mij* nog boven het hoofd hangt,” dacht het winkeltje.

Intusschen kreeg Nees het winkeltje lief boven de huishouding. Ja, zij kreeg het lief als zichzelf. Ook vertelde zij het vele malen aan de klanten. En die zeiden: „Da's gelukkig voor je.”

„En voor mij!” jubelde het winkeltje.

Ruim twee jaren van zonnig geluk waren heengeseld, toen voor vader Krom de ure kwam, dat hij stierf.

Op den dag der begrafenis, even nadat de dominee vertrokken was, verhief Bassies, de oudste der dochteren Kroms, haar stem en sprak: „En nou heb *ik* nog wat.”

Kees verschrikte zeer, want hij dacht, dat zij over „de spulletjes” beginnen zou. Maar dat was het niet. Het was iets, waarvan zij stellig had verwacht, dat de dominee er over zou gesproken hebben, hetwelk hij niet had gedaan. Zij formuleerde het aldus: „Ik vind het geen werk, dat Kees en Nees hier samen blijven huizen, er moet een vrouw op jaren komen.”

Dat waren de drie zusters roerend met Bassies eens. Met veel verzekerdheid des harten getuigden ze: „We zijn allemaal menschen.”

Daarna maakten zij zich op om hun doode te begraven.

Het was voor Kees een zware gang. De gedachten vermenigvuldigden zich in zijn binnenste. Het waren droeve gedachten. Vraagteekens, gissingen. Wat zou Bassies toch bedoeld hebben?

Het winkeltje was ook van streek. Het vreesde zeer, dat nu het ongeluk komen zou.

Nees sprak den geheelen middag bijna geen woord. Maar toen de familie weg was en zij met bu'vrouw den boel opredderde, hoorde het winkeltje, dat zij zuchtte.

Den volgenden dag kwam bu'vrouw om boodschappen, gelijk zij iederen dag kwam.

„Zeg Kees, wat schoot die Bassies uit haar slof.”

„Nou en of . . .” zei Kees.

„Ik dacht, dat ze heel wat bizonders had, zoo'n gezicht van drie dagen slecht weer als ze zette.”

„Ik laat haar maar praten,” zei Kees.

Toen kwam er over bu'vrouw een geest van groote teederheid, zooals er komt over een moeder, die haar kind in gevaren ziet. En haar stem werd zoo zacht, dat Kees eerst moeite had om haar te verstaan.

„Is Nees achter?” vroeg zij.

Nees was in het „maagazijn” aan de wasch, het was een wasch van twee weken.

„Nou jongen, dan mot ik toch es effetjes met je door het oor van de turfmand praten. We zijn nou al dertig jaar goeie burens geweest. En ik zeg altijd: „Beter een goeie buur dan een verre vrind.” Dat zei je moeder ook. En als het er heelemaal op aankomt, dan mot je het van eigen ook niet hebben. Die Bassies zou je ongelukkig maken met d'r grooten mond. En je andere zusters zijn geen haar beter, hoor.”

Toen luisterde het winkeltje met brandend verlangen, dat er geen ongeluk komen zou.

„Niks dan jaloersigheid, omdat het goed gaat met de zaak,” interrumpeerde Kees.

Wist hij, waar bu'vrouw heen wou!

Zij zelve wist het zeer goed. Daarom vervolgde zij en sprak: „Je mot maar denken: Liever benijd dan beklaagd. Maar om nou op Bassies terug te komen, ik kan haar niet heelemaal ongelijk geven. We zijn allemaal menschen. Het zou me spijten, als het misliep. Het zou zonde en jammer zijn van het winkeltje. Maar daarom mot je Nees niet wegdoen. Zij heeft handen aan haar lijf en is goed voor het winkeltje. En als je een vrouw op jaren in huis neemt, blijf je wel buiten de praatjes, maar krijg je weer wat anders. Je zal wel denken: „Waar bemoeit bu'vrouw der eigen mee, ik ben zelf oud en wijs genoeg.” Maar ik zou je den raad geven, dat jullie den boel bij mekaar gooien. Dan ben je uit de nesten. Nees is een goeie meid. Dat ze dat ongelukje gehad heeft, daar is zij niet minder om. Ik zeg altijd: Als ieder zijn binnenste buiten komt, ziet het er zoo mooi niet uit; we hebben allemaal genoeg in ons eigen tuintje te wieden. . . .”

Jammer dat er volk kwam. En Nees kwam ook, want het was koffiedrinkenstijd.

Hoewel het winkeltje niet alles had verstaan, omdat bu'vrouw zoo zacht praatte, vatte het moed, dat er misschien geen ongeluk gebeuren zou.

Die leelijke Bassies toch. En die zusters. . . .

Na dit gesprek was Kees dezelfde niet meer. Het was, alsof bu'vrouw een gordijn weggeschoven had, zoodat hij heel ver naar buiten kon kijken, waar hij iets zag, dat hij te voren nooit opgemerkt had — en het was mooi.

Het was niet het lichtgevelegeld mingeluk en nog minder de wondere schoonheid des huwelijks, welke hij schouwde. Hij zag voor 't eerst, dat Nees veel langer was dan hij, haar lengte bepalende naar den afstand, die er was tusschen de laagste en de hoogste plank van het winkeltje. Terstond begon het te zingen in zijn ziel: „Een lange vrouw is een ladder in huis.” Ook vond hij haar een verstandige meid. Was hij in de kamer en zij in den winkel, dan moest hij luisteren naar wat zij tot de klanten sprak. . . .

Hoe meer zijn oogen en ooren opengingen, hoe meer zijn ziel vervuld werd met de begeerte om den boel bij mekaar te gooien.

Het winkeltje fluisterde erg vertrouwelijk: „Ik zou het maar doen, Kees, het komt veel goedkooper uit en het geeft meer vastigheid.”

Natuurlijk gaf het geen pas, om, terwijl de lappen nog voor de glazen hingen en de rouw nog niet in de kerk gebracht was, het resultaat van de veelheid zijner gedachten voor het oor van Nees te openbaren. Zoo wijs was Kees wel.

Maar de volgende week, zoo besloot hij, zou de kogel door de kerk gaan. . . .

Het psychisch moment werd schitterend gekozen.

Het was aan den middagdisch. Ze hadden net gedankt en Nees stond op om de vaten weg te ruimen. Dit ging in vaste orde. Eerst de emailleschaal, waaruit ze de aardappelen hadden gepikt. Het overschot was voor de kippen. Daarop het schaaltje met nog wat kool. Daarna haar bord op Kees zijn bord, en deze twee borden op de schalen. Vervolgens het bruine dooppannetje op de borden. Daarnevens de twee stalen vorken plus het sauslepeltje met langen steel en het houten groentenlepeltje met korten steel.

„Klaar is Nees,” placht zij te zeggen.

„Nou, nou,” zei Kees, „je gooit den boel maar aardig bij mekaar.” Hij was blij, dat het er uit was, want het was, alsof hij z'n eigen stem niet herkende. En deze blijdschap vermeerderde, toen hij van het symbool tot de zaak gekomen was. . . .

„Daar zellen we es bij gaan zitten,” zei Nees.

Het was hun echter niet gegund om lang in zoetigheid heimelijk raad te plegen.

„Vol-lek!” klonk het uit het winkeltje.

Heintje van bu'vrouw, voortgedrongen door het woord harer moeder, maakte groote haast om vier duiten mosterd, want zij aten visch en het eten stond al op tafel.

„Heb je de bel niet gehoord?”

„Neen,” loog Kees, „ik zat net effetjes me oogen te verschieten.”

Het kopje zonder oor werd tot den rand gevuld.

„Zeg, slaap je nog. . . . je geeft voor een stuiver. . . . ik mot maar voor vier duiten hebben.”

Kees haalde er een lik uit.

Heintje vlood henen, want zij was zoo flauw als een kip, omdat zij wist, dat zij zoutevisch eten moest — gek toch!

In deze korte spanne tijds is er ontzaglijk veel in het hart van Nees omgegaan, zonder dat het haar vergund is geweest, om tot de aller-individueelste expressie van haar allerindividueelste emotie te komen.

De zaak zat zoo.

Nees had steeds sterke begeerte tot een winkel gevoeld. De vader van haar kind had haar wijsgemaakt, dat hij voor een winkel spaarde. Na door hem trouweloos verlaten te zijn, had zij het einde van den afgebroken draad, welke in haar hart was, terstond bij haar blijde incomste in het winkeltje aan Kees vastgeknoopt. Gedenkende haar eed, had zij echter gewaakt over haar lippen, en dus gezwegen. Het hooi moest den wagen niet nalooopen.

Kees verheugde zich zeer om haar belijdenis, dat zij sjenie in het winkeltje had.

„Klaar is Kees,” schertste hij.

„Klaar is Nees,” schertste zij, maar slechts haar hart schertste.

„Zeg, hebben we gedankt of niet?”

Toen Kees zijn schouders ophaalde, vouwden ze wederom hun handen, en sloten hun oogen, en bogen hun hoofd, en bewogen hun lippen. Voor de securigheid, zie je, want ook hierin waren ze het volmaakt eens, dat een mensch beter een keer te veel dan een keer te weinig danken kan.

Nooit was het winkeltje onder het bidden zoo eerbiedig geweest.

Hoe feller vuur, hoe minder rook. De ware liefde heeft weinig woorden. Zij dringt tot de daad.

Daarom hebben ze zich van dien middag af en voortaan niet meer tot speciale overpeinzigen van het huwelijk gezet. Werkende-weg regelden ze de dingen, welke te regelen waren om den boel bij mekaar te gooien. Kees ging het, denzelfden avond nog, aan zijn zusters boodschappen. Nees aan haar ouders. Morgen zou hij even op het sikkretarie aanloopen om de pampieren. En bij den dominee hadden ze geen boodschap, want ze waren geen ledematen. . . .

„Zeg, denk je aan de kaarten?”

„Da's waar ook,” zei Kees, „daar zou ik het voornaamste nog vergeten, de klanten mot je te vrind houën.”

Wat was het winkeltje blij.

Het had wel in de handen willen klappen van plezier, als het maar handen had gehad.

Het mooiste kwam den volgenden Zondag.

Toen hadden ze de eer om van hun voorgenomen huwelijk publiek kennis te geven, hetwelk geschiedde door 's morgens samen naar de kerk te gaan en 's middags een kuiertje over het dorp te maken.

De dominee van „de kleine kerk”, hen ziende, dacht aan Foersters uitspraak, dat er vrouwen zijn, die geen *man* begeeren, maar met een *mannetje* tevreden zijn.

Vele rasechte Morsdaelers ergerden zich aan het ongehoorde feit, dat een jongen, die den eenen Zondag de rouw voor zijn vader in de kerk had gebracht, den volgenden Zondag met een meid langs den dijk slenterde.

De sekten der Farizeën, zoowel uit de groote als uit de kleine kerk, hielden samen raad om de vuile vlekken uit beider leven nog eens flink te bekijken. Zij kwamen tot de conclusie, dat er geen pot zoo scheef is, of er past een deksel op. Maar vergaten, dat ze iets deden, dat hun zelfs op den werkdag niet geoorloofd was.

De rijpere jeugd, eveneens den Sabbat schendende, riep uit de keel: „Anderhalve cent!”

Maar bu'vrouw had een goeden dag.

Zij prees zichzelf als een vrouw vol wijsheid, omdat zij die slap-lip Bassies fijn voor leelijkerd had gezet.

De grootste vreugde was echter voor het winkeltje, dewijl het boven bu'vrouw de eer zich toeëigende, den bruidegom zijn bruid in de armen te hebben gevoerd.

Hoewel het geen verstand van liefde had, zong het zacht zijn zoete zangen om het schoone wonder van het leven.

De Dood had het nu tweemaal bedreigd, maar het had tweemaal zijn wreede hand teruggeslagen. En Nees had dapper geholpen.

Die goeie Nees!

II.

De meeste Morsdaelsche menschen hadden groote gezinnen — en zij schaamden zich niet.

Den echtelieden Krom-Dorland ging het desgelijks.

Vrij geregeld, om de vijftien maanden, genoten de klanten de eer, dat Kees hun op zijn wekelijkschen rondgang, behalve de boodschappen, welke ze besteld hadden, er een bezorgde, welke niet opgegeven was. Dit was de boodschap van de vermeerdering zijns gezins. Waarbij hij nooit verzuimde zijn gade groote eere te geven. De boodschap luidde aldus: „De komplementen van de vrouw en alsdat ze een kleine heeft overwonnen.”

Bij overwinningsberichten behoort muziek. Kees vergat haar niet.

De eersteling zijner kracht was een zoon. Kees jubelde: „Een stamhouwer!” De tweede spruit was van het vrouwelijk geslacht. Kees gloriëerde: „Een rijkelui's wensch.” Bij de geboorte van het derde verklankte hij zijn vreugde in kalmer tempo, een spreekwoord opheffende: „Driemaal is scheepsrecht.” En bij het vierde voelde hij zich gedrongen tot profeteeren: „Waar het hard regent, houdt het gauw op.”

Toen heeft de vrouw bijna drie jaar „gewacht”.

Het scheen, alsof Kees de profetie van het einde niet uit zijn hart verzonnen had. Doch de historie, die steeds haar weg vervolgt, zonder zich aan leugenprofeten te storen, heeft hem ontmaskerd. Het hield niet op. . . .

Een mensch is echter niet altijd eender. Allerminst een zakenman, wiens compagnon gedwongen wordt om rust te nemen. Dus geschiedde het, dat er bij de firma Krom wel eens een wolkje voor de zon schoof. In zulke dagen klonken „de komplementen van de vrouw” wat somber. Ze werden begeleid door zachte treurmuziek. Kees gewaagde van veel varkens en dunne spoeling. Gelukkig klaarde de lucht meestal schielijk op. Vooral wanneer het meeviel met de boodschappen. Zelfs gebeurde het, dat Kees bij de eene deur zijn klaagzang van veel varkens zong, en een paar deuren verder kracht kon vinden om een loflied op veel zielen aan te heffen, zielen, die

door hun veelheid de vreugd vermeerderden. Dat kwam ook door de klanten. Menschen zonder kinderen oefenden een deprimeerenden invloed op hem uit. Maar vrouwen, die een groot gezin hadden, versterkten zijn hart. Al was het slechts door de verzekering, dat waar er zes aten, de zevende ongemerkt meeëten kon, en dat het zoo gelukkig was, dat al die kinderen niet gelijk kwamen.

Heel mooi was ook, dat Kees niet slechts wist *wat* hij zei, maar ook terdege er rekening mee hield, *waar* hij iets zei.

Natuurlijk waren „de kompelementen van de vrouw” overal hetzelfde. Doch de beschouwingen, welke hij er aan vastknoopte, varieëerden. Waar het een lolletje velen kon, gaf hij zijn sprankelenden geest den vrijen loop. Vooral in de tegenwoordigheid van de dochteren des dorps, die op trouwen stonden of pas getrouwd waren. Maar bij menschen, die „goed van leven” waren, wist hij zich te onthouden van zot geklap. Ja, hij kreeg een zwaar gezin, maar onze lieve Heer gaf kracht naar kruis!

De zwaarste post wachtte hem altijd bij de pastorie van „de kleine kerk”. Hij hoopte steeds, dat de juffrouw niet voor den dag zou komen. Dikwijls deed zij zelf open. En dan was Kees een en al ernst. Er kwam veel kijken om zooveel monden open te houden, maar och, dat was het ergste niet. De kinderen hadden een ziel te verliezen, ziet u, en als je, as vader zijnde, dáár in kwam. . . . och, hij behoefde de juffrouw niks te vertellen.

Eens zeide de pastoorsche naar aanleiding van deze zijne beklaming: „De Heere geeft ons nooit alleen kinderen, maar Hij geeft er altijd beloften bij.”

En Kees antwoordde: „Zeit u dat wel, juffrouw.”

Het vervolg zijner woorden was aan het boodschappenboekje gewijd: of de juffrouw deze week zich niet had vergist met de zeep, want er stond maar één pond op, en anders was het twee pond.

Het was Nees niet vergund om de vensteren harer ziel naar den kant van het dorp open te zetten, gelijk dit voorrecht haar echt-vriend beschoren was.

Met bu'vrouw kon ze nog wel eens praten.

In buien van openhartigheid, die haar soms overvielen, vertelde ze, dat zij, toen Kees haar vroeg, meer zin in het winkeltje dan in het mannetje had. Bu'vrouw moest echter niet denken, dat Kees niet goed voor haar was. Natuurlijk was het wel eens wat tusschen hem en haar. Doch dat was in alle huwelijken zoo. Een mensch moest zijn verstand gebruiken, en dus niet verwachten, dat de speelman op het dak kon blijven zitten. Dikwijls kreeg je ongenoegen om de kinderen, want een vader was nou eenmaal geen moeder. En als je het om de kinderen niet kreeg, moest je maar denken: „Een onweer zuivert de lucht.” Kees was goed voor haar. Als zij naar andere vrouwen keek, moest zij haar beide handen dicht knijpen. Want er liepen mannen op het dorp rond, die lang niet malsch waren voor hun vrouw. Zelfs meer dan bu'vrouw wist. Zij behoefde niet ver te gaan. Er waren zulke ongelukken in der eigen familie. Ja, Kees mocht wezen wie hij was — ieder had z'n gebreken — maar zij zou nooit anders zeggen, dan dat-ie goed voor haar was. En voor de kinderen ook. Geen dubbeltje zou-die voor z'n eigen onnoodig verdoen. Maar als zij alles vooruit geweten had. . . .

Het vermoeden kan opkomen, dat vrouw Krom, aldus sprekende, aan de gestadige uitbreiding van haar gezin heeft gedacht.

Dan zou zij geen waarachtige vrouw zijn geweest.

Diep in haar ziel was de overtuiging geworteld, dat een mensch zijn getal hebben moet.

Bu'vrouw was een mensch op jaren, die veel had doorgemaakt.

„Leer dat van mijn, meid, als het Opperwezen een mensch op een dubbeltje gezet heeft, komt-ie niet met vijf centen thuis.”

En Nees zei het haar na als een dochter, die door haar moeder met wijsheid wordt gevoed. Met gebogen hoofd aanvaardde zij den zegen van het herhaalde moederschap.

Zij kon echter dezen zegen niet genieten door de vele tobberijen, welke zij met haar kindertjes had.

Ze waren niet sterk, de Krommetjes.

Ten dage dat ze geboren werden verbaasden ze de buurt door hun gewicht. Nees had er gebaard, die bijna elf pond wogen. Acht pond was het minste geweest. Doch met de derde week begonnen ze te

vermindere, die reuzen. Kees was er zeker van, dat het kwam doordat het „fleschkinderen” waren. Maar bu’vrouw troostte Nees in haar stil geween, dat de oorzaak des lijdens niet bij de moeder, maar bij den vader te zoeken was. De kinderen hadden de lengte van Nees, doch de zwakte van Kees. Er zat een kwaje borst achter, die op de ingewanden uitwerkte. Welke diagnose door Kees niet werd aanvaard. Want, zoo redeneerde hij, waar had dan de eerste zijn kwaje borst vandaan gehaald? Bu’vrouw hield staande, dat die het van het Opperwezen gekregen had, en Nees viel daar hartelijk bij. Voor Kees was dit geen oplossing van het pijnlijk probleem. Zoo kon je nou je eigen er wel altijd uitpraten.

Die eerste maanden waren een marteling.

Als ze niet in de bus waren geweest, zouden ze zich straatarm gedokterd hebben.

Wanneer echter het half jaar om was, kreeg het „arme beessie” den groei te pakken en ging het zoetjesaan vooruit. Maar ach, dan werd het weer zoo langzamerhand tijd om met een volgend nummer van voren af aan te beginnen.

Dat was wat voor een vrouw.

Het was echter niet de oorzaak, dat Nees wenschte alles vooruit geweten te mogen hebben.

Dan zou zij geen echte moeder zijn geweest, want tot de moederweelde behoort ook, dat zij zich over zwakke, zieke kinderen ontfemen kan, en liever dag en nacht zwoegt om behoud van het kind, dan weent om zijn verlies.

Maar Nees had behalve haar kindertjes haar winkeltje.

Het voedde haar beter dan een arbeidersvrouw, die van één-mansverdiensten met een groot gezin leven moet, zich voeden kan. Maar het nam met de eene hand, wat het met de andere hand gaf.

Het nam haar ruimte, haar tijd, haar kracht.

Zelfs na den bouw van het „maagazijn” was het niet tevreden met zijn plaats. Het drong maar en drong maar met onweerstaanbare kracht om verder te komen, naar links en rechts. De zolder stond vol. Zelfs was het zoo onbeschaamd geweest om tot in de bedstede door te dringen. Want behalve de krib voor twee kinderen, die aan

het voeteneinde getimmerd was, had Kees aan het hoofdeinde twee planken aangebracht voor de dozen met tricot ondergoed. En de ruimte onder de bedstede, waar bij werkmenschen de winteraard-appelen lagen, was tot bergplaats van borstelwerk gepromoveerd.

Zij kon wel hulp nemen. Zij nam ook hulp. Maar daarmee was zij niet uit den brand. Een waschvrouw, een naaister, een dagmeisje, een loopjongen, het kostte handen met geld. En het winkeltje kon zij niet aan vreemden overlaten. Het hield niet op. Nauwelijks was ze binnen, en zat ze met haar tobberig kindje op haar schoot, of daar ging de bel weer. Nu eens een kleuter met behuïld gezicht, die „een cent van het blaadje” hebben moest. Even later een vrouw, die, begeerig naar een praatje, een boodschap had geïmproviseerd en maar zeuren bleef. Daarna zoo'n kale meheer met een tasch, die „juffrouw Krom” tegen haar zei. Of ze al verzekerde, dat ze niks noodig had, die vent deed, alsof hij doof was en probeerde haar „een nieuw artikel” aan te smeren. En dan werd de flesch weer koud. Het was een rommel in huis en het bleef een rommel. Het was om tureluursch te worden. Gelukkig was er een bewaarschooltje op het dorp. Maar als de blagen thuis kwamen, liep haar hoofd om. En dan het zorgen voor den middagpot. Menschen, menschen. . . .!

Haar vaste overtuiging was, dat zij, zelfs wanneer aan haar het wonder van twee lichamen was geschied, tijd tekort gekomen zou zijn.

Hoe zij het uithield, begreep zij niet. Zij was net een machine. Maar dat ieder kind *wat* meenam, gevoelde zij terdege. Zij kon niet op verhaal komen, zie je.

Dewijl Kees geen *man*, maar een *mannetje* was, zag hij er geen kans toe, om op den weg der zielestaling groote vorderingen te maken. Het kwam zelfs in zijn hart niet op, dezen weg in te slaan. Hij leefde dicht bij de natuur. Daar was het hem goed. En alzoo peilde hij geenszins den doffen nood zijner wederhelft.

Hier kwam nog bij, dat de woorden, welke hij sprak, wanneer hij in zijn huis zat, niet gelijkkluidend waren met de woorden, welke zijn lippen voortbrachten, wanneer hij langs den weg ging.

„Mensch, maak toch niet zooveel komplementen. . . . denk je,
Zevende Kerstboek 10

dat *ik* me lichaam niet voel. . . . as ik den heelen dag in touw ben geweest, heb ik ook geen beenen om op te staan. . . . en je most me borst es voelen. . . . bij jou gaat het weer over, maar bij mijn blijft het, zie je."

Zaken doen viel nu eenmaal niet mee.

Nees moest maar denken aan wat die reiziger in speelgoed altijd zei. „Als je een zaak begint,” zei hij, „dan drijf jij de zaak, maar als je het een poos gedaan heb en het gaat goed, dan drijft de zaak jou.”

De boterham ging voor.

En dat kinderen krijgen, daar kon je in den trouwdag eer op rekenen dan op de honderdduizend.

Ze waren niet sterk, maar dat werd je niet van menschen aangedaan. Daarover te murmureeren zou wel eens ten gevolge kunnen hebben, dat Onze lieve Heer ging zeggen: „Zoo, ben je te druk met die kindertjes? . . . nou, dan zal het maar het beste voor je zijn, dat Ik je er een paar naar het kerkhof laat brengen.” Het stak nauw, hoor.

Kees verwachtte het van de toekomst.

„Alles zal reg kom,” troostte hij zijn vrouw. Straks zou zij een leven krijgen als een juffershondje. Als de kinderen groot werden. Ook schold hij op de belabberde leerplichtwet, mitsgaders op den meester, die wat scheutiger most zijn. Doch soms werd hij vroom. En dan sprak hij aldus: „Het is net zooals er in den bijbel staat: Draag nog een poos uw kruis.”

Denkt ge nu, dat Nees, als zij alles vooruit geweten had, geen mannetje zou begeerd hebben? Dat zij verre. Zij zou alleen geen mannetje met een winkeltje begeerd hebben. Nog veel minder zou zij het mannetje om het winkeltje genomen hebben. En allerminst zou zij het winkeltje boven het mannetje hebben liefgehad.

.

Toen het winkeltje dit begon te gevoelen werd het zeer treurig.

Het had, sinds het tot de jaren des ondersheids gekomen was, aardig wat menschenkennis opgedaan. Dikwijls had het zich verbaasd over de verdorvenheid van het menschelijk hart. Vooral bij klanten, die op den pof haalden: het boekje lieten ze oploopen en als

ze gemaand werden, gingen ze naar een ander. Zulke lui kon het wel afranselen, zoo boos was het.

Maar nu begon het bijna te schreien van verdriet.

Het voelde zich nog altijd verbonden aan Nees, dewijl zij in critieke momenten zijn jonge leven had gered. Doch Nees had toch ook verplichtingen aan hem. Zij was door hem op den weg tot het eerlijk huwelijk geleid, dat de smaad harer jeugd weggenomen had. Het bleef onvermoeid voor haar en haar kindertjes zorgen. En nu zoo ondankbaar om hem van alles de schuld te geven. Neen, dat was niet aardig van Nees. . . .

Het winkeltje leefde nog wel, maar het mooie was er toch af. Soms werd het zóó neerslachtig, dat het naar zijn dood verlangde.

Als Nees zoo bar te keer ging, ja, zelfs schold: „Die akelige rot-winkel!”

III.

De echtelieden Krom hadden, behalve hun winkel en hun kindertjes, waarover ieder zijn eigen beschouwing had, ook elk een ziel, omtrent welke zij gelukkig van één gevoelen waren. Zoo dikwijls zij over haar spraken, noemden zij haar met denzelfden naam. En deze naam luidde: „arme ziel”.

Ook wisten zij, dat gelijk het winkeltje voor hun boterham was, alzoo de kerk was voor hun ziel.

„Het is” — zoo schrijft Brakel — „de plicht van een iegelijk, die zalig begeert te worden, dat hij zich tot de kerk begeve en trachte tot een lidmaat in de gemeenschap der kerk aangenomen te worden.”

Nees, in deze leer opgevoed, had aanvankelijk, door trouw ter catechisatie te gaan, het vermoeden gewettigd, des zins en willens te zijn deze te beleven. Zelfs had zij zich al opgegeven voor „de belijdenis-catechisatie”. Doch toen „het ongelukje” bekend geworden was, bleef haar niet anders over, dan nog maar een paar jaar te wachten. Dat was de gewoonte op het dorp. Niet alleen in de kleine, maar ook in de groote kerk. De zondaren wisten wat hun paste.

Kees was „geboren en gedoopt” in de groote kerk.

Veel plezier had de dominee van hem op de catechisatie niet beleefd. Want Kees had een hinderlijk gebrek. Als hij zijn vragen drie-maal overgelezen had, zaten ze er in, maar als hij aan de beurt kwam om op te zeggen, wilden ze er niet uitkomen. Alles wat de dominee vertelde, begreep hij tot in de fijnste puntjes, zelfs veel beter dan de andere jongens. Een problemensjouwer was hij niet. Het lastigste was echter, dat zijn kennis, als hij op het punt stond haar te uiten, plotseling wegzakte, zonder dat Kees wist waar zij bleef, zoodat hij niet alleen met een hoofd vol kennis, maar ook met een mond vol tanden zat. Dominee vermaande: „Beter leeren, Kees.” Doch Kees verzekerde: „Ik ken ze.” Dat waren bepaald de veel voorkomende catechisatiezenuwen. Waar nog bij kwam, dat Kees ook wel eens zijn boekje verloor, of niet wist, wat hij leeren moest, of geen tijd had om te leeren, zelfs geen tijd om te komen. En hierom vermaand zijnde, wist hij den dominee zijn vet te geven. Hij snapte het drommels goed, hoor. De dominee had een pik op hem.

Na dat gevalletje op den lotingsdag, was hij niet meer verschenen. Intusschen was zijn kennis der geestelijke dingen verrijkt en verdiept. Hij wist nu, dat het een mensch op zijn doodbedje niet zou gevraagd worden, of-ie zijn vragen had kunnen opzeggen. Als het *hier* maar in orde was. En dan wees hij naar zijn maagstreek. Je hart, zie je. . . .”

Ten dage zijner echtverbintenis was er heel wat te doen geweest over de kerk.

„Ik sta op mijn kerk,” zei Nees, „en heb geen zin om te veranderen.”

Haar vader zei er nog iets bij.

In de nawerking zijner heftige verbolgenheid om de schande, welke zijn dochter hem aangedaan had, vloeiden woorden als vuurstroomen van zijn lippen, toen Nees kwam boodschappen: „Kees heeft me gevraagd en ik doe het.” En dan zeker de kerk verlaten. Zou niet gebeuren, hoor. Ze moest dan maar zien, hoe ze getrouwd kwam. Hij ging niet mee naar het gemeentehuis. Als ze toch doorzette, zou het te laat worden, dat hij een voet bij haar over den drempel zette. En Moeder moest ook niet probeeren om mee te gaan. Hij wou wel es zien, of-ie nog wat te zeggen had. . . .

De eenige oplossing was, dat Kees „overkwam”.

De zusters van Kees, ternauwernood van dit plan op de hoogte gebracht, boden sterken wederstand. Om hun eenigen broer voor zoo'n gruwel te behoeden, stelden zij alle boosheden, welke in „de kleine kerk” bedreven werden, in slagorde op. Ze vormden een groote menigte. Zelfs haalden zij hun ouders uit het graf om mee te strijden. Doch de Goliath, die aan de spits des legers werd geplaatst, was het winkeltje.

In deze dagen waren de overleggingen des verstands bij Kees vele.

Hij moest niet met zijn zusters huizen, maar met zijn vrouw. Twee gelooven op één kussen, daar slaapt de duivel tusschen, en op dat gezelschap was hij niet gesteld. Het verschil tusschen de „grootte” en de „kleine” kerk beteekende niet veel. In de „kleine” kerk werden de kinderen veel vroeger gedoopt dan in de „grootte” kerk, maar daar was je zelf baas over. In de „kleine” kerk gingen meer menschen aan het Nachmaal dan in de „grootte” kerk, maar dat moest ieder voor z'n eigen uitmaken. In de „kleine” kerk waren de zitplaatsen vrij, en in de „grootte” kerk werden ze verhuurd, dat had-ie al lang schandalig gevonden. In de „kleine” kerk deelde de diaconie ruimer dan in de „grootte” kerk, dat was reusachtig. In beide kerken was de opkomst even groot. En schapen en bokken had je overal.

Alzoo is het geschied, dat Kees „overgekomen” is, onderhoudende de eenigheid der kerk.

Er was vreugde en licht bij de familie Dorland, doch bitterheid en geroep bij het geslacht Krom. Doch de herders der kudden, hoewel overigens van harte meelevende met hun schapen, hebben in deze aandoeningen niet gedeeld.

Voor het winkeltje was het een kwade tijd. Het vreesde zoo, dat het ziek zou worden, misschien wel zou sterven.

Doch Kees en Nees hebben het moed ingesproken. Eerst wat luchtartig. Wie niet komen wou, moest maar wegblijven. Dat hielp niet veel. Doch later werden ze ernstig. Het sneedje brood, dat voor hen gebakken was, zou een ander niet opeten. Daar zorgde Onze lieve Heer voor.

„Ben je nu nog bang?” vroegen ze.

„Nee,” zei het winkeltje, „ik wou, dat jullie me dat eerder had verteld.”

„Wat bedoel je?” vroegen ze.

„Wel, dat van Onze lieve Heer,” zei het winkeltje.

Reeds in het eerste jaar van den echtelijken staat zijn ze „ledematen” geworden, waartoe allereerst noodig was, dat ze drie maanden lang iederen Zondagavond „ampart” door den dominee werden onderwezen. Er was ook eenige haast bij, dewijl het blij vooruitzicht der oudervreugde hen wenkte. En zij er voor bedankten om bij den Doop als kwajongen te staan.

Ter ure des onderzoeks voor den kerkeraad hebben ze, voorzoover ze het bij elkaar konden krijgen, hetwelk voor Kees „een heele hijsch” was, plechtig beaamd de waarheden, in welke zij naarstig onderwezen waren, tot welke ook behoorde, dat de openbare geloofsbelijdenis moet beschouwd worden als een toegang vragen tot het H. Avondmaal. Want al waren ze maar domme menschen, ze wisten toch heel goed, waar ze moesten gaan staan tegenover een man als den dominee, die zooveel letters gegeten had.

Den morgen, dat ze „aangenomen” zouden worden, lieten ze ieder een paar boterhammen staan. Zoo waren ze onder den indruk. Het winkeltje had echt met hen te doen, maar wilde niet vragen, wat er aan scheelde. Het vreesde, dat ze dan nog meer overstuur zouden raken. Het wist er ook alles van, want meermalen had het hen hooren zeggen, dat het geen kleinigheid was om „ledematen” te worden, want dat een mensch wel gauw „ja” kon zeggen, maar daar niet mee klaar was. Hij most het *nakomen* . . .

Dit „nakomen” begon precies veertien dagen na dezen gewichtigen morgen, dus ook op Zondag.

Ze gingen samen aan „de bediening”.

Toen het na drie maanden weer „bediening” was, gingen ze niet. Zelfs hun plaatsen in de kerk stonden leeg. Het was Zaterdagavond erg laat geworden in den winkel. Kees was zwaar in zijn hoofd en Nees was wettig verhinderd. En toen het weer „bediening” was, geschiedde desgelijks.

Het winkeltje keek „de ledematen” meewarig aan, en dacht: „Het moet erg naar voor hen zijn, dat ze het niet kunnen nakomen.” Dit dacht het naar den aard der liefde, want ze hadden het niet zelf verteld.

Langzamerhand begon het winkeltje weer bang te worden. Kees en Nees bleven niet alleen weg van het Nachtmaal, maar gingen lang niet meer zoo geregeld naar de kerk als vroeger, toen er nog geen kindje was. Zij gaven het winkeltje de schuld. Het zou nu wel een standje van den dominee krijgen, omdat het de menschen zoo plaagde. Daar rekende het vast op. Maar het nam zich voor om te zeggen: „Dominee, het kindje doet het ook.” Voorts deed het zijn best om den baas en de vrouw bij dat „nakomen” te helpen. Doch het baatte niet. De borst van Kees en de beenen van Nees werden al zwaarder. Waarom haalden ze den dokter er niet eens bij?

Op zekeren avond stonden er twee mannen voor de toonbank. De eene was de dominee. Het winkeltje herkende hem terstond, want hij was ook op *kraambezoek* geweest. En nu kwam hij op *huisbezoek*. Het winkeltje dacht: „Ik zou wel eens willen weten, wat huisbezoek is.” Gelukkig liet Kees de deur op een kier staan, om beter de bel te kunnen hooren. Het winkeltje kon nu fijn afluisteren, wat er gepraat werd. En toch dacht het: „Ik wou, dat die deur maar dicht was, want als ik een standje krijg. . . .”

Met broeders en zusters, die door de zwakheden des vleesches verhinderd worden om getrouw van de genademiddelen gebruik te maken, behoort de zielszorg groote deernis te hebben, vooral wanneer daarbij de gewilligheid des geestes beleden wordt.

Dies sprak de dominee goede, hartelijke woorden, vermanende in liefde. Die andere man, broeder Honig, zei niets. „Dat behoort bepaald zoo,” dacht het winkeltje, „hij mag zeker met den dominee mee voor de gezelligheid.”

Vóór ze weggingen zou de dominee bidden.

Hij bad voor Kees en Nees, voor hun kindje, ja, hij bad ook voor het winkeltje, dat de Heere het zegenen mocht.

Het winkeltje wist niet, wat het hoorde. Het schaamde zich zóó erg, dat het den dominee, dien lieven man, haast niet durfde te

groeten. Wat was het toch dwaas geweest om bang voor hem te zijn. En slecht, om het kindje, dat onnoozele wicht, te willen beschuldigen. Foei, foei. . . .

„Ik wou, dat het morgenavond weer huisbezoek was,” dacht het winkeltje.

Het duurde wel een jaar, voor de dominee terugkwam. Hij had een man bij zich, die veel jonger was dan broeder Honig. Want er was „verplichte aftreding” in „de kleine kerk” Zodoende kregen de jongeren ook een beurt om in den kerkeraad te komen, hetwelk hun hoogst aangenaam was. En voor de kerk was het profijtelijk.

Het was laat geworden.

Kees zei: „Goeien avond, dominee. . . . goeien avond, broeder Punt, kom verder. . . . hoe later op den avond, hoe schooner volk.”

„Hoor ik dat goed?” dacht het winkeltje — „broeder Punt? . . . zou dat die Piet Punt zijn, waar ze zoo dikwijls over praten, dat hij zoo lastig is in den gemeenteraad. . . . zit die nou ook al in den kerkeraad? . . . nou, dan krijg ik vast een standje.”

Piet Punt werd door den dominee gerekend te behooren tot het geslacht der kloeke helden, die tot den krijg hielpen, gewapend met bogen, rechts en links met steenen werpende, en met pijlen schietende uit den boog. Doch de burgemeester zei enkel van hem, dat hij een drijver was.

Toen ze naar binnen gingen, hoorde het winkeltje Nees zeggen: „Daar verander ik van. De dominee moet maar niet naar den rommel kijken.” Want ze had het den heelen dag bar druk met de klanten gehad en het kind was erg lastig geweest.

„Da's weer een nieuw gezicht, dominee. . . . ik heb nog met Piet school gegaan. . . . dat zal-ie toen ook niet gedroomd hebben, dat-ie zoo gauw in den kerkeraad zou komen. . . . nou, het zit ook niet in de jaren.”

De dominee wilde even een vriendelijk praatje maken, maar broeder Punt, naar de klok kijkende, stelde voor om dadelijk te beginnen.

De deur ging dicht, zoodat het winkeltje niets kon hooren.

Kees voelde al gauw, dat de dominee veel dieper ging dan den vorigen keer.

Daar was ook aanleiding toe.

Dewijl de zwakheden der echtelieden Krom zich het meest op den Rustdag deden gelden, alsmede gansch zeer de overhand namen, wanneer het H. Avondmaal werd gevierd, had de kerkeraad den indruk gekregen, dat hun vromelijk beleden gewilligheid des geestes disputabel te stellen was.

Die indruk bleek, helaas, niet verkeerd te zijn.

Vandaar dat dominee zich geroepen zag om aan het verband tusschen belijdenis en Avondmaal te herinneren, waarbij broeder Punt de kantteekening plaatste: „Waar zijn we anders Gereformeerd voor?”

Kees kwam los.

„Hoor es, dominee, ik mot u gelijk geven, als dominee kunt u niet anders praten, het is uw plicht om er wat van te zeggen, en ik zal het u niet kwalijk nemen. Maar u zult mijn toch ook gelijk motten geven. Al ben ik maar een dom mensch, *dat* zal u me niet uit mijn hoofd kunnen praten, dat een mensch niet aan de bediening kan gaan, alsof-ie aan den middagpot aanvalt.”

Nees knikte goedkeurend, zich haastende tot de verklaring: „Ja, dat zeg *ik* ook, er mot wat *beuren* met een mensch.”

De dominee antwoordde rustig: „Ja, — en weet ge, wat er gebeuren moet? Dit: de mensch beproeve zichzelve en ete alzoo van het brood en drinke van den drinkbeker, want die onwaardiglijk eet en drinkt, die eet en drinkt zichzelve een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren.”

Kees wist heel goed, dat dit in den bijbel stond. Al had hij altijd „een merakelsen toer” met het vragen opzeggen gehad, teksten kende hij als de beste. Den halven bijbel had hij in zijn hoofd, als het niet meer was. En dien tekst, dien kon-ie wel *zingen* . . .

Broeder Punt greep naar zijn pijlkoker en schoot: „Je mot dien tekst *beleven*.”

„Nou hoor ik je, zeê de doove . . . et is net zooals je zeit, Piet . . . er mot *leven* zijn . . . daar gaat het maar om . . . je mot klaar voor

het Avondmaal zijn, want als je onwaardig ben, kan je beter wegblijven. . . . al ben ik niet in de kleine kerk opgevoed, daarom weet ik het net zoo goed als jij, man. . . . als het niet beter is.”

Broeder Punt schoot twee, drie pijlen af, bewerende: „Och, dat onwaardigheidspraatje kennen we wel.”

Ze troffen Kees noch Nees.

Ze zouden liegen, beleden ze eenparig, als ze zeiden, dat ze niet zoo nu en dan van die oogenblikkies hadden, dat ze dachten: „Als het nou bediening was, zou ik wel kunnen gaan.” Laatst hadden ze het nog gehad, toen de dochter van bu'vrouw haar kindje, dat even oud was als het hunne, dood op haar schoot gehouden had. Maar altijd was het dan net geen bediening geweest. En als er dan weer voorbereiding werd gepreekt, was het weg.

Kees haalde zijn dooie moeder op, hoe zij placht te zeggen: „Als het bediening wordt, is de duivel jarig.” En Nees citeerde haar levensvader, dien zij wel duizendmaal had hooren zeggen: „Die duivel is een rakker, want hij heeft je al te grazen vóór je er erg in heb.”

Met den duivel in je hart aan het Nachtmaal komen was Judaswerk. En ze hoopten bewaard te blijven, om aldus hun arme ziel te bezondigen.

Broeder Punt wierp een steen: „Die duivel heet Kees Krom.”

„Wat zeg je daar, man. . . .?”

De dominee ging nu spreken, alsof broeder Punt slechts voor de gezelligheid meegekomen was.

Ze zeiden wel eens van hem, dat hij op het huisbezoek dichter bij de zielen kwam dan op den kansel.

Hoewel hij ook een held was, wiens pijlkoker goed was gevuld, wilde hij de zielen niet doodelijk wonden. Als hij een pijl gebruiken moest, zorgde hij, dat de punt in liefde was gescherpt. En met steenen wierp hij nooit. Hij wist medelijden te hebben met de dwalenden. Ook met de dwalenden, die zich tegenover den eisch der verbondsgheoorzaamheid, welke in het verkondigen van Jezus' dood haar geur verspreiden moet, verschansen in het harnas hunner onwaardigheid.

Dus is te vermoeden, dat hij ging spreken, toen de liefde in hem

opwaakte, om deze menschjes te ontdekken aan het bedrog in hun geest.

Nees kreeg tranen in haar oogen.

Nu was haar gewoonte, om wanneer zij in verband met wereldsche nesten haar tranenapparaat in werking stelde, zich vaardig te behelpen met de punt van haar bonten boezelaar. Thans, waar het om het goeie ging, keurde zij haar tranen een schoonen zakdoek waardig. Zij had dezen echter niet bij de hand. Dus zag zij zich genoodzaakt met haar lange armen een greep achter haar stoel te doen, waar het kastje stond. Zoo vervuld was zij door den ernst des oogenblik, dat Kees haar moest waarschuwen: „Vrouw, kijk uit, het goed rolt over den vloer.”

Wat maalde Nees om die prullen!

Natuurlijk kon zij het schoone goed niet over den vloer laten slingeren. Maar dat haar hart niet ophield met de geestelijke dingen bezig te zijn, getuigde haar ontboezeming, waarmee zij, bukkende ter aarde, haar grijpen naar het stoffelijke gepaard deed gaan: „Dominee, u moet niet denken, dat ik ongevoelig ben.”

Welke bewogenheid aanstekelijk op Kees werkte.

Maar tranen gieten, zooals zijn vrouw, kon hij niet. Hij voelde echter dat tikkertje van binnen. Ook wist hij, dat een mensch een arme ziel te verliezen had.

„Zielige zieltjes,” zei de dominee, toen ze weer buiten waren.

Broeder Punt zou den dominee niet tegenspreken, maar was toch zoo vrij om te zeggen, dat, naar zijn bescheiden meening, de dominee de Gereformeerde lijn wel wat steviger had kunnen vasthouden. . . .

De dominee vervolgde zijn weg, maar het gesprek niet, want hij was nog bezig met het gebed, dat hij voor deze „zielige zieltjes” opgezonden had. En kreeg een gevoel, of broeder Punt nog aan het bidden beginnen moest.

Het winkeltje zag, dat de vrouw had gehuild.

„Ze hebben zeker een standje gehad, omdat ze zoo weinig naar de kerk gaan,” dacht het.

Het had ook wel willen huilen.

Maar den volgenden dag was het blij, dat het zich bedwongen had.

Bu'vrouw kwam en zei: „Gisterenavond huisbezoek gehad?”

„Ja, mensch, echt, hoor. . . . dat doet je nog eens goed. . . . een mensch loopt z'n eigen half dood voor z'n boterham, het wordt haast geen Zondag meer. . . . en als je dan nog es zoo liefjes over je arme ziel kan praten, weet je niet, in welke wereld je ben. . . . de kerkeraad moest meer huisbezoek doen.”

Toen begreep het winkeltje er niets meer van. Wat ging het toch raar op zoo'n huisbezoek. . . .

IV.

Na bezoeken, die den buitenkant van hun ziel raakten, zag men de Krommetjes getrouwer in de kerk, hem 's morgens en haar 's avonds. Ook werkte een vriendelijk woord van den dominee, wanneer Kees met de boodschappen kwam, meermalen opwekkend. Zelfs waren er tijden, waarin zonder vermaan van getrouwer wandelingen te roemen viel.

De menschen spraken in dit verband van wassende en afnemende maan.

Wanneer de dagen stonden vervuld te worden, dat Kees weer „de kompelementen van de vrouw” had te bezorgen, vond zij vooral in haar „kwaje beenen” een macht tot nederwerping en niet tot stichting, zoodat zij haar klacht vermenigvuldigde over de gebondenheid der gehuwde vrouw, die graag kerkwaarts wil gaan, maar niet kan. Het was, als je er goed inkwam, een aan slavernij grenzende gebondenheid. Dan was het voor Kees wassende maan. Soms kwam hij tweemaal per Zondag onder het gehoor. Booze tongen fluisterden wel, dat hij zijn naarstigheid in het kerkgaan verdubbelde, om geen last te krijgen ter ure, dat hij zijn kind ten Doop presentereen kwam, maar daar trok hij zich niets van aan. En Nees bleef onder deze verdachtmaking zoo koud als een steen. Zelfs trotseerden ze den schijn, die heel sterk tegen hen was, naardien, zooals ze op het dorp zeiden, de maan weer afnam, zoodra de moeder haar kerkgang had gedaan en het kindje was gedoopt. Een zuiver geweten was meer waard dan honderd getuigen.

Dewijl ze zoo'n zuiver geweten hadden, behoeften ze nooit tegen het huisbezoek op te zien.

Ze konden zich verantwoorden.

Zoo ging het jaar na jaar. Iederen keer had de kerkeraad wat op hen aan te merken. Zelfs hun kinderen, die arme schapen, werden niet met rust gelaten. Als dat niet ophield, nou, dan zouden ze zich laten schrappen. Kees had al lang zijn mond gehouden, maar als het nu weer huisbezoek werd, dan zou-die eens laten zien, wat ze aan hem hadden. Hij was niet van plan om z'n eigen nog langer te laten koejeneeren.

Toen was het winkeltje doodsbenauwd.

„Als ze de deur maar dicht doen,” dacht het, „want ik weet geen raad, als er ruzie komt.”

De deur bleef echter wijd open staan, omdat het binnen zoo warm was. Dat was ook goed voor de tabak en de sigaren. En voor het snoepgoed. En voor nog veel meer artikelen. Zoodat het winkeltje niet wist, wat het begeerde.

Ook had het gehoopt, dat broeder Honig meegekomen zou zijn, maar ach, het was weer broeder Punt.

Het begin was kalm.

De dominee praatte over kerkgaan, bijbellezen, avondmaalvieren, bidden en danken, geven voor armen en kerk, altegaar goede dingen, waarvan het winkeltje graag hoorde.

Maar langzamerhand begon Kees er iemand bij te halen, op wien het arme winkeltje niet was gesteld. Dat was de Booze, de Satan, de duivel. Het scheen, dat Kees goed met hem bekend was. Akelige, leelijke dingen, schunnige streken, lage listen vertelde hij van hem.

De dominee deed al zijn best om den duivel de kamer uit te werken, maar het was of Kees hem met alle geweld er in wilde houden. Toen de duivel bemerkte, dat de dominee aan de winnende hand was, nam hij opeens een grooten sprong, zoodat Kees dacht: „Hij is weg.” Doch hij was niet weg. Zonder dat de dominee het beletten kon, had hij Kees iets ingefluisterd. De dominee kon gemakkelijk praten, want hij wist niet, wat er omging onder het menschedom. Doch hij zou raar kijken, als hij een winkel deed.

De dominee zag de menschen altijd in hun Zondagsche kleeren. Alle menschen, die bij de „kleine” kerk behoorden, kwamen onder zijn gehoor. Doch hoe zou hij het vinden, als er leden waren, die bij andere dominees kerkten en bij hem alleen maar aan het Nachtmal kwamen?

„Ja, dominee, u doet mijn zooveel vragen, nou doe ik u eens een vraag.”

Het was voor den dominee een puzzle.

Tot eere van Kees moet gezegd, dat hij het den dominee met de oplossing niet moeilijk maakte. Hij haastte zich zelfs om haar te geven.

„Ik wil maar zeggen, dat het niet meevalt, als je lui van je eigen kerk naar de stad ziet loopen, als er wat aan hen te verdienen is, maar om allerlei wissewasjes komen ze hier. Ik zeg maar: Ieder in z'n vak, dominee! En nou u. . . .”

De vrouw des huizes was den dominee voor. Het dacht haar goed om de probleemstelling iets zwaarder te maken.

„En je dan nog op je centen laten wachten.”

„Ja, en dat lui, die in den kerkeraad zitten. . . . in de gemeente, och, daar loopen de schapen en de bokken door elkaar, dat weet je vooruit, maar van den kerkeraad verwacht je zoo iets niet. . . . we brengen net zoo goed op an de kerk als een ander. . . .”

„Ja, dominee, als ze allemaal zooveel in het zakkie deden als wij, zou u niet zoo behoeven te bedelen. We geven wel niet zoo'n hooge vaste bijdrage, want daar zijn we niet bij opgebracht, om te pronken met onze gaven. Maar het zakkie. . . . nou, de vrouw weet niet eens, wat ik er in gooi en ik weet niet eens, wat de vrouw er in gooit. We zeggen altijd: Alles heeft zijn onderhoud nodig, de kerk mot ook onderhouden worden.”

Ze spraken alzoo geenszins om zichzelf te prijzen, want het was hun plicht om kerk en armen mild te bedenken. Ook klaagden ze niet, omdat ze op een klant zaten te wachten, want ze wisten gelukkig, dat Onze lieve Heer de klantjes stuurt. Doch ze konden het niet dulden, dat het er zoo naar toe ging in de kerk. Het stak hun, ze wilden hun hart eens luchten, want daar was het huisbezoek toch voor.

Den dominee trof geen verwijt. Hij was niet alleen dominee, hij was ook mensch. En zijn vrouw verstond met hem de heilige kunst om te leven en te laten leven.

Maar broeder Punt. . . .

„Hoor es, dominee, ik kan het niet verknoersen, het mot er eens uit. En nou zal ik niet alles zeggen, wat ik weet, want och, je hoort wat in zoo'n winkel, als je niet doof ben. Broeder Punt zal het niet heeten te liegen, als-ie een geweten heeft, dat-ie Roomsch ondergoed aan z'n lijf draagt. En dat verkoop *ik* ook. En verleden week hebben ze hem met zijn vrouw in de stad in een Jodenzaak gezien om kopjes en bakjes te koopen. En die verkoop *ik* ook. Als broeder Punt er op staat, zal ik namen noemen. Menschen van de gemeente, hoor, die het met d'r eigen oogen gezien hebben. Ze hebben het me casuweel gisteren verteld. „Kees,” zeiden ze, „het raakt me niet, maar ik wil het je toch zeggen, want het is in één woord schandelijk van een ouderling.”

Met zulke lui aan het Nachتماال te gaan was hem glad onmogelijk. Zelfs had hij er hinder van, als hij zulke lui in de kerkeradsbank zag zitten. Hij was nou eenmaal zoo. Zijn vrouw was hem gelijk. En niemand had z'n eigen gemaakt.

Kees zag, dat broeder Punt „een kop als vuur” kreeg, en achtte het noodig te zeggen, dat hij dit zag.

Toen begon de kloeke held naar links en rechts met steenen te werpen.

Hij kwam hier als ouderling en wilde zulke praatjes niet afwachten. Als ze wat op hem tegen hadden, moesten ze bij hem aan huis komen. Dat was naar Mattheüs 18. En anders moesten ze hem aanklagen bij den kerkeraad. En desnoods de zaak op de meerdere vergaderingen brengen. Dat was naar de beginselen van het Gereformeerd kerkrecht. En als zij het niet deden, zou hij het doen. En dit moest hij hun nu alvast zeggen: „Dat winkeltje van jullie zal je ziel naar het eeuwig verderf voeren, als het zoo doorgaat.”

Hoe hevig het winkeltje bij dat woord ontroerde, is niet te zeggen, want het begreep terstond, dat het eeuwig verderf iets ontzettends is.

„Ben ik een moordenaar?” zuchtte het.

Daar kreeg het nu zijn trekken thuis. Dikwijls had het den kinderen stiekum wat toegestopt. Een handjevol krenten, een pijp drop, een doosje lucifers, wat pepermuntjes, en zelfs wel eens een paar centen. Het hield van de kinderen. Maar het had toch gestolen. Dat mocht niet. Het had geholpen om de kinderen te verderven.

Intusschen dacht de dominee aan andere dingen.

Hij dacht aan Vader Ploos, die eens zijn collega's den raad gaf, om niet zoo met den knuppel in het hoenderhok om te slaan, maar liever den beestjes wat te eten te geven.

„We moeten het winkeltje uit,” sprak hij.

Dat was voor het winkeltje, alsof er in eens een muziekdoos begon te spelen.

Maar Kees wilde er niet uit.

„Nee, dominee, dat gaat zoo niet. Broeder Punt mot eerst bewijzen wat-ie zegt. We doen ons best voor onze boterham, en dan te hooren, dat je winkel je naar het verderf brengt, dat laat ik me niet zeggen. Piet mot niet denken, dat ie den burgemeester voor heeft. Die laat z'n eigen op z'n kop zitten, maar ik bedank er voor. En als u dat goedkeurt, nou, dominee, het zou me erg spijten voor u, maar dan laat ik me eigen schrappen. En me vrouw mot weten, wat haar past, maar als ze mijn zin doet. . . .”

„Het zou een heele opruiming zijn,” constateerde broeder Punt in zijn, alzoo hij meende, achttien-karaatsche beschouwingen van het kerkrecht.

„We moeten het winkeltje uit,” sprak de dominee wederom, be daard en met nadruk.

„En waar wou u dan heen?” vroeg Kees.

„Ik wou naar het aangezicht des Heeren,” antwoordde dominee, „en jullie vragen, of je wel eens den Heere hebt gedankt, omdat je uit de kerk en van het Avondmaal gebleven bent.”

Kees verklaarde, dat-ie drommels goed voelde, waar de dominee heen wilde. En voorts had hij geen antwoord op de vraag. En Nees ook niet. Ze zwegen, gelijk op huisbezoek zoo pijnlijk gezwogen kan worden.

Toen kwam de dominee weer in zijn volle kracht.

Het winkeltje deed het niet. De duivel deed het ook niet. Maar het kwam voort uit het hart. Dat slechte hart, dat altijd kwaad doet, wanneer het uitgaat van voor Gods aangezicht. Dat hart van den dominee, van den ouderling, van den winkelier, van de huisvrouw, dat arglistige menschenhart, dat den dood liefheeft, dat moorde-naarshart.

Het winkeltje luisterde en greep moed.

De dominee vervolgde: „En nu is dit zoo heerlijk, dat de Heere, die alleen het hart doorgrondt, en, beter dan alle menschen samen, weet, hoe slecht het is, tot u komt en zegt: „Mijn zoon, Mijn dochter, geef Mij uw hart.” Hij staat thans vlak bij u en wacht op uw antwoord. Als ge Hem uw hart leert geven, zult ge Hem ook uw kindertjes en uw winkeltje geven, alles, alles. Maar als ge uw hart niet aan Hem geeft, zult ge doodarm zijn, ook wanneer het winkeltje bloeit. Want de Heere Jezus heeft gezegd: „Wat zal het den mensch baten, zoo hij de geheele wereld gewint en lijdt de schade zijner ziel.”

De muziekdoos speelde maar door.

De booze geesten begonnen te wijken van Kees en Nees. Ze waren wat driftig geweest en och, dan gooide een mensch er wel eens wat uit, dat-ie beter zwijgen kon. Als ze een mensch maar niet zoo alles aanbrachten. . . .

Het winkeltje had den dominee nog nooit zoo mooi gezien. „Net een engel,” dacht het.

„Geef Hem uw hart! Geef Hem uw hart!” riep het onophoudelijk.

.

Het was buiten donker en koud.

„Dominee,” begon broeder Punt, „ik begrijp u niet. . . . waar blijven we op zoo'n manier met de kerkelijke tucht. . . . zulke leden kunnen we toch beter missen. . . . ze bezorgen je maar last.”

„En de kinderen dan?” vroeg dominee.

„Die liggen voor hun verantwoording en niet voor de onze,” antwoordde broeder Punt.

Het gesprek wilde niet vlotten.

Dominee dacht aan den Goeden Herder, die uitgaat in de woestijn

om het verloren schaap te zoeken, *totdat hij hetzelfde vindt*. En aan de liefde, die alle dingen hoopt.

Intusschen peinsde broeder Punt over het kerkrecht. Ook was zijn aangezicht in de donkerheid van den killen winteravond als het aangezicht van een Gereformeerd man, die iets van het Methodisme ruikt.

Den volgenden dag brachten de kerkleden rapport uit van het huisbezoek.

Ze hadden nou eens flink van zich af gesproken. Broeder Punt had zijn zakken vol, die naarling.

Bu'vrouw gierde het uit. Ze kon zoo lachen, zie je.

Maar het winkeltje werd erg bedroefd, ja het weende in stilte, omdat ze hun hart niet aan den Heere hadden gegeven.

„Kon *ik* het maar doen,” dacht het.

Het kon slechts voor de boterham zorgen. Voor de arme ziel niet. Omdat de menschen hun hart niet aan den Heere gaven, deed het moordenaarswerk, terwijl het scheen het leven te onderhouden. Het vocht tegen den Dood en het hielp hem.

Zoo had het winkeltje een zwaar leven.

Als de dominee nu maar gauw terugkwam — wie weet, wat er dan nog gebeurde!

Winkeltjes kunnen niet bidden, maar anders....

HET FRIESCHE ZONNETJE ¹⁾

DOOR

HENDRIKA KUYPER.—VAN OORDT

Amaury VerDoren is door zijn veel oudere nichten Merle als zoon aangenomen en tot erfgenaam van haar goederen bestemd.

Toen de zaak van Amaury's huwelijk voor het eerst werd aange- roerd meende hij dat men Cornelia de Cuyf voor hem bestemd had. Nu was dat niet zoo ongerijmd geweest, bij Aumaury paste Keetje goed. Nancy en Charlotte Merle hadden dan ook wer- kelijk in de eerste plaats aan haar gedacht. Doch Amaury had over zijn jongste nichtje de Cuyf nooit anders dan als nichtje gesproken. En bovendien was er nog iets, dat de Merle's weerhield: huwde Amaury Cornelia, dan zou 't voor de derde maal achtereenvolgens zijn, dat neef huwde met volle nicht. En zij wilden niet nõg eens 't gehoopte kroost met het kwartier VerDoren verrijken.

— Nu hadden de Merles indertijd op de kostschool te Lausanne een vriendinnetje gehad, dat Saartje Bona heette. Zij was een mooi, vroolijk meisje geweest, en er was wat een plezier gemaakt, als zij op Roos en Doorn kwam logeeren. Saartje was met Dr. Phriss, uit Keidorp in Friesland, getrouwd. Eer haar gezin zoo groot werd was zij echter nog meermalen over geweest; ook had zij door cor- respondentie de vriendschap aangehouden.

Saartje Bona bezat een dochter, Francientje. En als zij vond dat 't kind voor haar leeftijd te veel in de zorgen zat, dan vroeg zij bij de oude vriendinnen wel eens belet voor een logeerpartijtje. Telkens, na de tusschenpoos, zeiden de Merles: „Kind, je bent alweer meer op je

¹⁾ Deze vertelling is het eerste hoofdstuk, overigens een geheel op zichzelf staand fragment, van een nieuwen roman van deze schrijfster, getiteld: „Het Zonnetje in het Paradijs”.
Red.

moeder gaan lijken." Dikwijls echter kwam 't niet voor, Francientje was het oudste zusje van vele broers, men kon haar thuis nauwelijks missen.

Francientje stamde uit een puik nest, haar moeder was een kloeke, reeë vrouw. Als zij een kleintje had gekregen, was zij zóó weer op de been, en de peuter groeide als kool. Hij liep op tijd, hij praatte op tijd, en dat niet eens erg gebroken. Hij ging op tijd naar school en leerde daar best, zoodat hij ook op tijd overging naar 't onderwijs in de stad. Zoo was 't geweest met Meindert, met Ewout, met Roelof en Jan, en Josina. En Wilmpje, het nakomertje, scheen ze allen de loef nog te zullen afsteken. Ze waren heel geen brave Hendriken, maar echte Hollandsche jongens; ze zakten eens door 't ijs of vielen uit een boom. Doch ze kibbelden zelden onder elkaar, en zouden 't niet geprobeerd hebben om brutaal tegen hun moeder te zijn.

En dokter Phriss was net zoo'n voortreffelijke man als zijn echtgenoot een voortreffelijke vrouw was; hij genoot dan ook algemeen de achting, zoowel om zijn kunde als om zijn karakter. In later jaren kreeg hij een Fordje, maar in den tijd, toen hij sparen moest voor de studie van zijn zoons, trapte hij bij dagen en nachten de wegen van Keidorp af op een soort oerfiets, die niet kapot kon. Als hij niet te laat met zijn patiënten klaar was, ging hij in den tuin werken, en leerde 't zijn jongens ook, zoodat de familie Phriss kon zeggen, dat een tuinman nergens voor dient dan om je op kosten te jagen. Maar 't moest liefhebberij blijven, de vader liet niet toe, dat 't schoolwerk er onder leed; hij hield zich trouwens stipt op de hoogte van de vorderingen. Zomers ging hij in de vroege zwemmen met de oudsten, Meindert en Ewout, ergens in een water, een uur ver weg. Maar zoo vroeg kon 't niet wezen of zijn vrouw was nog eerder op, om thee te zetten en havermout te koken. Direct na 't zwemmen begon hij dan zijn praktijk; hij zeide dus bij 't weggaan: „dag moeder” en gaf haar een klapzoen op haar rechterwang. En zij zeide: „dag vader” en gaf hem een klapzoen op zijn linker. Ze gingen beiden aan hun dagtaak en zagen elkaar weer aan 't middagmaal. Dan zeide dokter Phriss: „Kostelijk eten, moeder,” zij antwoordde met de vraag: „Smaakt het je, vader?” —

Toen Francientje de lagere school had afgeloopen, kreeg zij nog wat privaattlessen van 't Hoofd, die acten had. Maar 't werd niet veel, zij had geen studiekop. Doch ijverig was zij als geen tweede, en zij leerde van haar bekwame moeder huishouden, koken, naaien en strijken, alsmede de groenten wecken, die de broers kweekten in den tuin. Zij leerde ook op het harmonium spelen en zong er bij, frisch uit de borst: „Daar is hij, daar is hij, de lieflijke Mei”, of: „Holland is een heerlijk land”.

Toen zij, een volwassen maar nog heel jong meisje, weer eens bij de Merles logeeren kwam en Amaury VerDoren voor 't eerst ontmoette, raakte zij verliefd op hem. Nu was dat zoo'n wonder niet, op Amaury verliefden meer meisjes; hij was een matte *beau-blond*, met mooie lichtbruine oogen — behalve de partij. Maar tot Francientjes eer moet gezegd, dat zij geen oogenblik de partij in hem zag en niet dacht aan zijn naam of zijn stand of zijn erfgoederen. Zij vond hem een lieven, sympathieken jongen, zij hield van hem, en daarmee uit. Zij deed volstrekt niet onzedig of opdringerig, maar zij liet haar gevoelens toch duidelijk blijken — onbevangen en eerlijk, want dat was zij.

Francientje was kort en stevig gebouwd; aan haar korte armen zaten stugge pootjes, wat beprikt en vereelt, maar dat was niet hinderlijk, omdat zij 't niet te verbergen trachtte. Zij had kleine, donkere oogen, die straalden als sterretjes, een lief donker krulleskopje en een warm, bloedrijk teint. En alles wat zij aantrok kleepte haar goed. Zij was hartelijk, tamelijk opvliegend, meer practisch dan tactisch, en met een verborgen zin begaafd om den steen des aanstoots op te speuren, teneinde daarover te struikelen.

— „Wat lijkt Francien toch op Saartje uit den tijd van Lausanne,” zeiden Charlotte en Nancy Merle, „zij is even vroolijk, zij fleurt ons en Amaury heelemaal op. 't Is niet goed voor Amaury, dat hij alleen omgaat met ons, wij verschillen te veel in leeftijd. Francientje is een zonnetje in huis, en je ziet hoeveel zij van Amaury houdt.”

En zij werkten een verloving in de hand. —

— Er was alreede niet veel meer noodig om die tot stand te brengen. De *fougue* van het onstuimige ding sleepte Amaury een-

voudig mee. De streeling van haar oogen stuwde zijn bloed op; hij was toen toch ook nog maar jong. En hoewel hij altijd aan Cornelia had gedacht, en altijd had gemeend, dat zij voor hem bestemd zou zijn, hij uitte dat nu niet meer. Tegen Fransjes felle liefde was hij niet bestand. Haar wil dreef als een machtig fregat op hem aan, en uit dezelfde richting kwamen, als twee kleinere schepen in 't zog van 't groote, de wenschen van Nancy en Charlotte Merle. —

— Intusschen, ook hij zelf vond het jonge, spontane Phrissje een leutig kind, hij liet zich waarlijk niet ongewillig gaan. Zij was wel veel verliefder op hem dan hij op haar, maar dit deed er niet toe, er ware een tevél geweest, indien hij haar met dezelfde uitbundigheid tegemoet zou zijn getreden. Hij kwam haar een weinig zielig, eenzaam of weemoedig voor; dat maakte haar liefde voor hem nog veel grooter. Zij dacht: „Amaury ziet er uit alsof hij niet gelukkig is”, en zij wist maar één oplossing: „dat komt omdat hij nooit een vroolijk familieleven heeft gekend.” Het speet haar allerminst, nu kon zij 't hem vergoeden. Zij zag de toekomst zoo klaar als een klontje voor zich. Op den eersten dag stond daar het luchtkasteel al, waar Amaury VerDoren met den energieken pas van haar vader in rondstapte. Om haar zelf heen was een heele schaar van kindertjes, die alle de gezichtjes hadden van Meindert en Ewout en Roelof en Jan en Wilmpje. En hun vader zag ze aan met de blijde, trotsche blikken van dokter Phriss.

De Merles meenden tevreden te moeten zijn nu 't zoo liep. En alsof zij vreesden, dat de licht weifelende Amaury zich op Francientje bedenken zou, zoodat men weer zonder zonnetje zou zitten, in onzekere afwachting aan welke andere zon het eerstdaags behagen mocht over het leven des rijken jongelings te komen schijnen, deden zij in snelle opeenvolging haar stappen. Want zij hadden niet zonder schrik bemerkt, hoe gevoelig Amaury eigenlijk was voor de bekooring van een jong, bloeiend meisje.

Zij noodigden haar vriendin Saartje dus uit, te samen met haar man, om de vriendschap persoonlijk te komen vernieuwen met het oog op de alliantie. Het echtpaar Phriss nam de invitatie aan, met het verzoek, dat de jonge VerDoren dan eerst in Keidorp zou komen.

Dat gebeurde, Amaury ging, met Fransje. Het was koud en kil geweest in Friesland, toen hij thuiskwam hoestte hij weer. Veel belangrijks vertellen deed hij niet; Francientje had gewild dat hij met haar broers ging zeilen; zij zelf bleef thuis om haar moeder te helpen, want mevrouw Phriss had een van die nachten dóórgeweekt, omdat alles in den tuin tegelijk was rijp geworden. —

— Toen kwam er een wolkje op, een licht schapewolkje maar, dat dra voorbijdreef. Francientje vond Amaury's naam te vreemd, zij wilde hem Han, of Johan noemen, zooals haar vader heette.

— De jongen bloosde toornig over zijn matte teint, en vond het een grofheid van Fransje. Maar hij begreep onmiddellijk, dat hij onbillijk was, want hoe kon Francientje nu weten, dat zijn moeder hem zoo genoemd had, nadat haar zusterszoon, Amaury Merle, was gestorven? Hij antwoordde dus droogjes, dat men familienamen moet eerbiedigen. En toen zij aanhield, zette hij een tragen, maar vasten voet haar dwars, deed doodkalm of hij haar niet hoorde, als zij „Han” zei, en nam er geen notitie van als zij daarom pruilde. Zij gaf het spoedig op; zij zeide: „dan ben je in elk geval mijn lief, lief Doorntje,” en kustte hem vele malen. Maar zij had het gevoeld — als iemand, die onder wijkend zand op iets heeft gestooten. —

— Het tweede wolkje was zwaarder, men had het bijna een donderkop kunnen noemen, of althans een meerhoofdig wolkgevaarte. Dat was Francientjes familie.

Saartje Bona had hartelijk geschreven, met haar oude bekende kostschoolhand. Ze kwamen graag. 't Was meteen wát goed voor haar man om er eens uit te breken, want zijn praktijk was ontzaglijk druk. Maar gelukkig was zijn werkkraft ook enorm. Weinig collega's, die 't hem nadeden. — En alsof Saartje vond, dat Nans en Lotje dit wel weten mochten, laschte zij een vrij omstandig relaas in, betreffende een heerenboerenzoon, juist afgestudeerd in de medicijnen, die waarnemen zou. 't Was aardig van hem — zelf had hij ook *vues* gehad op Francientje. Zij besloot met de mededeeling, dat zij met hun vieren kwamen: Meindert en Josien wilden met alle geweld mee om te zien waar onze Frans belandde.

De vier Phrissen kwamen; de kostschoolvriendinnen verheugden zich te samen en Saartjes van-zessen-klaarheid scheen onder den invloed der oude herinneringen te slinken. Dokter Phriss sprak met een Noordelijk accent; hij was een krachtige, stoere man, maar nu uit den koers geslagen, omdat hij vrijaf had. Hij kreeg hoofdpijn van de ongewoonte en ging vroeg naar bed. —

— Zij keken volstrekt hun oogen niet uit, in 't huis op den Steenenhoek. Zij hadden Keidorp meegenomen, en exposeerden dat midden op tafel, tusschen 't honderdjarig eetservies van VerDoren. Ze bleven twee dagen, bezichtigden het voornaamste, beklaagden de menschen, die in zoo'n stoffige stad moesten wonen en waren zoo blij als engelen, toen ze weer naar huis gingen.

— Maar een brokje Keidorp bleef nog wel een week lang in Fransjes discours op tafel staan.

.....

— Amaury en Francientje trouwden spoedig en de Merles kwamen voor den eersten en laatsten keer in Keidorp. De plaats onderscheidde zich door geen bijzonderheden van andere gemeenten uit die streek, het doktershuis was flink en ruim gebouwd en Saartje een hartelijke gastvrouw. Men zag werkelijk Francientje in haar, een Francientje tot vollen wasdom gekomen. Zij was niet versleten door 't leven, dat toch zooveel van haar gevergd had, zij scheen tegen allen arbeid en zorgen in te groeien en te bloeien. Zij kwam in haar eigen omgeving veel beter tot haar recht dan bij haar bezoek in de stad: een rijpe vrouw, maar nog jeugdig genoeg om te stralen van plezier in haar gezin. „Saartje heeft zich bijzonder sympathiek ontwikkeld,” zeiden de Merles, „als Francientje 't voorbeeld van haar moeder voor oogen houdt, dan krijgt Amaury een lieve vrouw.”

— Zij zaten aan bij 't bruiloftsmaal met weinig Bona's, veel Phrissen en veel dorpsnotabelen. Zij sliepen, weinig en slecht, op een klaarlichtendag logeerkamer, met een kraaienden haan onder 't raam en in ijzeren piepledikantjes. En stemden kleintjes mee aan in 't Phrissenkoor: dat je er anders van werd. . . . zoo als Frans er uitzag in haar bruidsjaan. —

— Het woning-compromis was tenslotte gevonden in een huis op 't Visvliet, niet al te groot, maar ook niet klein, niet modern, gerieflijk en doelmatig gebouwd. Nu was Francientje toch wel echt, kinderlijk blij, zij zwom in genot om haar eigen kamers en kon haar geluk niet op. Er was genoeg „bewerkelijkheid”, zij hield twee dienstboden en had aanvankelijk in het narijden een dagtaak van gewicht.

Maar 't geval wilde, dat zij al spoedig op twee volmaaktheden stuitte, namelijk toen zij Esther en Minet had gehoord. Dat waren klassieke normen van wat een meid behoort te wezen. Haar deugdenreeks van onkreukbare trouw, eerlijkheid, zindelijkheid, fatsoen en vlijt liep parallel met een andersoortige en veelal tegenstrijdige reeks van eigenschappen: zacht humeur, inschikkelijkheid en vatbaarheid voor „gezeg”. Esther en Minet waren niet Katholiek, anders zouden zij den *thesaurus Ecclesiae* zoodanig met goede werken hebben vermeerderd, dat alle dienstmeisjes van 't Visvliet er genoeg aan hadden gehad. Maar 't mooiste was, dat zij zich daarop geenszins verhieven, integendeel, alle eer afwijzend, deze toekenden aan haar jonge mevrouw, terwijl zij haar, die wel eens driftig opstoof, met feilloozen tact altijd te kalmeeren wisten — en zelfs dit niet als een diplomatieke overwinning op eigen rekening boekten.

„Van zulke goeie meiden heb ik er aan één genoeg,” zeide Francientje tot de nichten Merle, „ze nemen mij alles uit de hand. 'k Ben 's morgens om tien uur al klaar, 'k weet met mijn tijd geen weg. Van straatslenteren houd ik niet, dat mocht niet voor bij-ons-thuis. Zeg U me maar wat ik zoo'n heelen dag doen moet.”

Dat wisten de nichten Merle niet. Maar zij noodigden Francientje uit om op 't Paradijs te komen, zooveel als zij wilde.

„'t Is goed,” zeide Francientje, „dat doe ik graag, ik ben gewend in een tuin.” En zij nam zich voor: „dan ga ik daar voor allebei de tantes een sjaaltje breien.” Zij noemde Amaury's nichten niet bij den naam, zij waren voor haar haar moeders tijdgenooten. Zij vond ze typen, net menschjes uit een boek, en 't heele laantje een grappig be-doeninkje.

Zij kocht de wol, zij breide twee oudedames sjaaltjes en gaf ze met zoo'n blij gezicht present, dat de Merles zoo goed niet waren of zij

droegen ze. Zij zat nu iederen dag in den tuin of in den koepel van het Paradijs en babbelde honderd uit over bij-ons-thuis. 's Avonds kwam ook Amaury daar, en Fransje stoeide met hem in 't pad. „O Doorntje,” zeide zij, „'k heb zoo lang gezeten, laten we wat op 't land gaan.” Veel vlugger dan hij kreeg zij 't brugje van den ketting,forsch draaide zij 't om en buitelde van 't bruggehoofd af in 't gras. Zij liepen 't groene pad af tot aan de wetering, en terug, tot 't hooge hek aan den Dijk, ongeacht de, overigens doodgoede, koeien. En nog eens, en nog eens weer — want ook Amaury vond het prettig om zoo samen met Fransje door 't koele weiland te gaan.

Maar in dien tijd viel er iets voor, dat Amaury nooit te weten kwam, want Charlotte en Nancy spaarden hem 't verhaal, en Francientje durfde er niet van te reppen, wat zij eens op een middag deed.

Zij was vroeger dan anders op 't Paradijs gekomen en binnengegaan met Amaury's sleutel. Zij was gauw klaar met het tuintje rond te loopen; zij bracht de stoelen vast buiten, maar zeide tot zichzelf: „zitten kan ik nog lang genoeg.” Zij stond een tijdje over de leuning van 't balcon en tuurde in de sloot, of zij ook vischjes zag. In den koepel bleef zij kijken naar de teekening van den jongen in den bokkenwagen, dacht: „wat lijkt dat baasje sprekend op mijn Doorntje,” maar legde geen verband. Want menschen, die zij niet zelf gekend had, konden voor Francientje geen persoonlijkheid verkrijgen, wat men haar vertellen mocht van de familie van vroeger ging 't eene oor in, 't ander oor uit. — Daarna ging zij wat snorren in de zijkamertjes; de keuken zat dicht.

Ook de oude speelkast zat op slot, als altijd. Maar Francientje dacht: „daar wil ik dezen keer toch 't mijne es van hebben.” Onder den handdoek naast 't waschfonteyntje hing een sleutel aan de kram; zij nam dien, en hij paste.

— Een vergane lucht kwam haar tegemoet, droog, en in 't geheel niet onaangenaam, alsof men een kruidendoos opendeed, waar de zon op heeft geschinen. Het eerste, wat haar oog trof, was een serviesje, keurig geschikt; de soepterrine in het midden; de dekschalen, rechts en links, geflankeerd door de sauskommetjes, met de steenen lepeltjes er in; de stapels borden, soort bij soort; de schotels tegen den

muur gezet, zooals alles behoort te wezen in een pronte kast. — Door de veelheid der broers waren de zusjes Phriss nooit aan een eigen serviesje toegekomen, en Francientje blikte er thans naar in kinderlijk welbehagen. Maar 't stond hoog, en zij durfde er niet bij te klimmen.

Geheel afzonderlijk op een plank, op een houten stellaadje, stond het scheepje, dat veertig jaar geleden voor 't laatst gevaren had, hier, in de sloot. Het leek zóó broos, zóó droog, of 't in de open lucht verstuiven zou. Maar 't was nog zoo goed als gaaf, geen ra'tje was afgeknapt, geen geteerd touwtje verscheurd. Alleen 't wimpeltje hing verrafeld. Het sloepje, onvermist, was te vinden waar het hoort: een kleuterding, de holle helft van een houten peultje, een bootje, dat op den vinger wipt, en vaart in een kopje. Het kajuitje was netjes in de verf, en als men goed keek zag men achter de raampjes de gordijntjes nog, met een kleinduimpje van een bloempotje er tusschen in, een frisch gebleven geranium van roode en groene kraaltjes, geregen aan een filigraantje. Aan 't roer, zelfstandig op zijn voeten, den Zuidwester op 't hoofd, in houten kleeren, strekte de schipper zijn handen uit naar de gedraaide spaakjes, met koperen knopjes, van 't rad. En mogelijk zat binnen in 't roefje ook nog een houten schippersvrouw, en breide, op heusche naalden, een schipperstrui voor haar man.

Francientje vond er niets opmerkelijks aan, ook haar broers hadden scheepjes gehad. Zij las, in houterige lettertjes — *de Vrouw Joanna*, doch ook dit sprak haar niet toe. Zij dacht: „'t is een vergaan dingetje, als je er naar kijkt valt het in mekaar,” en zij raakte het scheepje met geen vinger aan. Maar zij gaf toch toe: „'t is anders fijn van makelij geweest.”

Een plank lager weer stonden twee haspeltjes van ongeverfd hout. Francientje wist waarvoor die dienden, zij had het afwinden der zijde van de cocons wel eens gezien. Want de gele schat in de Japansche doos groeide immer nog eenigszins aan, als hadde men het ideaal der twee Lyonneesche japonnen volstrekt niet prijsgegeven. Nog hielden de *bergères* zijderupsen, doch weinig in getal en niet elken zomer meer.

De doozen met de vlinderverzameling trok Francientje een weinig vooruit en keek door de deksels. „Net glazen doodkisten, hoe kan

iemand daar nu plezier in hebben gehad." Ze vond het griezelig en wreed, dat men eenmaal die beesten had opgeprikt aan spelden, en concludeerde: „aan de jongens thuis zou Vader daar nooit permissie voor gegeven hebben.”

Zij schoof de doozen terug, precies in 't vierkant op de plank, dat zwart was gebleven. Maar op den grond in de kast stond iets dat haar aantrok: een kist met een croquetspel.

„Dat is wat,” dacht Francientje, „de tantes hebben mij nooit gezegd, dat hier spellen zijn. Zou ik 't er uit durven halen?”

Zij sleepte de kist in 't kamertje, zij duwde eens aan een boogje en wrikte aan de stokken in de hamers: alles was stevig. Zij liet de kist daar staan en droeg 't spel naar den tuin.

Nu kwam het croquetspel van Amaury Merle nog eenmaal buiten, in de zon. En daar de ruimte van 't pad geen speling toeliet, sloeg Francien de bonte paaltjes in, nagenoeg op dezelfde plek als Vincent en Amaury dat gedaan hadden, wanneer zij hier kwamen croquetten met hun zusjes. Zij sloeg ook de poortjes in, zachtjes en voorzichtig, en ging op haar eentje aan 't spelen. Zij speelde met drie ballen, de groene heette Ewout, de roode Wilmpje, de witte was Frans zelf. Maar zij deed doodeerlijk, en gaf aan ieder gelijke kans. Zij sloeg Francien wel driemaal weg van 't middelpoortje: dat wordt dubbel opgezet en vormt een lastigen pas. Zij verleende aan Wilmpje geen faciliteiten omdat hij de jongste was. En net vloog Ewout de laatste twee poortjes tegelijk door, hij lag vlak bij den paal, hij had hem, zijn volgende beurt — toen Nancy en Charlotte Merle kwamen.

„O. . . . Francien. . . . wat doe je!”

„Ik ben erg voorzichtig, tante Charrie,” interpreteerde Francientje den klank der stem, „ik denk er wel om, ik heb nog geen eenen keer in de bloemen geslagen.”

„Hou onmiddellijk op. . . .”

Zij bleven bij de tuindeur staan en Francientje begreep er niets van. „Ik wil wel ophouden, tante, maar U moet heusch niet denken, dat ik niet voorzichtig ben. U kunt gerust kijken, er is nergens een bladje geknakt. En als 't is om 't grind, dan zal ik dat netjes bijharken.”

„'t Is om 't spel . . . dat is nooit meer uit de kast geweest.”

Bleek stonden zij daar, en trilden. Zij leken, één enkel oogenblik, zielige oude menschen. En Francientje, die gauw boos werd, kreeg iets op de lippen van: „teuten.” Maar zij bedwong zich en zeide vriendelijk: „Ik wist heusch niet, dat 't niet mocht; 't is misschien erg brutaal, dat ik in de kast ben geweest, maar ik heb zoo'n behoefte aan een beetje beweging, en een spel is er toch om mee te spelen.”

„'t Is het spel van Amaury, die dood is”

. . . .Dat klonk Francientje als een donderslag in de ooren. En hoewel haar thans eensklaps een licht opging, zoodat zij verband kon leggen tusschen haar daad en 't portret met de wonderlijke gelijkenis — zoo werd zij toch even bleek als de Merles. Want: „Amaury die dood is” het klonk zoo verschrikkelijk.

Zij probeerde zenuwachtig om de poortjes uit te trekken. Zij hoorde aldoor, als een voorspelling: „Amaury, die dood is.” En in haar angst vloog zij resoluut tegen 't obstakel aan.

„O, U meent Uw broer — ja, maar dat wist ik niet, hoe kon ik dat nu weten! U heeft mij nooit gezegd, dat niemand meer aan zijn spel mocht komen. Als U zegt: „je had uit de kast moeten blijven, 't is heel brutaal” — dat is wat anders, dan heeft U gelijk. Maar als U zoo boos bent over dat spel alleen, dan bent U onbillijk.”

„Ga weg,” zeiden de Merles, „wij zullen 't spel opruimen.”

Zij wilden haar niet aanzien. Zij rukten aan de ingeheide paaltjes; van de scherpe punten der boogjes veegden zij zorgvuldig de aarde af, eer zij ze binnen droegen. Zij legden die, samengevoegd, onder in de kist. Zij ruimden 't spel precies zóó op als men 't haar den eersten keer had geleerd, toen zij kinderen waren. De hamers vlijden zij om en om, den hamer naar buiten, den steel naar binnen; de bonte paaltjes, naast elkaar, in 't midden. Maar toen, 't laatst, de ballen er in moesten, ontbrak er één, want na dat „ga weg”, was Francien kwaad geworden en had Ewout een ongemakkelijken slag gegeven.

Waar hij beland was? Ja, waar? Francientje had kracht in haar armen, de randen waren dicht begroeid en Ewout had „groen” gehad. Maar Frans hielp dadelijk zoeken en was even blij als de tantes, toen hij uit de steenbreek voor den dag kwam. De kist stond vóór de

kast. 't Was zwaar genoeg om haar, vol, over den drempel te krijgen. De Merles duwden en wipten, zij wrikten wat naar rechts en wat naar links en zouden er ook wel gekomen zijn. Maar ineens lag Francien op haar knieën, met haar hoofd onder de plank van de vlinders, en zeide, dat zij jonger was. Zij schoof de kist met een zetje tegen den kalken achterwand. En, warm van 't bukken, haar krullen over haar gezicht, zeide zij nederig: „ik zal gerust nooit meer in de kast komen, tante Nans en tante Charrie — hangt U den sleutel maar weer naast 't fonteintje, om te laten zien, dat U mij vertrouwt.”

— Zoo werd het croquetspel van Amaury Merle opnieuw ter ruste gelegd. En zijn zusters sloten het geschonden graf.

.....

— In het tweede jaar van haar huwelijk gingen Francientjes mondhoeken omlaag trekken en zij kreeg iets brommigs in haar stem. Zij werd nog kleuriger van teint, en ook zwaar van figuur, want Esther gebruikte nu drie kookboeken tegen elkaar en Minet had 't zich tot plicht gesteld om aan mevrouw haar ontbijt op bed te brengen. Haar stugge handjes vertoonden natuurlijk geen eelt of prikken meer. Maar ze waren daarom niet aardiger, en Francientje kreeg de gewoonte om ze zich naast 't lijf te houden, met den binnenkant naar buiten, gelijk de pootjes van een mol. Zij kleepte zich duur, en ook smaakvol, want zij pleegde breed overleg met Amaury en kocht geen stuk zonder hem. Doch zij werd er vooral niet knapper op.

Zij ging tamelijk dikwijls in Keidorp logeeren; haar man betrok dan zijn onveranderd gelaten kamers weer bij de Merles op den Steenhoek. Haar ouders en haar broers zeiden: „Frans is onze Frans niet meer” — maar niet zoo, dat zij 't hooren kon, want zij wilden haar geen erg geven.

En eens, 't was in den voorzomer, zij zat in de huiskamer bij haar moeder, die maakte aardbeiëngelei, en wilde zooveel potjes meegeven voor Amaury als Frans maar wilde — want zóó kocht je ze niet in de stad. . . . toen zeide Francientje opeens: „Moeke, ik geloof, dat ik daar nooit zal aarden. Amaury is een schat, hoor — maar hij is zoo anders dan wij hier. En die familie van hem, 't zijn allemaal

beste menschen, maar ze zijn zoo wonderlijk. Nu wonen ze toch in zóó'n stad — maar wij hier buiten zijn nog veel beter bij. En daar in dat laantje, daar is het nog net als honderd jaar terug, en dat vindt Amaury juist heerlijk. Ik weet soms niet of Amaury meer houdt van tante Nans en tante Charrie of van mij, want ik ben zijn vrouw, natuurlijk — maar zij verstaan hem beter. Ze zijn — en Francientje zocht het woord — ze willen mij zoo deftig hebben. En 't is net of Amaury achter mijn rug daarover met ze praat." Fransjes kijkers liepen dof onder en ze zei: „de tantes zijn 't zelf met mij begonnen en nu lijkt het wel of zij mij een rouwkoop vinden. 'k Geloof, dat zij achteraf toch maar liever die nicht Keetje voor Amaury hadden gewild."

„Kom kind," zeide haar moeder, „haal je toch geen nesten in je hoofd. Ik ken Nans en Lotje immers veel te goed."

Francientjes rood gezichtje was donker van bedroefdheid geworden, en de moeder dacht: „Frans is zenuwachtig van 't niksdoen. Ik zou in haar plaats net zoo geworden zijn. Lotje en Nans zijn vast wel lief voor haar, daaraan ligt het niet. Maar zij begrijpen haar aard niet. Als zij nu maar kinderen kreeg — ja, als Frans maar een kleintje had, misschien is het dat alleen."

Zij schreef er intusschen eens vertrouwelijk over aan Charlotte, want zij beiden waren even oud, en Lotje was op school eigenlijk haar vriendin geweest. En Lotje schreef terug, vertrouwelijk, maar veel korter, dat Francientje ook hoegenaamd geen moeite deed om zich wat aan te passen en 't altijd voor liet komen of alles bij haar thuis beter was.

* * *

Eindelijk werd er aan Amaury en Francientje toch een zoontje geboren. Dat werd Lambertus Vincentius gedoopt, naar zijns vaders vader, en Francientje verzette zich niet. —

— Het was zoo'n schattig jongetje, zoo gezond en zoo zoet. Het begon al vroeg te lachen en te kraaien, het kreeg een blond kopje en Francientje zeide om deze reden, dat het op haar broer Ewout leek. 't Viel niet uit te maken, er zijn veel blonden in Nederland en het opmerken eener gelijkenis behelst nu eenmaal een subjectieven factor.

De moeder echter was vast overtuigd, en zij stelde zich voor Lambertus Vincentius schadeloos door hem heimelijk wel eens Woutje te noemen, want Ewout was thuis haar liefste broer geweest.

Het kind was in den nawinter geboren, en toen een zacht voorjaar volgde, nam zij hem iederen dag mee naar het Paradijs. Dat was niet verstandig. Zij had hem beter voor 't open raam kunnen zetten, zij had beter met hem op 't Visvliet heen en weer kunnen rijden, te midden van de kaas- en tabaksgeuren, tusschen de balen en stukgoederen door. Zij had hem beter in een roeibootje kunnen leggen om op den Plas te varen of een hangmatje knopen en een priëel voor hem planten op 't dak. Zij had alles beter kunnen doen dan hem iederen dag medenemen naar het Paradijs.

Het kind bezat drie binnen- en vier buitenmoeders. Want Esther en Minet, die feodale maagden, vergaten haar staat van hoorigheid en verlieten de plaats waar ze staan moesten, om almaar bij 't jongetje te kijken. Ze haalden hem soms wel stiekum uit zijn wieg, om de beurt — terwijl één van tweeën op wacht stond. Als hij 's nachts huilde, konden zij niet in bed blijven van angst dat hem iets schelen zou, ze gingen niet weer slapen voordat ook hij weer sliep, Amaury en Francientje hoorden ze boven hun hoofd heen en weer loopen. Zij noemden hem correct: „Baby”, want zij hadden gevoeld, dat er bij den voornaam iets schortte.

Voorts waren er, met verkregen rechten, de nichten Merle, want die hadden een prachtige uitzet gegeven, en Francien, die eerst alles zelf wilde naaien, had in 't eind aanvaard. En ook de Cuyven konden zich niet weerhouden, maar trokken op 't tuintje aan, als zij wisten, dat 't kindje er was. Met de nichten de Cuyf maakte Frans intusschen geen omslag: zij mochten 't jongetje nooit eens dragen of op schoot hebben, zij mochten amper aan den wagen duwen. En op hygiënischen grond verbood zij strikt om hem ooit een kusje te geven. De goede dikke Aura trok er zich niet veel van aan, zij pakte zijn beentje en zei: „dan hier maar.” Doch Keetje schoof schuw terug.

Toen zijn gezichtje wat vorm begon te krijgen, toonde het in iedere lijn de gelijkenis van den vader, hij had denzelfden stand van de oogen, de zuivere trekken, het matte teint, dat toch volstrekt geen

bleekheid is. En zijn blonde haartje was zijdezacht. Als men Ewout Phriss naast hem zag, die bij de opvoeringen van 't Selskip voor *Kening Aldgillis*, voor Radboud of voor een Viking had gespeeld, viel het zelfs Francientje niet makkelijk om in haar zoontje het evenbeeld van den geliefden broer te blijven zien. Dus vluchtte zij in vagere termen: „Maar in zijn heele *type* is het toch een echt Phrissje.”

„Frans,” zeide haar moeder, „waarom zeg je dat toch? 't Is immers sprekend Amaury. En 't is toch een goed zoon, die naar zijn vader aardt.” Maar Francientje wilde het niet toegeven. Zij wilde hem ook geen Vincent noemen, zooals de anderen, zij zeide: Bertje.

* * *

Het moederschap had Francientje feller, niet zachter gemaakt, strak en onrustig; zij hield het voorbeeld van haar moeder niet voor oogen. Maar voor deze had 't ook anders gestaan, één vrouw had zeven kinderen in onverdeeld bezit gehad, en hier wilden vele vrouwen samen één klein jongetje deelen. Francientje verveelde die belangstelling, zij beseftte in de verste verte niet wat voor de vier ongetrouwde nichten de geboorte van 't kindje beteekende, het nieuwe lootje, het mannelijk telgje, in haar stervend geslacht. Zij vond die drukte misplaatst, had bij haar thuis de familie ooit zoo overdreven gedaan? Zij werd nerveus en vinnig, zij geleeke een poes, welker jongen men te veel in handen pakt: dan neemt zij de kleintjes in den bek en draagt ze weg. Zoo had ook Francientje haar kindje wel willen wegdragen en verstoppen. En toch trokken de Cuyfjes zich spoedig terug, beschaamd en teleurgesteld; en waren de bemoeiingen van Nancy en Charlotte Merle volstrekt niet hinderlijk of opdringend.

Maar de duistere macht van den aanstoot zoog Francientje als een magneet naar 't Paradijs, strijk en zet elken dag dat 't mooi weer was. Zij rekende zich daartoe verplicht aan de gezondheid van 't kind en had bovendien het handvest harer rechten in de uitnoodiging der Merles, in den aanvang gedaan. Zij ging met wrok, maar zij ging. „Ik zou niet altijd naar dat malle laantje hoeven als ik zelf maar een tuintje had voor Bertje. Waarom hebben de nichten dan ook een huis voor ons gekocht, dat geen meter tuin heeft? Zou dat geweest

zijn om revanche te nemen.... omdat ik Roos en Doorn niet hebben wou....?"

Zoo peinsde zij dikwijls, als zij in 't keukentje pap kookte voor Vincent op 't ouderwetsch en recalcitrant fornuisje. „Wat maken tante Charrie en tante Nans 't zich toch moeilijk met al die tuinen en huizen en wat kost het een geld. Maar zij hebben ook nooit iets anders uitgevoerd dan haar goed beheeren, en zij hebben 't alleen voor zichzelf gedaan. Wat een verschil met Moeke is dat, Moeke heeft geleefd voor anderen. Waarom zouden de tantes alles toch aanhouden? Zou het later voor Bertje wezen?"

Francientje ging eens met 't kind thuis logeeren en kwam terug, nog strakker en onrustiger. Meindert en Ewout waren getrouwd en hadden een eigen praktijk, in dorpen, aan Keidorp gelijk. De schoonzusters logeerden tegelijk met Frans in 't ruime doktershuis: zij prezen Amaury's jongetje als een lief fijn ventje, maar dat vleide en troostte de moeder niet.

Zij verheelde nu niet langer, dat zij niet gelukkig was. Zij bedierf Amaury zijn plezier aan 't kind, waar altijd de onaangenaamheden over kwamen. Als hij door Francientjes oogen had moeten kijken, dan had hij Vincent nooit anders gezien dan als een twistappel, gevallen van den ongeluksboom, die zijn familie heette. Fransje leefde thans bij 't ultimatum, wanneer Amaury vriendelijk poogde te schikken, dan dwong zij hem tot 't kiezen van partij. Hij weifelde en zweeg. Dan stikte Francien bijna van boosheid en verdriet en zeide, dat hij neerzag op de Phrissen, omdat hij een verstokte aristocraat was — inplaats van respect te hebben voor flinke energieke menschen. En de nichten stijfden hem nog in zijn hoogmoed. Dat bleek toch duidelijk: nooit wilde hij met háár over de nichten praten, maar omgekeerd deed hij 't zèker — achter haar rug en zij begreep best in welken toon. Hoe kon dat bestaan, als man en vrouw niet één lijn trekken — zouden al haar broers zoo goed terecht zijn gekomen, allemaal flinke, degelijke, bekwame, oppassende menschen in de maatschappij — als haar vader zoo gedaan had tegenover haar moeder?

— Hij was allang misselijk van Francientje haar voortreffelijke

broers en gaf in vrede maar geen antwoord meer. Zij wiede nog wat rond, omdat zij nu toch eenmaal keef, want tenzij zij zich bepaald driftig had gemaakt, hield Amaury's reserve haar nog wel in toom. Maar hij bleef somber zwijgen. En in de leege stilte, die Fransje niet dragen kon, zocht zij de rots der ergernis, om zich daaraan te pletter te stooten: „Als hij de Phrissen dan te grof en teforsch vond naar zijn zin, waarom was hij dan niet in zijn eigen familie getrouwd, net als zijn vader en grootvader?”

— Zij verzoenden zich telkens wel weer. Francientje raasde zachtjes nog wat na, tot zij plotseling spijt kreeg en, zonder overgang, Amaury begon te kussen. Dan brachten zijn vriendelijke stem en rustige manieren haar weer geheel tot zichzelf en haar vertrouwen in hem was bijna hersteld. Want nog altijd geloofde zij dat Amaury haar tegenover de heele wereld verdedigd zou hebben — als de nichten maar niet zoo'n voorsprong hadden gehad.

— Maar soms, een oogwenk maar, en als onder een zoeklicht — dra schuift 't duister weer over de plek — zag zij den toestand zooals die was. Dan vergeleek zij de vaste, rustige liefde tusschen haar ouders met datgene, wat, op zijn best, haar huwelijk met Amaury was geweest. De vlam was zoo goed als uitgedoofd, 't klein minnespel zoo goed als gedaan. Er was niet veel meer over dan een kregelē vrouw, en een man die geduld had.

En, altijd weer, bracht zij haar broeders als krijgers in 't veld tegen de nichten van Amaury. Elk klein geschil moest een soort *clan*-oorlog worden. Altijd weer nam zij dat bittere woord: „de nichten” in den mond, als een verwensching of een wraakformule. Want in haar beperkte zelfkennis besefte zij wel zooveel, dat zij in de voorhoede de achterhoede bestookte; in de nichten Merle, die rechten hadden op Amaury's kind, de stille Keetje, de rechtelooze, die haar uit den weg trad. Francientjes kortzichtige maar scherpe blik vermocht als geen andere het naaste terrein te overzien. Zij wist, dat zij in nicht Charlotte en nicht Nancy altijd weer nicht Cornelia haatte. Want zij wist, veel klaarder dan Amaury zelf, dat hij alleen zijn nichtje Keetje tot vrouw had gewild.

En, vreemd om te zeggen, dat krenkte minder haar gevoel als

vrouw, dan haar *clangevoel*. Het was veel meer ergernis dan jaloezie. Het stak haar als een belediging voor haar vader en haar moeder, voor Josien en de vrouwen van Meindert en Ewout. Het bracht heel haar *clan-trots* in opstand, dat zij, de zuster van haar broers, zoo'n ferm Phrissje, het aflei tegen zoo'n bleeke Cornelia — enkel omdat haar moeder Verdoren had geheeten.

* * *

De verhouding verliep van kwaad tot erger in de jaren dat Lambert Vincent een dreumesje was, dat op 't Paradijs in de komboomen kroop en zijn paardje trok door 't grind. Want Francientje bleef in 't tuintje komen, half uit haar recht- en plichtsbesef, en half om te plagen. Dan ging zij moederzielalleen op 't balcon boven de sloot zitten en staarde naar de verre voorbijgangers op den Dijk, met haar handwerk in haar schoot, waar niemand haast of belang bij had. Want Vincent kreeg alles, nooit vielen er kleertjes voor hem te naaien. En de Merles zaten voor den koepel in 't pad, en hielden 't oog op 't jongetje.

Natuurlijk waren tusschenin nog wel goede tijden, van vrede of bestand. Dan kwam ook Frans in 't tuinpad zitten en babbelde weer; van Vader en Moeke en Ewout zijn dochttertje. Of zij kroop neuriënd tusschen de struiken, de kleine achter haar rokken aan. Want bessensplukken gaf haar oude herinneringen van geluk, ook op Keidorp was een bessentuin geweest. Dan was de goede opwelling niet zeldzaam en zij vroeg: „mag ik in de keuken wat versche bessensap voor U maken, tante, en ook wat gelei? De vrouw van Meindert had zoo'n heerlijk recept....”

— Maar omdat zij er de vrouw van Meindert weer uit proeven moesten, smaakte de bessengelei de Merles niet.

* * *

— „'t Gaat zoo niet langer,” zeide Francientje op een dag tot Amaury, „mijn leven wordt bedorven en jouw leven wordt bedorven. Wij moeten verhuizen naar een andere stad.”

Hij keek haar aan of zij niet wijs was geworden. „Zoo,” zei hij toen langzaam, „wou je dat? Dat zou mij wel mooi staan. Dat zou een aardige manier wezen om Charlotte en Nancy al haar goedheid

te vergelden. Weggaan... nu we zoo aan elkander gehecht zijn geraakt. Nu ze niet meer kunnen buiten mij en 't kind. En dat alleen omdat 't jou belijft haar het leven zuur te maken. En denk je dan, dat zij in die andere stad mij weer een huis en een positie geven zullen? Jij — die toch al die jaren mee van de weelde hebt geschept?"

— Nu zag Francientje ook hier den slagboom weer vallen en zij bleef er wanhopig bij staan. En toch was zij eerlijk genoeg om te begrijpen, dat 't ook niet te vergen viel. Hoe kon Amaury nu ooit voorgoed weggaan uit de stad? „Hij is in zijn recht,” besloot zij met haar nooit falende bondigheid. „Dat kan wel, — dat *is* zoo — maar *ik* houd het hier niet langer uit. Dan moet het maar hard tegen hard.”

Zij probeerde 't één keer nog, want zij was zoo boos niet op hem. „Wat dan, Amaury, zeg jij dan een uitweg. Waarop moeten wij dan wachten? De nichten zijn nog zoo jeugdig, die kunnen nog wel dertig jaar mee. Maar *ik* ben hier gauw dood van narigheid.”

Hij zeide: daarin had zij gelijk, zijn leven was bedorven. Voorts zweeg hij, zooals hij thans altijd zweeg, want hij had 't opgegeven. Hij had ervaren, dat goede woorden Francientje als prikkelen in 't vleesch waren en elke poging tot bemiddeling en zoen haar opzweeptte. Hij liet haar kijven als zij keef, en kalmeerde en troostte niet meer. Hij koos nu openlijk partij voor Nancy en Charlotte, en Francientje was niet ver van de waarheid af als zij zeide dat hij haar beu was geworden.

„Dan zal ik mijzelf wel helpen, dan zal ik alleen wel weg,” zeide Francientje, hard en koud. Zij dacht: „ik zal het kunnen, ik zal Amaury en het kind kunnen teruggeven.”

Zij ging in dien tijd naar haar broers Meindert en Ewout, om raad. Want thuis durfde zij er nog niet mee aankomen. En reeds bij Meindert stak zij zoo suffisant haar licht op, dat er voor Ewout geen straal aan viel toe te voegen. Want Meindert was een kranige dokter, om zijn scherpe diagnose bekend: hij had het op een briefje. „In die oude families kreeg je decadenten, sommige dynastieën, bijvoorbeeld de laatste vorsten uit het Huis Valois — 't hof was immers een clandestien gekkenhuis! En dan was er bovendien hier een geval van inteelt in de derde filiatie. — Maar als je alle factoren liet gelden,

dan was VerDoren werkelijk heel goed, en er was toch ook een voordeelig gezond kind geboren."

— In het zakelijke ging Ewout met zijn broer accoord. Maar omdat hij gemoedelijker was, en zijn zuster zeer toegedaan, had hij ook nog gevoelsoverwegingen. „Amaury was toch altijd zoo trouw en goed voor haar geweest, wat wilde zij hem nu aandoen? Zij moest zich ook niet aan alles zoo ergeren. Wat gaf dat nu, of die ouwe juffrouwen in 't laantje nog een tijdje met zijrupsen speelden — daarvoor erfde Amaury later 't heele goed. Ze moest een beetje verdragen leeren. Ze moest zich driemaal bedenken, eer zij zoo'n korfje met kievitseieren uit handen liet vallen."

Maar Francientje schudde 't hoofd; neen, 't was niet iets kostbaars, 't was stof en asch, wat zij in handen hield. Zij wist het nu, want Meindert, die de allerknappste was, had 't haar gezegd. De Merles en de Cuyven waren decadenten, 't laantje was een clandestien gekkenhuis en haar man een geval van inteelt in de derde filiatie.

* * *

Den dag na 't bezoek aan Ewout ging zij weer naar 't Paradijs. En niemand wist, dat haar koffer gepakt stond. Zij was met Amaury's sleutel binnengegaan, eerst was zij er alleen met het kind, later kwamen de Merles. Zij zaten met haar drieën te handwerken, niemand zei een woord. En Lambert Vincent speelde zoet met celluloid eendjes in een teil water, wat verder op 't pad. Hij had zich geducht nat gemaakt en zijn moeder zag het.

„k Zou er nu maar es mee uitscheien — je drijft."

Zij nam hem mee en zette hem in de keuken neer. Zij ging in 't kamertje het extra stel kleertjes halen, dat altijd klaar lag, zij trok hem zijn natte goedje uit en hing dat over een droogrekje. Zij kleepte Vincent van top tot teen weer aan — voor de laatste maal. Toen ging zij op den matten stoel voor 't aanrecht zitten met het kind op haar schoot en keek door 't raam op 't land, waar zij eenmaal 's avonds wandelde met Amaury. „Nu is Amaury weer voor de nichten alleen en 't kind is voor haar alleen. Nu hoeven ze niet meer met mij te deelen."

Zij keek naar de kleine, veelgebruikte dingen in 't rond; naar 't

schouwtje, 't fornuisje, 't pompje; de luiken van 't raam met zijn ouderwetsche ruitjes. „Amaury zal nooit iets laten veranderen, alles zal er nog precies zoo uitzien als 't goed voor Bertje is.” Zij drukte 't kind tegen zich aan, zij kuste zijn tuinknuistjes, zijn nekje, zijn kruintje; zij streek met haar vinger langs zijn neusje en zijn blonde brauwjes. Nu zette zij hem op zijn knietjes in haar schoot en legde zijn armpjes om haar hals: „Bertje ook zoentjes geven.”

Het kind deed wat hem gevraagd was en vond het toen mooi genoeg. Hij had zijn aardigheid af van 't dichte keukentje en 't zitten op schoot. Hij wou naar zijn eendenkom terug om alles nog eens onder te plassen. Maar zijn moeder zei: „nee jong, dat kan niet, anders drijf je meteen weer en dan heeft tante Charrie geen goed meer voor je. Laat moeke je paard nog maar es inspannen.”

Zij bracht het kind in den tuin weer met zijn spel op dreef. Zij keerde voorzichtig de teil om over de goudbloemen en hing hem op 't plaatsje weer tegen den muur. Zij was verward en suf, en wist niet recht hoe zij haar hoed en mantel moest weghalen. Eindelijk meende zij dat open 't beste was: als er wat gevraagd werd zou zij antwoorden.

Zij moest nogmaals in 't kamertje gaan; daar stond zij opeens voor de oude speelkast. En zij zag weer, als voor oogen, het croquet-spel van Amaury Merle, zij zag zichzelf in haar eentje weer spelen met de drie ballen. En hoorde de scheiding zich voorzeggen, die nu gekomen was: „Amaury, die dood is. . . .”

— Francientje kledde zich aan en wandelde bedaard het pad af. Zij ging de deur uit en trok die zachtjes dicht. „Wij hebben nu toch totaal geen schuld,” zeiden de Merles, „wij hebben niets hoegenaamd gedaan om haar te prikkelen. Nu is zij met een kwaden kop naar huis gegaan. Gelukkig, dat zij Vincent hier heeft gelaten.”

Zij meenden: naar 't huis op 't Visvliet. Zij hoorden 's avonds van Amaury, dat Francientje hem had verlaten.

— Zij kwam desolaat op Keidorp aan; haar vader toornde en wilde haar niet ontvangen. „'t Is ongehoord — 't is godgeklaagd wat je gedaan hebt — je man verlaten — je kind verlaten. Maar je blijft hier niet, ik hou je hier niet, je gaat terug, zoowaar als ik je vader

ben — als ze je tenminste nog hebben willen. Jij en Meindert, die zeggen dat de Verdorens gek zijn — je lijkt het zelf wel. En Meindert zal ik ter verantwoording roepen.”

Haar moeder kwam tusschenbeiden en zeide: „Ach Johan, wij weten niet alles. Zie je dan niet dat zij geheel ondermijnd is? 't Is ons kind, wij mogen niet hard oordeelen.” En hoewel Moeke 't voor haar opnam, leek het Francientje toe, dat haar vader gelijk had, en zij nam nu grif aan dat zij een ongehoorde, godgeklagde daad had gedaan — alleen op haars vaders gezag.

De vrees van dokter Phriss dat Francientje niet zou mogen terugkeeren, werd wel bewaarheid. En zij zelf wilde ook niet, onder geen beding. „Doe maar geen moeite,” zeide zij, „Amaury is zoo niet, de nichten zitten er achter.” Zij zeide ook, dat klonk bar onbeschaamd, en toch was de bedoeling oprecht: „Ik zal nog wel eens trouwen en andere kinderen krijgen. Laten zij in die poppenkast Bertje dan maar houën.”

Zij nam de wijk bij Meindert, en op Meinderts advies dreef zij de scheiding door. Zij hertrouwde werkelijk, met den arts-heerenboerenzoon, die *vues* op haar was blijven houden. Zoo werd zij zelf doktersvrouw op een groot dorp in Groningen. Maar de arme Fransje had haar krachten overschat. Zij had voor echtgenoot een slechten ruil gedaan. Zij kreeg ook geen kinderen meer en treurde zich dood om Bertje. Zij had hem nu wel met twintig vrouwen willen deelen en toegeven, dat hij op de Verdorens leek; zij had hem wel altijd voluit Lambertus Vincentius willen noemen, als zij hem daardoor had weergekregen. Haar man werd woest als zij om 't kind schreide en gedoogde niet, dat zij 't ooit bezoeken ging. Hij was een materialistische kinkel, die altijd maar zei, dat 'n mensch geen ziel had — anders had hij die toch es moeten zien, bij sectie. . . . Francientje werd spoedig net zoo slap en sukkelig als zij eenmaal kordaat en flink geweest was, en hij vergat haar al bij haar leven, toen zij zoo lang ziek lag en maar niet beteren wilde. — En noch de kunde en ervaring van haar vader, noch de kranige diagnose van Meindert, noch het inzicht van Ewout konden Fransje redden, toen de dood haar halen kwam.

— Zoo droevig is dat zonnetje ondergegaan.

OP EN AAN DEN DIJK

DOOR

H. J. HEIJNES

Twee mannen liepen langs den dijk, om te collecteeren aan de huizen. Dus die twee wandelden op het pad der liefdadigheid.

Vershil tusschen de kleeding van den een en die van den ander was er niet. Want beiden waren zeer strak omkneld door een dik zwart buis, en zeer ruim omgolfd door een korte zwarte ballonbroek, die onder de knieën zwarte wollen kousen ombond, welke opstegen uit lichtgele klompen; op het hoofd droeg ieder van beiden een hooge zwart-astrakannen muts. Aan de linkerzijde der muts hadden zij drie strikjes van groen lint, en aan den halsboord ter weerszijden een gouden knoop; ook aan een gordel tusschen het nauwe buis en de ballonbroek een zilveren gesp; dit waren de versierselen. En de gele klompen deden zij uit, zoodra zij een woning binnentraden, en deden die opnieuw aan, wanneer zij wederom naar-buiten kwamen.

Rechts hadden zij de kleine houten huizen, waar zij met hun collectelijst en hun collectebuidel in- en uitgingen; links van hen klotste aan den anderen kant van den dijkberm de zee tegen de keiglooiing.

Zij stapten voort en voort en uit en in. De eene collectant beheerde de inteeckenlijst, en de andere den geldbui.

Deze twee mannen droegen liefde toe aan een en hetzelfde meisje uit hun visschersplaats, doch zij wisten het niet van elkander. Maar dat meisje wist het van beiden; zij droeg echter liefde in het hart jegens geen van tweeën. Langs de Zuiderzee zijn de meisjes meest allen fijn van trekken en rank van lijf.

Tot de huisbewoners, die willig waren tot geven, zeiden de collectanten: „Geeft meer!”, en tot die, welke onwillig waren, zeiden zij: „Geeft toch!”

En dat zij op die wijze spraken, was goed. Want ge weet toch zeker, wat er gebeurd is met Arie Zoutman? Of hebt ge het niet in de krant gelezen? Maar wie heeft dat daar nu niet in gelezen! Nu, deswege kwamen de collectanten.

„Met een lijst en een buul rond!” dat is in dit land het heelmiddel van alle wonden. Dat is de allerwegen nog gezochte, maar onder ons reeds lang gevonden oplossing van het maatschappelijk probleem der ellende-bestrijding. Waar ellende ergens onder ons om een hoek gluurt, roepen wij kort en bondig: „Een lijst en een buul!” Wie doet iemand wat in ons oord der „lijsten en bulen”?

En ieder, die beweert, niet van de ramp van Arie Zoutman gehoord te hebben, kan zich enkel zoo van den domme houden uit vrees, dat de collectanten ook bij hem mochten komen. Daar danst me dan toch zoo kortelings nog de botter C 9 op de donkere golven van de Zuiderzee bij nacht, en Arie, de visscherman, staat aan het roer, en hij fluit. Arie fluit, als het zoo roezig op zee is, altijd; ik weet niet, waarom hij dat doet, maar hij moest het, geloof ik, niet doen. Want ik houd het ervoor, dat hij het noodlot naar zich toe floot uit den diepen nacht. Daar was het noodlot al! Het zweefde als een zwaar getuigd schip uit de ondoordringbare duisternis op botter C 9 af, welke eigenlijk slechts een oude wrakke schuit was. Die lag dwars voor den boeg van het schip, dat in onzinnige vaart onverhoeds uit het donker toeschoot. Dat bonkte dan ook tegen het bakboord der C 9 aan, die overhelde, vol liep, wegzong, alles samen in een enkel oogenblik. Ook nog in datzelfde oogenblik hernam de gevangen visch, dien de C 9 aan boord had, de vrijheid, en smakten visscher Zoutman, de knecht en de „derdeman” in de woelige baren. Doch het ramp stichtende schip zeilde weg, en liet zich met het wrak noch met de drenkelingen in. Daaruit valt te besluiten, dat het een botter van den overkant der Zuiderzee zal geweest zijn; want de visschers van den overkant zijn allen schavuiten, terwijl de visschers van dezen kant allen tezamen rechtschapen manvolk zijn. Maar het was natuurlijk te donker, dan dat letter en nummer, die het wegijlende schurkenschip op het fokzeil voerde, te onderscheiden waren door de achterblijvende slachtoffers. Doch door een gelukkig geval zwierf het

stoombootje „De Knob” in de nabijheid rond; dat pufte op het noodgeschrei der drenkelingen af- en redde daarna Arie Zoutman en den knecht. Maar den „derdeman” niet; deze was weggezonken in de diepte. Dientengevolge gedenkt ieder in het zeedorp met weemoed den „derdeman”.

Dit dan is het ongeval van den visscher Arie Zoutman.

Deze of gene zal zeggen: „Gebeurd is gebeurd!”, en ik denk niet, dat iemand zulks kan tegenspreken. Maar wat van het gebeurde dan toch maar achterblijft is niettemin: dat Arie zonder vischbotter en toebehooren zit. En ofschoon de verloren schuit een oude knar was, was het vischwant goed, en beteekent gemis van het een en ander gemis van het dagelijksche brood.

Het is onmogelijk, uit dien toestand van Arie een andere slotsom te trekken dan: „Een lijst en een buul!”

Zodoende schreden de twee jonge collectanten door het visschersdorp van huis in huis, opdat Arie Zoutman door aller eendrachtig hulpbetoon en burgerlijken gemeenschapszin aan een anderen botter met noodzakelijken inventaris kwame. En in welk huis zij inkwamen, aldaar groetten zij de binnenzittenden, en ontvingen altijd een wedergroet, en haast altijd een gift, en dikwijls koffie of ook wel thee.

Ten allerlaatste begaven zij zich tot den pastoor. Die was vriendelijk van aard. Ook bestond er niets in de dorpsgemeenschap, dat hij niet wist, niets van zonde of van deugd, niets van liefde of van haat.

„Goeden dag, Dries Kurkkan,” sprak hij tot de collectanten, en: „Goeden avond, Jaap de Oude.” En hij zeide tot beiden, dat zij plaats moesten nemen, en zei tot Dries: „Laat maar eens kijken,” terwijl hij hem de intekenlijst uit de hand nam; hij sloeg, wijl hij een vroolijke man was, Dries daarbij op de rechterknie. En in zijn clubfauteuil, waaruit hij half was opgerezen, teruggevallen, zette hij zijn bril recht en verschoof zijn calotje, om op zijn gemak de intekenlijst door te zien. Hierna plaatste ook hij er zijn teekening op; deze teekening was ruim. Ook zijn beurs was trouwens niet zeer be-

krompen, en zijn hart ook niet. En Arie Zoutman was een goed parochiaan.

De pastoor liet zijn bezoekers bedienen van sigaren en van thee, die zij met eerbiedig neergeslagen oogen genoten.

Middelerwijl uitte de pastoor er zijn beduchtheid voor, dat de collecte wel niet zou toereiken ter vergoeding aan Arie Zoutman van diens verloren gegaan bezit. Hij nam een potlood, en maakte strepen onder de namen van een aantal inteekenaren. „Daar- en daar- en daarheen nog maar eens gaan, jongens,” zei hij, de lijst aan Dries teruggevend. „Morgen nog niet! Overmorgen! Dan zal ik er vooruit geweest zijn, om het doel tot een goed werk te verklaren.”

Dries en Jaap zagen met vereering tot hem op.

Toen zij verrezen tot vertrek, bedacht de pastoor zich: „Laat de lijst toch liever nog even bij me achter, mannen. Wat dom van me! Hoe weet ik anders, wie ik heb aangestreept!” Hij voegde er oolijk aan toe: „Den buil zou ik voor alle zekerheid maar niet hier achterlaten, broertjes!”

Jaap en Dries lachten met breed uitgerekten mond om die grap huns herders.

Die trok zijn hand, welke hij reeds ten afscheid naar de mannen had uitgestrekt, opeens terug; haastig zei hij: „Och, jongens, wie van tweeën haalt me even mijn brevier? Zeg den koster maar, dat hij de sacristie opensluit; daar moet ik het hebben laten liggen. Ik zit erg onthand. Een van beiden gaat even, ja?”

„Ik wel, meneer pastoor,” antwoordde Dries Kurkkan. Maar Jaap de Oude was alreeds buitensdeurs. Daarom zeide de pastoor tot Dries: „Nu, ga jij dan in afwachting van je maat nog maar zoolang zitten, jong.” Toen nu Dries zat, en de pastoor eveneens, en de laatste in den zak zijner soutane greep, riep hij plotseling den jonkman toe: „Nee, maar! Wat vind ik hier? Het brevier!” Hij hield het voorwerp, waarom hij Jaap naar de sacristie gestuurd had, voor de oogen van Dries omhoog. „Ach, ik word oud en suf!” zuchtte de pastoor in zeer wel nagebootste droefenis.

Maar het was niet zoo, dat hij suf werd, en ook nieteens, dat hij oud werd.

En daar hij toch wat tot zijn metgezel praten moest, zoo sprak hij: „Het is een goed christelijk werk, Dries, dat jij met Jaap de Oude door die collecte voor den beklagenswaardigen Arie Zoutman volbracht hebt; daar zegen ik je voor.”

„Dank u, meneer pastoor,” antwoordde de jonge visscher met gebogen hoofd. „En mag ik meneer pastoor een vraag doen?”

De pastoor wuifde hem het begeerde verlof toe.

„Meneer pastoor,” steunde hij, „ik heb Proontje van Arie Zoutman zoo hartelijk lief. En zij wil toch maar niet. Zou Ons Heer Proon van Arie ook andere gedachten voor me laten krijgen, als ik en Jaap met onze collecte in huis komen, en wij zeggen zoo maar: „Alsjeblieft, hier is een nieuwe schuit en nieuw want?””

„Neen, hoor, Dries,” zei de pastoor, „dat zal Ons Heer zeker niet. Die zal zeggen: „Jij, Dries, hebt uit baatzucht barmhartigheid geoefend; daarom krijg jij Proontje van Arie nooit.”

Het sloeg Dries zeer terneder, dit te hooren. En toen de pastoor na een tijdsverloop van wederzijdsch zwijgen vroeg: „Wou je misschien liever opstappen dan nog langer op Jaap wachten?” antwoordde de jongeman met bedremmeldheid: „Jawel, meneer pastoor.” En toen hij reeds vrij lang geleden vertrokken was, keerde Jaap eindelijk terug. Dat deze zoo op zich had laten wachten, is best te verklaren. Want als ge iets zoekt, dat heelemaal niet weg is, pleegt zulks veel langer te duren, dan wanneer ge iets zoekt, dat inderdaad verloren is geraakt.

De pastoor hield het getijboekje, dat heelemaal niet weg was geweest, schaterend in de hoogte, toen Jaap van zijn vergeefschen gang binnenkwam. „Ha, ha, ha!”

„Ha, ha, ha!” deed daarop ook Jaap de Oude van heeler harte.

Hij nam ingevolge een handgebaar van den pastoor plaats. Deze laatste sprak: „Het is een goed christelijk werk, Jaap, dat jij met Dries Kurkkan door die collecte voor den beklagenswaardigen Arie Zoutman volbracht hebt; daar zegen ik je voor.”

„Meneer pastoor houdt het ons ook genoeg voor: „Welgelukzalig zijn de barmhartigen,” antwoordde Jaap de Oude deemoedig.

„Zeg eens, ventlief,” vroeg de pastoor, „heb ik niet weleens ge-

hoord, dat jij nogal om Arie Zoutmans dochter Proontje heenloopt?"

„Niet meer; zij heeft me weggestuurd, heerroom," zeide de jongeling zeer blozend. „Maar dat mag ik aan Proons vader niet verwijten, en daarom moeten wij als menschen elkaar in het ongeluk toch evengoed naar vermogen helpen, waar of niet, meneer pastoor?"

De pastoor stond op om Jaap op den schouder te kloppen. Daarbij sprak hij: „Menschlievendheid zonder bijgedachte dus! Houd jij maar moed, zoon. Die mooie Proontje wordt zeker nog jouw loon." Zoo sprak de pastoor, en ziet, hij heeft zichzelf tranen in de oogen gepraat.

Nochtans koutte de pastoor maar zoowat. Want de schoone Proontje nam weliswaar Dries Kurkkan niet, maar Jaap de Oude toch ook niet. Doch zij trouwde met den kapitein.

Waar deze mooie Proontje en haar ouderpaar woonden, was: het huis op het grachtje, het huisje, waar de kastanjeboom recht tegenover staat. Dan weet iedereen het wel. Want het kleine zeedorp had maar één kastanjeboom, en trouwens in het geheel slechts één boom. Er leefde niemand, wien het bekend was, hoe de kastanjeboom op het grachtje gekomen was; hij stond aan den walkant.

De kastanjeboom en het huisje hadden elkaar reeds langer dan een eeuw staan aankijken. In dat tijdsverloop had het huisje het tal van keeren meegemaakt, dat de kastanjeboom aan de overzij zijn verdorde loof strooide, maar ook dat hij jonge knoppen kreeg, en de kastanjeboom tal van keeren, dat in het huisken aan de overzij de doodbidder instapte, maar ook dat de vroedvrouw binnenging.

Doch het hobbeldebobbel-wegje tusschen de houten huisjes en den walkant werd door weinig meer voeten betreden dan die der grachtbewoners zelf. Het verkeer van inwoners en doortrekkers ging heel in de hoogte over den zeedijk, die tevens de dorpsstraat was, en waarlangs voor verreweg het meerendeel de huizen stonden, diep onder welker achtergevels het grachtje evenwijdig aan den zeedijk kabbelde. Menige bezoeker echter kwam en ging, en had het nieteens gezien; ook daarom was het een grappig grachtje. En toen de trekschuit nog bestond, had zij in het grachtje haar eindpunt gehad.

Voorts denk ik wel, dat ge, zoo ik u naar het grachtje medegetroond

had, tot mij zoudt gezegd hebben: „Is dat nu der moeite waard?“, maar niet, indien bij geval Proon van Arie juist buiten op de vensterbank had zitten breien of over het onderdeurtje had staan neuriën. Want dan zoudt ge uit een behaagziek tullen hulletje een wonderlijk fijn besneden en teer getint gezichtje zoo kinderlijk en tevens zoo vrijmoedig de wereld hebben zien inkijken, dat uw hart zich daarin zou hebben vermeid. Zoodra Proontje zulks van uw hart gemerkt had, zou zij, geloof ik, haar rose lippen wat van elkaar hebben gezet, om u ook de regelmatige blanke tandjes, die achter deze lippen blonken, niet verholten te doen blijven.

Het is geen wonder, dat overstelptheid door al het aanminnige dezer jonge deern Dries Kurkkan, eerlijk gezegd, veel meer tot zijn rondgang met den collectebuul had gedreven dan zuiver mededoogen met het ongeluk van haar onfortuinlijken vader. De pastoor duidde dit aan Dries weliswaar euvel; maar dat begrijp ik nu niet van dien hupschen man.

De kleine tullen hul, welke Proontjes kopje inlijstte, was aardig. Die liep puntig uit aan Proontjes hoofdkruin, en had omgeslagen klepjes aan Proontjes ooren. Sneeuw wit was de kleine hul, en stijf gestreken. En dan had zij een halssnoer van groote bloedkoralen om.

Hoewel haar nauwe keurs zwart was, was deze niettemin vroolijk, dewijl er rond den hals een lichtkleurig opzetsel van gebloemde stof was aangenaaid. Ook liet zich de rok, die van haar middel afhing tot iets boven haar enkels, niet onbehagelijk aanzien, want daarlangs liepen breede strepen, om en om een zwarte streep en een groene, van boven naar beneden. Het zwarte schort, dat zij over den rok droeg, was onbetwistbaar van satijn, zoozeer glansde het; maar ook boven aan het schort was een opnaaisel van gebloemd katoen aangebracht. De voeten staken in muilen, die klein van maat waren, omdat ook de voetjes zulks waren. Een en ander had zelfs nog iets kleiner kunnen zijn, indien de zwartwollen kousen, die Proontje van Arie droeg, niet zoo grof en dik waren geweest.

Desgelijks nu als de dochter van Arie Zoutman waren alle vrouwen in het visschersvlek gekleed, van de jongste tot de oudste harer. En desgelijks als de collectanten, die ge immers langs den dijk hebt zien

wandelen, al de mannen aldaar, ook van den jongsten tot den oudsten hunner. Ja, ook de kinderen. Althans ongeveer desgelijks.

Aan dat grachtwoninkje in de schaduw van den kastanjeboom klopte dan nu de armoe op de deur door het vergaan van den botter des bewoners. Maar aleer nog der armoede was opengedaan, kwam de liefdadigheid, en stompte met den harden buidel, die gespannen stond van het geld, dat de collectanten ingezameld hadden, de armoede hals over kop van de stoep af, en klopte aan, en werd met vreugde in de visscherswoning binnengelaten.

Daar er thans, in stede van diepe zorg, groote erkentelijkheid in het huis heerschte, plaatste de visschersfamilie een advertentie ter dankbetuiging in het krantje van die streek.

Om schemertijd wandelden, zoo het weer het gedoogde, de visschersdochters op rijen arm in arm over den dijk. Als ik de maagdenreeksen nastaaide, zag ik er vaak een in een breede golving van al de gestreepte rokken van den dijk af het plankier opzwenken, waarlangs de vaartuigen, die de haven binnenvielen, werden gemeerd. Dan gluurde vaak deze of die uit de gearmde rij steelsgewijs terzijde, of zij den kapitein gewaarwerd, aangezien deze ravenzwart haar en een dito knevel had, en zijn jonge gelaat brutaal van uitzicht was. En wie harer hem dan zag, verheugde zich, voornamelijk, als zij blijkbaar ook door hem gezien werd.

Wie zou daar niet kunnen inkomen met zijn verstand? Want zijn hoofddeksel was niet, zooals dat der visscherlieden, een astrakannen muts, maar een marinepet, wit en keurig, en daarmee zwaaide hij naar de deernen, als hij op zijn stoomboot stond en zij langs den wal trippelden. Dan kon men van verre het blinken zien van de groote witte tanden in zijn lachenden mond. Vermetelheid was daarentegen zijn lichaamshouding en uitdaging zijn oogopslag, en zijn dracht was het blauwe buis met koperen knopen en de witlinnen broek der zeemanskleeding. En daar ieder wist, dat hij tuk op afspraken met jongedochters was, was hij de prins der droomen van tientallen harer.

Hij had een machinist aan boord, die oud was, en bronskleurig van

den vuurgloed uit het stookfornuis. Zij tweeën maakten de equipage uit. De achterkajuit was hun gezamenlijk woon- en slaapverblijf; hierin aten zij ook, als zij aten, de machinist was daarbenevens de kok.

De stoomboot heet „De Knob”. Er nog iets daarenboven van te zeggen, is niet zeer licht, want de boot leidt een nogal ondefinieerbaar bestaan. Als ge vracht, vanwaar of waarheen ook, hebt te vervoeren, doet „De Knob” het, en als modder- of andere bakken of wat vaartuig het zijn moge, te sleepen vallen, doet zij het. En waar zich werk voor een loodsboot voordoet, verricht desgewenscht „De Knob” het; ook als er werk is voor een reddingsboot, doet zij het desgevraagd. Soms trekt de stoomboot voor geringe gage botters tegen den westerstorm op de haven in, en een anderen keer om schamel loon tegen den oosterstorm op de haven uit. Tal van malen in den zomertijd ziet ge de boot op pleiziervaart over den zilveren plas kruisen, volgeladen met groote en kleine pretmakers; die jubelen, terwijl de stoempijp puft. Maar als de kapitein niets bij de hand heeft, ligt zijn boot in de haven tusschen de vischbotters, en ligt zijn boot daar niet, dan heeft de kapitein iets bij de hand.

En sommigen verwonderden zich weleens, en vroegen bij zichzelf: „Hoe komt de kapitein op zoo’n manier aan den kost?” Doch hij kwam zeer wel aan den kost.

Toen Arie Zoutman door de liefdadigheid der burgerij met vrouw en dochter uit den nood gered was, maakte de bedruktheid, die korten tijd op hen drieën had gewogen, de baan ruim tot den terugkeer van den goeden moed. Daardoor zong Proontje, met de ellebogen op het onderdeurtje geleund, bij het dalen van den dag het hoogste lied.

Haar zang galmde beneden van het grachtje tegen de hoogte van den dijk op, ja, schalde ook dwars over den dijk heen breed uit over de haven. En de mannen en de jongens, die op de botters stonden, hoorden Proontjes zingen van ver duidelijker nog dan zich het nabije klotsen der golfjes tegen de scheepswanden en tegen den kademuur liet hooren. De jubelende uithalen der zangeres zweefden zelfs binnen in de achterkajuit der boot, waar de kapitein, die er met den bronzen machinist zat te kaarten, van het spel opzag.

„Ruiten acht!” zeide hij tot den machinist. „Ik kom straks terug.” Hij stak zijn kaarten bij zich, en klom langs de kajuittrap naar het dek.

En al de knappe jonge zeekantstertjes, die onder de tonen van Proontjes luidkeelschen zang arm in arm den dijk langs zwierden, werden zeer van nijd vervuld, en zeiden tot elkander: „Die is den kapitein naar zich toe aan het galmen.”

Terwijl Proontje nog uit volle borst kwinkeleerde, stond dan ook inderdaad de kapitein van „De Knob” opeens vlak voor haar aan de onderdeur met zijn mooie en brutale gezicht. Zij knapte tegelijk haar zang af, drukte allebei haar handen tegen haar hart aan, en zeide: „Ik schrik.”

„Niet waar!” beweerde de welgevormde jonkman.

„Wel waar!” hield de maagd vol. „Ik schrik.”

„Niet!” volhardde de kapitein. „Het was toch afspraak, dat ik komen zou, als je zong?”

„O ja,” zei Proontje.

Een luide stem uit de woonkamer vroeg aan Proon, wie bij haar aan de voordeur was. Proontje duwde over het onderdeurtje heen den kapitein met haar rechterhand nagenoeg vier palm achteruit, en zei haastig tot hem: „Blijf daar maar even staan.” Toen stak zij haar hoofd om den hoek in de woonkamer, en antwoordde haar moeder, die vlak aan het venster een trui aan het stoppen was, dat zij den kapitein van „De Knob” bij zich aan de buitendeur had.

„Dus kan hij erin komen?” vroeg het schoone wicht.

„Toe dan maar!” gaf de moeder ten antwoord. „Vader is toch naar zee; dien kan je niet vragen, hoe hij het vindt.”

En daarop mocht de jongeman zich aan den smallen kant der tafel zetten. Want aan den eenen breeden kant zat de moeder, en de dochter nam aan den anderen breeden kant plaats; de tweede smalle tafelkant stond tegen den muur tusschen de beide ramen aangeschoven. Doch voordat de jonge kapitein den stoel, die hem aangeboden werd, innam, kwam hij moeder even bij de vleezige schouders heen en weer schudden, en noemde haar: „Dikkert!” Een en ander beviel haar alleszins.

Nu raakten zij drieën aan den praat. Proontje koutte het minste mee van de drie, en de kapitein het meeste. Die vertelde van zijn leven aan boord, deszelfs geneugten en deszelfs bezwaren. Omtrent de redding van Arie Zoutman en diens knecht uit de schipbreuk, waarover thans reeds weer tal van weken heengegaan waren, zeide hij, dat de twee stoere zwemmers eigenlijk zichzelf hadden gered, nadat hij met „De Knob” bijgedraaid was, en niets meer dan dat had gedaan noch had behoeven te doen. De vrouw zei, dat haar Arie het evenzoo verteld had, en dat zij een kop koffie voor den bezoeker wou halen; zij knipte tevens het licht aan in de kamer.

Toen zij met de koffie uit het keukentje terugkwam, was de jonkman intusschen van zijn kant der tafel verhuisd naar denzelfden tafeltent, waaraan Proontje gezeten was. Doch moeder Zoutman had daar geen erg in. En het kon ook best, want, naar ik u gezegd heb, was een der twee breede kanten Proontjes tafeltent.

Toen moeder later andermaal uit het keukentje terugkwam met een tweede kopje voor den gast, had de jonge kapitein inmiddels zijn arm om het middel harer dochter geslagen. Doch daar had moeder Zoutman ook geen erg in. Want de jongeling had welbehagen gevonden in haar oogen.

Verder zeide de kapitein nog dit, en zeide nog dat, maar niet, waarom hij gekomen was. Hij vroeg moeder Zoutman verlof, dit onder vier oogen aan Proontje te mogen vertellen, als zij hem straks misschien even het grachtje afbracht. Doch zij zeide, dat zij dit niet doen zou, maar hij zeide, dat zij het wel zou doen, en hij had gelijk, zooals bleek.

Toen zij thuishkwam, deelde zij haar moeder mee, dat hij haar aan het eind van het grachtje gevraagd had, of zij zijn vrouw wou worden, en dat zij daar zin in had.

Doch Siene van Hein Smok wachtte en wachtte op den kapitein, en zij dacht: waar blijft hij? Zij tuurde naar rechts, maar hij verscheen niet, en naar links, maar hij daagde niet; dat kon zij niet begrijpen.

Op het Donkere Pad hadden van al de paartjes de twee harten, die bij elkaar behoorden, elkander reeds lang gevonden en zich bijeen-

gevoegd, en het minnekoozen nam zijn loop. Want het Donkere Pad was het, waarheen op schoone avonden menige stoere visscherszoon een rose visschersdochterken bescheidde, en waar beiden daarna in eer en deugd de vurigheid der wederkeerige genegenheid aan elkander betuigden en betoonden, en bij de uitstortingen van hun wederzijdsche gevoel heel geen aandacht aan de overige paartjes schonken, omdat zij door de overige paartjes ook heel geen aandacht wenschten geschonken te zien aan zich. Ge moet niet denken, dat het Donkere Pad een pad is, maar waar de straatverlichting ophoudt, daar noemen wij den dijk: „het Donkere Pad”.

De lieve Siene tuurde uit naar haar kapitein; zij staarde rechts, zij staarde links. Maar hij bleef onzichtbaar, en zij kon het niet begrijpen. Het kwam echter door zijn bezoek in Arie Zoutmans huis tegenover den kastanjeboom.

Doch zoodra hij gewaarwerd, dat de tijd hem bedot had, ijelde hij dan ook, ja, ijelde naar het Donkere Pad. En toen hij Siene liefkoosde, zeide zij niet tot hem zus of zoo; daarvoor was zij er te blijde om, dat hij er dan toch weder was.

En in de kajuit van „De Knob” lag ruiten acht op tafel, en ronkte de bronzen machinist in de eene der twee bedsteden. Hij had, voordat hij zich in de bekrompen bedstee wrong, een olielampje aangestoken, opdat de kapitein, als hij des nachts de kajuittrap afkwam, zou kunnen zien. Het nachtlampje stond naast de speelkaart, en de acht roode ruiten gloeiden onder het petroleumvlammetje als bloedplekjes.

Niet lang nadien zijn Proontje van Arie Zoutman en de kapitein van „De Knob” in het huwelijk getreden. Daarbij waren de ouders der bekoorlijke bruid tegenwoordig. Maar de ouders van den kapitein niet, want deze woonden in Ontario.

Op de boot had eenig timmerwerk plaatsgehad. Er was voor den machinist een soort slaapgelegenheid gespijkerd ergens in het vooronder, en van zijn bedstede in de kajuit was een kast voor aardewerk en glasgerei gemaakt.

Siene van Hein liet, tegendat de bruidsstoet haar venster zou passeeren, het gordijn neer, en zette zich daarachter met haar handen

slap in den schoot aan het huilen. Ook op andere plaatsen, waar „De Knob” zich bij tijd en wijle had opgehouden, huilde op dien dag hier en daar een meisje. Dat zal bij haar allen wel weer overgaan.

Dus Proontje Zoutman heeft door haar huwelijk allerlei kleine reizen gemaakt. En allerhande menschen, die haar zodoende voor het eerst zagen, vroegen den kapitein: „Is dat nu je vrouw?”, en dan zeide hij: „Ja.” Of zij vroegen: „Is dat haar dracht?”, en dan sprak hij: „Jawel.” Of: „Is ieder, daar, waar zij vandaan komt, zoo gekleed?”, en dan antwoordde hij: „Ieder.” Zoo bracht de stoomboot overal, waar zij met de splinternieuwe kapiteinsche binnenvoer, niet alleen den waterspiegel der haven, maar tegelijk dien van den weetlust in vriendelijke deining. Vooral wanneer „De Knob” dienst deed als uitgaandersboot, was de mooie kapiteinsvrouw in haar schilderachtige kleedij onafgebroken de aantrekkelijkheid voor al de blij gehumeurde pleziervaarders.

Dat zij al die goedkeurende aandacht trok, streelde haar man, en behaagde hem. Maar weinig tijds later vleide het hem niet meer, en liet het hem onverschillig. Want toen werkte de gedachte aan al de andere deernen, met wie hij voor zijn huwelijk in teederheid had gewandeld, zich meer en meer in hem op, ja, nam steeds vaker de overhand op alwat hij dacht.

Dergelijks raadt een oplettende jonge ega ras. Proontje ried het ook dra, doch zij gaf dit haar echtgenoot niet te kennen, maar ging stil zijn gangen na. Reeds daardoor bezorgde zij zich veel verdriet. Haar man nu bespeurde haar verdriet wel, maar haar achterdocht niet. Zoo moest de verdrietigheid van haar aangezicht hem wel een raadsel zijn, en was hem dat ook, en vervoerde hem tot uitingen van ongeduld jegens zijn jonge vrouw, en daarna ook van woede. Doch Proontje klemde de lippen op elkaar, en werd magerder zoowel als bleeker.

Dit laatste merkten velen aan haar op, en vroegen: „Proontje, waar komt dat vandaan?” Zij antwoordde hun: „Nergens vandaan.” Dit antwoord gaf zij ook aan haar moeder.

Welk ander antwoord kon zij ook geven? Zij wist aanvankelijk

eigenlijk niets ten kwade van haar pas verworven echtvriend, doch voelde het slechts, al voelde zij het zeer levendig.

Maar het meeste leed komt te laat, is het niet? Zij had zich dan ook niet moeten laten overhalen door den lachenden mond met de groote elpenbeenen tanden, waaruit de vraag tot haar kwam, hart aan hart te binden en lot met lot te mengen. Zij wist toen toch wel, dat zij niet de eenige was, die de kapitein met dezen lachenden mond en deze ivoren tanden placht te begoochelen.

Toen de kapitein met de dochter van Arie Zoutman den echt had gesloten, dacht hij dan ook van stonde aan bij zichzelf, dat een aantal meisjes, wier namen hij in zijn geest opnoemde, nu wel zeer boos op hem zouden zijn. De vrees daarvoor hield hem buitengemeen bezig. Nadat hij, om hieromtrent zekerheid te bekomen, bij de jongedochters op onderzoek rond was geweest, kwam hij met de wetenschap terug, dat sommige harer hem inderdaad den rug wenschten toe te keeren, maar ook sommige niet boos op hem wilden zijn. Siene van Hein Smok was onder degenen, die om zijn huwelijk niet boos op hem waren.

Doch de meesten, die er niet boos over waren op hem, waren er boos over op zijn jonge vrouw.

Want Siene riep op een avond aan de jonge kapiteinsvrouw toe: „Je denkt, dat hij nu voorgoed van jou is, maar hij is nog altijd van mij, als je dat maar weet!” Dit riep Siene, toen Proon dien avond onverwacht uit de kajuit aan dek kwam, en haar man in vertrouwelijkheid met Siene aan den anderen kant der loopplank betrapte, en terwijl haar man de duisternis in wegsloop.

En toen „De Knob” op een ander plaatsje voor een paar dagen lag gemeerd, schold zekere gerimpelde oude vrouw Proontje van de kade af uit, en gilde naar haar, dat zij den bruijom harer dochter listig van de arme meid afgetroggeld had.

Zoo ging het maar door met wat Aries Proon het een na het ander van haar man te hooren en af en toe ook te zien kreeg. Toen zij waagde, hem enkele schroomvallige verwijten te maken, nam hij tot antwoord een stoel bij de leuning, en sloeg er tegen den wand der kajuit een poot af, en bulderde.

De kapiteinsche verkwijnde met den dag, en dat was, in aanmerking genomen de treurigheid van haar lot, alleszins redelijk. Toen verlangde zij, van „De Knob” af, en weer in het ouderlijke huis te mogen wezen, gelijk zij vroeger had verlangd, uit het ouderhuis weg, en op „De Knob” te mogen zijn.

Haar moeder zei: „Ja, kom maar, kind.” Dit zeide haar vader ook. Doch haar man zei: „Dat gaat zoo maar niet.”

Hij kocht echter een ligstoel voor zijn kwijnende vrouw.

Dat was geen verspilling, wan weldra werd het haar schier te veel, dat zij nog uit den ligstoel oprees. Juist in dien tijd kreeg „De Knob” drukke vaart.

De kapitein ging bij zijn schoonouders klagen: „Wat moet ik thans met een hulpelooze vrouw aan boord?”

Zijn schoonmoeder herinnerde hem: „Ik heb Proon toch gezegd: „Kom maar hier, kind”.”

„Ja,” zeide hij, „dan vind ik het nu maar goed.”

Dagelijks rustte daarna Proontje van den morgen tot den avond in haar ligstoel achter het venster van het huis op het grachtje, en was zeer vermoeid, en schoot haar stoomboot van vroeg tot laat kris en kras over de zeegolven, en was onvermoeid.

Zij bracht de meeste uren door in dommelen en in mijmeren om beurte. Als zij dommelde, stonden in haar geest veelal Dries Kurkkan en Jaap de Oude naast haar stoel. En als zij mijmerde, ging dikwijls in haar om, dat zij op het rechte uur tot Dries of tot Jaap „ja” had moeten zeggen, hoewel zij niet wist, tot wien van beiden, Dries of Jaap, en dit ook nooit bij zichzelf trachtte uit te maken, daar dat haar zonder gewicht scheen.

Nu heeft een mensch echter onderscheiden wonderbare vermogens, en het loont de moeite, die in oogenschouw te nemen. Zooals de macht, welke een mensch blijkbaar heeft, om bij gelegenheid zijn leed dienstbaar te maken onder zijn wil.

Deze macht, die een mensch bezit, buitte Proontje uit. Daardoor trof de kapitein, wanneer hij met zijn boot voor korten tijd binnengevallen was, zijn vrouw immer aan, recht op haar stoel, blijmoedig-

heid op haar gelaat, vriendelijkheid in haar stem. Zoo gedroeg zij zich dan, om in de oogen van haar man aardiger te zijn dan al de andere vrouwen en meisjes waren, en opdat hij, zoolang hij aan wal bleef, bij haar blijven en niet van haar wegloopen zou. De pastoor hielp daartoe ook mee, tenminste wenschte dit te doen.

Die bescheidde Jaap de Oude en Dries Kurkkan bij zich. „Hallo, Dries en Jaap!” riep de vroolijke man, toen die twee bedeesd binnenkwamen. En hij zeide tot hen, dat hij hen noodig had.

„En dat is, meneer pastoor?” vroegen Jaap en Dries precies tegelijk. Dit was, dat zij Proontjes man naar vermogen moesten in het oog houden en vermanen en in het vriendelijke waarschuwen. „Deed ik het zelf,” zei de pastoor, „hij zou er wat om lachen, daar hij een heiden is. Want dat is hij toch, hè?”

„Dat is hij wel, heerroom,” bevestigde Dries. En desgelijks ook Jaap.

„Goed, jongens,” sprak de herder, „het is jelui toevertrouwd. Want waar hij zwerft met zijn boot, daar overal zwieren jullie met je botters. En dan ook gaat Proontje jou, Dries, boven ieder ter harte, en ook jou, Jaap, evenveel als Dries, ik weet het best, zooals jelui merkt.”

Dat was de hulp, die de pastoor aan de jonge kapiteinsvrouw trachtte te verleen.

Maar daardoor waren Dries Kurkkan en Jaap de Oude meteen tot de ontdekking gekomen, dat zij eenmaal in onwetendheid elkanders mededingers geweest waren in den aanloop op Proontjes hart. Toen zij dat bij den pastoor gewaar waren geworden, keken zij op de pastoriestoep er elkaar even op aan, doch zwegen, en scheidden. En daarna konden Dries en Jaap ieder voor zich niet meer loskomen van de geheime gedachte, dat zij door de slingeringen, waarin zij Proontjes hart gebracht hadden tusschen hen beiden, elk voor diens deel eraan konden bijgedragen hebben, om haar in de armen van den boozen stoomboot-kapitein te drijven. En hoewel dit een volslagen valsche rangschikking van de feiten was, werd zij voortaan zoowel aan Jaap als aan Dries tot een stille zelfkwelling, daar zij twee teerhartige jongens waren.

Wij moeten intusschen niet wanen, dat het den kapitein ontging, hoe het pogen zijner vrouw, frisch en fleurig te zijn, wanneer hij haar

zijn korte bezoeken bracht, een bovenmatige inspanning was, die zij zich opdrong. Anders mocht die man wel blind zijn, maar dat is een bootkapitein nooit. Doch het schonk hem voldoening, te zien, hoezeer alles er haar aan gelegen was, hem te trekken en te boeien; zulks streelde hem, en maakte, dat hij dikwijls hartelijker jegens haar deed dan ge misschien van hem zoudt hebben verwacht.

Het was ook niet onhartelijk, zooals hij tot zijn vrouw zeide: „Als „De Knob” nu weer thuisvaart, is het met kermis. Dan nogeens op zijn ouderwetsch, wat?”

„Ja, vast,” zei ze terug, en spleet haar lippen een weinig van elkaar, en liet haar witte tandjes daar even tusschenuit blikkieren, zooals zij tevoren placht te doen, als zij op haar mooist wou gezien worden.

Maar zoodra haar man naar boord was vertrokken, zonk zij in, en laatst, toen zij uit den ligstoel was opgestaan, sloeg zij om.

Levendigheid, ja, luidruchtigheid gonsde dag aan dag, zoolang het kermis was, langs den dijk over de dorpsstraat: levendigheid haast van het lumieren des dageraads af, en luidruchtigheid, naargelang de uren voortschreden. Geloofst niet, dat ook maar één der vischbotters op zee was gebleven; die lagen alle boord langs boord aan de trossen vast, het bruine zeil, waarop letter en nummer der schuit wit schitterden in de herfstische zon, opgeheschen tegen den mast. Aan de toppen der masten hingen de wimpeltjes slap neer in de windstille zwoelte.

De visschers wandelden, in stee van aan boord te sloven, in hun zondagsche kleeren getweeën of ook wel gedrieën met de hun eigen lichamelijke statigheid heen en weer op het havenplankier, en spraken roekeloos hun pruimdoos aan; er waren er, die zelfs sigaren dampden. Maar velen ook kruisten op de stoep voor hun woning de stoere beenen over elkaar tot een kussen, waarop zij de kermisvreugd gingen zitten gadeslaan, die voorbij dartelde over den weg.

Die dartelde voornamelijk voorbij in de uitgelatenheid der jongedochters; zij sprongen in breede gearmde rijen op haar zondagsche muilen hoog van de straat op, en joelden en galmden en schaterden,

en hadden vlamroode hoofden. Zij vormden een dansende versperring tegenover elken jongen visscher, die haar hier en daar tegemoet waggelde, de wangen opgezet en de oogen glazig door menige teug, waarop hij zich reeds tijdig had vergast voor de blikken toonbank. Maar zoodra de benevelde jongeling op een harer toeslingerde, gilden zij allen, en stoven uiteen, om achter den rug van den drinkebroer de vroolijke maagdenrei te herstellen. En de uitbundigheid der deernen-slierten zwol aan met het uur, en daverde tegen de kermiskramen op, en overklonk af en toe het dreunende orgel van den draaimolen.

Zij houden dat, en nog meer, uit, omdat zij dochteren der Zuiderzee zijn, want die hebben bij een tint van room een kern van staal. Tusschen haar dol straatbedrijf uit zwermen zij nu en dan de herberg in, en dansen aldaar bij de viool, in den morgen meest met elkander, op den middag en vooral op den avond, gelijk ook gedurende den nacht, met de jongens en de mannen. Dat houden de kermisviersters van dit land bij al het overige ook nog uit.

Daar het in de woonstee der visscherlui den herbergier welgaat, omdat de zee hen, die haar bevaren, menigmaal verkleumt, heeft hij zijn herbergzaal in het voorbijgegane voorjaar nog aanmerkelijk laten verruimen. Maar dat daarin dezen avond van den laatsten kermisdag allen gegadigden een plaats was verschaft geworden, dit mocht desniettemin een meesterstuk van des waards vernuft heeten. Want welk een menigte en welk een volte!

De dansparen, voor welke het middendeel der zaal leeg geruimd was, dansten dan ook niet zoozeer, doch wipten meer op en neer op de teenen en wiegden meer heen en weer met de lijven, zonder zich noemenswaard te verplaatsen. En onder de voeten van den vedelman was een plank op twee schragen aangebracht, om hem armslag voor het bewegen van zijn strijkstok te verzekeren. En de tafeltjes, langs de wanden gerijd, die elk op vier aanzittenden waren berekend, waren alle door vijf tot zeven tegen elkaar aangedrongen lieden omgeven.

Enkel de kapitein van „De Knob” had het goed aan zijn kleine tafel; zijn vrouw alleen zat daaraan met hem. Hier had de herbergier zorg voor gedragen. Want de kapitein in zijn jekker met koperen

knoopen en zijn witten pantalon placht onderscheiding te genieten. Zijn armen met de saamgevouwen handen steunden om zijn bierglas heen op het tafelblad, en zijn vrouw liet haar rechterhand licht op zijn linkerpols rusten. Zoo keken zij de van walm en galm verzadigde feestzaal in.

Doch de speelman op de schragen stemde een nieuwen deun aan; die kriebelde den kapitein aan de beenen. Deswege sprong hij op, omarmde het middel van zijn vrouw, en sleepte haar mee tusschen den deinenden hoop op den dansvloer. Daar hoste zij met hem zoo wild als hij zelf hoste, en draaide met hem rond zoo dol als hij zelf draaide, en haar oogen schemerden, en haar hart bonsde. Haar ademhaling brak; „ophouden!” hijgde zij. Lang nadat zij reeds weder aan de kleine tafel zat, zwoegde nog haar borst. Maar zij maakte haar oogen vroolijk en haar lippen lachend, en hing zich met haar hand aan haars mans schouder; daarmee wou zij hem te kennen geven: ik wil alles wel voor jou, ook wat ik niet kan wil ik wel, als je maar goed op me en voor me bent. Er is geen twijfel aan, dat zij dit wou te kennen geven. Zijnerzijds liet de kapitein verfrisschende limonade gazeuse voor haar komen.

Hij stak daarentegen een sigaret op. Hij blies de rookwolkjes de zaal in, en stond op, en liep de rookwolkjes achterna.

Toen ging Proontje er zich over zitten bezwaren, dat zij misschien door een somber gezicht haar man verveeld en van haar weggedreven had. Maar zij had immers aldoor haar oogen zoowel als haar lippen laten lachen. En nu pas kreeg zij een droevig gezicht.

Daar keek zij mee om zich heen. Hierdoor zag zij Jaap de Oude in de verte zitten. Hij scheen zeer spraakzaam, want hij onderhield zich met zijn tafelvrienden onder levendige gebaren, ofschoon zijn woorden daar, waar Proontje het oog op hem richtte, niet vielen te verstaan. Daarna ontdekte zij ook Dries Kurkkan. Dien ontwaarde zij veel dichtër in haar nabijheid temidden van zijn kameradenkring. Vervolgens keek zij in zichzelf. Daar zag zij Proontje Ariesdochter, die scherp berouw had over de voorkeur, welke zij eenmaal den kapitein had gegeven boven Dries Kurkkan evenals boven Jaap de Oude. Maar Proontje Ariesdochter, die zij in haar diepste binnenste

zag, zeide zacht tot haar, dat het er niet veel meer op aankwam, want dat het wel gauw met haar gedaan zou zijn.

Maar het kwam er toch zeker nog wel op aan. Want toen terstond daarop haar man met Hil van het Kolkje samen vlak langs haar heen danste, kreeg zij daar een steek in de zijde van. Beiden knikten haar in het voorbijschuifelen hartelijk toe. Op dat oogenblik had zij een erg lijdend gelaat.

Haar man met zijn danseres verdween weer uit haar oogen in het hossende menschenkluwen. Zij keek opnieuw naar Dries, en van Dries naar Jaap, en merkte onwillekeurig op, dat door beiden met hun vrienden veel werd gedronken. Terwijl zij daar vermoeid naar zat te oogen, nam haar man wederom nevens haar plaats.

Hij deed vriendelijk. Hij kneep haar in de kin, en zei, dat zij natuurlijk niet zoo kinderachtig was, om erover te kniezen, als hij dien avond maar eens een paar dansrondetjes met anderen deed, nu dansen haar wat zwaar viel. Kermis, zoo deed hij haar opmerken, was er dan toch voor de vreugd, en was er elk jaar maar eens. Zij hoorde hem, de lippen smartelijk samengeklemd, aan; daarna antwoordde zij hem, zijn hand, waarmee hij in haar kin geknepen had, tusschen haar beide handen persende: „Dans niet met Sien van Hein!” Al het leed van een ziek jong vrouwenhart snikte zich in deze éénlettergrehigheden uit.

Doch de kapitein bleek erdoor ontstemd. Hij sprong, en mengde zich, binnensmonds iets grommend, andermaal onder de samengeklompte menigte; hij keerde dezen keer eerst tot zijn vrouw terug, nadat iets afgrijslijks gebeurd was.

Weer alleen gelaten, zat zij slap ineengedoken te staren. Zij telde willoos en gedachteloos de glazen jenever, die Jaap de Oude het eene kort na het andere leegdrank; zoo ook die, welke Dries Kurkkan in geforceerd tempo over zijn onderlip omkeerde. Ondanks haar staat van lichaams- en geestes-aftobbing telde zij scherp; zij was er zich fel bewust van, dat Dries en Jaap beiden zeer dronken waren.

In de springende en dringende massa werd het steeds luidruchtiger; de dolle brooddronkenheid verbijsterde Proontjes brein, terwijl zij ernaar staroogde. Midden in de zinneloze wirwar vertoonde haar

man zich aan haar. Hij danste met Siene van Hein. Aan de wijze, waarop zij zich openlijk gedroegen, was duidelijk te bespeuren, dat zij geen van beiden geheel nuchter waren. In dat oogenblik werd Proontje van een diepen weerzin van haar man bevangen. Zij wendde gepijnigd de oogen van hem af.

Hierdoor zag zij juist Dries Kurkkan, die bij geval omkeek, vlak in het aangezicht. Onder deze oogen-ontmoeting werd Dries ineens overmeesterd door de malle gevoelsovervloeiing des dronkenmans. Hij heesch zich aan den rand van zijn tafel op, en zwaaide dan op de jonge vrouw toe; hij mompelde voor zich heen afgebroken klanken, die, naar den toon te oordeelen, woorden van medelijden wilden zijn. Zijn beneveld hoofd had zeker nog net iets van de ellende begrepen, die uitgestald lag op Proontjes vermagerd gezicht.

Degenen, die erg kregen in Dries' handelwijze, vermaakten zich erover.

Zoo brijde bijvoorbeeld aan Jaap de Oudes drinkerstaaf een dikke tong: „Kijk Kurkkan! Kijk hem laveeren naar het havenlichtje!” Daardoor hief Jaap de oogen op naar den hoek, in welken hij reeds lang tevoren Proontje met haar man zoowel als Dries met diens vrienden bespeurd had. Hij ontstak, toen hij zag wat hij zag, in heete gramschap.

Terstond voelde Dries Jaaps knuist in zijn kraag, en hoorde Jaaps schreeuw in zijn oor: „Wat wou je van Proon? Die is niet van jou!”

„Van jou zeker!” smaalde Dries. Zich uit den greep aan zijn kraag losrukkende, sloeg hij zijn aanvaller in het gezicht. Jaap hamerde den ander met de vuist op het hoofd. Beiden waren zwaar beschonken.

Zij vochten als twee woeste stieren, en brulden ook evenzoo.

Allen omdrongen de twee woestelingen. De dans stond stil, de muziek was stom.

„Bloed! Gestoken!” klonk een kreet van ontzetting.

Dries wankelde, sloeg de armen uit in het ijle, en plofte ineen; een stroom van mooi jong bloed doorweekte in een paar oogenblikken zijn dikke visscherskleeding, en golfde met een breeden straal onder zijn wambuis uit. Jaap, zijn korte dolkmes blikkerend in zijn hand,

stond licht voorovergebogen op zijn slachtoffer neer te zien met dronken, besefloozen binnenpret-lach.

En de kermishouders en -houdsters vluchtten voor wel de helft de herberg uit, maar de anderen bleven.

En de pastoor kwam, en de dokter kwam, en de vrijwilligersbrigade van „Het Roode Kruis” kwam, en de veldwachters kwamen, de rijksveldwachter zoowel als de gemeenteveldwachter. En de pastoor voorzag Dries Kurkkan van de laatste sacramenten, en de dokter verbond hem provisioneel, en daarna droeg de brigade Dries weg op haar baar, en de veldwachters legden Jaap de Oude de boeien aan, en voerden hem mee.

Zoo deden al deze personen hun plicht.

En juist toen de kapitein begonnen was, tegen zijn half bezwijmde vrouw uit te varen, omdat zij vertrekken, en hij nog blijven wou, kwam de burgemeester, en deed ook zijn plicht door te bevelen, de feestviering voor deze reis te staken.

Daarop waren er dikwijls menschen, die elkander ontmoetten, en dan aan elkaar vroegen: „Hebt ge ook nog sinds kort van de dochter van Arie Zoutman gehoord?” Of zij vroegen: „Hoe zal het toch nog met dat jonge vrouwtje loopen?” Sommigen echter toornden: „Het is schande, zooals de kapitein de arme meid behandelt.” Maar anderen spraken: „Zij wou den kapitein, en nu heeft zij hem, en weet het.”

Ach ja, ach ja, beide haar kracht en haar moed verslaptten ziender-oogen schier met de week, vervolgens haast met den dag. En hoe kon de geneesmeester, ofschoon hij zich moe en mat peinsde, het gebeteren, daar het van harteleed kwam?

Zij mijmerde ook te zwaar, zeiden haar moeder en haar vader en anderen. Maar zij moest wel zwaar mijmeren. Zij zweefde immers, als zij, hetzij rusteloos op haar ruststoel of slapeloos op haar slaapsponde uitgestrekt, zich haar toestand zocht af te lijnen, in blauwe raadsels. Want hoewel er ongetwijfeld een datum was, waarop zij met den kapitein van „De Knob” was getrouwd, hing, zoo lag zij elken lieven langen dag en elken eindeloozen nacht aan zichzelf voor te tobben, hun man-en-vrouw-zijn toch eigenlijk maar vaag in de

lucht. Onder haar deken telde zij op haar beenig geworden vingers de keeren na, die zij haar man nog gezien had, sinds hij haar een half jaar wel reeds geleden meer levenloos dan levend van dat afschuwelijke kermisfeest in haar ouderlijke woning had teruggebracht. En hoe zij ook telkens overtelde, kon zij niet hooger geraken dan: vijf. Zooveel maal in al dien tijd was hij met overborrelende bespraaktheid in de woning der licht verslagen visschermenschen zijn bevinding komen uitrazen, dat hij aan een vrouw, die niets dan een wrak was, niets had. Voorts vernachtte hij, zoover Proontje wist, in de legerstede, die de kajuit hem bood, en at de middagspijs, die de bronzen machinist hem bereidde. Daarbuiten wist zij van zijn doen niets, al ried zij veel.

Als zij van het raden op was en af, ging zij zich liggen voorstellen, hoe blijder alles denkelijk zou zijn gelooopen, indien zij minder hoog had gekeken, en Jaap de Oude haar goed was geweest, of anders Dries Kurkkan haar goed geweest was.

Nu lag Dries in het gasthuis, en zat Jaap in de gevangenis.

Proontje teerde uit en teerde uit; het was van treurigheid en daarenboven van zelfverwijt.

De menschen zeiden soms tot elkaar, dat er nog één hoop voor haar bestond, en dat dit de hoop op de lente was. En zij maakten er elkaar indachtig aan, dat de lente immers voor de deur stond.

Toen is het voorjaar dan ook aangebroken, geurig en zonnig.

Want Hij, die de seizoenen, elk met deszelfs eigen zegeningen voor de aarde, op de gezette tijden stuurt, doet dat met eeuwen-oude trouw.

De dokter zeide mee, dat de jonge zieke thans, nu de voorjaarszoelte uit de zee woei, haar kans op opleving had. Dat zeide hij bij Proontjes ligstoel in het Latijn; want hij zeide het tot den pastoor, die hem ook in het Latijn naar Proontjes kans had gevraagd.

Intusschen is de lente er nu alweer lang, de lente, die uitkomst moet brengen.

Als de lente dat doen zal, mag zij niet marren. Want de ansjovis wordt door de botters al de haven binnengevaren, en de kastanjeboom bloeit reeds.

DE ORANJE ZANDGROEVE

De oranje zandgroeve, in het donker woud,
Wekt in mijn ziel een heugnis ver en oud.

Uit kinderleven doemt de erinnering:
Die holle zandweg, waar 'k met Vader ging.

Aan wederzijden wuifde, waar ik liep,
Het suizlend koren en het pad was diep.

Waar 't koren blonde grint een steenen straat —
Maar 'k hoor uw stem nog, 'k zie uw lief gelaat.

O Vader! later liep ik, jong en blij,
Vol liefde en hoop, in zomer's bloeigetij,

Door menig ander suizlend korenveld —
Elke andere liefde heeft teleurgesteld.

Door 't gele koren ga ik nu alleen —
Herkent ge uw kind nog, nu ik niet meer ween?

'k Zie blinken al, in 't rijpe korenveld,
De zicht waar Maaier Dood mij dra mee vel.

O daal tot mij, wijl 'k u zoo trouw gedenk
Of zend me uw liefde, die mij vrede schenk'!

HÉLÈNE SWARTH

OP HOOP VAN ZEGEN

DOOR

A. WAPENAAR

Vlaggetjesdag!

De haven van Vlaardingen, den heelen winter bergend armelijk-onttakelde schepen, de kale masten als uitroep-teekens hunner erbarmelijkheid boven de smoezelige rompen, leek nu één kleurenwonder, één leutig gespeel van al maar kleine vlaggetjes aan de opgetuigde, frisch-geverfde schepen, waarboven-uit, aan den voormast, de standaards, wit de namen op donkerblauw of wijnrood doek, golfkronkelden op de lucht. Als pronkerige bruiden, wachtend haar bruidegom, zoo lagen de loggers te glorieeren in de warme Junizon, die een mild schaduwten legde aan de stille Oost-havenkade.

Tegen den middag, na de morgenkerk, gaf 't daar een druk beweeg van wandelaars: zeelui en kuipers, kruideniers en kantoor-klerken, ze gingen nu vooral naar 't „oofd”, de gewone wandeling. Ze voelden zich, de Vlaardingers, nu hun stad zoo kapitaal voor den dag kwam. De oogen gingen te gast aan 't drukke kleurgewemel, waaronder stoeide een bolle westenwind, en 't was een geflapper en geplapper, dat als 't grappige lachen van overblijve kinderen brutaal zich mengde in alle gesprek, de haven langs tot 't „oofd” toe. Daar, aan de hoofden, zag je de praal en pronk pas goed: wat lagen ze vies onder de verf, die jolig-vlaggende schepen, de blanke zeilenbundels, witblinkend, brekend 't fijne gelijn van staggen en want, de stevens stevig tegen den wal, zij aan zij. Breede banden hël-wit, waartegen fleurig afstak 'n zeegroen randje, indigo-blaúw of rood-wit gelijn op zwart fond, iedere reederij prachtte in eigen kleurendracht, zooals iedere logger eigen naam liet uitwaaien op breede banier. De zon spiegelde in de glimmend-geteerde dekken en brandde heet op de kaden; een zoete Oosten-

wind wierp in den namiddag al 't gevlag naar 't Westen, naar de zee. Zwart was 't nu van wandelaars, die drentelden langs de schepen als museumbezoekers voor mooie schilderijen. Aan de hoofden droop de drom zoetjes aan uit: aan de breede rivier was het een koel vertoeven. Nu en dan voer een reuzenstoomer 't stadje voorbij, loeiend zijn donderdoffe galmen als het sarcasme van zijn trots over de haven, waarin de schepen onrustig gingen rijden aan de kabels, als de deinende golven klotsten en opkwakten tegen den wal. En als 't geruisch van een verren waterval suisde lang na 't monotoon gezoem der wentelende schroef....

't Stadje sliep nog. De straten lagen vreemd-stil in den druilerig aangrijnzenden dag, als verwonderd over 't zoo vroege geruchten van voetstappen, die telkens weer rhythmisch opklonken, hol-echoënd door stadje's droom-stille rust. Kleurige groepjes bewogen zich hier en daar in merkbare haast voort, allen op de haven aan: zee-lui, in donkerblauwe trui of indigo-blauwe keesjak, 't hoofd gedekt met zwart bolletje of pet, in de hand een pakje, geknoopt in rooden doek; de vrouwen in druk-gebloemd katoenen jak, 'n enkele in rouwzwart, de kappen als zilveren helmetten verstolen glanzend in den prillen, egaal-grijzen uchtend.

Janus de Ronde, vrouw en twaalfjarig zoontje, houden stil voor Vl. 112.

„Zoo Janus, jai ben de eerste!” roept schipper Jan Groen, staande bij de kajuitskap.

„Ja, schipper Jan, ik wil niet bai de leste weze!” lacht de aangeprokene, forsche, vierkante figuur, met volblozend gezicht, waartegen zwart kinbaardje donkerde, den bruinen nek bloot boven de trui. „Een vet luchie maar een faine wind!” gaat hij door, terwijl hij z'n vrouw over de plank aan boord helpt, voetje voor voetje, beiden schuifelend, zij in angstig hoofdwenden naar links en rechts, tot ze met een sprongetje, in lach-van-ontspanning, op 't kleverige dek zich veilig voelt. Zij loopt naar achteren, waar ze 't kleine trapje afdaalt naar de kajuit. Hij zelf met Klaas, die voor 't eerst meegaat als afhouder,¹⁾ daalt in 't vooronder, waar een

¹⁾ Afhouder = 't baantje van den kleinsten der bemanning.

scherpe teerlucht hun tegenslaat. In 't kleine, bedompte volkslogies weifelt wat mat schemerlicht door de bolle patentglazen, in het dek aangebracht. De kooien donkeren, twee aan twee boven elkaar, langs de wanden, waartegen oliegoed goudig oplicht. Janus, knieën op z'n „stoppekissie”, duikt met het bovenlijf in de donkere kooi, en Klaas reikt z'n vader den inhoud van den losgeknoopten doek: eenige ponden tabak, pijpen, een busje gecondenseerde melk en een paar sinaasappels, uitsluitend voor Klaas bestemd, „voor de zeeziekte” had z'n moeder gezegd. Met stil genoeg kijkt Klaas naar 't grillig schaduwen van 't lucifersvlammetje in de kooi, waarin vader zich beweegt, bergend hun schat. . . .

Langzamerhand is al 't volk present. De vrouwen zitten knusjes „achterin” om 'n vierkant tafeltje, waardoorheen als 'n pilaar 't geelgeverfde onder eind van den bezaanmast boort. Gezelligjes gaat het gebabbel, en feestelijk hebben de glaasjes rooden wijn elkaar aangegetinkeld onder een hartelijk-zangerig: „Veuls geluk en beöuwe rais, 'oor!”

„Nou vrouwen, 't is taid!” klinkt 's schippers stem in de katjuitskap, nu de sleepboot langs zij vaart en ten sein van naderend vertrek nijdig-schril gilt. De vrouwen worden van boord geholpen, nog een laatst blij gesprek, intiem gefluister hier en daar als over gewichtige dingen. De lucht is langzamerhand opgeklaard en 't zonnenmonkelen over 't menschenklompje, dáár aan den wal, heeft den weemoed van den grijzen uchtend weggelachen.

„Klaas, zou ie niet liever met ons teruggaan nou, vent?” zeurt 'n oud moederke. Verlegen-lachend draait ie 't hoofd van haar af.

„Zoo mot je niet beginnen, Train, 'ai 'ait 't toch zelf gekoze!” weert moeder De Ronde flink af.

Weer schrijft de stoomboot z'n snijdend-hoog getuuüt over de haven. . . .

Een laatste kus, die lachend gegeven wordt, die ook een traan hier en daar glimmen doet. Toch trotsch zien de vrouwen de reisvaardigen na. . . .

Langzaam, zwart-wattige rook uitwolkend, dik en zwaar, zet de „Havik” zich vooruit, de zware trossen strekken zich strak. . . .

De vrouwen loopen haastig naar 't hoofd. De logge loggers, drie achter elkaar, slieren de Maas op.

„Dag Kéééé! Dag Jáááán! Dag Pietjéééé!”

't Gewuif en 't luid, al maar herhaalde geroep als ten allerlaatst vaarwel, heeft iets beangstigends, als 't uitgieren van den weemoed om 't vertrek. . . . Velen vrouwen wordt het te benauwd; ze keeren zoetjesaan terug. En als een noodkreet nog 'n enkele gilstem dwalend uit de verte. . . . „Dag Kéééé!”

De „Stella Maris” koerste om de Noord. Nog altijd hadden ze niet gevischt, wijl het weer te onstuimig was geweest, de barometer bleef maar „laag”. Nu was 't Zondag, bijna acht dagen na de uitreis. Een flinke bries deed de zee hoog gaan in schuimkoppige, breed-rollende golven, waarin Vl. 112 diep z'n steven stak, weer opdook en over de voorplecht tot bij den grooten mast sprietsten de uiteengedreven rollers nijdig hun platsen water. Aan 't roertakel stond Janus, wit-linnen buis boven blauwe met breede lappen verstellde broek, een laag, bronskleurig verschoten „doppie” dekte grappig z'n kloeken kop. Midden op 't dek zaten drie jongens, afhouder, reepschieter en jongste¹⁾, om een ruw-houten bak met rijst, waarin opeens 'n brutaal zeetje z'n nat plenste, zoodat Klaas 't uitschaterde, omdat de jongste zoo'n benauwd gezicht zette. „Ja, jai eet toch zoo wainig, maar ik gooi 't weg, 'oor!” Meteen wierp Leen, de jongste, den bak leeg over de verschansing.

„Voor main' oef ie niks te 'ale, en voor Kees ook niet!” riep Klaas den jongste achterna, die zich al boog over 't gat van 't vooronder, waar geschaft werd. De bak kwam vol terug. Even stilstaand, den bak in beide handen, om 'n diepen duik van 't woelige schip met een naarvoren-wending van 't bovenlijf af te wachten, plonste over hem heen een buiser, die z'n rijst deed drijven in 't water en z'n boezeroen kletsnat wierp. 't Brak-zoute water uitproestend met grijnstrekkend gezicht, kwam hij bij de jongens terug, die zich kromden van 't lachen. Toen, met een blik van: „'t Is zonde van dat kostelijk eten” keerde hij den bak over de verschansing.

¹⁾ Jongste: zooveel als lichtmatroos, (naar leeftijd de oudste der drie jongens).

„Dat 'eb ie nou van je gulzig'aid!” plaagde Klaas, en Leen, de jongste, kwaad op de zee en niet meer om rijst durvend, gaf tersluiks den afhouder een stevigen stomp in zijn rug.

„As je vader maar niet an boord was, dan kwakte ik je tegen de krebbe ¹⁾!” gromde hij; meteen loerend naar 't roer, of Janus niets gezien had.

Klaas, jolig-goedig kereltje, grapte nog: „Nou, dan kom ik later zonder m'n vader ies bai jou vare!”

Janus lette niet op de jongens, hield het schip met telkens aantrekken van het stroeve roertakel in de koers.

In gedachten was ie niet op dit schip, hem nog vreemd, maar op den „Triton”, die nu — wie weet waar? — zeilde, 't ranke, ijzeren schip, dat zoo scherp luisterde naar elke wending van 't roer, heel wat beter dan deze als 'n slijpplank zoo platte logger.

Zes jaar wast-ie daar schipper op geweest. Verleeë najaar, toen hij op 't kantoor na aftakeling van 't schip de sleutels bracht van kasten en kajuitstrap, had de reeder hem „bedankt”, hem kortweg gezegd: „Janus, je vaart de laatste jaren zoo ongelukkig, dat we op jou schip niks dan verliezen, we zullen 't es met 'n ander probeeren in 't vervolg.” Toen had ie nog gevraagd: „Ken meneer dan ietewat zegge van m'n schipperschop? Dat 'k mijn best niet genoeg dee?”

„Nee, volstrekt niet, schipper Janus, maar — je begrijpt toch wel: we kunnen van het verlies ook niet rendeeren!”

En zoo hadden ze 'em op 't kantoor afgescheept.

Dit alles ging hem nu door de gedachten. Nu stond ie hier gedegradeerd tot matroos. . . .

Hij kon toch voor God en mensche getoige, altaid gedaan te 'ebbe, wat ie kon. 't Is toch boiten een mensch, astie ongelukkig vaart!

Gebeeë 'ad ie vaak, as al dat zware werk, al dat zwoege van 't scheepsvolk zoo voor niks was, voor schrale vangste. . . .

En wie leê er 't meeste schâ van? De schipper, want die voer op percenten, 't volk kon vloeken en tekeergaan, as ie niks ving, maar die 'adde vast weekgeld. En 'oe z'n vrouw er nog gekomme was, toch

¹⁾ Krebbe, een op 't middendek langs de verschansing afgeschoten ruimte ter berging der breels.

mit vaif kindere, dat was 'em zelf soms 'n raadsel. Dat ie nou weer voor matroos vare mos, 't was wel painlijk, want je was je vraïig'eid kwait, zooas achterin, ¹⁾, 'oewel: 't werk deed ie graag.

„O, (H)eere, geef ons deze zeumer toch ies zegen op 't werk,” verzuchtte Janus, terwijl ie met energischen ruk het takel optrok, daar een zwaar zeetje het schip uit den koers wierp.

„O, 'k weet 't niet, (H)eere, maar Je 'ebt er zeker je waize bedoelinge mee, dat ik zoo ongelukkig varen mos, dat 'k me mos late anmonsteren op 'n vreemd schip as matroos. . . . ik 'eb 't niet verdiend, maar och, schenk U ons nog ies, dat we op 'n goeie visscherai magge komme.”

„Der komt weer niks van vandaag, Janus, wat denk ie er van?” kwam de schipper, klein, dik kereltje, naar het achterschip geloopt en de lucht inspecteerend, die grijsgrauw koepelde boven onrustigdeinende zee.

„Nou, 't is me daar in 't Westen te voil! 't Staat me niks an daar!”

De nauwe grijze oogjes van den schipper loerden naar den roerger, dien hij, als gewezen schipper, in het vertrouwen nam, meer dan z'n stuurman, Gerrit van Leeuwen, die de wacht verving.

Janus ging schaften. Er zou vandaag wel van geen „schieten” ²⁾ komen.

Klaas had zich best gehouden; de eerste dagen had hij in de kooi gelegen, stil, roerloos, z'n hoofd zwaar-loom, in warreling van droomen, zoodat ie niet wist van dag of nacht: hij wist alleen, dat hij naar was, en z'n vader kon geen woord uit hem krijgen, zoodat de matrozen al zeiden: „'t Wordt niks met 'em!”

Maar op 'n mooien, windstillen dag had z'n vader hem weten te bewegen naar boven te gaan. En wat was ie blij geweest, dat ie dat gedaan had. Dat knapte hem heelemaal op; uit het vooronder, uit die benauwd-lage kooi, waar ie al zoo vaak z'n hoofd gestooten had, uit die weeë, broeierige warmte, telkens doorwalmd van te vuur staande erwten en boonen, waarvan je alleen al braken zou,

¹⁾ Achterin = de kajuit.

²⁾ Schieten = de netten uitzetten.

uit al die teer- en olieachtige luchies, in de zilte frischheid van de zeelucht, die wijde, wijde zuiverheid om hem heen!

Hij had probeeren te loopen, maar ze hadden hem uitgelachen, toen hij wankelde als 'n dronken man en zich moest vasthouden aan den mast.

„Je mot eerst zeebeene opdoen,” had er een matroos gespot. Dat had ie niet vergeten, want na een paar dagen, toen die duizelige lichtheid in z'n hoofd weggetrokken was, liep ie met plezier het heele dek over en hoe dieper de logger dan maar tjonkte naar omlaag, om weer hoog op te rijzen, zoodat de zee plots wegdook achter den boeg, hoe vroolijker maar ook hoe brutaler hij werd op dat malle schip.

Nu kon hij op zijn beurt lachen om Kees, den reepschieter, die nog bangelijk stumperde. . . .

Gelukkig maar dat ie beter was, want als ze gingen „schieten”, dan moest ie onder de spil. Hij kon er wel es tegen opzien. Jonge, dan mos je in den nacht daar zitten, tot in den vroegen morgen toe, niks anders doen dan die dikke reepkabel van de spil aftrekken, zoodat ie in 't ruim zakte bij Kees, den reepschieter, die 'em most anpakken en neerdrukken in wijde ronde bochten zooals de reep nou ook lag.

Maar — 't zou alles niks weze, peinsde hij verder, as er maar 'aring kwam, lekkere 'aring, tonne, neen, laste¹⁾ vol. De „Stella Maris” kon er dertig berge.

Dertig — laa es zien — da's vierhonderd twintig ton. Dat zel de eerste rais al licht niet beure — dan was ie al blai met 'n last of vaiftien, omdat dan de 'aring zoo duur was. . . . En 't water liep hem om de tanden as ie dacht aan zoo'n 'artig beessie, waarvan ie er kon opslobbere straks zooveul as-tie maar wou. . . .

Hij klom in de beting,²⁾ boog zich over den boeg en zag net met 'n lichten huiver van angst, hoe de steven tjonkte — é, d'r bijna 'eelemaal onder, toen — plots het schuimende water hem blindde, en rillend van 't nat dat hem nu zijpelde over rug en borst, liep ie terug naar den grooten mast, z'n oogen wrijvend, die hem bijtend

¹⁾ Een last = 14 ton.

²⁾ Plaats, waar de ankerketting wordt vastgemaakt.

pijnden. Den daverlach van de matrozen, die slenterden langs 't dek, en elkaar al stil gewezen hadden op den kwajongen, deed hem hartelijk meelachen. De jongste voelde zich gewroken en al trok deze hem ook sarrig-plagend aan z'n natten boezeroen, teemend: „Lekker, 'é, loontje komt om z'n boontje,” hij wierp hem fier toe: „Is dat nou zoo erg? Ik wil nog wel ies zoo'n zeetje, 'oor!”

„Klaas, elpt me maar ies drommels gauw!” riep de kok, die put-sen water sloeg om 't schaftgerei schoon te boenen.

't Was 'n mooie nacht.

De maan wierp van uit den gouden flonkerbrand der sterren haar witte licht over de oneindigheid der zee, die vol lag van breede, zilveren glansplekken, waarin de deining rilde in breede rimpelingen.

De „Stella Maris” lag aan de vleet, de voormast gestreken. Zachtjes dobberde ze op en neer en bij elken opduik ging door de nachtstilte een klirrend geluiden van water, waardoor de reep schuurde.

De stuurman in z'n lange ruigwollen wachtjas loopt gebogen hoofds op 't middendek àl heen en weer, sombere gestalte in een-tonigen doffen stap te midden van den zwijgenden, zilverlichtenden maannacht.

Nu hij even opziet, tuurt hij recht vooruit in de richting van de reep. Héél ver weg nog is 't zwarte plekken der breels te volgen in de glanzend-paarlemoeren waterbaan.

„Wat zel 't van nacht weer oplevere”, mompelt hij makkend, „ik vaar nou al zoolang op dit schip, maar zoo slecht als 't nou gaat, 't laikt wel of de vloek er op rust. As 't niet beter wordt, dan verdiene we niks meer as ons weeggeld en dat ben ik bai dezen schipper nooit gewend. Nou benne we al vaif weke nagenoeg op onze visscherai en we 'ebbe amper zeventig ton. . . .

Maar den ouwe z'n aigen schuld is 't; ài 'ad die De Ronde niet motten aanneme, da's d'r een, die om z'n ongeluk bedankt is. En nou — wai zitten d'r nou mit.

En mit die kerel speult den ouwe nou zoo mooi weer: dat, ik zel

'em zegge; 'ai mot dien ongeluksvogel maar achterin neme, dan zel ik 'em wel smeerem, 'n volgende teelt.

Main vraagt ie nooit meer; mit main overlegt ie niet meer over de koers, of de visscherai.

Maar 'ai zel 't wel gaan inzien, as we zoo blaive tobbe. . . .

Twaalf heesche slagen der scheepsklok jachten door de stilte.

Gerrit buigt zich over de kajuit en galmt: „(H)alééé!” Even wachtend, of hij antwoord krijgt, loopt hij, nu de schipper „present” riep, naar 't vooronder en gooit daar, harder en met krachtiger uithaal 't „(H)alééé!” naar omlaag. Janus, als voelde hij nog de verantwoordelijkheid van 't „schipperschop”, is er 't eerst uit; in de nog doorsnorkte stilte roepend: „(H)alééé, jongens,” terwijl z'n laarzen aanschietend. Klaas slaapt nog, z'n vader gunde 't hem zoolang 't even kon, en als bijna allen slaperig en geeuwend in den goudelenden lampeschijn zich schoeien tot den haal, stoot Janus 'em aan: „Toe, Klaas, nou gauw!”

„Daar gaat ie weer voor niks!” bromde een onverschillige basstem.

„Je ken merke, dat we 'n ongelukkige schipper an boord 'ebbe, want 't is verr. . . . elke nacht mis!” roept uit een hoek brutaal de oudste¹⁾, Hein, een Rotterdammer. „We kenne de rotrommel wel late legge ook; we verdiene d'r evenveel om.” Onderdrukt gelach hier en daar. Janus trekt z'n leeren mouwen aan en staat nu klaar om naar boven te gaan. Hij zit tot z'n keel toe vol, maar hij wil zich beheerschen, anders zou hij aan dien rekel van een Rotterdammer een ongeluk begaan. Aai van Vliet, oud matroosje, waagt schuchter: „Ze roepen er nou de vloek 'eelemaal over in!”

In den stillen nacht, de „Stella Maris” zacht-deinend op de even-rimpelende effenheid der zee, stonden de wantstaanders in sombere zwijging, handen voor handen trekkend de netten, met nu en dan 'n even uitslaan van 'n paar haringen, die neerdoften op het dek.

Valsch door den maannacht geelden de lantaarns. . . .

¹⁾ De „oudste” is een rang lager dan een matroos.

Een wilde vlucht van meeuwen krijst roofzoekend om Vl. 112. Sommigen zetten zich op de deinende zee, zacht meewiegend tot er een haring slierend dwaalt van uit de geschudde netten. Dan begint een felle strijd, een jacht om den zilveren visch, die nog even blikkert uit den meeuwebek. . . .

In elegante zwenking keeren ze weer, duikend en ryzend, loerend naar prooi, die maar zoo schaars komen wil. En in de dageschemering, die vaag aanschuchtert om den nachtelijken zwoeg, blanken hun slanke lijven melkwit als glanzige sneeuw.

Nu en dan priemt even de dolgekromde rugvin van 'n bruinvisch dreigend-geheimzinnig boven de zee of bolt de breede rug van 'n „hille”¹⁾ zwart op 't groene watervlak, vermoedend doend 't reusachtig lichaam van op haring belusten roover.

Eén der matrozen staat met een schepnet bij de verschansing; een „vinkenet” is op zij der krebbe gespannen: geen visch mag er verloren gaan.

„Wai niks, jullie niks!” roept hij naar de druk-doende vogels, z'n schepnet neerplonzend om een paar haringen, uit het net gevallen, binnen te halen.

Als ze es honderd kantjes²⁾ vingen, dan hoefde je zoo zuinig niet te weze. . . .

Rikketikketik, rikketikketik — dreuntrilde haastig-monotoon de stoomspil, waar ondertegenaan donkerde het ineengedoken figuurtje van Klaas, den afhouder, die maar trok en trok, z'n knuistjes in dikwollen wanten, den reepkabel, die afvierde in 't reepruim, waar Kees gebogen ging, aldoor duwend het weerbarstig-zware touw in wijd-ronde bochten.

Klaas zag hem daar in het reuzig schaduwen van 't zwakke petroleumlicht, moeizaam zwoegend, zijn zweet telkens wegvegend, en hij, Klaas, kon nog tevreden zijn met z'n plekje onderaan de spil.

Hij keek naar de wantstaanders, waarbij z'n vader, die groote figuur, in 't midden.

¹⁾ „Hille” of „hillegonda”, naam van een „haringroover”.

²⁾ Kantje = ton.

„'t Is alweer mis”, dacht ie, „'t 'ale gaat veuls te gauw, ik ziet 't al, er zit wainig in. Och, och, wat zel m'n vader wel niet denke. . . . Nou benne we de eerste rais al weer zoo ongelukkig. En nou 'ad ik ge'oopt ook ies wat voor moeder te verdiene, maar 't zel wel nietveul worre. . . . En ze 'ait zooveul onkosten gemaakt. . . . Wel 'n dertig gulde. . . .

En deze schipper voer toch altaid veul gelukkiger dan vader. . . . Misschien verandert het nog. . . .”

En aldoor keek ie in steeds zwakker wordende hoop nu de netten binnenkwamen, zwart en aldoor zwart met hier en daar 'n zilveren glinster, trillichtend in den maneglans. En de armelijke vangst spreidde zich in 'n dun laagje over 't middendek, de paarlemoer-blanke visschen klapperend tegen 't dek, zilvervonkelend in laatste uitstuijing van leven, metaalgroen de dikke ruggen. . . .

De oudste, over de verschansing gebogen, vlak bij de wantstaanders en, nu de halve vleet al binnen kwam, wetend, dat het toch wel „niks gedaan” meer is, gromt en mokt z'n vloeken door de stille zwijging van 't nachtelijk werk, waarbij ieder zwaar wrocht aan eigen taak. Janus hoort 't wel, kan ten laatste niet meer zwijgen:

„Kerel, as ik schipper was, ik liet je in een roim opsloite, dan kon je daar eerst al je vloeke oitbrake!”

„Jai ben gewend voor 'n paar ellendige 'aringe je den 'eelen zeumer kapot te sjouwe, ik bedank er voor, daar kè je op an!” brutaalt ie terug, zich weer overbuigend naar de vleet, die rees aldoor leeg, 'n vloek vermompelend. O, 't deed De Ronde zoo pijn, zulke taal, maar hij voelt: tegen zooveel goddeloosheid is zwijgen maar 't beste. . . .

De stuurman stond ook aan 't want, zei niets, maar gaf in zijn hart den oudste gelijk, hoewel hij z'n vloeken te bar vond.

't Was toch narigheid; zoo'n rais as nou 'ad-ie in geen jare mee-gemaakt. Bij schipper Groen was 'em dat nooit overkomen nog. Nou had ie al een 'alf uur nagenoeg staan 'ale, en nog geen tien 'aringe gezien.

De vloek lag er op, da's zeker, en dat kon niks anders weze dan door die De Ronde, dat stond nou wel bai 'm vast. . . . En zuchtend

trok ie, 't bovenlijf naar achteren wendend, de netten over de rammelende rol, geen woord zeggend tegen z'n buurman, alle vier naast elkaar, geflankeerd door twee flakkerende lantaarns, welker gele gloed hun breede geolie-jaste gestalten deed oplichten als van stoere krijgers op wacht, in oudgouden harnessen.

Klaas was moe, doodmoe. Zijn handen krampten hem, z'n oogen staken hem van die leelijke kwallen, slijmerige, viezige dingen, ja, in 't water kleurden ze zoo wonder mooi, maar nou — ze hadden hem al zwerende handen bezorgd.

Hè, wat duurde dat vannacht lang, z'n rug was zoo stijf als een plank. . . .

Hij schrok op, de spil stond stil, de schipper sprong naar 't voordek.

„Wat zou er nou gaande weze? Da's zeker tegen de jongste, die schiet zeker weer niet genoeg op mit de breels.”

En toen de schipper weer aan de spil terugkwam, zag Klaas bij 't uchtendschemeren, dat waasde om 't schip, òp in z'n gezicht, rood-opgelopen van kwaadheid en hij hoorde een: „Wat bl. . . .!”

Dat had ie den „ouwe” nog nooit hoore zegge. 't Was zoo'n goeie man, die je zoo leuk voor den mal kon 'ouwe; hij hield van hem, maar niet van Gerrit, den stuurman, die was toch de laatste dagen zoo narrig en kon je zoo afsnauwe. . . .

Rikketikketik-rikketikketik. . . . moeizaam trokken Klaas' zwaarbewante handen den druipenden reep, die spette in z'n gezicht 't brakke nat, dat hij nu en dan afveegde met een haastigen zwaai aan de leeren mouw van z'n rechterarm.

Beneden 'em hoorde hij zoo nu en dan 'n diepe zucht; hoog en breed torende daar òp 't zware, grauwe kabeltouw, er boven uit bolde okergeel Kees z'n zuidwester.

Mokkend-zwijgend trokken de wantstaanders de laatste netten, bijna-leeg, over de roffel-rammelende rol.

De jongste, vóór in de beting de breels losknoopend van den reep, trilde nog op z'n beenen van den uitbrander, waarin hij zoeven door den schipper was uitgevloekt. Zoo had ie 't nog nooit van schipper Groen gehoord. Gelukkig, tot z'n innige vreugd zag hij

daar opduiken vóór den boeg 't vlaggetje van 't laatste joon¹⁾, je zou 't ook meer as zat worre.

De maan lag als 't teer-witte vlek te bleeken in den violetten hemel; 'n goud-wazig glanzen trilde als 'n stil gejuich door den jongen morgen. Boven een langen, langen bloedrooden muur, die in 't Oosten plotseling gerezen stond boven de zee, klom dra 'n warme Julizon den dag in, die in mateloos verkwisten 't nieuwe licht over zich liet heengulden.... Vl. 112 beurde den gestreken mast op, de witte top blinkend in den gouden dag.

Als een verlossing rees haar de zon na den vergeefschen zwoeg van den nacht. En onder driehoekig vischzeil en stagfok vluchtte ze voort van de plek, waar zoolang ze machteloos lag, kop-neer-op wigde ze zich 'n weg door de langs haar zijden wegschuimende golven. Putsen water gutsten nu neer over haar dek, dat van de zeven kantjes, die in een ommezien waren geakaakt en ingezouten, zoo waar nog knap smerig was vol kleverige schubben en bloederige gellen.²⁾ En in blijde ontspanning van zich weer-vrij-bewegen, sloegen de matrozen puts na puts, hun besmeurd oliegoed even royaal bekletsend als 't dek.

De schipper zat achterin, de beide handen om 'n reuzekom koffie, die heet aanvoelde en waaruit hij na éven-blazen, langzaam teugjes slurpte. Gerrit, de stuurman, tegenover hem, loerde van achter zijn kom gedurig naar den nadenkend-voor-zich-uitstarenden schipper. Hij sprak den laatsten tijd weinig met schipper Jan: hij wou 'em late merke, dat het 'em niks zinde, zooas de schipper altaid met dien De Ronde, die 'ai, Gerrit de Leeuw, nooit as matroos an boord zou genome 'ebbe, op en neerging. Nou zou de schipper 'et toch wel willen geloove, waar ie altaid tot nog toe om gelachen 'ad, dat die kerel, om z'n ongeluk bedankt, 't ook voor Vl. 112 kwam bedurve deze zeumer.

„Ja,” begon schipper Jan, „'t is toch zeurig, as ie 't niet gewend ben! Ik ben al zoo lang schipper, maar as 't zoo gaat, zellen ze mit

¹⁾ Joon = breel met vlag.

²⁾ Gellen = ingewanden der geakaakte haringen.

main nog net doen as met De Ronde. 't Mot tenminste gauw verandere, wil 't nog wat worre."

„Je 'ad die kerel nooit motte anneme, dat 'eb ik al zoo vaak gezegd, maar je 'ebt er om gelachen. Die vaart nou eenmaal ongelukkig, waar die ook vaart en nou benne wai d'r mee bezocht," somberde Gerrit met nadruk. Schipper Jan vertrok z'n mond tot lichten glimlach, terwijl hij een beschuit dik met boter besmeerde. In z'n nauwe oogjes vonkte spotlust.

„Dat 'eb ik ie nou al zoo dikwijls gezegd, Gerrit, kom me daar nou niet meer mit an boord, an zukke dwaas'eden geloof ik niet. Wat wete wai, mensche, daar nou van? Niks ommers. 't Opperweze zel 'n mensch nou ies boitengewoon veul zege geve, en dan zel ie 't beter achte, je niks as tegenslag an te doen; ons lieve Heer weet wat 't beste is voor 'n mensch, maar om nou te zegge, dat wai ongelukkig zelle vare om die De Ronde — nee, Gerrit, ik docht dat je waizer was! 't Ongeluk is toch geen besmettelijke ziekte?"

Onder dit zich verweren tegen den stuurman, die zoo lastig van humeur kon wezen om z'n zwaar-tillen van de dingen, had de schipper z'n gewone blijmoedigheid weer wat herwonnen en toen Gerrit nog tegen z'n redeneering trachtte in te brengen: „'Elp main maar es toezien!" zei hij waarschuwend: „'t Was beter, dat we op ons zelve zagge, dan altaid op 'n ander; we 'ebbe an ons aige genug, waar de zegen om weg kan blaive, Gerrit". . . .

In 't vooronder zat het volk, rond het heete kombuis, waarop 'n roodkoperen enorm-buikige koffieketel te dampen stond, te schaf-ten. Van den gouden dag drong door patentglazen en trapgat 'n vale schemerschijn in 't bedompt-lage rookerige logies, waarin een lucht als van wrakke haring overheerschte alle geurtjes, die daar hingen om de moede lijven, gebogen over kommen koffie met harde beschuit. Er is 'n uitvieren van onverschilligheid in de luidopklinkende warre-ling van stemmen, er razen vloeken tegen de belabberde reis, die toch niks gedaan meer was. Hoonlachend schampert de spot van Hein, den oudste, over de zeven kantjes van dien nacht.

„Die ke'je wel in de Vlaardingsche 'ave vange ook, daar 'oef je niet zoo ver voor van 'ois! Wat zeg jai, Janus?"

Janus had nog niets gezegd, maar veel ging er nu in hem om. Hij begreep 't ook niet, dat het nou weer zoo mis ging, dat de Heere 'em nou weer zoo teuge was, maar hij zou de hand op de mond legge. . . . „Waarom we zoo ongelukkig benne, weet ik net zoo min as jullie, maar dat weet ik wel: zoo as jullie nou tegen 't Opperwezen opstaat, benne we waard den 'eële zeumer geen visschie meer te zien. Ik waarschuw jullie, want één wenk van 't Opperweze en we zien de Vlaardingsche 'ave niet meer!”

Even lei zich een zwijgen over de mannen, nu Janus, dien ze toch respecteerden om z'n zeemanschap, elk woord ernstig-nadrukkelijk uitsprak. De oudste spotlalt nu de zwijging door in cynisch tarten: „En wat zou 't dan nog!” Pats — klatst de zware, vereelte hand van 'n matroos den spotter op de wang. Die taal ging nou veel te ver. Wit vertrokken het gezicht, 'n wilde drift in de brutale oogen, wil de oudste opspringen, z'n belager, tegenover hem, te lijf, maar sterke handen houden hem bij borst en schouders en zware lichamen drukken den driftige terug. In 't nauwe gangetje om 't kombuis rommelt het dof gestommel van zware laarzen, die bonsstooten tegen kisten en banken, vloeken en driftkreten van „laa me los” gieren er boven uit en daartusschen door gilt de huilstem van Klaas: „Vader, vader, ze wille mekaar vermoorde, o vader!”

Janus is aan 't dek gesprongen, één, twee, drie, om den schipper te roepen.

Zoo'n bende had ie bij z'n eigen an boord nooit beleefd. Schipper Jan, die juist uit de kajuit kwam, haast zich naar voren; 't vooronder inspringend.

„Wat mot dat nou 'ier? Gooit 'em in een ruim, astie niet bedare wil,” davert z'n stem door 't vooronder.

„Ja, schipper, ai is al koest, we 'ebben 'em daar al 'n nachie beloofd, dien duvelstoejager!”

Tegen de eensgezindheid der Vlaardingers had hij 't verloren en de schipper, die nu z'n gezicht zag, wit tegen de donkering van z'n kooi, de oogen in gloeiing van opgekropte drift, dreigt: „Je gaat er oit, 'oor, as deze reis afgelopen is. Met jou is de doivel an boord gekomme, versta je, ellendeling?”

„We 'ebbe twintig lááást; d'r wordt 'n goeie prais gemáááákt! 'eb 'k ge'óóóórd! In jaiiai?”

„Wai benne nog niet zoo vééér, we zelle maar moed 'ouééé!”

Vl. 90 zeilde nu achter de „Stella Maris” om, zoo dicht bij, dat Klaas 'n paar oude bekenden onder 't praaien lachend toewoof.

„Alles wèl an bóóóórd?” verwoei nog als 'n noodgeroep tegen den wind in, van Vl. 90, die al te lang, weerbarstig-klapperend 't zeildoek, aan den wind gelegen had en nu, weer wind vangende, snel zich repte. „Alles wèèè! Genacht allemááál!” riep schipper Jan nog.

In stilbenijden oogden ze allen den thuiszeiler na; de stuurman alleen kon 't niet verkroppen. Hij stond in de kajuitskap, vullend uit zwarte flesch 'n glaasje zonder voet, waaruit elk op z'n beurt in één slok z'n elfuurtje genoot. Ze stonden allen nu in hun bont-afwisselende, grillig-sjofele kleedij om den even z'n politiemuts-gedekten kop uit de kajuitskap heffenden stuurmansmaat, die maar schonk. . . .

„Die is nog nà ons oit'ezaild, je mot maar gelukkig weze!” begon hij, op z'n ouden moppertoon.

Niemand zei er wat op; de oudste, anders vlug met den mond, staarde aandachtig in heet begeeren naar 't witte vocht, dat klokte uit de flesch in 't glaasje, waarvoor hij 't laatst aan de beurt was. De ruzie en herrie van dien morgen drukten hem nog als 'n vernederende herinnering en de anderen voelden zich ook nog niet zoo vrij in den meestal zoo monter en omgang met elkaar.

Schipper Jan ging er op in: „Verleeë zomer 'ait ie anders nog geen 'onderdvaiftig voor z'n volk verdiend, ai mag 't werendig wel'ies 'ebbe, dat verzeker ik je! En och, wat zelle we zegge? Wie 't laatst licht, licht het beste, zait 't spreekwoord!”

Den heelen dag koerste de „Stella Maris” Noord in; naar de 59 ging het; de thuiszeiler had moed gegeven. En toen op den warmen achtermiddag het volk ter kooi was gekropen, alleen de jongens en de wacht boven waren, doken steeds meer schepen op aan den horizon. Zou het nu komen, 't geluk, de zegen, waarnaar ze allen zoo uitzagen?

Zondagmorgen.

Plots, schrokschrikkend, was Klaas wakker geworden, meenend te hooren roepen: „(H)alééé”.

Hè, wat fijn, dat ie er niet uit hoefde. Doodstil was 't om hem heen. Z'n vader, naast hem, snorkte van belang. En uit alle hoeken van 't vooronder zaagde 'n eentonig ronken knorrig door 't mat-doorzonde logies; 'n breeden lichtbundel, waarin blauw-wazig dwarrelwemelde 't stof, zag ie van uit de kooidonkerte schuin neerlijnen door 't trapgat. Hij had zeker gedroomd, dat is zoo opschrok.... En z'n lichaam keerend en rekkend, voelde-n-ie, hoe moe en stijf ie was. Ze 'adde dan ook 'n weekie achter den rug 'oor, zoo druk, zoo vermoeiend, dat.... en z'n hoofd behaaglijk drukkend in z'n teerluchtdoortrokken kussen, sliep ie weer in, prettig droomend van moeder en broertjes en zusjes, hoe die bij den toren stonden, want er was geroepen: „Een bal op!” En Klaas was al zoo lang weg. Al zeven weke. En vreemd: hij hoorde al maar roepen: „Een bal op!” maar hij deed er zelf niet aan mee.... ¹⁾

De zon begon onder haar felle schroeïng het teer hier en daar uit de naden van 't dek reeds los te weeken, toen Klaas, slaperiggeeuwend, aan 't dek klom, waar 't volk lanterfantte in luierend niets-doen of prettig liefhebberen: daar, wàt gezelligjes, lagen er in de boot, elkaar vertellend uit den schat van herinneringen; op 't middendek zat er een 'n touw-matje te vlechten en sneed de kunstvaardige hand van Gerrit, den stuurman, uit een brok hout van 'n oude spilspraak 'n sierlijken loggervorm, zoo fijn, dat Klaas er opgetogen-verwonderd bij ging zitten kijken, vergetend, dat hij voor den schipper nog 'n vraag en antwoord uit den Catechismus moest leeren. Op de vlootkist, achter 't roer, zat Janus, gebogen over een breed-uitgevouwen „Vriend van Oud en Jong”, verdiept in stichtelijke lectuur, waarvan ie altijd zorgde voorraad mee te nemen. Hein had de wacht, maar de zee lag zoo blakstil, dat het vischzeil aldoor „an de wind” lei, met een telkens rukschokken der takels. Hij rookte

.. ¹⁾ Een bal op den toren in Vl. was 't sein van den torenwachter, dat er een schip binnen den N. Waterweg was.

dan ook 'n sigaar, zoo weinig omkijken had ie naar 't roer; het schip lag zoo stil als in de Vlaardingsche haven. IJluitkringelend blauwde de sigarenrook op in de hettige lucht. . . .

„Janus, wil je es van me opsteke?” begon ie, zich omkeerende naar den in z'n lectuur stil-genietende.

„Wel, nou, (H)ain, as ik je niet ontrief!”

„'t Ken daar nou wel of, Janus!” en gul stak hij hem 'n zilverbelegden zwarten sigarenkoker toe.

„Wat 'n faine koker, mit zukke dinge kenne wai, getrouwde loi, ons niet op'oue!” prees De Ronde, feestelijk-blij met de sigaar.

„Ja, ik 'eb 'em van m'n maissie gekrege mit m'n verjaardag. Ja, Janus, jullie 'ebbe je taid ge'ad.”

Schipper Jan kwam uit de kajuit; in z'n rechterhand een in zeildoeken omslag gewonden boek. Hij liep naar 't voordek. Allen stonden langzaam-loom van lig- of zitplaats op:

„'t Is gebed, Janus!” zei Hein, „mot je niet voorin?” Janus vouwde z'n krant met onhandig scharrelen aan 't weerstrevend papier, op.

„Maar ik 'eb nou toch de wacht. Ga jai maar!”

„Nee, Janus, je weet wel, ik ben niet van de vrome kant, 't ken me niks schele, ik blaif liever bove!”

„Ja maar, jai 'ebt 'et net zoo goed noodig as ik, jonge; we motte voor één Opperweze verschaine, dat geloof ie toch zeker ook?” zei Janus, innig-meelijdend den oudste aanzierend.

Glimlachend voor zich heenziend, om dien De Ronde, die het toch wel goed met hem meende, zei hij alleen: „Ik weet, dat jai d'r graag bai ben en ik verveel me d'r toch! Ik zel maar 'ier blaive!”

„Nou, as ie dan beslist geen zin 'eb, 't is vandaag Zundag en van de week 'ebbe we geen taid ge'ad 'aast om te bidde of te danke, we moste blai weze, dat er veur de godsdienst nog één dag overschiet.”

In stilte zuchtend om zooveel onverschilligheid, daalde Janus 't logies in, waar allen al gerijd zaten op de smalle banken langs 't kombuis, devotelijk-stil over hun bijbels gebogen.

Janus nam van z'n zoontje, die al prompt voor den schipper z'n „Zondag” had opgezegd, 'n bijbel over en ging zitten.

„Laten we zinge, manne, Psalm 68 vers 10,” begon schipper

Jan, die 't vers nu met donkere basstem dreunzeurend voorlas.

Tegen de lage zoldering sloeg nu 'n davering van geluid op uit de forsche kelen; als metalen klankstoeten braken de verswoorden uit, en de mannen genoten, vierend hun zanglust bot in 'n behaaglijk rekken van elke lettergreep langs de ladder hunner origineele muzikale tierlantijntjes van welker hoogte zij neertrilde als 'n erwt van 'n trap tot het rustpunt eener volgende syllabe, waar opnieuw de stijging begon.

Toen het vers ter helfte was en er hoog moest ingezet, zag Klaas hoe de stuurman z'n voeten schrap zette tegen den kombuisrand, z'n gezicht rooder en rooder kleurde en blauw op z'n voorhoofd aders strakten. Klaas deed ook z'n best, maar hij kreeg soms wel lust even de vingers in de ooren te stoppen, zoo dreunde 't hem door 't hoofd. . . .

„Janus, wil jai ons 'n hoofdstuk oit de Baibel voorleze?” vroeg de schipper, die De Ronde wel meer liet voorgaan. Janus, in z'n Bijbel thuis als op de Noordzee, bladerde even om en om.

„Lukas vaif”.

't Duurde lang, eer hij kon beginnen door 't al maar ritselend waaieren der Bijbelbladen van wie 't maar niet zoo gauw vinden konden. . . .

Door de stilte galm-plechtigde klaaglijk-monotoon 't verhaal van de wonderbare vischvangst der discipelen van Jezus, die den geheelen nacht over gearbeid hadden doch niet gevangen en op 't woord huns Heilands hun netten werpend, zooveel vingen, dat de netten scheurden en ze twee schepen met de visch konden laden, tot zinkens toe. . . . Verder dan dat verhaal las Janus niet.

Hij keek van z'n boek op; met opzet had hij dit hoofdstuk gekozen, dat begrepen allen wel, tot Klaas, den afhouder, toe.

Voelden ze zich allen nog niet stijf in de leden vandaag van het inhalen der netten, die de vorige week iederen nacht rijke vangst hadden gebracht? Hadden ze ook niet nacht op nacht, nagenoeg zes weken, gezwoegd, zonder te vangen, dan 'n enkele ton? En zonk nu de „Stella Maris” niet al dieper van de zware lasten, liggend als rijke buit in de ruimen verscholen?

Nu Janus ophield, gluurden ze van terzij hem aan; schipper Jan, tegen den achterwand zittend, verwachtte nu wel 'n woordje. . . .

„Ja, manne, ik docht zoo onder 't leze: Zoo mos 't nou bai ons ook weze, as 't bai Petrus was: „(H)eere, ga oit van main, want ik ben een zondig mensch.”

Wat 'ebbe we ook niet de eerste weke gewerkt voor zoo wat nimmendal; 't was verdrietig, ik weet er alles van, jullie zelle main wel begraipe, as ik zeg, dat er in m'n 'art wel ies vrage reze: Waarom 't me nou weer zoo slecht mos gaan? Wat wierd er 'ier gemurmureerd, gevloekt, ken ik wel zegge. 'k 'Ad er soms zoo benauwd onder, in ziedaar: we benne op 'n beste visscherai gekomme. De (H)eere 'ait 't wèl gemaakt.” Even wachtte hij, of er ook iemand een gesprek wou over wat hij daar zei.

„Ja, Janus,” schuchterde de beverige, hooge stem van den bejaarden Aai van Vliet, „we 'ebbe zelf eerst er de vloek over ingeroepe; mochten we nou maar beschaamd worre over de goed'aid Gods.”

„Dat wou ik ook zegge, Aai; Petrus gevoelt 'em klain en zondig onder de weldade; 'ai weet 't: niks verdiend, alles verbeurd. Zoo mot 't ook bai ons weze, zel 't goed mit ons staan vir de eeuwig'aid. We motten in de schuld komme, dat we die zegen niet verdiend 'ebbe. En dan zegt de ziel ook mit den Apostel: (H)eere, ga oit van main, want ik ben een zondig mensch.

Ik 'eb as schipper wel niet zoo gelukkig gevare, maar 'k mocht toch altaid plaite op de belofte in 't Woord: Je brood zel zeker en je water gewis weze! En dat mot 'k zegge: door de goed'aid 'ebbe we nooit gebrek geleeë. . . .”

Enkele matrozen bladerden onder 't vertrouwelijk spreken van Janus wat in hun Bijbel, voelend zijn woorden als 'n stille beschaming van vroegere onverschillige ruwheid klemmen om hun ziel.

„Wai, zeeloi, kenne 't spreekwoord bai ervaring: Nood leert bidde, maar in ons kapittel leert den apostel 't door de weldade; moch 't bai ons ook zoo maar weze, as we nog 't rechte bidde niet verstaan,” ging Janus door, voelend als nooit te voren 'n

gemakkelijkheid van spreken-uit-het-hart tot z'n medematrozen.

„Ja,” begon Aai van Vliet weer, „er staat zoo geschreve: in tegenspoed geduldig, in voorspoed dankbaar, maar da's makkelijker gezaid dan gedaan.”

„Ik wil je tenminste wel zegge,” kwam nu schipper Jan, „dat ik 't niet lang zou vol-ouwe, as ik altaid ongelukkig vare mos.”

„Dat mot genade je ook leere, van je zelve' eb je dat niet, schipper, dat weet ik bai ondervinding,” bekende Janus, schipper Jan aankijkend.

Klaas verveelde zich; onrustig schoof hij over 't stoppekistje, waarop hij zat, heen en weer, loerend uit de zwaar-drukkende broeiing van 't logies langs 't trapje naar boven, van waar zoo nu en dan een lekker tochtje om z'n hoofd kwam koelen.

Gelukkig, de schipper ging 'n gebed voorlezen uit „De Zeevaart”, dat dikke boek, waar ook wel 'n preek uit werd voorgelezen, nu gelukkig niet.

En op langzamen, droeven dreuntoon, dien Klaas al gewend was maar toch altijd weer vreemd vond, las schipper Jan 'n lang gebed, waarna hij ten besluite een psalm opgaf.

Weer was 't logies vol van de dreuning der metaalzware klanken, die opgalmden uit het vooronder over 't dek, waar, bij 't roer, Hein te luisteren begon, gevangen in de bekoring der weemoedig-plechtige melodie, die uitruischte ver in 't rond over 't stille zeevlak, dat glanstilde in goudene spiegeling:

„Wat zal ik, met Gods gunsten overlaân,
 Dien trouwen Heer voor Zijn genâ vergelden?
 'k Zal bij den kelk des heils Zijn Naam vermelden
 En roepen Hem met blijde erkent'nis aan!”

Dien avond riep de stuurman Klaas bij zich achterin.

„Hier heb je een bussie melk voor je vader, Klaas, ik 'eb er zelf nog 'n paar, maar jullie zelle mit die lange rais wel gebrek 'ebbe. En die koek is voor jou!”

Klaas wist niet, hoe ie 't nou had met Gerrit. Hij bekeek z'n schat

in verbazing en: „Dank ie wel, stuurman!” lachroepend, bonkte-n-ie met z'n klompen vlug 't trapje op, om z'n vader gauw te verrassen, die ook wel blij zou wezen.

„Wat is die Janus toch altheid eender, wat leeft ie d'r makkelijk onder, as je 'em zoo 'oort spreke,” zei bij 't naar kooi gaan Gerrit tegen schipper Jan.

„'t Is een beste kerel; 't is van binne goed met 'm gesteld: je 'ebt er nou zeker geen spait meer van, dat ie an boord is?” En schipper's oogjes monkelden geestig naar Gerrit, die niets antwoordde, maar, bukkend, z'n laarzen uittrok. . . .

Onder den goud-bestarnden hemel, die in duizelverre, wemelende pracht flonkervuurde boven de eindeloosheid der zee, lag de „Stella Maris” te rijen aan de reep voor 't laatste schot.

II.

't Was November.

't Liep tegen 't einde der haringteelt. De „Stella Maris” deed haar laatste haringreis.

Nu in 't najaar, was de koers niet noordelijker dan Doggersbank. Met een klein stormfokje aan den grooten mast lag de „Stella Maris”, Noord en Oost over, en schipper Jan hield nu zelf 't roer, want z'n schip zwoegde op tegen der golven razernij, die schuimkoppig op elkaar inbotsten, oprijzend hier en ginds als stortzeeën geweldig, die van allen kant den benarden logger ompoelden. . . .

Alle hens was aan 't dek, behalve de jongens, die in 't vooronder blijven moesten. In den vallenden avond, die àl grauwer donkerde aan 't als 'n oordeelsdreigement laaghangende geluchte, waaraan 't woeste jachten der loodgrijze wolkgevaarten, stonden de mannen op 't achterdek, den zuidwester met een riempje onder de kin vast, geharnast in 't oliegoed, de laarzen aan; over 't heele dek spoelde 't water onophoudelijk heen en in angstig-spannend zwijgen, zelden gestoord door 'n woord, dat toch onverstaanbaar verwoei in den wind, staarden ze op de kolkende golven, die het schip opwierpen op hare

koppen om er plots onder weg te duiken als speelden ze vangballetje.

Van 't dek af, dat nu zoo benauwend-klein opzwartte bij elken omhoogstoot van den steven, zag je hoog op tegen de massaal-aanwentelende rollers, die, breed-uit omkruivend, neerdoften in 'n golfdal, om weer op te steigeren, hooger, al hooger en al dreigender, opgezweept door de loeiende drift van den orkaan, die raasde boven den doffen dreun van 't golvengeweld in demonisch-monotoon gehuil als van 'n troep geslagen honden, waarbovenuit 'n gierend fluitgeluid jankschilde door 't want.

't Was 'n weer om er stil onder te wezen, sprakeloos, nu het schip als ontzind wild heen en weer slingerde of opsteigerde met z'n steven steil overeind soms, als 'n galoppeerend paard. En de bange nacht donkerde van rondom.

Janus stond bij de stoomspil, z'n hoofd geleund op z'n arm. Zulk weer had ie al zoo vaak meegemaakt, maar altijd opnieuw woog 't op hem met den ouden angst, de huiwerende vrees: as de Heere nou es een voleinding met ze maken ging.

En z'n zien naar de schuimomvlokke waterbergen, die door 't groeiend donker hun witte wemeling vlekten, was 'n staag gebed: „Och, (H)eere, spaar ons toch nog, om je lieve Zoons wil! Vergeef toch al onze zonde en keer toch Je toorn en Je oordele nog van ons of in Je groote zondaarsliefde!” En in zulke oogenblikken sloeg de twijfel als 'n woelende zee in hem op en oude jeugdzonden begonnen hem oordeelend aan te klagen, als in 't gierend gillen van den storm door 't want. Even maar, want diep in 'em begon het dan weer op te zingen als het stil gejuich van goddelijke genade, dat z'n onrust versloeg:

De Heer is zoo getrouw als sterk,
Hij zal Zijn werk
Voor mij volenden.

En aan z'n vrouw en kinderen peinzend, begreep hij óók hun toekomst in dat werk van zijn Heer.

O, jezelf met al je zonde en zorg, al je angst en benauwdheid maar aan (H)em over te geve, wat een voorrecht toch, as 't er op

ankwam en — elk oogenblik kon 't gebeure, — er ies een stortzee op je schip aanliep, zoodat je allemaal zoo de eeuwig'aid inging. O, nu 't zoo rustig in z'n ziel was, kon ie met zoo innig meelij zien op z'n medematrozen, van wie hij 't wel zeker wist, dat ze vreemd waren aan wat hij kende. Hij zou 't ze nu zoo gunnen, een even heerlijk vooruitzicht, als hij door Gods genade had leeren kennen.

Mogge ze nou maar in de schuld komme voor een 'ailig en rechtvaardig God, overlegde-n-ie. Benauwd dat ze anders waren — telkens vroegen ze an 'em of an schipper Jan: „Wat denk ie, zou 't weer nou niet op z'n slimst geweest 'ebbe?” of: „Janus, 'eb jai al ies meer zukke zeeë zien loope?”

Zoo is de mensch; zoo nietig, zoo klain, dacht ie dan, tegenover Gods majestait, diezelfde mensch, die anders net doet of er geen Opperweze bestaat en maar vloekt en raast en spot.

Hein, de oudste, ook. Wat stond ie daar nou naast 'em, en keek schuw-angstig naar 'm op somwaile, alsof 'ai, Janus, 'em 'elpe kon.

Zoo nu en dan riep de schipper luid-op tegen den orkaan in: „Manne, hou-ie vast”, want dan kwam er weer zoo'n vervaarlijke waterberg recht op hen aanpersen, dreigend schip en manschappen weg te spoelen in allen tegenstand neerplettend geweld....

En dan was er één oogenblik van allerhevigste angstspanning, als die reuzegolf àl maar nader deinde door den avondschemer, donkerend als 'n demonisch spooksel en de „Stella Maris” zwoegde om aan zijn klauwierenden greep te ontkomen....

Gerrit had de lichten aangestoken; door den zwarten nacht boorden een rood en groen vuur, fantastisch schampend hun kleurige schijnsels over de grauwe watermassa's, die wielden en kolkten....

Er zou wel niets komen van een naar kooi gaan; 't schaften was er ook al op ingeschoten.

Schipper Jan, die het roer nu aan den stuurman had overgegeven en even naar omlaag geweest was, kwam terug met de ietwat-bemoedigende woorden: „De barometer is weer iets vooroitgegaan; jullie kenne wel 'n poosie naar kooi; ik en Gerrit en Janus zelle boven blaive voor de sekuriga'id.”

Langzamerhand daalden er in 't vooronder.

De jongens zaten nog op. Ze hadden 'n benauwden dag gehad. De reepschieter had niets anders gedaan dan schreien, in snikkend klagen van: „O, m'n moeder, m'n goeie moeder!” En Klaas was er ten leste ook bij gaan zitten huilen. De jongste zat nog altijd, waar ie den heelen dag gezeten had: tegen den achterwand van 't vooronder, aldoor zwijgend-voorovergebogen, 't hoofd in z'n handen geleund.

De lamp slingerde met eentonig schurend piepgeluid heftig heen en weer, rusteloos schoven schaduwen de wanden langs. — Klaas had 't zoo benauwd gekregen, dat ie maar naar 't dek zou gegaan zijn, hoe streng 't den jongens ook verboden was, toen — o, wat 'n opluchting — de matrozen in 't vooronder kwamen, zwijgend, met strakke, bedrukte gezichten. Klaas vroeg maar niets, je kon 't wel merken, het was nog altijd gevaarlijk.

Zwijgend kropen ze ter kooi.

Klaas lag alleen. Zijn vader was boven. Hij hoorde nog 't snikken van Kees, die tegenover zijn kooi lag naast Hein.

„Wat smakte die golve teuge 'et schip, 't slingerde zoo verschrikkelijk, je kon niet blaiven legge, waar je lag! Wat dreunde 't door de kooiwand: klats, bom. . . . Hé, wat 'n stoot maakte-n-ie daar, zeker een stortzeetje.

Wat is die Kees toch bang! (H)ai 'ait vandaag al maar geroepe om z'n moeder. . . . Wel 'n beetje kinderachtig.

Een vader 'ait ie niet meer. Ik ben maar blai, dat main vader an boord is. As-t-er ies wat gebeurt — ja, dan ken die me misschien wel niet 'ellepe, maar ik ben toch niet zoo bang nou as Kees. . . . 't Is anders een sturm, ik wou niet graag bove weze, ik geloof, dat 'et nog 'arder begint te waoie. . . . Ik 'oor nog geen mensch snurke. . . . ze zelle wel niet durve slape: je ken 't nooit ies wete. . . . As moeder 't zoo 'oort sturme, zel ze wel an ons denke. . . . Ze 'ait main wel ies geroepe op een nacht verleë winter, dat ik er oit mos komme, zoo as 't woei. . . . Ze zel nou ook wel opzitte. . . . Zou ze nou ook zoo legge bidde voor main en vader?

Wat floit die wind toch akelig! 'k Zel wel niet veul slape van nacht. Je ken niet stil blaive legge. . . . Kniersend piepte door de nachstilte de slingerende lamp. Een paar olieassen, naast z'n kooi opgehangen,

schuurden regelmatig, langzaam-eentonig tegen den wand. . . . En daar boven. . . . huivrend keerde Klaas zich om en om, gedurig verglijdend van z'n plek; 'n zware regen hoorde-n-ie neergutsen op 't dek. Hij dacht aan z'n vader, die zeker wel aan 't roer stond bij den schipper.

Had ie wel gebeden van avond? Nee, dat vergat ie wel meer, vooral als ie 's avonds erg moe was van 't werk. En Klaas, onder 't benauwend neerpletsen van den regen boven z'n hoofd, vouwde z'n handen en deed z'n avondgebed, maar voegde er aan toe: „O God, o lieve (H)eere Jezus, wil toch die sturm doen bedare en dat er toch geen ongeluk gebeure mag, want 'et is nou zoo gevaarlijk weertje. . . . Gai kunt ons toch 'ellepe, och, spaar ons toch, dat we toch weer thois magge komme. . . . Amen”

Daar kwam er een 't voorondertrapje af, haastig. — Wat zou er weze? Uit de kooien kwamen hoofden nieuwsgierig loeren. In zijn regenglimmend oliegoed stond Janus bij z'n kooi. Hij kwam even zien naar z'n jongen. Klaas vond het prettig; 't stelde hem gerust, vader wakend te weten, z'n goeie vader, van wiens oliegoed 't water afdroop. . . . Hij keek hem strak aan en toen voelde hij opeens toch zichzelf en vader en allen in angst; vader zag zoo ernstig. . . .

„Ja, jonge, de (H)eere mot ons beware, we magge 't (H)em wel vrage, 't ziet er broin oit, stikdonker is 't boven en der loopen zware zeë. . . . De schipper en Gerrit staan nou aan 't roer. . . . Der is er maar Eén, jonge, waar we 't van verwachte motte. . . .”

„Waar denk ie, Janus, datte we ongeveer benne?” kwam 'n stem uit één der achterkooien.

„We zelle zoo wat op de kroin van Doggersbank zitte. . . . daar loope je zwaarste stukke water. . . .”

„Zouwe we maar niet bove komme, Janus? Slape doen we toch niet en er mocht ies wat gebeure?” vroeg met van-vrees-doffe stem Hein, met z'n laarzen aan zittend op den rand van z'n kooi.

„Och, wat zel ik zegge, as we nou die 'ooge gronde eerst maar ies gepasseerd benne!”

De stilte, waarin 't schrill gepiep der slingerende lamp en 't zeurige klappen van oliegoed tegen den wand, begeleid werd door den dof-

fen donder van den storm, woog zwaar als een afgrondelijke dreiging op allen. Janus keerde zich weer naar 't trapje, maar nauwelijks deed hij een paar passen of — jomp — plompte de „Stella Maris” diepneer; allen voelen den schok, 'n doodsschrik siddert het vooronder door, 'n donderende dreun rumoert boven hun hoofden, als berstte de „Stella Maris” in éénen uit elkaar; 'n stortvloed bruist het logies binnen, waar de lamp uitfloept. . . .

Doodsbenauwenis schreit, schreeuwt, gilt door vooronders nachtdonkerte. . . .

„O God, 'elp, 'elp, we vergaan, o 'eere, m'n arme vrouw en kindertjies.”

„O, moeder, nou zie ik je nooit weer.”

Een eeuwigheid van angst in één moment, enkele seconden. . . .

Als uit hun kooien geslingerd, staan rillend en ontzind de mannen, aan 't kombuis zich vastklampend, tot de knieën in 't water. En in den donker drukken ze elkaar op naar 't trapje, Janus voorop. . . .

Achter blijven de jongens, dicht bij elkaar schuivend, klapper-tandend van kou en schrik in 't stikdonkere logies, hoorend nu boven hun hoofd 't haastig dreundoffen van voetstappen; Kees, de reep-schietter, huilklagend: „Moedertje, moedertje”, de beide anderen stil uitsnikkend hun angst. . . . Ze hadden ook wel naar boven gewild, want het water sloot hun huiver-koud om de beenen; maar ze dorsten het volk niet achterna: boven was 't zoo gevaarlijk nu. Dan maar in den donker wachten en luisteren, luisteren naar de geluiden op het dek. . . .

„Wat zel er nog gebeure mit ons?” snikte als wanhopig 't reep-schietertje. „O moeder, was ik maar an wal gebleve. . . . Nou zelle we 'ier nog sturreve!” gilde hij uit met een stem, die oversloeg. . . .

Op het dek stonden ze allen in den duister een moment als ter dood gedoemden. Weg 't vooronderhuis¹⁾, wèg hun boot — en o wat een benauwing — 't water hoorde je naar binnen klotsen door 't open-geslagen dek — een stuk verschansing aan bakboordzij vernield vlak bij den steven, waar de boot gelegen had. . . .

„An de pompe, jongens, an de pompe, anders gaan we allemaal

¹⁾ de kap van 't logies.

nog," schreeuwde van 't achterdek schipper Jan door den nacht.

Een oogenblik nog stonden allen angst-omhuiverd, moedeloos-verslagen, toen schipper Jan, schreiend en snikkend begon: „Gerrit, Gerrit is weg, 'ai is weg.... We stonde allebai an 't roer.... Janus was net in 't vooronder.... Ik voelde de aantrekking van het stuk water.... Ik roep nog: Gerrit, de kajoit in.... Ik spring naar beneëe om 'em ook gelegen'aid te geve.... Ik docht: daar gaan we allemaal de eeuwig'aid in.... 't Water broiste achterin over m'n laif.... maar Gerrit, 'ai 'ait de kajoit zeker niet meer kenne 'ale.... Wat een nacht, wat een nacht!"

Huilerig, zenuwachtig gejaagd, kwam 't droeve verhaal.... Zwijgend vielen ze aan de pompen in rusteloos jachten, ieder voor zich vol van 't gebeurde.

De zee, die vreeselijke, is door den inktzwarten duister niet te zien, maar de dreiging dreunt rondom en huilt in den storm over hun hoofden; 't water slaat onophoudelijk kletsend-nijdig over 't dek.

Ze weten het allen: nog zoo'n stortzee als daar even en ze zullen Gerrit volgen. Ze voelen hun schip nu zoo zwak, wrakgeslagen als 't is — zonder boot ook.

Aan 't roer staat nu één der matrozen. Acht man wisselen elkaar af bij de pompen.

Janus heeft uit de kajuit zeildoek en spijkertjes gehaald. Op z'n knieën naar de voorplecht gekropen, terwijl hem aldoor 't water overspoelt, tracht ie elk oogenblik, dat het schip z'n steven opwerpt, de openingen in 't dek langs de buitenzij van 't schip dicht te spijkeren. Ten ruwste dekt hij het, omdat anders het water niet te verpompen is. Zijn handen zijn hem soms zoo stijf-verkleumd, dat ie even oprijzen moet om ze wat lenig te beuken. Een flakkerende lantaarn, slingerend aan den voormast, schampt over z'n breede, vooroverliggende figuur, terwijl hij inspannend zoekt en hamert, telkens mysterieuse schijnsels. De mannen aan de pomp turen uit hun donker met huiverende bewondering naar die gevaarlijke plek, waar de verschansing en de boot wegsloegen en Janus' gestalte spokig-lichtomgloed zich beweegt.

Als het schip neertjonkt, grijpt ie even 'n stomp hout van de wrakgeslagen verschansing om dan haastig weer z'n luguber werk af te

jachten. Een storm van gedachten gonst in hem om, terwijl ie over de uitstekende spaanders van 't dek de presenning ¹⁾ spijkert. . . .

Voor zichzelf heen murmelt ie door storm- en golfgeraas:

Ik lag gekneld in banden van den dood,
Daar d' angst der hel mij allen troost deed missen;
Ik was benauwd, omringd door droefenissen,
Maar riep den Heer dùs aan in àl mijn nood:

„Och, Heer, och, wierd mijn ziel door U gered!”
Toen hoorde God, Hij is mijn liefde waardig.
De Heer is groot, genadig en rechtvaardig
En onze God ontfermt zich op 't gebed.

Dit vers houdt hem de angst van de ziel, doet groeien zijn moed, terwijl 't water hem in 't gezicht klakt. Door- en doornat, ondanks z'n oliegoed, hamert ie als in wanhoop, herhalend telkens als de strijdeus van z'n zwaren kamp: „En onze God ontfermt zich op 't gebed.”

Schipper Jan komt naar hem toegekropen, om hem van achteren vast te houden, liggend op Janus' beenen.

„Jonge, jonge, Janus, wat een toestand! 'oe zelle we dat nog redde. . . .!’ schreeuwklaagt ie.

„Ja, schipper,” roept De Ronde boven den storm uit, „de (H)eere is toch de Almachtige, 'ai 'ait al zoo vaak uit nood en dood ge'olpe; 'ai ontfermt zich ommers nog altaid op 't gebed.”

Schipper Jan zei niets; 'ai kon 't wel weer uitsnikken om die arme, arme Gerrit, voor altaid, voor altaid wèg. . . . Wat 'ad ie den 'eele nacht stil en moedeloos bai 'em gestaan, an 't roer, of ie vast en zeker wist, dat 'et mis zou gaan. . . . 'ai was altaid nogal zwaarmoedig en vooral met zuk weer as van nacht. . . . Ja, die Janus, die sting maar sterk in z'n geloof. Dat mot je ook gegeve worre. Een kerel anders waar je respect voor 'ebben mos! — Wie zou dat dùrve van z'n volk — zulk levensgevaarlijk werk? — Gelukkig, dat ie die De Ronde nog 'ad — je leg 'ier anders op 't randje van de dood.

Rossig schichtte het licht van de lantaarn over de als gierige

¹⁾ Geteerd zeildoek.

monsters vlak bij Janus' hoofd schuimbedekt opduikende rollers, keilend over beiden heen zware plassen water, die bijwijlen hen huiverend deed wachten — ademloos — 't nat killend borst en rug. . .

„'k Zou maar op'oue, Janus, 't wordt 'ier te gevaarlijk, 'oor. . . .”, riep schipper Jan, angstig ziend naar de zeedonkering.

„Nou, schipper, ik 'oop, dat 'et ellepe mag — as 't nou maar blaift zitte tot murge — as we 't dan nog beleve, zelle we 't versterke mit dubbele presenning.”

Ze rezen beiden op, 't kleine, ineengedrongen schippersfiguurtje stak jongensachtig af bij de rijzige stoerheid van den matroos.

„De jongens zaie, dat 'et water vóórin nagenoeg weg is; we benne Goddank dan toch van ondere dichtgebleve, maar 't gevaar benne we nog niet te bove. . . . De wind, zou 'k zeggen, is iets geminderd. — Maar Janus, jai mot maar bai main achterin komme; dat vin je zeker goed, nou Gerrit weg is?” 't Klonk als de vraag van een kind, dat bang is alleen in den donker. . . .

„Als je dat graag wil, schipper.” Nadenkend stond Janus even, als verrast door die vraag, stilstarend naar de seinlichten, die hun rood en groen vuuroogden door den nacht.

„'t Is of ik ze 'em nog zie ansteke, gisteravond; 'ai ait 't voor 't laatst magge doen — wat is 't leven toch!” Als 'n looden zwaarte wegen voelend in z'n leden, zocht Janus 't vooronder op, nieuwsgierig ook naar Klaas; als ie eerst wat droog goed had aangetrokken, kon ie straks aan de pompen nog even meehelpen. Beneden brandde de lamp weer; 't water was weggezakt, maar wat een smerige vloer: steenkolen en turf, door 't water neergespoeld, plekten er vuilzwart. 't Kooigoed was kletsnat. Klaas, die zich lang goed gehouden had, vloog nu z'n vader aan den hals, onbedaarlijk huilend, zenuwschokkend: „O vader, zoue. . . . we. . . . nog. . . . gered kenne worde. . . ., o vadertje, blaif toch bai me. . . .!”

Janus liet hem zijn benauwenis uitklagen, die hem en den jongens zwaarder nog woog nu ze ook wisten van Gerrit.

„Ja, jongens, 't is een nacht om nooit te vergeten — jullie moeten maar veul vrage an onze lieven 'eer of-t-ie ons beware wil; we 'ebbe 't niet verdiend — dat wete jullie ook wel, maar 'ai es lankmoedig

over ons — Gerrit is weg — dat 'ad main en ons allemaal kenne gebeure. . . . Moed 'oue, jongens, as we de nacht eerst maar ies gepasseerd benne. . . .” vroolijkte z'n stem met iets van de oude opgeruimdheid.

Bijna twee uur hadden ze, in opperste inspanning van kracht, aan de pompen gestaan, twee aan twee elkaar verpoozend. 't Had lang geduurd, vóór ze wisten: het water zakt, zakt. . . . en door de doodsangst, die hun ziel omsloot als 'n lange, bange nacht van verwijfeling, waarin ze wanhopig wrochten om behoud, was toen als 'n zwakke, verre schijn van hoop doorgebroken. En de eerste woorden hadden ze onder elkaar gewisseld over Gerrit; kort, afgebroken onder 't hijgend zwoegen. . . . Dan hadden de pompen gekreund, als klachten, scheurend door den nacht, angstig monotoon, onder 't steeds feller op- en neergaan der zwengels; 't was een woest jagen als om den Dood te ontkomen, den Dood, dien ze dreigen hoorden om hun hoofden, rond hun wrak en in 't demonisch-gierend gillen door het touwwerk — den Dood, die Gerrit had weggeslagen uit hun midden voor altijd. . . .

Eindelijk kwam er door 't zwarte geluchte een schemerend zilverwaas van wat sterren gloren, als 'n vermoeden van het dagenaderen. Allen hadden beneden, doornat als ze waren, schoone kleren aangetrokken en toen de storm was geminderd tot stijve bries en de „Stella Maris” onder dichtgereefden stagfok voor den wind ging loopen, stootend en stampend op de zee, zat het volk, behalve de mannen van de wacht, rondom het heet-gestookte kombuis, hun moede, verkleumde ledematen in koesting van behaaglijk-zwoele warmte. Koffie werd rondgeschonken, scheepsbeschuit genuttigd onder pijnlijk stilzwijgen, dat niemand te breken dorst. De slingerende lamp grilligde over de zorg-doorgroefde gezichten 'n spokig schaduwen.

„Ik ga nooit meer na zee; as we thois magge komme, dan is dit m'n leste rais geweest”, brak opeens de huilerige gilstem van Kees door de drukkende zwijgbenauwing; hij kon 't niet langer harden; de spanning van al 't doorgestane stortte hij er in los.

Aai van Vliet zette met beverige hand z'n kom heete koffie voor hem op het stoppekistje. „Ja, jonge, dat 'ebbe er al zooveule gezaid of gedocht, maar — as alles weer voorbai is, dan denk ie an de gevare niet meer en je gaat weer naar zee. 't Is je brood, anders gong er toch geen mensch”, kalmeerde-n-ie bedaard-vaderlijk.

„Nou, 't is, dat ik getrouwd ben, maar as ik nog 'n jongen was, as Kees, leerde-n-ik nog een ambacht an de wal. 't Is toch aigenlijk geen leven; nou 'eb je doodsgevare oitgestaan en nou magge we blai weze, as we be'ouwe ankomme mit zoo'n stukgeslage schip — maar wat zelle we dan verdiend 'ebbe? Mit de visscherai is 't nou gebeurd.” Driftig-fel kwam 't er uit bij Bram, die aan z'n vrouw en z'n twee kindertjes dacht.

„Late we daar nou niet over prate, jongens; late we liever ies denke an Gerrit, 'oe gauw die oit de taid is; as je daar ies inkomt, da's toch veul erger, dan dat je ies een keer een slechte rais maakt. Die arme kerel — dat zel voor z'n vrouw ook 'aast niet om over te komme weze”, zuchtte een ander in meelijdend-herinneren aan den stuurman.

„Nou ja”, verdedigde zich Bram, „da's ook ellendig genoeg; zelle de reeders nou veur die weduwe zurge? Ja, ze kraigt dan 'n klainig-'aidje oit 'et Weduwen- en Weezenfonds, maar — voor jou weer een ander. En be' je schipper, dan ondervin je 't: een schipper is een wipper, net as Janus; die is nou 'n paar jaar niet bizonder erg fortunlik geweest— en dan sture de 'eere je naar 'ois. Net, of die minder z'n best gedaan 'ait dan 'n ander, die schatte voor de patroons verdient. Nee, praat er me niet van: ons leve is niet veul, 'oor!”

Ze zwegen allen. Gaven ze hem allen in d'r hart gelijk? Janus, die anders nogal eens een hartig woordje met Bram wisselen kon, was er niet; die zat achterin.

Aai, voorovergebogen z'n grijzend hoofd, wendde het gesprek over 'n anderen boeg; opziend naar Bram, zei hij met een ernst, die z'n rimpels-doorploegd gezicht somber verstrakte: „'t Is te 'ope voor Gerrit, dat ie 't nou beter 'ait dan wai; 't is voor ons verborge, 'ai was anders de waar'aid niet vijandig.” Diep zuchtte-n-ie, en z'n woorden vielen zwaar op aller aandacht.

Hein, de oudste, vreemd aan Aai's gedachtenwereld, brak de
Zevende Kerstboek 16

spanning van diens woord met z'n luchtig sjoviaal: „'t Was 'n beste vent, da's zeker; 'ai was wel es wat sikkeneurig, maar anders: je kon, as ie wat noodig 'ad, altheid bai 'em terecht. . . . 't ken me spaite van de kerel — 't ken me spaite. . . . 't ait zeker zoo motte weze. . . .”

„Ja”, knikte Aai hem toe, „daar mot je komme jô, er gebeurt niks bai geval!”

Door het trapgat, waarover geen kap meer beschermend dekte, glimmerde water-troebelig daglicht binnen, waartegen lampeschijnsel fel-valsch geelde. Een matte zon droefde even boven de kim haar trieste schijnsel over de groezelig-grijze wolkestoeten, die voeren laag over de zee. Nog altijd deinde de zee in rumoerige bewogenheid en pletste voor over den steven, maar vooral aan bakboordzij, waar over eenige meters lengte de verschansing ontbrak, het schuimvlokkige water binnen. En in den grauwen dag, die tragisch rees uit den ellendenacht, wrocht het volk bedrijvig aan het versterken van wat 's nachts maar ten ruwste dichtgespijkerd was en de luiken werden gedekt met kleeden. Je kon 't nooit es weten. De zee werd echter gaandeweg kalmer; het lood was al een paar maal geworpen en steeds dieper grond vond het: ze waren nu binnen Doggersbank.

De jongens waren ook eens boven komen kijken. Ze hadden maar stil staan zien bij 't trapgat van 't logies, in 'n kil-huiverend zich herinneren van de doorgestane angsten, naar het werk der matrozen, aan bakboordzij.

Wat een naar gezicht nu op de voorplecht! 't Vooronderhuis weg, de boot weg, en van 't onbeschermd de dek af zag je zoo de branding in, die je aanbrulde, schuimend-spoelend over 't dek! Klaas liep er moedig heen, Kees hield zich op een afstand.

„Ja, jô, dat is een wonder, dat je vader er nog is, dat we geen twee motte misse, want hier 'ait je vader vannacht gelege om de gate dicht te spijkere, toen was 't nog wat anders dan nou”, zei een jonge matroos, op z'n knieën liggend en Janus het zeildoek aanreikend. Klaas keek in stille bewondering naar z'ns vaders moeizaam hameren, telkens als 't schip z'n steven lichtte uit de zee. . . .

't Bleef een sombere dag — dof-zilveren glansplekken als een wee-

moedig lachen van 't licht, doorhelderden bijwijlen de zware wolkkolossen, voortjachtend als joeg de storm van dien nacht er nog achter. Er tusschendoor viel 'n enkele maal wat zonnegoud, als 'n wondere verheugenis glijdend over 't dan als transparant òplichtend smaragd-groene water, hooplachend als een belofte over den gehavenden logger, die huppeldanste voort, voort. . . .

Tegen den middag, ze stonden allen aan 't dek, kwam schipper Jan uit de kajuit; z'n nauwe oogjes donkerden dof en diep in hun kassen. . . . Er oolijkte geen lachje in zooals anders, dat zag Klaas wel en hij hoorde de een tegen den ander zeggen: „Den ouwe weet er veul van; je ken 't 'em aanzien; ze 'ebbe ook jare bai mekaar gevare.”

„Jongens,” klonk het meer als een vraag dan een bevel, gedempt-zacht: „we zelle 't groot zeil der baizette; we gaan naar 'ois!”

Zwijgend werd een luik opengeslagen en een zware, blanke lap zeil op 't dek getrokken. Wat anders 'n feestelijke bezigheid was, gebeurde nu als 'n droeve noodwendigheid; en het „Hiep, hé! Hiep, hé!”, rhytmisch begeleidend 't ophijschen van het breed-uit blankende zeil, dat langzaam rees aan den grooten mast, werd niet, zooals anders, jolig-hoog uitgehaald; 't klonk kort-af, bijna plechtig. De wind, uit 't Noord-Oost, sloeg een wilden, doffen roffel in 't doek, dat weldra, dichtgereefd, bol strakte tusschen de gaffels. Vl 112 helde nu sterk over naar stuurboordszij onder 't wicht van den wind, die ze voortjoeg naar huis. Armelijk staken omhoog op den steven de stompen der afgeslagen verschansing.

Dien avond, toen een teer weefsel van maneglans zilverde als een droomzachte lach door 't grauwe wolkendek, bracht Janus, de nieuwe stuurman, de seinlichten uit. Enkele matrozen toefden nog op 't dek en, Janus bezig ziende aan 't voor hem nog ongewone werk, droefden in hen op al de herinneringen van den Zondag, die eigenlijk geen Zondag geweest was en van 's nachts. Was dat alles nog maar eenige uren geleden?

„Dat 'ad je ook niet kenne denke, gistere avond, dat nou Janus. . . .” en Bram, den zin niet voltooiend, stond stil naast z'n

kameraad, met wien hij stapte in de pas, heen en weer over 't middendek. Zwijgend hervatten ze weer hun wandeling, hoofden gebogen. De manesikkel blonk nu op eens tusschen 't gescheurde geluchte door, en z'n witte licht omdroomde schuchter Vl. 112. Een ongewone klank trilde in Bram's stem en toen z'n kameraad als onwillekeurig hem aankeek, zag ie bij 't weifelend-bleeke licht tranen glinsteren. . . .

„k 'Ad nog ge'oopt, dat we 'n mooie teelt zoue make van 't jaar, maar we zelle nog geen twee 'onderd besomme van de 'eele zeumer,” begon nu de ander. „Ik zel 't van de winter ies bai de groote vaart gaan probeere. As me dat bevalt, dan zie je me nooit meer op een logger!” Bram gaf er geen antwoord op.

Janus ging naar omlaag. Vóór zijn kooi zat schipper Jan, 't hoofd gesteund op de beide armen. Hij had zoeven den man van de wacht den koers gegeven en nu Janus de lichten boven bracht, zat ie weer te denken aan wat hem als een benauwde droom leek voorbijgegaan! Wat was 't weer nu al opgeknappt, de barometer rees gestadig, 't ging vóór den wind naar huis. . . .

Kwam Gerrit daar 't trapje af? Hij schrok op van Janus' voetgestommel. . . . Dat Gerrit voor altijd weg was, hij kon het zich maar niet indenken. . . .

„Schipper, ik ga nar kooi, want ik 'eb strakkies de wacht. . . . as ik jou was, ging ik ook maar.”

„Nee Janus.” Toonloos en afwezig klonk z'n antwoord. „Ik wil Gerrit's boeltje maar ies gaan inpakke, misschien benne we morgenavond al vóór de Waterweg!”

Nog geruimen tijd hoorde Janus den schipper scharrelen in de laden van 't tafeltje en in de kist, die, langs den kajuitswand aangebracht, ook als bank dienst deed. 't Was hem vreemd in z'n nieuwe omgeving, moe was-t-ie, doodmoe, dat voelde-n-ie, nu ie goed en wel rustig in de kooi lag. Een stekerige pijn gloeide hem door z'n heele lichaam. In z'n hoofd bonsde 't of ie koorts had. 't Was een verkwikking te mogen liggen. En op eens schrok ie van de gedachte: hier lag Gerrit gistere nacht ook. . . . En nou? O, nà al 't gevaar, dat ie zoo van nabij hem had zien aandreigen, waartegen ie, sterk in z'n God, geworsteld had, overstroomde een gevoel van dankbaarheid

als 'n zoete weelde z'n ziel; hij voelde er zich zoo klein onder worden.

„(H)eere, waarom 'ai en ik niet? Waarom ik gespaard, ik hier leggend op zain plek en 'ai. . . .”? Tranen drupten mild over z'n gezicht. En z'n gedachten dwaalden den zomer door, die gansche teelt!

„Wat 'ad Gerrit, de eerste rais, toen de visscherai zoo slecht ging, niet vreemd tegenover 'em gedaan. . . . Later had ie 't begrepen. . . . Dat was zoo Gerrit's natuur. . . . As 't tegenliep mokte-n-ie, kon geen mensch 't 'm naar de zin make. . . . Maar anders — naar 't maatschappelijke een best mensch. Op geestelijk gebied liet ie nooit een woordje oit. Mocht ie in de benauwd'aid den 'eere maar 'ebbe angeroepe. . . . De moordenaar an 't krois kwam toch ook ter' elfder ure tot bekeering.”

Janus kon nog maar even geslape 'ebbe, toen ie, nog loom en suf, den wachtman hoorde roepen. . . . 't Was zijn tijd weer. Opstaande en z'n oliegoed aantrekkend, voelde hij eerst, hoe moe hij was. Als een uitgeputte zieke heesch hij zich langzaam 't kajuittrapje op.

Scheveningen moest het wezen, daar recht voor hen uit aan bakboordzij, had op 'n morgen de schipper gezegd en als blije kinderen, wien na dagen van veel verdriet een feestdag wacht, wezen de jongens bij de kajuitskap staand in druk gepraat en uitleggend gebaar elkaar naar nevelblauwe verte, waar, hoog boven de wazige kustlijn uit, vage contouren van gebouwencomplexen doezelden tegen de lucht.

„Ik 'eb d'r een oome wone, die vaart op een bommetje; iedere winter ga ik mit m'n moeder d'r 'n daagje na toe,” zei Kees en z'n oogen glunderden vroolijk in prettig herinneren en nog prettiger vooruitzicht van zoo'n uitstapje.

Het najaarszonnetje, eindelijk van onder grijsbestopte lucht uitgekropen, glom als een plaat oud-goud boven de nu wit-blonde duinenwemeling, die de jongens volgden tot waar ze wegwaasden, ver, heel ver. . . . De branding kleurde als 'n bewegende, blanke schuimrand tegen het licht-geluwen strand. Een fiksche westenwind stond in de buikig-ronde, wit blinkende zeilepracht van Vl. 112, die kopnikkend

voortschoot over 't zacht-groen glanzend zeeoppervlak, 'lijk een gewonde vogel op breede vleugels nestwaarts wikkend.

„Schipper, hoe laat kenne we nou in Vlaringe weze?” vroeg Kees aan schipper Jan, die, al verkleed voor de thuiskomst, in donkerblauwe trui boven zwart-lakensche pantalon, 'n deukhoed oubollig-scheef op 't hoofd, uit de kajuit kwam.

„Jai verlang't zeker naar je moedertje, hé? Nou, as-t-er niks in den weg komt, zel je van middag nog wel boi d'r kenne ete, 'oor!”

De jongens lachten, terwijl Kees verlegen kleurde en tuurde naar Scheveningen, dat al meer deinsde in goud-blauwe nevels. Schipper Jan, opgemonterd door 't mooie weer, had even den grappig-geestigen glimp van altijd in z'n oogen; 't gaf Klaas vrijmoedigheid den reep-schieter in luidruchtigen lach den gek aan te steken, dapper door den jongste geholpen.

Plots werd hun aandacht afgeleid. Een jonge matroos klom in 't want. Allen tuurden hem na. Van den grooten mast bracht ie den wimpel omlaag, die ter helfte was stukgestormd. Toen klom hij in den bezaanmast om ook daar 't armelijk restje van 'n roode vaan weg te nemen.

„Vader, waar is dat nou voor?” vroeg Klaas op een fluisterton, als vermoedde hij, dat het wat ernstigs moest beteekenen.

„Wel, jô, dat is zoo de gewoonte, as ie een man misse moet, as-t-er één weg is. Dan kan iedereen dat zien, ook de torenkaiker. Die 'angt dan geen bal op de toren en de vrouwe blaive thois, as we binnenkomme. Dan kenne ze Gerrit z'n vrouw waarschouwe. . . begraip ie?”

Janus nam de wimpelslierten over van den matroos, den klimmer, om ze in de kajuit op te bergen, nagekeken door de jongens en de matrozen. . . . Over allen lag weer opeens als 'n stille droefenis de herinnering aan den Zondagnacht. . . . Klaas kon er wel om huilen, want Gerrit was toch wel 'n goeie man geweest, die hem dikwijls 'n „aardig'aidje” toestopte, as-t-ie bij hem „achterin” kwam. En bang, dat Kees zien zou, hoe bedroefd ie was, liep ie naar voren, naar den gapenden steven, waar je tusschen de overgebleven stompen door 't water zag verglijden in breede rimpeling, vol schuimlillende bobbels.

Schipper Jan tuurde achter z'n „tweeoog” naar den verren einder,

waar tegen den violetten hemel 'n teer kringelen van rook nevelde. . .
Zou 't een sleepboot wezen? Nooit had ie zoo naar 't eind van een
reis verlangd als nu. . . .

„Jongens, 't is „de Zeeland”, 'k zie 't an de breede romp mit rader-
kasten. 'Ai 'ait ons 'al in de gate; 'ai komt recht op ons of. Nou
kenne we om 'n uur of vier voor de 'ave weze!”

De Nieuwe Waterweg wikkelde z'n pieren, als zwarte striemen
op groene zee zich rekkend, los uit het nevelige Zuiden, waar de
zon zat aan diepazuren hemelkoepel, goud sproeiend over 't wijde
water, wevend etherisch-fijne goudgazen sluiers door de herfstlucht
als late, onverwachte vreugden. . . .

BLOEMEN UIT DEN KINDERTIJD

Zoo 'k altoos lieven bleef den roodfluweelen
Graniumpraal, de sterren van jasmijn,
Den honinggeur van rozenkarmozijn,
Oost-Inje's kers en muurbloem — bruinen, gelen,
Lathyruskelken, die kapellen zijn,
Gevangen, wieglende aan hun tengre stelen
En 't zielbewogen zilver der abeelen
En reseda's aroom van ambrozijn —
't Is om de bloemen van mijn kinder-Eden,
't Is om d' abeel, die zilverde over 't pad.
Boom, wuif mij welkom! Bloemen, wilt me omvreden,
Als, blij bevrijd van 't lijden hier beneden,
Door Gods genade, ik eindlijk mag betreden
Het Paradijs, waar 'k, heel dit leve', om bad.

HÉLÈNE SWARTH

NA MOEDERS DOOD

„Je Moeder, kind — ik moet je hart bezeeren! —
Is — ween je niet? — ten Hemel heengegaan.
Hoe zien mij vreemd die traanlooze oogen aan!
Besef je 't wel? Nooit zal zij wederkeeren!”

— „Is Moeder blij van 't ziekbed opgestaan?
Neen, 'k ween dan niet! Kan nooit meer pijn haar deren?”
Zij kleedden 't kind in zwarte wanhoopskleëren,
Dat zij 't verlies mocht voelen en verstaan.

Zij leidden 't kind ter blankbebloemde groeve,
Dat haar die naam tot weenens toe bedroeve
En 't plechtig knielen bij het gravekruis.

En, elken nacht, verengeld, zag van verre
Zij wenken Moeder naar een gouden sterre,
Tot, jong, zij volgde naar het Vaderhuis.

HÉLÈNE SWARTH

KINDERKUS

Rond Moeders knieën sloeg de knaap zijn armen.
Als in den mast klimt lenig een matroos,
Zoo klom hij, 't mondje, ontloken roode roos,
Naar Moeders lippen. — De armste van alle armen
Voelde ik mij, eenzaam, kil en zegenloos,
Wijl nooit mijn hart gedroomde kus mocht warmen
Van eigen kind. Doch, na een kleine poos,
Zag 'k hoe de knaap, gedreven door erbarmen,
Om mij te omhelzen de armen zwijgend hief.
Zag hij de tranen, wellende in mijn oogen,
Toen stond mijn deemoed over hem gebogen
En 'k vroom ontving, gelijk een schaamle dief
Een beker wijn, dien kus van mededoogen?
'k Begreep waarom had Christus kinderen lief.

HÉLÈNE SWARTH

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
Dr. J. H. Gunning J.Hz. — De herders	1
Ignatia Lubeley — De goede zaken van Jan Mobeus	11
Hélène Swarth — Kerstlied	37
James Leynse — Lao Chow de poortwachter	39
J. K. van Eerbeek — De werkelooze	62
Jan H. de Groot — David en Saul	79
„ — De blinde	80
L. E. — Zeventiende-eeuwsche ondernemingsgeest in een Veluwsch stadje	81
Herman Hana — De oude Italianen	97
D. Hogenbirk Jz. — Het winkeltje	129
Hendrika Kuyper-Van Oordt — Het Friesche zonnetje . . .	163
H. J. Heijnes — Op en aan den dijk	185
Hélène Swarth — De Oranje zandgroeve	208
A. Wapenaar — Op hoop van zegen	209
Hélène Swarth — Bloemen uit den kindertijd	248
„ — Na moeders dood	249
„ — Kinderkus	250

